

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Becht Rezső: Sopron és a soproniak. Részlet a budapesti Magyar Művelődés Házában 1942. március 17-én tartott előadásból.

105 Becht Rezső: Sopron és a soproniak.

Részlet a budapesti Magyar Művelődés Házában 1942. március 17-én tartott előadásból.

A várost nem a házak beláthatatlan tömege teszi, nem az utcák, terek, emeletek száma, hanem alkotóelemeinek különleges minősége, tömörebb összhangja és polgárainak csiszoltabb szelleme, amely a Kultúra fényével ékesíti és a kultúra árnyaival felhősíti a házak és emberek szövetségét.

Nem minden város, amit királyi kegy vagy lakóinak becsvágya emelt erre a rangra – város valójában is. Vannak nagy, lázas életű házszerűletek, amelyek talán száz év múlva érnek majd várossá, és vannak kicsi, halk érverésű helyek, melyek már évszázadok óta városok.

Sopron, ez a szerény, csendes város – valódi város. Egyike kevés számú valódi városainknak. Talán legnyugatibb vidéki városunk, nemcsak földrajzilag, hanem a „város” fogalmának európai értelmezésében, testi és lelki alkata szerint is. Legközelebbi rokona Pozsony, az elszakított testvérváros.

A városokat emberek építik. Ők fejlesztik bonyolult organizmussá, ami valaha az első kunyhósejt volt és ők lehelnek a kötestbe lelket. Amikor aztán a falak már átívódtak a közöttük lakó embergenerációk örömeivel, gondjaival, vágyaival és szenvedéseivel, a születés és az elmúlás jajjaival, amikor a városból már lény és egyéniség lett, akkor észrevétlenül felcserélődnek a szerepek. Most már a város formálja a saját arcúlatára s a saját lelke hasonmására a benne született és nevelkedett embert. Minden ember magán hordja a kiírthatatlan anyajegyet, amivel a szülőváros egy egész életre megjelölte.

Más a kecskeméti s más a kolozsvári ember, de még a pesti ember is más, mint a budai. Pedig egy közös anya, egyetlen nagy család gyermekei valamennyien. De ennek a nagy családnak sokféle otthona van. Hegyektől körülzárt, szelíd dombok hullámaiban megbúvó, végtelen síkság kitártságában elterülő otthonok mind másképpen színezik, más fényekkel és árnyakkal telítik a bennük nevelkedettek lelkét.

106A soproni ember is más, mint testvérei szerte e hazában. Milyen? Olyan, amilyen a városa.

Sopron peremváros, határállomás, nemcsak a térképen, hanem nyelvileg, fajilag, tájilag, sőt szellemileg is. A keleti irányt kivéve, akármerre indul a soproni turista, néhány órán belül emberszabta idegen határra ér. De nemcsak az államhatalom határcölöpei jelzik itt az átváltást, a táj is itt lép át a vízszintesből a függőlegesbe, a Rábaköz zsíros nyugalmaiból az Alpések ágaskodó világába, melynek két legkeletibb

tornya, a Rax és a Schneeberg Sopronig csillogtatja havas kupoláját.

Ők tanítják a soproniakat a szűk körön túli látásra, a messzeség mágikus vonzására, a szellemi látóhatár szüntelen tágítására.

A szűkebb határ, amely egységbe öleli Sopront és otthonná keretezi a tájat, egy szelídívű medence, amit három oldalról a soproni hegység, a Bécsidomb vonulata és a Kurucdomb fellegvárszerű sziluettje zár le. Ebbe a medencébe simul bele a Belváros, mint sűrűn tekerceslt rétes a tepsibe, ebben vonja növekedésének gyűrűit a parkos, kertes, modern Sopron s innen árad fel a környező lankákra, ahol gyümölcsösökkel, szőlőkertekkel testvériesen elvegyülve elapad és átadja uralmát a fenyvesek, tölgyesek és szelídgesztenyeerdők bölcs világának.

A soproni táj, ez a kertek tömkelegéből, erdők varázsából és virágos rétekből font lírai táj, a soproni ember második tanítómestere. Tőle tanulja a csendes örömök, a termékeny szemlélődés és termő békesség, a lelki higiénia, az ifjító séták, az áhítat és türelem, a természet megértésének és a szív egyensúlyának művészetét. A fák zöldje keresztül-kasul szövi a várost, jut belőle még a belvárosi házak eldugott bástyakertjeibe is. Emberi vér és növényi nedv szép egyetértésben kering a kövek között. A soproni ember soha, sehol sem érzi magát kítaszítottnak a természetből, mert minden utcába betekintenek az erdős hegyek s a folyton lengő szellő fáradhatatlanul ellegyezi a házak közül a szennyes levegőt, hogy helyébe beáradhasson a kertek és erdők illatos lehellete.

Ez teszi Sopront az ország legegészségesebb városává. Ez a titka annak, hogy Sopronban a gyermekek tüdeje erősebb és az öreg emberek életereje szívósabb, mint másutt.

De milyen maga a város, a soproni ember otthona és iskolája?

Kettős arca van. Egy öreg, tiszteletet parancsoló, emlékektől szántott arca, melyből megöszült szemöldökök alól sokat látott szempár tekint a múltba, és egy másik, jövőbe tekintő, ifjú, csüggedetlen arca. Olyan, mint egy különös érem. Az egyik lapja a római légiók sasait, Mythrast, a napistent, bessenyő [107](#)harcosokat, gótikus díszeket, barokk angyalkákat mutat, a másik síma síkú mai házakat, tágas parkokat, modern gyárakat, az iskolák végtelen sorát, tízezer diákot és sokezer idegent Leicával és Rolleiflexel a kezükben. S ez az érem, melynek két lapja elválaszthatatlanul összeforrott, a soproni táj zöld bársonyán nyugszik.

Sopron várból lett várossá. Címerében három bástyatorony őrzi a városkaput, amely mögött biztonságban érezhette magát a tisztas ipar, a becsületes kereskedelem és a tudomány. A várfal és a bástyák által szabott szűk körbe zsúfolódtak bele a magastetejű házak, mint a karámba a nyáj, közülök meredtek az ég felé a hit és az éberség rézsisakos pásztorai, a tornyok. Fukaron kimért apró terek szakították meg a szűk utcák kanyargó, zezugos vonalát, a bástyák alatt pedig a vízzel telt várárkon túl az alsóváros lazább házsorai terültek el a külső várfalakig.

Lényegében ma is ilyen a Belváros. A nagy tűzvészek ugyan elhamvasztották a középkori házak egy részét, de a barokk kor és az empíre kipótolta a hézagokat pilaszteres, címeres, boltíves nemesi palotákkal, patrícius otthonokkal, szépívű kapukkal, freskós mennyezetekkel. A belső várfal is megvan még, csak eltakarják a kívülről hozzátapasztott két-háromemeletes, de csak alig néhány lépésnyi széles várkerületi üzletházak.

Olyan ez a mai soproni Belváros, mint a budai Várnak a Mátyás-templom és a Bécsi-kapu közötti része. Ha akadna egy óriás, aki óvatos kézzel, nehogy behorpadjanak a finom kis paloták, szelíden oválisba

hajlítaná az Úri-utcát, a Fortuna- és Werbőczy-utcát, akkor a Budára került soproni majdnem otthon érezhetné magát. Persze hiába keresné a Várostartornyot, ezt az izmos testiségében is légiesen finom toronydaliát, amely az Árpádok korából fokozatosan nőtt bele a renaissanceba, a barokkba, és Hűségkapujával a mai korba. A 14. századbeli Kecse-templom finomcsontú gótikáját is hiába keresné, de a Dísz-téri Szentháromság-szobrot sem cserélné el a soproni Városháztér csavartoszlopú, angyalos, köfelhős Szentháromság-szobrával.

Tormay Cecil mondta erről a térről, hogy Magyarország legszebb tere. Pedig akkor már nem állott a régi városháza, amit egyébként oly óvatos nagyapánk a Millénium előkészítésének buzgalmában egy óvatlan órában csákányra ítélték. Azóta Sopron már fokozódó féltékenységgel őrzi műemlékeinek érintetlenségét, bár a „Tulipán-mozgalomnak” még feláldozta a régi, finom empíre-színházát.

De a Kolostor-utca, a Templom- és a Szent György-utca, az Orsolya-tér ódon házait évszázadok óta megkímélte a bontócsákány. [108](#)Egy kis képzelettel mindenki életre keltheti bennük az őseket és a szépanyák szemérmes divatját. Nagy úti batárokon vagy kecses hordszékeken érkezének a régi temetők lakói, otthonosan lépegetnének fel a Zichy-Meskó-palota vagy a Bezerédi-kúria lépcsőfokain, ahol kitérülének előttük a remekbe készült vasrácsos ajtók. A boltíves szobákban sok helyütt a régi bútorok várnák a régi gazdáikat.

Ezekben az utcákban minden udvarba be kell térni. Az egyikben római sírkő áll, a másikban barokk szobor. A Fabricius-házban olaszos loggiák oszlopai kísérik a lépcsőt két emeleten át a bástyakertig; a herceg Eggenberg-ház udvarában a körbefutó oszlopos folyosó közepén még ott van a kőszószék, ahonnan az ellenreformáció alatt hirdették az igét a soproni lutheránusoknak és a Bécsből istentiszteletre leránduló külföldi protestáns diplomatáknak. A Kmetty-ház, Sax-ház, a Mátyás király emléket őrző Storno-ház híres magánmúzeumával, s a többi, szemet gyönyörködtető, képzeletet pezsdítő, bőbeszédű vén ház kézzel-kézre adja az idegent, mint a rokonság a kedves vendéget.

A soproni polgár – mint a bennszülöttek általában – mégha tudatosan nem is látja már mindennapi környezetének szépségeit, mégis – öntudatlanul – hatása alatt él. Szeme hozzászokik az arányos formák nemességéhez, a mértékhez, ízlése megtanulja elválasztani a talmit a valóditól, az értékállót az értéktelentől. A szép ívű soproni barokk kapuk jellemet formálnak, ahogy a nemes építészet általában jellemnevelő és lélekidomító.

A Budapestre szakadt soproniak a miniszteri bársonyszékben, a diplomáciai karban, az egyetemi katedrán, a szószéken, a bírói palástban, vagy bárhova állítja is őket a hivatal és hivatás, soproni szolidsággal, soproni mértékkel, soproni multjuk sugalmazása alatt, a soproni öreg utcák által beléjük oltott felelősségtudattal intézik az ország ügyeit, osztanak igazságot, nevelik a lelkeket és végzik munkájukat. Mögöttük mindig ott áll Sopron városának és hegykoszorújának panorámája.

Ebben a panorámában külön figyelmet érdemel az Ikván túli városrész, a Bécsi-negyed és ennek lakói, a gazdapolgárok, vagy ahogy őket kedvenc foglalkozásuk, a porcellánfehér babnak termesztése után népiesen nevezik, a „poncichterek” – Bohnenzüchterek.

Az Ikvahídon túl, ott, ahol a 13. századból itt maradt templomanyó, a Szentlélek-templom gubbaszt tömpe tornyával, szeszélyesen kanyargó, furcsa nevű utcák és síkatorok iramodnak neki a dombnak. Felemás világ, külsejében is, nyelvében is. Emeletes városi házak váltakoznak itt girbe-gurbán egymáshoz [109](#)tapasztott, faragott kőoszlopos gazdapolgárházakkal, magyar beszéd keveredik angolosan ellapított német idiómával. Szerpentinek, lépcsők beiktatásával, mindig más és más síkon tolonganak a furcsa házak,

gúnyt üzve minden normális perspektívából és magukhoz csalogatva a festőket és fotoamatőröket, de a borkedvelőket is, mert a házak ormán, a Kisdedet dajkáló merevpalástú máriacelli Madonnák és Piéták mellett a Buschenschank-cégek fenyőcsokrain vörös posztónyelveket libegtet a szél. Itt mérik egy ősi privilégium jogán, meghatározott sorrendben a gazdapolgárok a saját termésű fertőmenti vörösbor a családi bútorok között a lakószobában, vagy nyári esteken a boronák és ekék szomszédságában, kecskelábú asztalok mellett a hosszú udvaron. A piros bortól kipirulnak a fülek, átmelegszenek a szívek, elhervad a politizálás heve, helyette kivirul a nótázás, magyar nóta és német dal felváltva vagy egyidőben harsog, a taktust pedig a fővényvermi híres Iker-kovács műhelyének pöröly- és kalapácscsengése adja.

Fönt a domb tetején pedig már hat évszázad óta a Szent Mihály-templom gótikus nyugalma örökösök a soproni Tabán köréje sereglő házainak borkedvelő elevejei és a gondjaira bízott Régi-temető halottai felett.

Ez a gazdapolgárnegyed kapcsolja össze a várost a kenyeret adó természettel. A soproni polgár a gazdapolgárok ökrösszekerei, szüreti kocsijai, a kerékpáron száguldó tejesasszonyok és kötényes legények révén szoros barátságot tart a krumpliföldekkel, szőlőkkel és így a várkerületi hetivásáron nem idegen zöldséget, borsót, paradicsomot vásárol, hanem személyes ismerőst, melynek fejlődését saját szemével láthatta a Fertőig húzó hűvös napok napfényében.

*

A bécsidombi új Népliget egyik padján ülve, az ember maga előtt és alatt láthatja ennek a vidéknek egész történelmét.

Szemközt, a bánfalvi Karmelita-kolostor felett a Várhely erdős kúpja kéklik. Ott élt még a történelem előtti időkben, hatalmas sáncok mögött egy nép, melynek emlékét a híres burgstalli leletek őrzik. Balra tőle, a Fáberrét és a Károlymagaslat közti részen találták az első figurális vázát és az agyagidólok tömegét. Akkoriban a mai belváros még mocsaras vadon lehetett, mert a kelták nem lent a völgyben, hanem itt a Bécsidomb oldalában építették fel Scarbantot. A római légiók már a mai Városháza helyén, Scarbantia Forumán állították fel Jupiter, Júnó és Minerva hatalmas szobraikat, melyek ma a kőbaltákkal, figurális vázákkal, kelta leletekkel együtt a gazdag soproni múzeumban álmodnak az egykori Pannóniáról. Itt a domb alatt [110](#)vezetett a hadiút Vindobona, a mai Bécs felé, ahova a scarbantiai tisztikar époly szívesen rándult fel, mint később a cs. és kir. hadsereg Sopronban állomásozó tisztjei. Ott, a Szent Mihály-kapu környékén érkeztek a karavánok, a „Borostyánkő-úton” a Balti-tenger mellől, megrakva borostyánkővel, amiből decens és kevésbé decens figurákat faragtak a sabariai iparművészek.

Felhő nyomul a nap elé és komor árnyékot vet a városra. Szinte kioltja, úgy, ahogy egykor a népvándorlás viharai oltották ki Scarbantia életét. A kelta-római város az Avar-birodalom részévé lesz. Sötét kor. Az enyészet csöndje lebeg a puszta vár, az „oede Burg” felett. De újra felpezsdül a történelem, amikor ázsiai lovak gyors patái új ritmust hoznak az alélt Európába. Vérbulcsu és Lél törzse megszállja a nyugati gyepüket, megszüntetik a Magyar Birodalom, melynek nyugati határvára Szent László óta Sopron lesz. 1277-ben IV. László szabad királyi város rangjára emeli, hálából a cseh háborúban tanúsított áldozatos hűségéért.

644 évvel később, 1921-ben, a történelem újabb hűségpróbának veti alá Sopront. A város ismét hitet tesz ezeréves magyarsága mellett s azóta viseli címerében a „leghűségesebb város” elnevezést.

Ami e két dátum között történt, az inkább a küzdelmes munka, mint hősies harcok története. Sopron nem esett a nagy történelem útjára. Tatár, török nem dúlta, de ismét el kellett viselnie a tűzvészek és

pestisjárványok „polgáribb” sorscsapásait. A reformáció szele és az ellenreformáció ellenszele súlyosan megtépázta lelki egyensúlyát, de ez is helyre billent és a soproni polgár ment tovább a maga útján, mint a nyugati kultúra és a gazdasági fejlődés ernyedetlen sáfárja. Mária Terézia alatt, aki mint Esterházy vendége falai között is időzött, elérte a gazdag virágzás korát és a gabona-, bor- és marhakereskedelem nyugati központjává lett.

Az ennek nyomában támadt általános jólét nem szállt a soproniak fejébe, csak kultúrszomjukat fokozta. Ezt oltották a következő században szép buzgalommal, illedelmes bőkezűséggel, mindinkább fokozódó ízléssel. Gyűjtötték a művészetek alkotásait, a nemes bútorokat, az ötvösipar remekeit, a jó könyveket, ápolták a házi zenét és ennek révén teljes felkészültséggel élvezték a Kaszinó gyönyörű nagytermében a zeneművészet legnagyobbjainak játékát és a színházban a kitűnő operaelőadásokat. Szerették a szép hintókat, lovakat, az utazást távoli országokba, itthon pedig távol a világ profán zajától a harmatos reggeleket árnyas lövéreik verandáján.

A szolid polgári jólét, a milliomos nagykereskedők, gazdag iparosdinasztiák fénykora a legutóbbi századfordulóig tart, bár 111a gazdasági sorvadás már korábban megkezdődött. Trianon a várost már-már halálra ítélte, de a végveszély a konzervatív soproniakból merész vállalkozókat formált. Megszülettek a soproni ipartelepek, új városrészek nőttek tüneményes gyorsasággal a földből, kamatozni kezdett a soproni természet szépsége, a város maga is felcsapott vállalkozónak és megépítette a Lövészállót, az évről-évre fokozódó idegenforgalom mágnes magvát.

Kereskedelem, ipar és idegenforgalom a soproni élet három főpillére. A negyedik pillér a szellemi pillér, a kultúra.

Régi pillér, mélyen belenyúlik a soproni talajba és a soproni lelkekbe. A múzeum és a híres soproni levéltár tanuskodnak arról, hogy évszázadok óta alig van rajta repedés. Az anyagi kultúra néhány bizonyítéka az 1379-ből származó első telekkönyv, a 16. századbeli első kövezet, az 1656 óta működő Kereskedelmi Testület. Ezek után szinte természetesen tűnik, hogy Sopron az újabb korban is mindig az élen halad az új vívmányok bevezetésében. Már 1846-ban vasúton utazik a soproni polgár Bécsújhelybe, 1866-ban már gázzal világítja az utcákat, 50 év óta vízvezetéki vizet iszik, 1850 óta saját ujságot olvas, a 90-es évek végén villanyvilágítása van, 1900-ban már villamos csilingel a Várkerületen.

A technika vívmányainak ez a meglepően gyors meghonosodása egy kis vidéki városban nem annyira a jómódú polgárok hiúságában leli magyarázatát, inkább az emberi szellem minden megnyilatkozása iránt érzett szenvedélyes tiszteletben. Az anyagi műveltség, az életmódbeli kultúra szoros velejárója a szellemi kultúrának.

Az autochton soproni családok gyermekeinek mindig sokkal többet kellett tanulniok, mint az átlag vidéki városokban. Nemcsak azt kellett elsajátítaniok, ami hazai szellemi kincs, hanem azt is, ami a határon túl érték. Arany mellett Goethe és Shakespeare áll a soproni könyvespolcokon, Ady mellett Rilke és Verlain. Egy-két idegen nyelv tudása, egy hangszernek a játszása elemi követelmény. Sopron mindig azt vallotta, hogy kis nemzetek gyermekeinek többet kell tudniok, mint a nagy nemzetek gyermekeinek. Sopron kötelességének érzi, hogy széles látókörű, európai magyarokat neveljen a hazának.

Tudomány és művészet mély gyökerekkel forrott össze a soproni földdel, ötven iskolájában kereken 10.000 tanuló tanul. Régi, nagy hírű iskolái közül az evangélikus líceum 1557 óta osztja a tudományt és ápolja a magyar érzést. Nagy tanítványai között ott van Berzsényi Dániel, Kis János, a „Magyar Társaság” alapítója, Gömbös Gyula, Kánya Kálmán. Utána a legidősebb tanintézet az 1636-ban megnyílt katolikus

gimnázium, amely Rákosi Jenőből nevelte a magyar ujságírás atyamesterét. ¹¹²Két egyetemi fakultása közül az Erzsébet Tudományegyetem evang. Hittudományi Kara az ősi evangélikus teológia örököse; a M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Erdő-, Bánya- és Kohómérnöki Kara pedig az idemenekült selmeci főiskola utóda.

A két fakultás tudós professzorainak tudományos munkái révén Sopron szinte az egész világon ismertté lett, hiszen a hallgatók között finnek épúgy találhatók, mint törökök, bolgárok, sőt kínaiak is. Maga az egyetemi ifjúság: a hímnzett „Gruben”-os bányászok, zergetollas erdészek és a Bocskay-sapkás teológusok egészséges színt, pezsgést, magyar lelkesedést és gazdasági fellendülést hoz az öreg városba. Ők Sopron legjobb propagálói, folyton visszatérő barátai, amiben jó része van annak is, hogy legtöbbjüket rokoni kapcsolatok fűzik Sopronhoz, hiszen innen kerülnek ki az ország minden részébe a bánya-, kohó-, erdészmérnök- és lelkészfeleségek.

Az iskolák városa egyben a nagymultú egyesületek városa is. A soproni ember lelkétől idegen a kávéház, a „kávéházi kultúra”. Kultúrigényeit inkább egyesületeiben elégíti ki. Egy városban, ahol a régi, híres soproni kőfaragócéh remekei díszítik a tereket és házakat, ahol minden utcában emléktáblák hirdetik Zrinyi, Petőfi, Berzsenyi, Kis János, Széchenyi, Gyóni, Liszt Ferenc itteni tartózkodását, ahol Lackner Kristóf a költő-ötvös-jogász-katona-polgármester már 1604-ben irodalmi és tudományos társaságot alapít és ahol már 1769 óta van színházépület, ott nem kell csodálkozni azon, hogy a Zeneegyesület 113 éves, a Frankenburg Irodalmi Kör 1877 óta, a Férfidalkör 1875 óta, a Városszépítő Egyesület 1869 óta működik.

*

Az ember jellemét lakása tükrözi. Azzal, amit eddig Sopronról elmondtam, felvázoltam a soproni embert is.

Valamennyien az élet kötéláncosai vagyunk. Aki Sopronban tanulta ezt az életbevágóan fontos mesterséget, mintha biztosabban járna az ingó kötélén.

Azok, akik az ország más részeiből kerülnek ide, eleinte hidegnek érzik Sopront, ridegnek a soproniakat. Pedig a soproni csak higgadt, meggondolt. Ezért nyílik fel nehezebben, ezért idegenkedik az elhamarkodott barátkozástól és csak akkor fogadja be az idegent, ha az már kiállt egynéhány próbát. Akit pedig befogadott, azt igyekszik beleolvasztani ebbe a külön soproni világba, azt szeretné sopronivá formálni, mert csak így tudja igazán megszeretni. Ez a beolvasztás legtöbbször sikerrel jár. Sőt, az idegenekből lesznek a legádázabb soproniak, a super-lokálpatrióták. Rendszerint elég egy esztendő, vagyis ¹¹³annyi idő, amíg egyszer leperget elöttük a soproni év négy évszaka.

Ebben az átlényegülésben nagy szerep jut a lövéreknek, illetve, ahogy mi régi soproniak csökönyösen nevezzük, a lövereknek, a soproni nyaralókerteknek. A szép idő beköszöntével a soproniak egy része átteszi lakhelyét a városból a löverbe. Mi a löver? – A löver körülbelül a fele úton van a falusi gyümölcsöskertek és a finom úrikertek között. Ahhoz, hogy löver legyen, hegyek kellene, nem nagyon magas hegyek, de mégis akkorák, hogy a kert kapaszkodhasson és el lehessen belőle látni messze, lehetőleg a Fertő kék csíkjáig. A közönséges gyümölcsfákon kívül még néhány szelidgesztenyefának is kell benne lenni és a fenyők alatt erdei ciklámeneknek. Ha ehhez még hozzá teszünk két sor ribiszkebokrot, buxust, sok virágot, vadvirágos magas füvet, bogárzümögést, gyönyörtől részeg madárdalt, a ház körül fenyőtestőröket, akkor körülbelül együtt van az a zöldfényű, arany napfénykarikákkal telehintett, gyümölcsillatú polgári paradicsom, amit lövernek nevezünk.

Száz és száz ilyen löver borítja a soproni lankákat.

Mögöttük pedig megkezdődik a fenyvesek, tölgyesek, bükkösök végtelensége, feltárnak a mohailatú völgyek, a gyantaillatú hegytetők, telerajzolva ápoltságokkal. De ezekről az utakról mindenfelé csöndes kis ösvények is indulnak, telve meglepetésekkel, a felfedezés izgalmával, ahol órákig nem találkozni emberrel, csak szelíd őzekkel és madarakkal. A soproni erdő mindenkié. Itt nincsen tilalmas terület, de annál több gyöngyvirág, ciklámen és lilavörös erikamező. Aki néhány hétig belefeledkezett a soproni hegyekbe, aki télen odatűzhetette síléceit az István-ház elé, ősszel megivott egy pohár aranyló bort a Hubertusz terraszán, nyári esteiken megvacsorázott a Hatvan-turistaház tölgyei alatt, tavasszal végigment a brennbergi völgy és a Hidegvíz steier-zöld ragyogásán, az megérti, hogy a világlátott soproni, – az örök soproni – a nagyvilág legcsábítóbb szépségei közül is csak ide vágyik vissza.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Csatkai Endre dr.: Három klasszicista építész. (Neumayer Lőrinc, Ringer József, Handler Jakab.)

**114 Csatkai Endre dr.: Három klasszicista építész.
(Neumayer Lőrinc, Ringer József, Handler Jakab.)**

Találón jellemezte a 18. század derekának halódó barokk építészetét Gurlitt művészeti író ezzel a szóval: „Hunger-Barock.” A stílus jellemző bélyegei tünedeznek: a nagy tömegek mozgása megszűnik, a lomha homlokzatok mozgása alig észrevehető, a díszítés józan táblákra és fonatokra szorítkozik. A közeledő új stílus, a klasszicizmus a középső alacsony orommal, egyes antikizáló dísszel előreveti árnyékát. Ezt az átmenetet copfstílusnak is hívják és bizvást lehet a barokk utolsó szakaszának nevezni, de ugyanúgy számíthatjuk a klasszicizmus előjátékának és nevezhetjük koraklasszicizmusnak.

Ezt az átmeneti kort Sopronban az egykori Russ, majd Mechle, jelenleg a Krafczka-ház (Színház-u. 12), valamint a Füredi-ház (Várkerület 74) még erősebben a barokk javára könyvelhetjük el. Építőjükre nézve persze csak találgatásokra utal bennünk az adatok szűk volta.¹⁽¹⁾ De a koraklasszicizmus már három világos, ha nem is erős építészegyéniéget bont ki előttünk az idők ködéből. Mikor megkíséreljük kialakítani életrajzukat és műveik sorát, elsősorban arra a veszélyre mutatunk rá, hogy az előtérbe állításuk tán jelentőségüket is túlozza. De a kutatás jelenlegi állása mellett ezek az első nevek a soproni építészet történetében, amelyekhez művek is csatolhatók és ilyen módon mégis csak művészegyéniégek körvonalai bontakoznak ki.

Mutassa meg viszont ez a kis összefoglalás, hogy milyen nehéz feladatok előtt áll a művészeti író a mi esetünkben! Városi nagyobb építkezés a középkor óta kevés esett, csupán a tűztorony építése 1681-ben és a városháza újjáalakítása 1712/3-ban. Fennmaradt emlékekhez neveket csatolni roppant kockázatos számadások és tervek híján, az utóbbiakkal pedig igen mostoha volt városunkban a sors. A tűz torony építésére vonatkozó összes íráskor elvesztettek. Már Gamauf történetíró is hiába kereste őket a 19. század elején. A pompás műemlék építésénél közreműködött egyik kőműves neve ismeretes azon a réven, hogy polgárrá avatásakor munkája fejében valamit elengedtek neki a felvételi díjból.²⁽²⁾ Ismerjük Gamauf jegyzetei révén az óramű készítőjét és tudjuk, hogy a város Bécsújhelyből hozatott szakértőket.³⁽³⁾ **115**1784-ben Kühnel Antal hercegi építész veszik igénybe Eszterházárol ugyancsak e torony restaurálásánál; az egyébként ismeretlen működésű építész, aki valószínűleg rokona az esztergomi főszékesegyház kismartoni születésű első tervezőjének, Kühnel Pálnak, tervet is készít, annak alapján

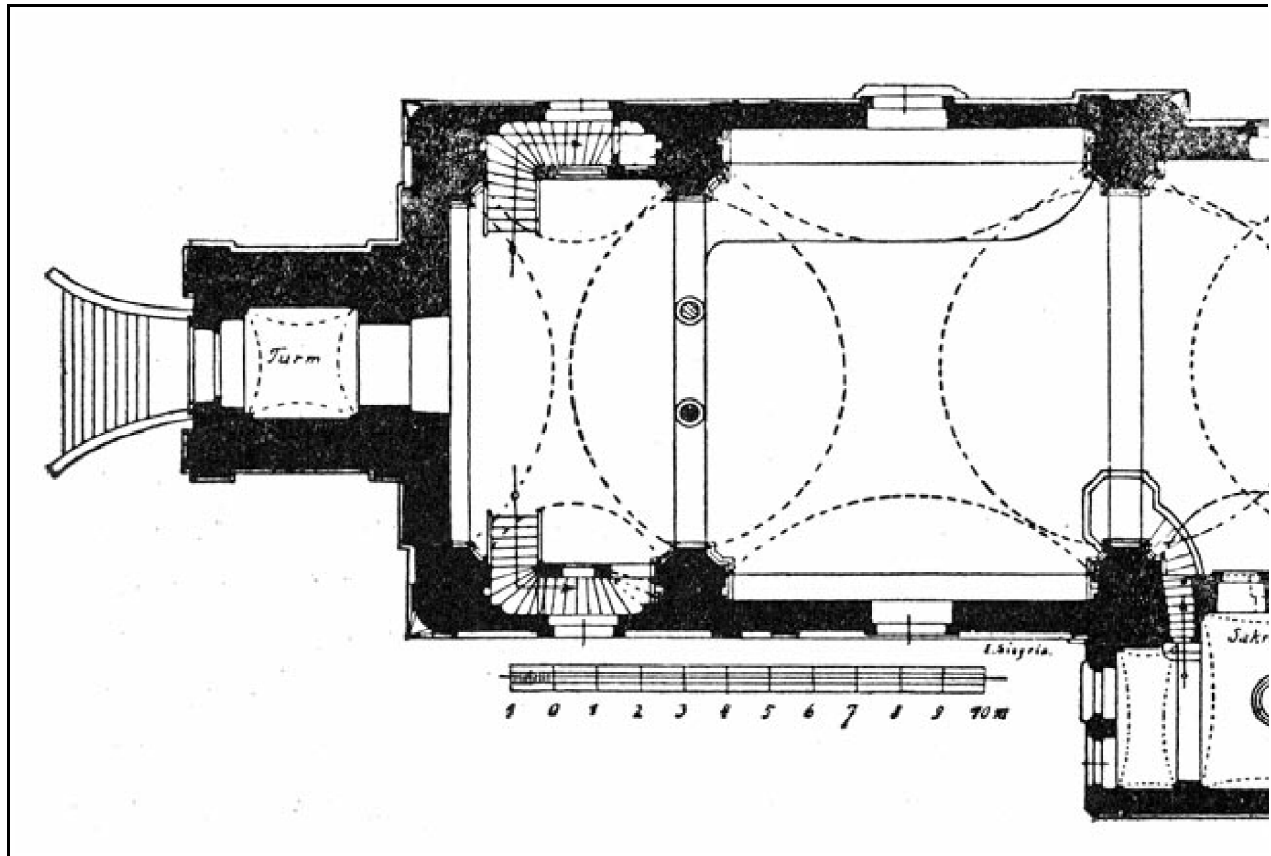
történik az építkezés.⁴⁽⁴⁾ Íme, a legjelentékenyebb soproni műemlékek egyikének szűkös építéstörténeti adattára!

A városházán a 18. század vége felé nem nagy megbecsültségnek örvendtek az építészeti tervek. A tanácsjegyzőkönyvekben olvashatjuk, hogy 1790-ben a két később tárgyalandó építőmester, Neumayer Lőrinc és Ringer József visszakéri a tanácstól benyújtott tervrajzaikat. A meglepő válasz az, hogyha megtalálják, megkaphatják.⁵⁽⁵⁾ 1815-ben Hild Vencel építész készít a városnak tervet körmintára, mivel azonban nem került kivételre, visszakéri. Azonos feleletet kap, mint korábbi társai.⁶⁽⁶⁾ 1829-ben Biber Bernát kőműves mégis szerencsésebb, annak legalább 10 rajzát vissza tudta szolgáltatni a levéltár, de okmányait már nem.⁷⁽⁷⁾

Magánjellegű építkezéseknél persze még nehezebb a helyzet és alább, Ringer alkotásainak összeállításakor látnivaló, mekkora szerepe van a véletlennek egy-egy adat felbukkanásában. 1815 körül a helyzet valamivel derültebb képet mutat. A városi tanácsnál be kellett jelenteni az új építkezéseket és bővítéseket; ám csak a befejezés után szállt ki a bizottság; a tanácsjegyzőkönyvben, sajnos, az építő mestert ritkán nevezik meg, csupán a kifogásokat és ezek is többnyire a fűtőtestek elhelyezésére vonatkoznak. A kiszállás dátuma használható többnyire csak egyes épületek keletkezési évének pontosabb meghatározására. De segítségül kell venni a telekkönyveket, a tanácsjegyzőkönyveket és így valami eredmény mégis mutatható fel. Az életrajzi keretet az anyakönyvekből meríthetni, ám bár nem egyszer egyenesen útvesztőbe juttatnak azok is, mint Ringer példája mutatja.

Az első építőmester, akivel foglalkozunk. *Neumayer Lőrinc*, hármuk közt a legkedvesebb egyéniség. 1751 körül született Passauban. Képzettségéről teljesen hiányzanak az adatok; aránylag fiatalon, 1778-ban veszik fel Sopronban mesternek.⁸⁽⁸⁾ **116**A klasszicizmus elősze alkalmasint még Passauban érhetette, amikor az 1770-es évek folyamán Hefele Menyhért ott az érseki palotán dolgozik.

Neumayert nálunk a legkülönbözőbb körök foglalkoztatták. 1780–88 között Széchenyi Zsigmond gróf özvegyének (Ferenc anyjának) palotájában tesz-vesz.⁹⁽⁹⁾ A mai nagy palota helyén állt épületen szinte Neumayertől Hildig minden építész dolgoztatott, míg mai alakját megkapta. 1782-ben a gótikus Szent Lélek-templom meghosszabbítását bízták rá.¹⁰⁽¹⁰⁾ A szentély felől történik ez és érdekes, hogy Neumayer mellőzi a nyolcszögből vett háromoldalas lezárást, helyette négy oldallal zár és így felújítja a ritka középkori kéttengelyes módot.¹¹⁽¹¹⁾ Az is lehet viszont, hogy megtartotta és küljebb tolt a régi falrendszert.

A ruszti evangélikus templom alaprajza. (Neumayer Lőrinc tervezése.)

Ugyancsak 1782-ben kezdi és 1783-ban befejezi az evangélikus imaházat. Ringer József a társa ebben a vállalkozásban.¹²⁽¹²⁾ Alkalmassint a valamivel korábbi pozsonyi minta lebegett szemük előtt, de a miénk sokkal higgadtabb építmény; nagy tömegét mozdulatlan sík falak alkották, a belsejében a karzatok elrendezése józan, szabályos a pozsonyihoz képest. II. József türelmi rendelete folytán gombamódra bújtak elő a földből az evangélikus ¹¹⁷imaházak. Neumayernek 1784/5-ben ismét egy ilyen feladat jut osztályrészül. A közeli Ruszton. Egyszerű, pilaszterek tagolta oldalfalak, kerek zárás, csehbolt jellemzi az igénytelen épületet.¹³⁽¹³⁾ Mind a soproni, mind a ruszti imaházhoz csak később építettek toronyt.¹⁴⁽¹⁴⁾ 1805-ben Neumayer a közeli Kelénpatakon (Klingenbach, Klimpa) kivitelezi Ringer templomtervét.¹⁵⁽¹⁵⁾ A barokk toronyhoz épített egészen egyszerű, igénytelen épületen nem találunk semmi művészi vonást.

Neumayer Lőrinc lakóháza. (Színház-utca 34.) Csatkai E. felv.

Világi építkezései közül is ismerünk egynéhányat és alapjukon tán némi biztonsággal tulajdoníthatunk neki más épületeket is. A század vége felé Festetich György gróf, a Georgikon megalapítója, átalakíttatja egyik házát a városháza közelében levő ingatlanja közül és ebből a célból a Szent György-utca úttestének egy részét kéri a várostól. A fennmaradt tervet Neumayer jelzi nevével. Ez a mai Prickler-ház (Szent György-utca 1181).¹⁶⁽¹⁶⁾ A városháza felé forduló főhomlokzata három emeletes, 11 tengelyes. Középpütt három tengelynyi rizalit szökik enyhén előre ormos lezárással. A szélesen elterülő nyugalmas sík homlokzat csekély díszét a józan táblák, az ablakok alatt és felettük kényszeredett fonatok adják. Hasonlatosak a fonatok a városháza túlsó oldalával szemben Spurzheim órás hajdani házában amelyet 1794-ben építtetett Fink József kereskedő, Fényi páter nagybátyja.¹⁷⁽¹⁷⁾ A hasonlatosság folytán bátran Neumayernek tulajdonítható ez az épület is.

Az építőmester tekintélyes ember volt. 1784-ben magát és feleségét Dorfmeister István festette le.¹⁸⁽¹⁸⁾ Házát a mai Színház-utcában építtette fel, de később eladta és utóbb átépíttették (32-es szám).¹⁹⁽¹⁹⁾ Mellette 1795 körül újabb háza épült:²⁰⁽²⁰⁾ egy emeletes sarokház három homlokzattal; kettőn a szépen formált fonatok keltenek érdeklődést, egyébként szintén csak józan táblák és gyengén előretolt rizalitok adnak neki életet. Hasonlatos jellegű ház volt fonatos díszé révén a nemrégén lerombolt 66. számú ház a Várkerületen

a mai Árpád-utca tengelyében.

Neumayer 1811 október 11-én halt meg, 60 évet élt. Fia, János, még az 1840-es évek elején is nagy szerepet játszott a városi közéletben, de nem foglalkozott építéssel; azóta kihalt a család.

A második építőmester *Ringer József*. Iskolázottsága világosabb ugyan, de az anyakönyvi adatok kuszasága folytán, atyjának neve és mestersége azonos lévén, sok a nehézség az életrajzi adatok kibogozásában. Az 1781-es megyei összeírás szerint az atya, kismartoni kőműves, a csehországi Kriegerben [119](#)született és 1756-ban telepedett le Kismartonban a híres Kálvária mellett. Az összeírás idején 55 éves volt, tehát 1726 körül született. Ő építette a kismartoni hegyi templomot négy hatalmas pilléren nyugvó kupolaterével (1770); hasonlóan központi elrendezésű a sérci vadaskert kastélyocskája (1774); tervrajzát nevével jelölte.[21\(21\)](#) Valószínűleg szintén még ő, és nem fia, kivitelezte Herici tervei szerint a kismartoni lovardát. 1802-ben halt meg és alkalmasint a hercegi várost nem hagyta el. József fia 1753 körül született;[22\(22\)](#) 1772-ben beiratkozott a bécsi művészeti akadémiára, de úgylátszik, nem volt nagy szerencséje, mert a szentmargitai céhiratok szerint már 1773-ban atyja inasnak szegődött maga mellé.[23\(23\)](#) 1779-ben a soproni tanács a kőművesek élénk tiltakozása ellenére megengedi a letelepedést, sőt nemsokára városi kőműves lesz. 1781 október 14-én pedig polgárjogot szerez.[24\(24\)](#)

1782-ben a városháza közgyűlési termét (Gemein Saal) építi át,[25\(25\)](#) majd, mint említettük, Neumayerral az evangélikus templom építését bízzák rá 1782/3-ban. 1783-ban a Várkerületen kis házat vesz, ugyanez 1784-ben a telekkönyv tanúsága szerint új ház, tehát a maga ízlésében építette újra. Ezt a házat, ma a 133. számú, azonban már a múlt században is annyira és annyira átdolgozták, hogy semmi sem emlékeztet benne Ringerre. 1785-ben meghalt felesége, Szabina; a következő évben elveszi Paintner neves író, rátóti prépost nővérét, Katalint.[26\(26\)](#)

1789-ben Pejachevich Károly gróf a vár árkában nagyszabású kaszinót építtet. A város ellenőrző közegei észreveszik, hogy eltérés van az eredeti tervezettől. A gróf alaposan összeshálokzik velük, az eset belekerül a tanácsjegyzőkönyvbe. Elhivatják az építőmestert, hogy lelkére kössék: ragaszkodjék a tervhez. Az építőmester Ringer.[27\(27\)](#) Persze kérdés, hogy Ringer a maga tervét kivitelezte-e? Az épület 1834-ben leégett és részben összedült. Utána hamarosan helyreállították: ekkor újtetszik, az eredeti állapotot mégis szem előtt tartotta a tervező Lössl Ferenc: a földszint rovátkolt volt, két oldalrizalitot rusztikus lizének fogtak be, egyebekben az emeleteket nem választotta el párkány, de az ablakok a parapetek révén összefüggtek. [120](#)Az építész még a régi fonatnak is helyet adott.[28\(28\)](#) Az épület 1853-tól 1890-ig kaszárnya volt és akkor Wälder József tökéletesen átépítette a homlokzatát; ma a belvárosi elemi iskola a Petőfi-téren.

1789-ben Ringer a város megbízásából lebontja az ágfalvi templomot, a következő két évben pedig vezeti az új építkezést. Tulajdonképpen egy kis barokk kápolna kibővítéséről van szó. A homlokzat még későbarokk jellegű, középső része gyengén előre lép. A torony alsó emeletjéhez két csiga támaszkodik, a toronyszoba körül copfos ion félpillérek. A sisak barokk hagymakupola.[29\(29\)](#)

1793-ban a két Ringer közül az egyik vezeti a kismartoni lovarda építését.

1796-ban az új városi kórház építése a soproni építőmester gondja. (Bauführender Maurer Meister.)[30\(30\)](#) A ma is meglévő, az ev. hittudományi kar épülete mögött álló, de már rég nem kórháznak használt épület két rizalitot bocsát ki testéből, egyébként dísztelen épület.

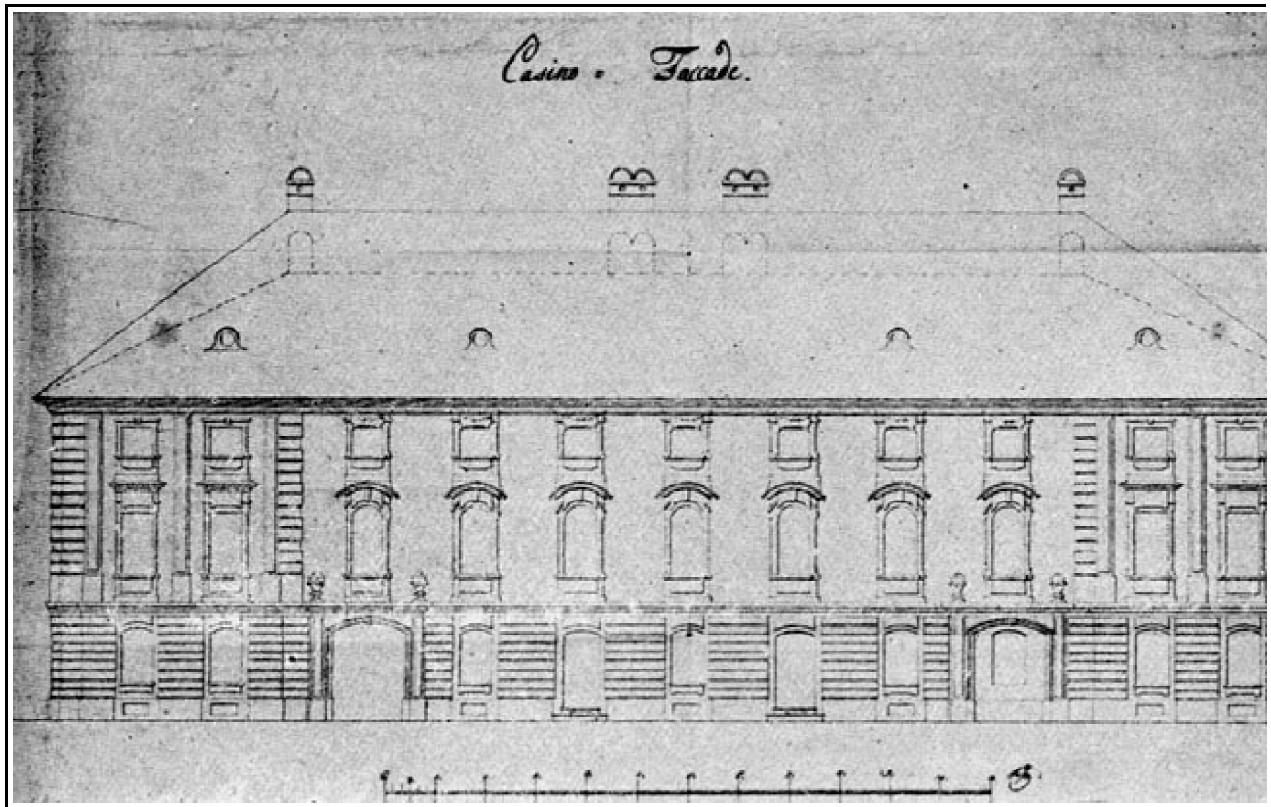
1799-ben nagyszabású feladat következik. Széchenyi Ferenc vele építteti meg nagyecenki kastélyát,[31\(31\)](#) a következő két évben a horpácsi kastélyt.[32\(32\)](#) Ezekben az években azonban Esterházy Miklós hercegnek

is építész Sopronban és a környékbeli falvakban. 1801-ben fizetése 746 forint 30 krajcár egy esztendőre.

1802-ben a kelénpataki templom tervét rajzolja meg,³³⁽³³⁾ a kivitel másra marad, mert nyilván atyja halálának következtében elhagyja Sopront, lemond 1803-ban építómesteri állásáról, sőt várkerületi házát is eladja.³⁴⁽³⁴⁾ Kismartonba költözött, háza a városháza tőszomszédja, hosszú épület szerény táblás dísszel. A Széchenyiek azonban nem hagyták el. 1819-ben megépítette Széchenyi Ferenc megbízásából a temetőkápolna toldalékképpen a grófi család sírboltját és megtervezte a bevaló oltárt.³⁵⁽³⁵⁾ Itt már teljesen klasszicizál; dór templomképen fogja fel az épületet; de tán beleszólt a rendelő kifejtett ízlése is.

1822-ben meghalt második felesége. Sírköve megvan a kismartoni plébániatemplom udvarán, a feliratban Ringer Esterházy herceg udvari építészének nevezi magát. 1833 július 12¹¹14-én maga is sírba száll; az anyakönyv szerint 80 éves volt és mint nyugdíjas építész éldegélt.

Mikor 1803-ban a várostól elbocsátását kéri, utódjaképpen barátját, *Handler Jakobot* ajánlja. Nem volt épen fiatal ember. Kismartonban a Kálvária mellett született 1765 február 20-án. Atyja is mint kőműves az építő szakmában szerezte a kenyerét.³⁶⁽³⁶⁾ Ringer barátsága megnyitotta előtte az utat a céhbe és már 1803-ban polgárjoghoz juttatta.³⁷⁽³⁷⁾

A régi kaszinó homlokzata az 1835-ös átépítés terve szerint. (Városi levéltár).

1804-ben már saját magának épít házat a Színház-utcában (17. sz.), bíz az egész egyszerű házikó.³⁸⁽³⁸⁾ 1805-ben a kópházi belső templom javítására készít tervezetet 460 forint költségvetéssel.³⁹⁽³⁹⁾ Széchenyi Ferenc palotája őt is foglalkoztatta. – ¹²²Handler később házat vett a gróftól és ennek árából vonta csak le

a neki járó hátralékot.[40\(40\)](#)

Az 1809–18-as időszakban építi fel az ú. n. kis megyeházát a Magyar-kapu előtt.[41\(41\)](#) Mindkét utóbbi épületet az érett klasszicizmus soproni nagymestere, Hild Vencel teljesen átdolgozta.

Handler Jakab lakóháza. (Rákóczi-utca 47). Csatkai E. felv.

1814-ben bejelenti a városnál, hogy Tibolth Mihály számára házat épít a Várkerületen. Ez a mai 131. szám, ahol a Schleiffer-vaskereskedés van.[42\(42\)](#) Barázdált félpillérek fogják össze az emeleteket. Az 1816-ban épült Richter-, ma Megyesi Schwartz-házat is hasonló félpillérek jellemzik, de ennek a kiképzésénél jelentékeny szerep jut a szobrászati dísznek; mégis azt hisszük, ez is Handler műve.[43\(43\)](#) Ezekben az években nagy tevékenység jellemzi. Az azóta megváltoztatott Hasenauer-házat építi a Várkerületen (ma 123. sz.).[44\(44\)](#) Szó van róla, hogy a város új Kaszinót épített. Kiküldik Handlert Badenbe tanulmányútra. Elkészíti a terveket, de kivitelre nem kerül a sor, viszont [123a](#) 65 pengős tiszteletdíjat is sokalják és csak 50-et utalnak ki neki (1815).[45\(45\)](#)

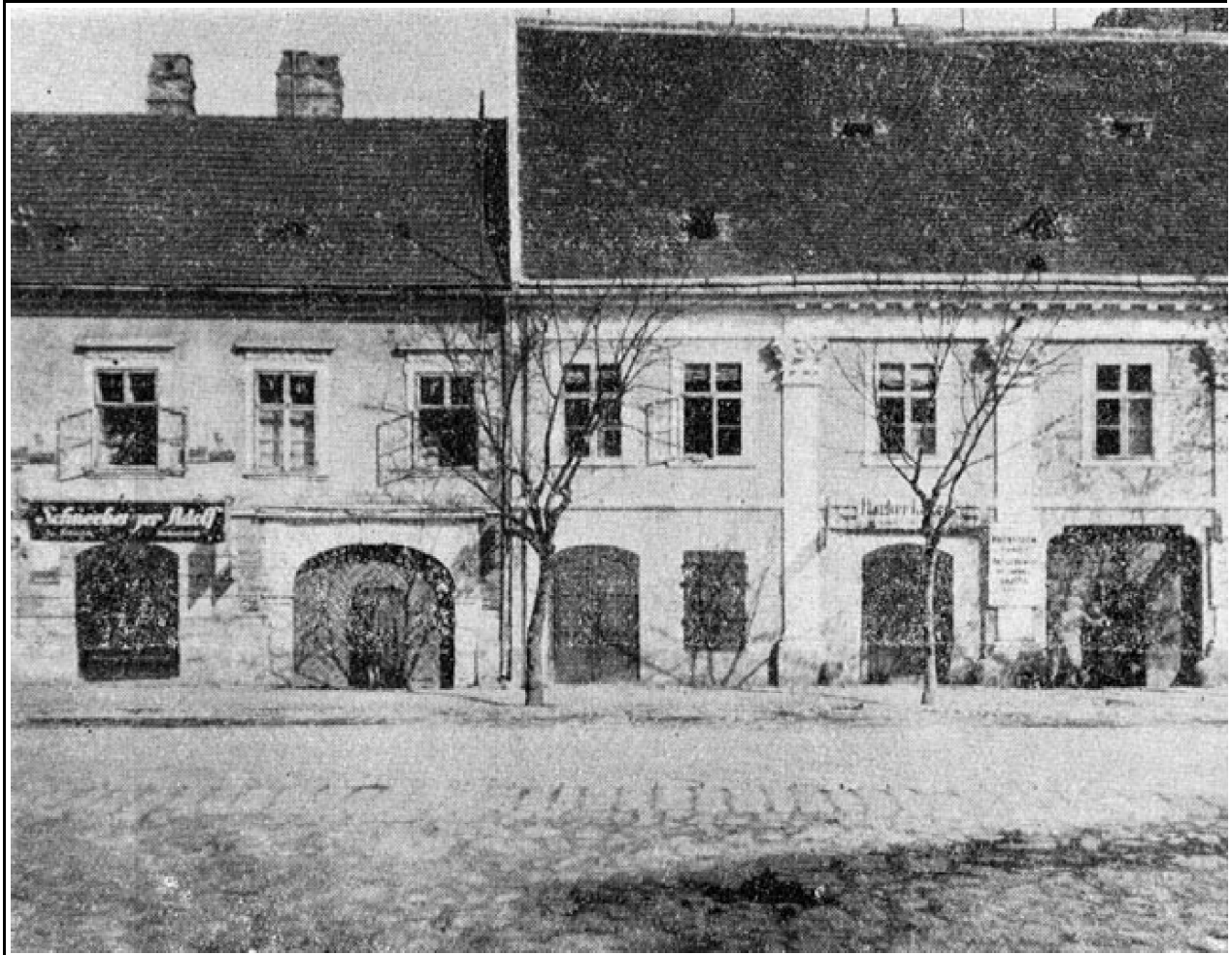

Diebold K. felvétele.
Várkerület 69. A második emelet Handler Jakab terv. (?)

Szűk kezd lenni a város a falak miatt. Handler szemet vet az Újteleki-kapu környékére, mert az még belül is kiépítetlen volt ez időben. Kéri, hogy az ott végzendő rendezésért megkaphassa a beépítetlen területet. Meg is kapja és jóllehet felépítette a maga lakóházát, a környék rendezéséhez évek során sem nyúl, hiába sürgeti a tanács.⁴⁶⁽⁴⁶⁾ Az új ház a klasszicizmusnak egyik legszebb emléke városunkban; egy emeletes, de a ház egész magasságát ¹²⁴befogják a félpillérek korintuszi fejezettel, a levelek közt sasmadár beszél a kor ízléséről. Azonos díszű a Várkerületen, a sajnos, részben elrontott 70. számú ház. És ebbe a csoportba beleillik a szintén 1815-ben készült második emelet az utca 69. számú házán (Tschurl).⁴⁷⁽⁴⁷⁾

1819-ben nagyszabású munka vár Handlerre. A lovaskaszárnya különböző parancsnokai állandóan

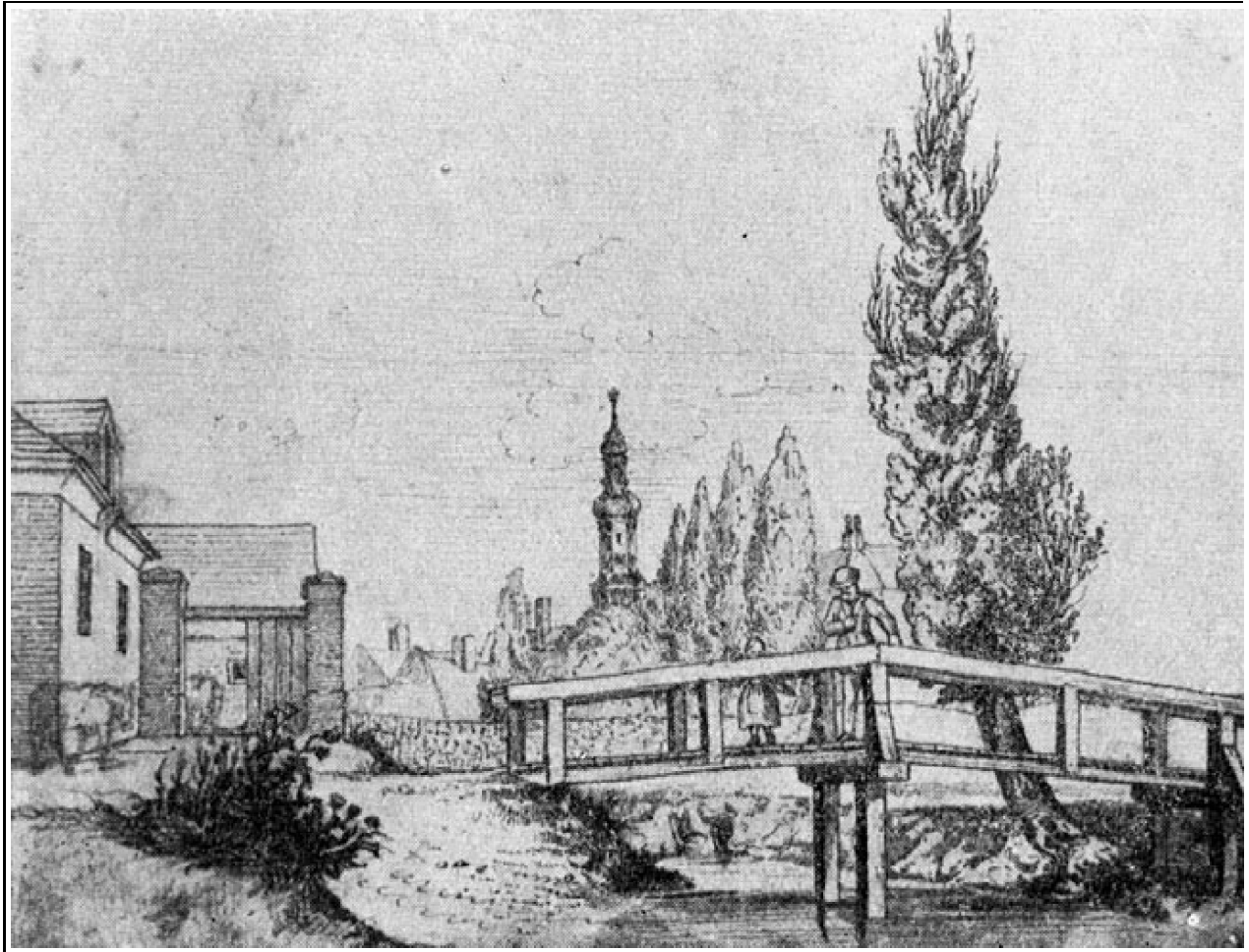
ráízentek a városra, hogy építsen fedett lovardát. A város azonban húzódozott, végre a katonaság megvett egy sereg telket a kaszárnya mögött és felépítette. 1820 elején Handler Jakab beadvánnyal fordul a városhoz és kéri, hogy állapítsák meg hivatalosan az 1819-ben fizetett kőművesnapszámokat, mert a katonai hatóság neki, mint a lovarda építőjének, csak ilyen hivatalos megállapítás alapján hajlandó elismerni számadásait. Ez a kis véletlen adat juttat tehát a lovarda építőjének nevéhez!⁴⁸⁽⁴⁸⁾ A különben egyszerű épület homlokzatát az 1860-as évek folyamán azonban tán épen Handler unokája, Handler Ferdinánd romanizálta.⁴⁹⁽⁴⁹⁾

Várkerület 70. Handler Jakab terve. (?) Csatkai E. felv.

¹²⁵Jóllehet eleget foglalkoztatták, mégis meglepetésszerűen hat, amikor 1824-ben azt olvassuk a tanácsjegyzőkönyvben, hogy elhagyta Sopront és Győrré ment. Felszólítják hivatalosan, nyilatkozzék, vissza akar-e még térni.⁵⁰⁽⁵⁰⁾ Hitelezői közben eladták szép házáat. A Hasenauer-család veszi meg 1828-ban, tehát olyan, amely Handlert foglalkoztatta és amelynek több tagja tevékenykedet az építészeti szakmában.⁵¹⁽⁵¹⁾ 1829-ben Handler Győrből tanusítványt kér, hogy itt működése ellen nem merült fel panasz. Üzemét fia, József csak nagy nehézségek után tudta átvenni.⁵²⁽⁵²⁾ Ő és a harmadik nemzedék képviselője, Ferdinánd, egyaránt a középkori stílusok visszaálmodói voltak.⁵³⁽⁵³⁾

Handler Jakab Neumayerhez és Ringerhez képest már kilábolt a barokk hagyományokból és 1815 körül az empire stílusnak, a klasszicizmus rövidéletű szakaszának ismert alkotásai az építészet terén az ő nevéhez fűződnek. Az 1813-ban letelepedő, Pestet is megjárta Hild Vencelnek jut a feladat, mint vérbeli klasszicistának, hogy a Handler-család két nemzedékének felfogása közé hidat verjen.

Patak-utcai részlet. 1854. Hauser K. rajza.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Tompos Ernő: Címeres pecsétek, különös tekintettel a polgári címerekre.

126 Tompos Ernő: Címeres pecsétek, különös tekintettel a polgári címerekre.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Tompos Ernő: Címeres pecsétek, különös tekintettel a polgári címerekre. / II.

II.

Ehrlinger János Bertalan. Címer: ovális pajzsban valamit tartó kar. Sisakdísz: csőrében halat tartó vízimadár. I. B. E. monogramm.

Soproni levéltár végrendeletei: Lad. B. Fasc. III. Num. 114. (A következőkben: B. III. 114.)

Brattmann János György végrendelete 1736.

Ehrlinger János Bertalan. Ov. pajzsban kardot (1) tartó kar. Sisakdísz ugyanaz. I. B. E. monogramm.

A. III. 69. Ableuthner Mária Éva szül. Danapf. 1747.

Eisenkölbl Jakab János, C. Keresztbe fektetett vakoló kanál és kalapács. S. d., valamit (vakoló kanál?) tartó alak.

F. V. 193. Fux Tamás. 1750.

Eitelhuber János Egyed. Négyelt pajzs. 1. növekvő kőszáli kecske, 2., 3. három-három strucctoll, 4. sarló (?). S. d. a növekvő kecske és mögötte a három strucctoll. I. C. E. monogramm.

E. III. 91. Ebhard Kristóf. 1745.

E. III. 94. Echinger Ábrahámné. 1748.

Eitelhuber Rozina Katalin szül. Dobner. Hét lepény (2, 2, 2, 1). Rangkorona. B. C. P. monogr.

E. III. 90. saját végr. 1743.

Engl Tóbiás. Címer: serleget (?) és kardot tartó vitéz. S. d. u. a. növ. T. E. monogr.

B. II. 77. Bayr Mária. 1709.

Engl Tóbiás. Halat és kardot tartó angyal. S. d. u. a. növ. T. E. monogr.

H. V. 181. özv. Holtzmann Jánosné. 1709.

Engl Anna Mária férjezett Goldner. Címer: angyal. S. d. u. a. növ.

G. V. 264. saját végrendeletén. 1771.

Eölbey László. Ov. pajzsban egyenes kard, körülötte babérkoszorú. S. d. u. a. L. E. O. monogramm.

F. V. 227. Förster Mátyás. 1778.

Ernst Jakab. Balharánt szalaggal (mely függélyesen van vonalkázva) osztott pajzsban felül kettős kereszt, alatta kardot és pajzsot tartó oroslán. S. d. nyitott szárnyak között V-alakú jel.

H. V. 173. Hemler György. 1705.

Ernst János András. Címer mint előbb, de a V-alakú jel nélkül.

E. II. 73. saját végrendelet. 1724.

Ernst János Andrásné (olvashatatlan) Katalin... Harántosztott pajzsban felül félkerék, alsó része kivehetetlen. S. d. zárt szárnyak.

E. II. 73. saját végrendelet. 1724.

[127](#)*Ernst Ignác*. Címer mint János András pecsétjén, de az oroslán kardot és szőlőtökét tart. S. d. nyitott szárnyak.

G. V. 283. Gratzer János András. 1782.

Ugyanez a címer van Rach-család sírboltján a soproni régi kat. temető 106–107. sz. sírboltján.

Ernst Kristóf József. Ov. pajzsban kardot tartó oroslán. S. d. u. a. növ.

C. II. 29. Cronavether Kristián. 1749.

Ernst Lipót. Címer mint Ernst János András pecsétjén.

F. V. 189. Felixek István. 1747.

Ernst Menyhért. W. Címer két (függélyesen vonalkázott) pólya felett kardot tartó lépdelő oroslán.

A. III. 86. Angermayer János Mihály. 1774.

Estonpignard Terézia szül. Kirchfeld bárónő. Haránt osztott pajzs keresztben vonalkázott felső részén az osztással párhuzamosan elhelyezve három csillag. Alul ugyancsak az osztással párhuzamosan elhelyezett koronás (?) kígyó. S. d. cölöpösen álló koronás kígyó nyitott szárnyak között.

E. III. 120. saját végr. 1766.

Fabricius György Fülöp Sachsen-weimari és sachsen-eisenachi hercegi titkos tanácsos. [23\(54\)](#) Vágott ov. pajzsban felül daru két csillag között, alul természetes virág. Rangkorona.

F. IV. 139. saját végr. 1708.

Fabricius Mátyás. Süvegezett pajzs két felső mezejében egy-egy hatágú csillag, alul hármás halomból kinövő három virág. S. d. növ. nyilazó vitéz.

D. III. 104. Dahner János. 1759.

Fabriczy Mátyás. Ov. pajzsban fiait tápláló pelikán. S. d. lándzsát tartó oroslán. M. M. F. monogramm.

B. IV. 152. Bleyer Borbála. 1764.

Farkas Ádám, az ev. líceum rektora. Címer: puskával lövő férfi. S. d. farkas növekvőleg. A. F. monogramm.

F. V. 240. saját végrendelet, 178. (?) (Utolsó szám olvashatatlan).

Fleischhacker Mihály mészáros. Címer: ökör. S. d. bárány.

F. V. 218. saját végr. 1771.

Fleischhacker Mihály. Ov. pajzsban vágatató ló. S. d. pávatoll bokréta.

F. IV. 160. saját végr. 1725.

Fodor János. Ov. pajzsban görbe kardot tartó griff. S. d. u. a. növ. I. F. monogr.

D. III. 120. Danck Andrásné. 1784.

Foyzl (?) János Balázs von Gleinitz. Négyelt pajzs. 1., 4. sas, 2. kutya, 3. két ruta. Három sisak, a középsőn pálma, mellette a két ruta, jobboldalin páva, baloldalin a kutya növekvőleg.

D. III. 90. Düner János. 1741.

Fuchs Mihály. Ov. pajzsban, ágon ülő kiterjesztett farkú páva. S. d. három pávatoll.

128 G. V. 225/1. Gerhardt Tóbiás. 1750.

Gabriel János Keresztély. Ov. pajzsban kardot tartó kétfarkú oroszlán. S. d. növekvő egyszarvú nyitott szárnyak között. [24\(55\)](#)

A. III. 70. Amtmann András. 1749.

E. III. 109. Ebner Róza Katalin. 1759.

Gabriel Károly Lipót, mint G. János Keresztély címere. L. G. monogr.

B. III. 119. Berger Rebeka. 1740.

Gabriel Lajos, mint G. János Keresztély címere.

B. III. 156. Beck Kristóf. 1767.

Garcka (?) Mátyás. Ov. pajzsban fakádat tartó ember. Sisak nincs. M. G. monogr.

F. IV. 156. Fidler Katalin. 1720.

Greiner János Pál. Két ágaskodó oroszlán tart egy cölöpösen álló lándzsát. S. d. nyitott szárnyak között oroszlán.

D. II. 79. Deimling János Fülöp. 1727.

v. *Greiner* Ferenc Xavér. Hasított pajzs jobboldala függélyesen, baloldala vízszintesen vonalkázva, mindkettőben egy-egy oroszlán. S. d. nyitott szárnyak között kampós botot tartó kutya. A címer alatt zsinóron függő vadászkürt.

E. III. 120. Estonpignard Terézia. 1766. [25\(56\)](#)

Greiner Anna Katalin szül. Kollmann. Címer vízszintesen vonalkázott mezőben két kutya (nyakörvvel) egy kampós botot tart. S. d. egy növ. kutya tartja a botot. A címer alatt zsinóron függő vadászkürt. [26\(57\)](#)

G. V. 262. saját végr. 1770.

Grainer János Pál. Két ágaskodó oroslán tart egy póznán valamit. S. d. nyitott szárnyak között növekvő oroslán. I. P. G. monogr.

B. II. 68. Dr. Beck János Vilmos. 1701.

Griess Keresztély. Vágott ov. pajzsban, felül növekvő griff, alul stilizált liliom, mellette kétoldalt egy-egy átfúrt lepény. Rangkorona.

G. V. 259. saját végr. 1770.

Gstettner Miklós. Címer: ágaskodó kecske, sisak nincs. N. G. mon.

G. IV. 153. saját végr. 1704.

Gülden János Péter. Címer: két páncélos kar tart egy háromköves gyűrűt. S. d. u. a. HP. G. mon.

D. II. 71. Ducat Zakariás 1718.

Haagenthal Lukács. Két ovális pajzsból összetett címer, a jobboldaliban három nyíl egy nyitott koronán átszűrva, a baloldaliban koronából kinövő kardot tartó griff. A két pajzsot egy rangkorona fogja össze.

H. V. 225. saját végrendelet 1731.

Hackelberger Miklós. Címer: egy halomból kinövő három virág. S. d. zárt szárny. I. N. H. mon.

129F. IV. 166. Fidler János Konrád 1728.

Hahn Pál. Kétfejű sas mellére helyezett címerpajzsban posztónyíró olló. P. H. monogram.

H. V. 193. Haslinger János 1717.

Hartung Ferenc Ignác. Med. Dr. Címer: felfordított ékre harmadolt pajzs középső részében hatágú csillag, a két szélső rész damaszkozva. S. d. szarvak között a hatágú csillag. (13. ábra).

13. ábra.

H. V. 203. saját végr. 1723.

Haukstauk (Hackstock) Mátyás. Címer: tőkébe vágott bárd. S. d. kardot tartó vitéz. M. H. S. mon.

B. III. 102. Biernstinkl Mária. 1728.

F. IV. 135. Fröhlich Magda. 1705.

Heinbeck János György. Címer: nyereg (?) S. d. virágot tartó cölöpösön álló kar.

F. IV. 163. Frickh Miklós. 1727.

Heimbeck János György. Címer: Férfi alak botra tűzött kettős zsemlyét tart. S. d. páncélos kar tartja ugyanazt. I. G. H. mon.

H. V. 224. Haas Györgyné. 1731.

Heimbeck János György. Címer: kardján levágott fejet tartó vitéz. S. d. kardra tűzött fejet tartó kar.

B. III. 126. Brodmann Magda. 1745.

Hemler György (magyar kalaposmester). Címer: Tollas kalap. Rangkorona. G. H. mon. Pajzstartók egy-egy griff.

H. V. 173. saját és felesége Zsuzsanna végr. 1705.

Hemoser Jakab. Címer: Fiait tápláló pelikán. S. d. u. a. I. ... (?) M. monogram.

F. IV. 150. Feichtinger Ádámné. 1716.

Hochholzer Dániel. Ov. pajzsban lombos fa, rangkorona.

A. III. 80. Arnhold Kristóf 1761.

B. III. 134. Beling Éva Rozina 1747.

Holbri János Ferenc. Négyelt pajzs. 1. darú, 2. ellentétesen legalyazott cölöp, 3. szárny, 4. kivihetetlen. S. d. szarvak között kard. (?)

F. IV. 153. Fürtler Ilona 1719.

Holzapfel Anna Katalin szül. Schrembsner. Ov. pajzsban két haránt csík között kétfarkú lépdelő oroslán hegyével lefelé mutató nyilat tart. S. d. az oroslán növekvőleg nyitott szárnyak között.

H. V. 223. saját végr. 1731.

Hueber Péter alezredes a Trautson ezredben. Négyelt pajzs, 1., 4. kardot tartó oroslán, 2., 3. pólya. S. d. strucctollbokréta.

H. V. 237. saját végr. 1740.

Hüller Pál. Címer: Kétfarkú oroslán. S. d. u. a. növ.

F. V. 186. Frantz Katalin 1745.

[130](#)*Jankó* Mihály. Címer: hármashalmon vágatató felnyergelt ló. S. d. kardra tűzött fejet tartó vitéz. M. I. mon.

B. IV. 169. Benkovics György 1775.

Jenisd Theophil. Négyelt pajzs. 1., 4. függélyesen vonalkázott mezőben két-két pólya, 2., 3. stilizált liliom. S. d. szarvak között a liliomot tartó alak.[27\(58\)](#)

A. III. 66. Angermayr János 1732.

Jentsch Mihály. Ov. pajzsban valamit tartó férfi. Rangkorona.

G. V. 228. Gruber János 1751.

Kámán András. Süvegezett pajzs jobb felső mezejében hatágú csillag, a bal felső jobb haránt vonalkázott mezőben bástyatorony, alul kalapot (?) tartó ágaskodó oroslán. S. d. az oroslán növekvőleg.

B. III. 92. Burger János György 1723.

Kämpel Kristóf. Címer: koronán lépdelő kardot tartó kétfarkú oroszlán. S. d. u. a.

B. II. 72. Bauer István 1708.

B. III. 88. Blaswetter János 1719.

Kampel Lipót ugyanaz, mint az előbbi.

D. II.78. Dänner János 1725.

Kampl Anna Zsuzsanna Hackstock Mátyás felesége u. a. mint *Kämpel* Kristóf.

H. V. 179. Hackstock Mátyás 1708.

Kamper Jakab. Ov. pajzsban vakoló kanál és kalapács. Rangkoronából kiemelkedő alak jobbkezében körzöt, baljában templommodelt tart. Fölötte egy szalag.

B. IV. 152. Bleyer Borbála 1764.

Kamper Jakab. Két ágaskodó oroszlán egy koronát tart. A sisaknak nincs nyaka. S. d. kardot tartó vitéz nyitott szárnyak között.

G. V. 289. Glaz Anna Erzsébet 1787.

Kastner János. Címer: három stilizált virág. Sisak nincs.

H. V. 208. Hackstock Éva 1725.

Keller Sámuel. Vágott pajzs felső mezejében két szembe néző madár (Kakas?) az alsó mező pontozott. S. d. három szál gabona.

B. II. 70. Balogh Györgyné Éva Zsófia 1702.

Keller Tóbiás. Címer: elmosódott (pulyka?). S. d. három virág.

B. III. 95. Boehm Mihály 1725.

Keőfejő Mihály. Címer: kardot és golyót tartó oroszlán. S. d. u. a. növ. M. K. monogram.

B. IV. 149. Buchiasis József 1760.

G. V. 224. Geszthy Zsigmond 1749.

Kleinrath János. Címer: egyenes pallost és mérleget tartó Justitia. S. d. u. a. növ.

D. II. 73. Dienzmann Frigyesné 1721.

(Folytatjuk.)

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.)

131 Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói.
(Folytatás és vége.)

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Hymenoptera. Hártyásszárnyúak.

Rend: Hymenoptera. Hártyásszárnyúak.

A hártyásszárnyúak a rovarok egyik legnagyobb és fajokban leggazdagabb rendjét alkotják. Ezek közül Sopron környékén az alábbi károsítókat figyeltem meg.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Hymenoptera. Hártyásszárnyúak. / Család: Tenthredinidae. Valódi levéldarázs-felék.

Család: Tenthredinidae. Valódi levéldarázs-felék.

A valódi levéldarázsok fajokban rendkívül gazdag család. Jellemzi őket, hogy potrohuk nem nyeles, hanem egész tövével csatlakozik a torhoz, a nőtények tojócsöve rejtett, álcájuk hernyóalakú ú. n. álhernyó. Az álhernyó a valódi hernyótól abban különbözik, hogy az álhernyók lábainak száma 8–18–20–22 és belőlük kifejlődés után levéldarázs lesz, a valódi hernyók lábainak száma 10–12–14–16 és belőlük lepke fejlődik. A levéldarázsok lomb- és fenyőféléken károsítanak. Legnagyobb részük a talajban bábul, azért főleg a száraz talajon levő állományokat lepik el. Gazdasági jelentősége főleg a fenyőkön és gyümölcsfákon élő fajoknak van. Az álhernyók a növények felületén, ritkán a növényi részek belsejében (főleg gyümölcsökben) élnek, élettanilag károsak.

Alcs. Lophyrinae. Fésűs fenyődarázsok. Zömöktestű rovarok. A hímek csápja erősen fésűs, a nőtényeké fűrész. Fenyőkön élnek. Álhernyójuk 22-lábú.

Ebből az alcsaládból a soproni erdőkben a *Lophyrus sertifer* Geoffr. nevű levéldarázs a leggyakoribb. Álhernyója a *Pinus*-fajokon él. Évente két nemzedéke jelenik meg. Ha elszaporodik, igen nagy károkat okoz. 1932–1934 között a katonai lőtér–Dalárhegy és a Gyertyánforrás körül levő erdőfenyőket lepte el. Károsítása következtében sok fenyő elpusztult.

Alcs. Tenthredininae. Testük megnyúlt, tojásalakúan lekerekített, csápjuk sörte- vagy fonalakalú.

Ezek közül a *Hoplocampa minuta* Chr. szilvadarázs említtem meg, amely a soproni gyümölcsösökben károsít. Különösen a Virágvölgyben szokott elszaporodni. Az anyadarázs a szilva virágjába rakja petéit, a kikelő 20-lábú álhernyók a fiatal gyümölcsbe furakodnak, 5–6 hét múlva kifejlődnek, az éretlen szilvával a talajra esnek. A talajban laza szövedékben bábulnak.

Trichiocampus viminalis Fall. A nyárfák ellensége. 20-lábú álhernyója zöldes, felül narancssárga, fekete szemölcsökkel. Évenként két nemzedéke van. Petéit a nyárfa leveleinek nyelére rakja. Parkokban, utak mentén levő nyárfákat néha erősen ellepi.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Hymenoptera. Hártáásszárnyúak. / Család: Siricidae. Farontódarázs-félék.

Család: Siricidae. Farontódarázs-félék.

Mint nevük is elárulja, pajodszerű álcáik a fásnövények belsejében élnek. Műszakilag károsak. A fadarazsak hengerestestű állatok, potrohuk a 132féléken károsítanak. Sopron környékén csakis a fenyőben élő fajok gyakoriak, de ezek sem okoztak még számottevő kárt. Rejtetten fejlődnek, tehát másodlagosan károsak.

Sirex gigas L. Óriás fenyődarázs. A lódarázshoz hasonlít, de annál még nagyobb. Lúcc-, jegenye- és erdeifenyőben él. Ágfalva, Brennberg és a Várhely körül gyakori. Főleg visszahagyott tuskókban él, de a Várhelyen és a Fáberréten viharkárosítás után is fellépett. Épületfával gyakran a lakásokba is behurcolják. Augusztus végén, szeptemberben repül.

Paururus juvencus L. Közönséges fadarázs. Szintén különféle fenyőfákban, de főleg az erdeifenyőben él. Nősténye kék-, hímje sárgaszínű. Életmódja az előbbi fajéval egyezik. A soproni erdőkben ritkább, mint az óriás fadarázs. Eddig Brennberg környékén és a városi fatelepen gyűjtöttem. Megemlíttem még azt is, hogy az 1941. év szeptemberében a Nándor-fasoron figyeltem meg és fogtam több nőstényt. Valószínűleg valamelyik házból repülhettek ki, ahová fenyőfával vitték be.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Hymenoptera. Hártáásszárnyúak. / Család: Cynipidae. Gubacsdarázs-félék.

Család: Cynipidae. Gubacsdarázs-félék.

Akik tölgyerdőben, főleg pedig tölgy sarjerdőben szoktak sétálni, bizonyára feltűnt nekik a leveleken, terméseken, ágakon stb. helyeken található különös alakú képződmények. Ha egy ilyen képződményt felbontunk, benne rendszerint egy lábatlan, fehérszínű álcát találunk. Ez a képződmény a gubacs, a benne élő álca a gubacsdarázs álcája. A gubacs az álca lakhelye és éléstára, amely tulajdonképpen nem más, mint egy idegen, hatásokra izgatott növényrész sejtjeinek túltengése.

A kifejldött gubacsdarazsak aránylag apró, legtöbbször fekete- vagy vörösszínű rovarok, csápjuk fonalas, potrohuk oldalt összenyomott. Szárnyukról a szárnyjegy mindig hiányzik.

A gubacsdarazsak egyik része növényevő, másik része élősködő. A növényevők között vannak gubacsképzők és vannak olyanok, amelyek gubacsot nem készítenek, hanem már kész gubacsba rakják petéiket. Álgubacsdarazsak életmódja nagyon bonyolult. Gyakori náluk a nemzedékváltozás. Rejtetten fejlődnek, másodlagosan károsak. Jelenlétük elárulja, hogy a fákat sarjról újították fel, vagy nem a megfelelő termőhelyre telepítették azokat. A fajok felismerése a gubacsról sokkal könnyebb, mint a gubacsot okozó darázsról.

A soproni erdőkben a gubacsdarazsak szép számmal vannak képviselve. Különösen a Szárhalmi- és Dudlesz-erdőkben gyakoriak.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Diptera. Kétszárnyúak vagy legyek.

Rend: Diptera. Kétszárnyúak vagy legyek.

A legyek fajokban gazdag rendjéből Sopron vidékén igen kevés károsítót találtam, amelyek a gubacslegyek családjába tartoznak.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Diptera. Kétszárnyúak vagy legyek. / Család: Cecidomyiidae. Gubacslegy-félék.

Család: Cecidomyiidae. Gubacslegy-félék.

Igen apró, muszlicaszerű legyek. Szárnyuk széles, gyakran szőrös, 3–5 hosszantiér fut rajta keresztül, haránterük nincsen. Csápjuk hosszú. A nőstényeknek rövid tojókészülékük van. A nyűszerű gubacslegyálcák többnyire sárgás- vagy vörösszínűek, elől a hasi oldalon előre nyújtható pálcikaalakú kitin lemezük van.

A gubacslegyek petéiket növényekbe rakják. A kikelő álcák a megszárt növényi szöveteket izgatják s ezáltal daganatokat, gubacsokat képeznek. Ezek a gubacsok igen különböző alakúak s fajonként más-más növényen, vagy a növénynek más-más részén található. Lombfákon, fenyőkön és aljnövényeken egyaránt előfordulnak. A fajok meghatározása a gubacsról ennél a családnál is könnyebb, mint a gubacsot létrehozó légyről. Rejtetten fejlődnek, másodlagosak. Gyakoriabbak a következő Cecidomyiidák:

Mikiola fagi Htg. A bükk levelének felső oldalán képez borsónagyságú, csúcsán hegyesedő gubacsokat. Különösen bükkсарjakon gyakori. Az ágfalvai községi erdőben és a brennbergi részekén gyakori.

Arnoldia cerris Koll. A csertölgy levelén képez gubacsokat. A légy szúrása következtében a levél felső oldalán kb. 2 mm magas, hegyes, kúpalakú, az alsó oldalán pedig sárga gyapjas, horogalakú képződmény keletkezik. Néha oly nagy tömegben lepi el a leveleket, hogy azok teljesen eltorzulnak. Idősebb csertölgyesekben szokott fellépni. A Dudlesz-erdőben a Hubertus körül levő öreg csertölgyeken gyakori.

Dasyneura laricis Löw. A vörösfenyő rövid hajtásait lepi el, és azokon képez gubacsokat. A soproni erdőben bárhol megtalálható, ahol vörösfenyő van. Leggyakoribb a Várhely körül.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Lepidoptera. Lepkék.

Rend: Lepidoptera. Lepkék.

Ez a családokban és fajokban igen gazdag rend már sokkal több károsítót foglal magában. A kárt mindig csak az álcák, az ú. n. hernyók okozzák. A hernyókra jellemző, hogy testük megnyúlt, hengeres, fejük gömbölyded, amelyen egy pár háromízű csáp van, jól fejlett szájszerveik rágók. A torilábakon kívül még potrohlábakat is találunk náluk. Az összes lábak száma 10–12–14–16. A potrohlábakon karom soha sincs, hanem kiszélesedett kitin horgoskákkel felszerelt talpba folytatódik. Ez, az ú. n. horogkoszorú, a növények belsejében élő hernyóknál a talpat teljesen körül veszi, tehát a horogkoszorú zárt, míg a növények felületén élő fajok hernyóinál a horogkoszorú nyitott.

A rejtetten fejlődő fajok másodlagosan, a növények felületén élők pedig elsődlegesen károsak.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Lepidoptera. Lepkék. / Család: Coleophoridae. Zsákhordó molylepke-félék.

Család: Coleophoridae. Zsákhordó molylepke-félék.

Nevüket onnan kapták, hogy hernyójuk zsákalakú tokban él, amelyből csak fejét és torilábait dugja ki. A zsák kirágott növényi részekből áll, melyeket a hernyó összeszö. Igénytelen külsejű lepkék, nálunk sok fajuk él. Erdészetileg azonban csak egy faj, a *Coleophora laricella* Hb. káros. A lepke hamuszürke, selymesfényű. A vörösfenyő ellensége. Károsítása azok előtt, akik a soproni erdőket járják, bizonyára ismeretes. Ugyanis e molylepke hernyója a vörösfenyő tűinek belsejét kirágja s ennek következményeképpen a vörösfenyők olyanok, különösen tavasszal, mintha leforrázták volna azokat. Rejtetten fejlődő lepke, tehát másodlagosan káros. Károsítása növedékvesztésében [134](#)nyilvánul, de a folytonos tüpusztítás következtében a vörösfenyő ellenállóképessége is csökken és más másodlagos károsítók is megtelepedhetnek rajta.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Lepidoptera. Lepkék. / Család: Hyponomeutidae. Pókhálós molylepke-félék.

Család: Hyponomeutidae. Pókhálós molylepke-félék.

A pókhálós molylepkék életmódját az jellemzi, hogy hernyókorukban közös, pókhálószerű szövedékben élnek, amely szövedék a hernyók növekedésével nagyobbodik. A szövedéken belül, fehér gubóban bábulnak. A soproni gyümölcsösökben káros a

Hyponomeuta malinellus Z., a pókhálós almamoly. Ez kb. 20 mm nagyságú moly, fehér mellső szárnyait három sorban elhelyezett fekete pontok díszítik. Hátsó szárnya sötétszürke. Petéit júliusban az almafa kérgére rakja, melyet sárgás mirigyváladékkal von be. A hernyók néhány hét múlva kikelnek, de nem vándorolnak szét, hanem együtt maradnak és a petét védő réteg alatt áttelelnek. Tavasszal a lombkoronába vándorolnak és közös szövedéket készítenek. Néha az almatermést teljesen tönkreteszik. A Lővérekben elég gyakori.

Hyponomeuta padellus L. A pókhálós szilvamoly életmódja hasonlít az előbbi faj életmódjához. Hernyója a szilvafán pusztít. A Lővérek és a Virág völgy szilvafáin elég gyakori.

Hyponomeuta evonymellus L. A kecskerágón szokott elszaporodni, néha igen nagy mennyiségben. Különösen a szárhalmi- és fertőrákosi erdőkben gyakori. Gazdasági jelentősége nincs, csak tömeges előfordulása miatt említtem meg.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Lepidoptera. Lepkék. / Család: Tortricidae. Sodró molylepke-félék.

Család: Tortricidae. Sodró molylepke-félék.

Középnagyságú, vagy egészen apró lepkék. Felismerhetők, hogy mellső szárnyuk majdnem négyszögletű. Főleg este és éjjel repülnek. A sodrólepkék nevüket azért kapták, mert hernyóik a leveleket összesodorják és fonalaikkal összeszövik, ily módon rejtkehelyet készítenek maguknak, ahol zavartalanul élhetnek. A

Tortricidák között találunk azonban olyan fajokat is, amelyek a növények belsejében (hajtásokban, gyümölcsökben stb.) élnek. Erdészetileg fontosabb fajok a következők:

Tortrix viridona L. Könnyen felismerhető arról, hogy mellső szárnya zöld, a hátsó szürke. Tizenhatlábú, piszkos, zöld hernyója elegyetlen tölgyerdőkben szokott elszaporodni. A hernyó az összesodort levelek között tartózkodik. Április-májusban károsít. Sopron környékén 1921-ben lépett fel először a Nándor-magaslaton. Újabban a Fáberrét körül kezd elszaporodni. Egyes gócekben már a szárhalmi erdőben is jelentkezik. Ha a kedvező időjárás következtében elszaporodik, védekezni nem lehet ellene. Károsítása növényvesztéssel jár és elősegíti a másodlagosan káros rovarok elszaporodását.

Evetria buoliana Schiff. Mellső szárnya rozsdavörös, rajta ezüstösen csillogó fehér rajzolatokkal, hátsó szárnya szürke. Hernyója az erdeifenyő hajtásaiban él. Rejtetten fejlődő károsító, tehát másodlagos. Csakis rossz talajra ültetett, vagy valami oknál fogva betegeskedő Pinus-fajokon szaporodik [135](#)el. Károsítása következtében a megtámadott hajtás könnyen letörik. Ha a kifúrt hajtás nem törik le, csak lehajlik, akkor az idővel ismét felfelé irányulva ívalakban nő tovább. Az erdőben gyakran lehet látni olyan erdeifenyőtörzseket, melyeken félkör alakú görbület van. Ez az *Evetria buoliana* Schiff. károsításának visszamaradt következménye. Az ilyen törzsek szerfaszázaléka erősen csökken.

A lepke Sopron környékén igen gyakori. Mindenütt megtalálhatjuk, ahol erdeifenyőt telepítettek. Különösen Brennberg és Ágfalván van elterjedve.

Ebbe a családba nemcsak erdészeti káros, hanem a gyümölcs- és szőlőtermést veszélyeztető fajok is tartoznak. Ilyenek a

Carpocapsa pomonella L. *Almamoly*. Kártevése mindenki előtt ismeretes. Ugyanis ez okozza az alma „férgesedését”. Az almán kívül más gyümölcsöt is megtámad. Évente két-három nemzedéke jelenik meg. Igen szapora károsító. Kedvező körülmények között az egész almatermést veszélyeztetheti. Irtását nálunk a törvény előírja. Ennek ellenére a soproni gyümölcsösökben még nagy számban fordul elő.

Conchylis ambiguella Hb. *nyerges szőlőmoly* és *Polychrosis botrana* Schiff. *keresztes szőlőmoly*. Mindkét faj előfordul a virágvölgyi és fertőmenti szőlőkben, de az első a gyakoribb. Elszaporodásuk esetén igen érzékeny károkat okozhatnak. Mindkét szőlőmolynek évente több nemzedéke jelenik meg. A szőlőmoly elleni védekezést egybe kell kapcsolni a *Peronospora* elleni védekezéssel, amennyiben a bordeauxi-lébe arzén szert is kell tenni.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Lepidoptera. Lepkék. / Család: Geometridae. Araszolólepke-félék.

Család: Geometridae. Araszolólepke-félék.

Ezt a nagyon sok fajt magába foglaló családot jellemzi, hogy testük karcsú, mellső és hátsó szárnyuk aránylag széles, melyek színezetben és rajzolatban többé-kevésbé megegyeznek. Sok esetben a nőstények szárnyatlanok. Hernyóik 10–12-lábúak, „araszolva” járnak. A talajban, vagy a tápnövényen bábulnak. Ismertebb károsítók ebből a családból a következők:

Hibernia defoliaria Cl. *Nagy téliaraszoló*. Késő ősszel, október-novemberben repül alkonyatkor. A hím szárnya okkersárga, vörösbarna harántsávokkal, a nőstény szárnyatlan. Petéit ősszel a rügyek mellé rakja. A kikelt hernyók először a rügyeket kezdik ki, majd a lombnak esnek neki. E kártevő főleg gyümölcsfákon

okoz érzékeny kárt, de más lombfákat is megtámad. Kifejlett hernyója vörösesbarnaszínű, hátán borvörös foltokkal és széles sárga hátisávval. A talajban bábul. Arzénpermetezéssel és idejében felrakott hernyóenyvgyűrűvel lehet ellene védekezni. A Lővéreknek azon a részén szokott elszaporodni, amely az erdővel határos. Az erdeifák közül elsősorban a tölgyet kedveli. Megfigyelésem szerint 1934-ben a bánfalvai „Gesztenyésben” és az „Alm” mögötti gyümölcsösökben károsított.

Operophtera brumata L. *Kis téliaraszoló*. A hím szárnya szürkésbarna, rajta elmosódott hullámvonalakkal. A nőstény szárnyatlan. Októbertől decemberig repül. Polyphag faj. Elsősorban mégis a gyümölcsfákat kedveli. Hernyói zöldek, megrágják a rügyeket, a virágokat, leveleket. Sokkal károsabb, mint az előbb említett faj. Sopron környéke gyümölcsöseinek [136](#)leggyakoribb ellensége. 1932-ben a Felsőlővérekben szaporodott el. Ugyanígy védekezünk ellene, mint az előbbi fajnál.

Bupalus piniarius L. *Erdeifenyőaraszoló*. Ez a lepke az erdeifenyő egyik legnagyobb ellensége. Különösen a homokos talajra telepített Pinus-fajokon szokott nagy mértékben elszaporodni, ha egyéb körülmények is kedveznek neki. Németországban már igen sok kárt tett. Nálunk nagyobb bajt még nem okozott, mert eddig nagy, összefüggő erdeifenyveseink még nem voltak.

Megemlítem azért, mert újabban a soproni erdőkben elég gyakori. Különösen a katonai lőtér és a Tolvajárok mentén található. Ez talán intőjel, hogy összefüggő, elegyetlen erdeifenyőt ne telepítsünk.

Hernyója zöld (feje is), hátán három fehér, oldalán két sárga sávval. Június-júliusban repül. Petéit az erdeifenyő türe rakja. A hernyó károsítása október végéig tart. A talajtakaróban bábul. Kimondott állományrontó rovar.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Lepidoptera. Lepkék. / Család: Noctuidae. Bagolylepke-félék.

Család: Noctuidae. Bagolylepke-félék.

A felső szárnya hosszukás, háromszögalakú, az alsó rendszerint kicsiny. A csáp sertealakú, a nőstényé sohasem fogazott. A test erőteljes, a potroh vége kihegyezett. Éjjeli lepkék. Hernyójuk legtöbb esetben tizenhatlábú, csupasz, ritkán szőrös. Bábulásuk leginkább a talajban történik. Fajokban legnépesebb lepkecsalád.

Panolis flammea Schiff. *Erdeifenyőbagolypille*. Csak ez az egy faj érdemel ebből a családból említést. Az erdeifenyő ellensége. Igen korán repülő lepke (március–április). Kifeszített szárnya 30–40 mm. Mellső szárnya fahéjbarna, márványszerű fehér foltokkal. Hernyója zöld, feje barna. Igen veszélyes erdeifenyőkárosító. Szintén állományrontó. A nyugati országokban már nagykiterjedésű erdőket pusztított el.

A soproni erdőkben aránylag nem ritka. Főleg a katonai lőtér körül gyakori. Kedveli a száraz, laza talajra telepített erdeifenyveseket. Eddig hazánkban érezhető kárt nem okozott.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Lepidoptera. Lepkék. / Család: Lymantriidae. Gyapjaslepke-félék.

Család: Lymantriidae. Gyapjaslepke-félék.

A gyapjaspillék családjá fajokban szegény ugyan (17 faj), de ide tartoznak a legveszedelmesebb és legkártékonyabb lepkék. Jellemző rájuk, hogy csápjuk fésűs (a hímé hosszú-, a nőstényé rövidfogú), az alsó szárnyuk széles, szívókájuk rövid vagy csökevényes, testüket sűrű szőr fedi. Tizenhatlábú hernyóik hátán szőrös szemölcsök vagy szörpamatok vannak, a 9. és 10. szelvényen kitolható élénkszínű szemölcs van. Bábjuk vastag, gyengén szőrös, a tápnövényen bábulnak.

Dasychira pudibunda L. A bükk ellensége. Sopron körül kárt eddig még nem okozott. Elszaporodásától tartani nem kell, mert hiányzik a soproni erdők egyik őshonos fája, a bükk. 1941. tavaszán a brennbergi és ágfalvai erdőben gyűjtöttem. Ugyanez év őszén pedig hernyójának nagyobb mérvű vonulását figyeltem meg.

Lymantria dispar L. *Gyapjaspille*. A gyapjaspille hazánk legközönségesebb és leggyakoribb állományrontó rovára. Polyphag károsító. Elszaporodva pusztítása négy évig tart. Közvetlen károsítása növekedésvettségben nyilvánul, 137 ritkábban okozza a fák halálát. Közvetett károsítása a másodlagosan káros rovarok elszaporodásának elősegítése, ami sok esetben az elsődleges kárnál is súlyosabb következményekkel jár. Ez a károsító az 1930-as évek elején országszerte nagy tömegben lépett fel s ugyanakkor a soproni szárhalmi erdőt is letarolta. Mivel ez a lepké gyakran ismétli meg károsítását, azért ezzel a lepkével kissé részletesebben foglalkozom.

A hímlepké barnásszürke vagy rozsdabarna, kifeszített szárnyterjedelme 30–40 mm, csápjá kétszeresen fésűs. A nőstény zömök, piszkosfehérszínű, csápjá fonalakú, kifeszített szárnya 60–70 mm, potroha végén sárga nemezszőr van, mellyel petéit fedi be. Hernyója barna, feje nagy, fekete, 60–70 mm. Könnyen felismerhető arról, hogy az első öt szelvényen kék, a hátsó hat szelvényen pedig vörös szemölcsök vannak, a kilencedik és tizedik szelvényeken azonkívül még kitolható és visszahúzható, nagy, páratlan szemölcs is látható.

Petéit csomókba rakja és a potroha végén levő nemezszőrrel fedi be. A petéből a feketeszínű hernyók áprilisban kelnek ki. Őszöri vedlés után a tápnövényen bábulnak laza szövődékben. Július végén, augusztusban repül. 1941-ben még szeptember 16-án is fogtam lepkét. Főgazdanövénye a csertölgy, ha ezen elszaporodik, akkor táplálékban nem válogat. Ebben az esetben nemcsak a lombfákat és fenyőket pusztítja, hanem ráveti magát a cserjékre, aljnövényekre, sőt az erdő közelében levő szőlőkre és egyéb gazdasági növényekre is, amint ezt soproni károsítása alkalmával is tapasztalhattuk. Megfigyelésem szerint a kőrist és a fagyalt nem bántotta, egyébként mindent elpusztított.

Károsítása a soproni erdőkben 1929-ben kezdődött és 1932-ig tartott. Kezdetben csak a szárhalmi és balfi erdőben szaporodott el, majd onnan áterjedt a rákosi- és a Dudlesz-erdőbe is. 1931-ben a hernyók már oly tömegesen léptek fel az említett területeken, hogy Június közepére az erdőt teljesen letarolták és élelem hiánya miatt a szokottnál korábban bábultak. 1932-ben, tehát a hernyódulás összeomlásának évében, a hernyók oly tömegesen jelentkeztek, hogy május végére az erdőt teljesen letarolták, az aljnövényzetet és a közelben található gazdasági növényeket is elpusztították. A szárhalmi erdő szomszédságában levő lucernások, szőlők, répa- és burgonyaföldek nyüzsögtek a hernyóktól. Megfelelő élelem hiánya miatt a hernyók egy része éhen pusztult, másik része idő előtt bebábult. A bábuló hernyók aránytalanul kicsinyek voltak, alig érték el a 40–45 mm-t. A bábulás május végén, június elején történt. A lepkék június közepén már repültek. A bábból kijött lepkék kicsinyek voltak, sok elhullott közülük, mielőtt szárnyuk teljesen kibontakozott volna. Petét keveset raktak, petecsomójuk aránytalanul kicsiny volt. Ez a tömeges elszaporodással kapcsolatos degenerálódás a táplálékhiány miatt bekövetkezett éhségre vezethető vissza. A *Lymantria dispar* L. károsításának a legtöbb esetben az éhség vet véget. Ezt tapasztalhattuk a soproni

fellépés esetén is.

Elszaporodásának meggátolására elegyes erdők telepítése a célszerű, ha pedig valami oknál fogva elszaporodott, akkor a természet gondoskodik róla, hogy a károsítást megszüntesse. A károsítónak bármely fejlődési alakban való irtásával a bajt csak elnyújtjuk.

Lymantria monacha L. *Apácalepke*. A fenyőerdők legfélelmetesebb ellensége. Sokkal veszélyesebb az előbbi fajnál, mert ez a regeneráló képességgel nem bíró fenyőket támadja meg. Főgazdanövénye a lúcfenyő. Olyan nagykiterjedésű, elegyetlen, középkorú (50–60 éves) lúcfenyvesekben szokott elszaporodni, ahol a júliusi középhőmérséklet 16 C°-nál nagyobb és az évi csapadék 800 mm-nél kisebb. A soproni erdőkben károsításáról még nem beszélhetünk, bár megállapítható, hogy évről-évre emelkedik a lepkék száma. Megemlítem azt az érdekes jelenséget is, hogy a soproni erdőkben az apácalepkének nem a törzsalakja, hanem egy sötétebb színű változata a *Lymantria monacha* L. ab. *eremita* Ol. a gyakoribb.

Euproctis chryorrhoea L. *Aranyfarúlepke*. Tiszta fehér lepke, csak a potroha végén (különösen a nősténynek) aransárga szőrözet van. Polyphag lombfakárosító. Hernyóalakban, fészkekben telel át. Gyümölcsösökben télen a hernyófészkek elégetés évei védekezhetünk ellene. A Fáberrét környékén, a Dudlesz- és Szárhalmi erdőkben, valamint a Virág völgyben gyakori károsító. A hernyóról letöredező szőrök az ember bőrén csaláncsípéshez hasonló gyulladást idéz elő.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Lepidoptera. Lepkék. / Család: Lasiocampidae. Szövőlepke-félék.

Család: Lasiocampidae. Szövőlepke-félék.

Szövőlepkének azért nevezik az idesorolt fajokat, mert mindig szövedékben bábulnak. Ebbe a családba nagy, esetlen lepkék tartoznak. Mindkét nem csápjá fésűs, de a hímé sokkal erőteljesebb, mint a nőstényé. Szívókájuk rövid vagy hiányzik. Szárnyuk nagy, széles, nyugalomban háztető módjára összecukott.

Dendrolimus pini L. *Erdeifenyő szövőlepke*. Kifeszített szárnya 50–80 mm, egyik legnagyobb hazai lepkénk. Igen erősen színvarians. A mellső szárnyak normál színe szürkésbarna, a hátsóké rozsdabarna. Jellemző rá a mellső szárnyakon látható fehér pont.

Az erdeifenyő ellensége. A soproni erdőkben szintén szaporodóban levő faj. Minden évben több és több lepkét lehet gyűjteni. A szárazabb talajon álló erdei- és feketefenyveseket kedveli, mert hernyóalakban a talajtakaróban telel át. Fáberrét, Tolvajárok, katonai lőtér körül és a Dudlesz-erdőben gyűjtöttem. Leggyakoribb a Tolvajárokban.

Malacosoma neustria L. *Gyűrűspille*. Nevét onnan nyerte, hogy petéit a tápnövény ágaira gyűrűalakban rakja. Polyphag károsító. Gyümölcsösökben és tölgyesekben szokott elszaporodni. Hernyója 40–50 mm, barna, egy fehér középső és két kék oldalsávval, feje kékesszürke. Laza hernyófészkekben közösen élnek a hernyók. Az utolsó két évben (1940–1941) a soproni erdőkben szintén szaporodóban van. Főleg a Fáberrét és Szárhalmi erdőben levő tölgyeseken lépett fel. Kárt okozott a fertőmentsi gyümölcsösökben is. Inkább csak gyümölcsösökben szoktunk védekezni ellene, és pedig a peték és hernyófészkek megsemmisítésével.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Rhynchota. Szípókásrovarok.

139 Rend: Rhynchota. Szipókásrovarok.

A szipókásrovarok rendjéből a soproni erdőkben aránylag kevés károsítót találtam. Megemlítem az alábbi családokba tartozó fajokat.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Győrfi János dr.: A soproni erdők rovarkárosítói. (Folytatás és vége.) / Rend: Rhynchota. Szipókásrovarok. / Család: Aphidae. Valódi levéltetű-félék.

Család: Aphidae. Valódi levéltetű-félék.

Igen népes család. Csápjuk aránylag hosszú. Szárnyuk gyakran hiányzik. Lábaik hosszúak, lábfejük kétízű, kétkarmú. Fejlődésük bonyolult, gyakran gazdacserével kombinált. Másodlagosan káros rovarok.

Lachnus roboris L. A tölgyfajok fiatal hajtásain él csoportosan. Szívása következtében a tölgyágakon néhány év múlva golyvaszerű daganatok képződnek. Ezek a daganatok folytonosan növekednek, úgyhogy a fa műszaki felhasználhatóságát erősen csökkentik. Tekintettel arra, hogy ez a károsító másodlagos, azért főleg a tölgyasarjerdőben szokott elszaporodni. A Dudlesz, Szárhalmi és a Tómalom körüli erdőkben elég gyakori. Különösen károsításának következménye, a golyvaszerű daganatok tűnnek fel az említett helyeken sétálóknak.

Dreyfusia Nüsslini C. B. A jegenyefenyő károsítója. Károsításának következtében a jegenyefenyő tűi összezsugorodnak és elpusztulnak. Igen gyakran idősebb jegenyefenyő kérgén is található a tetű, ahol fehér viaszszerű bevonatot képez. 1940–1941-ben a soproni erdőkben is fellépett. A várísi és a Princz-pihenő körül levő jegenyefenyőkön szaporodott el.

Chermes abietis L. Fenyőgubacs-tetű. A lúcfenyőn képez pikkelyes, ananászhoz hasonló gubacsokat. Ezek a gubacsok kezdetben zöldszínűek, később vörösek, végül elszáradnak és megfeketülnek. A károsító fejlődése igen bonyolult. Gazdacserével szaporodik. Főgazdája a lúcfenyő, mellékgazdája a vörösfenyő. A soproni erdőkben bárhol megtalálható. Védekezni nem lehet ellene, mert, mint említettem, másodlagosak. Ha a lúcfenyő nem jól érzi magát valamely termőhelyen, a másodlagosan káros rovarok közül a *Chermes abietis* szokta először ellepni.

A gyapjastetvek közül a *Schizoneura lanigera* Htg.-t, a hírhedt vértetűt említtem meg, amely, sajnos, a Lövérék öreg alma- és körtefáin igen gyakran megtalálható.

Ezzel a soproni erdők és gyümölcsösök rovarkárosítóit felsoroltam. Röviden megemlékezem még arról, hogyan védekezhetünk ellenük.

A káros rovarok ellen a legegyszerűbb védekezési mód a természet törvényeinek betartása és követése. Ezt a törvényt két pontba foglalhatjuk össze: 1. Minden fafajt ültessünk a neki megfelelő termőhelyre. E szabály betartása fontos a gyümölcsösök telepítésénél is. Többször megfigyeltem, hogy új gyümölcsösök telepítésénél igen sokszor elkövetik azt a hibát, hogy a fák termőhelyi igényére nincsenek tekintettel. Az így ültetett gyümölcsösök természetesen hamarabb elpusztulnak, s még a befektetési költséget sem térítik meg. 2. Igyekezzünk vegyeskorú, 140elegyes erdőt nevelni, mert ez közelíti meg leginkább a természetalkotta erdőket.

Ha e két főszabályt betartottuk, nem kell tartanunk a rovarok elszaporodásától, ha esetleg kedvező

körülmények folytán mégis elszaporodnának, az ilyen erdőkben a természet hamarosan véget vet károsításuknak.

Ikvaparti részlet. Csárity Margit rajza.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / NAGYJAINK

141 NAGYJAINK

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / NAGYJAINK / Németh Sámuel: M. Torkos József. (1710–1791).

**Németh Sámuel: M. Torkos József.
(1710–1791).**

Szétágazó és a polgári élet minden terén érdemes közéleti munkásokat adó családból származott Magister Torkos József, soproni evangélikus lelkész. Édesatyja, *András* (1736 †) győri lelkész volt, az új testamentomot fordította magyarra. Testvére volt *Justus Jónás* (1777 †), hírneves pozsonyi orvos, a firenzei, londoni tudományos egyesületek tagja – öccse *Mihály* (1802 †), modori ev. lelkész, szuperintendens, aki 1790-i zsinaton jelentékeny szerepet játszott. Ebből a családból származott *Torkos András*, soproni polgármester is, s a legmagasabb kort elért magyar költő: *Torkos László*, aki 100 éves korában halt meg.

Torkos József Győrött született 1710. okt. 30-án. Tanulmányait szülőföldjének akkor virágzó evangélikus gimnáziumában kezdte; innét 1724-ben Besztercebányára ment, 18 éves korában pedig a boroszlói híres gimnáziumot kereste fel. Amikor itt tanulmányait elvégezte, a wittenbergi egyetemre ment 1732-ben. Ebben az időben azok a protestáns ifjak, akik lelkészek vagy tanárok akartak lenni, külföldi egyetemen 2–5, sőt több évet is töltöttek. Torkos is öt évig volt Wittenbergben; 1736. április 30-án megszerezte a magiszteri címet. Édesatyja is a wittenbergi egyetemen lett magister 1695-ben. Amint két másik soproni tudósunk: Fridelius és Deccard is Wittenbergben szerezte meg nemcsak teológiai-, filológiai tudását, hanem itt nyert ösztönzést a természettudományokkal való foglalkozásra is, úgy Torkos is itt kezdett érdeklődni a természetrajz-földrajz-történelem iránt. Ilyen irányú széleskörű irodalmi működésének gyökerei ide nyúlnak vissza. Még abban az évben, amikor a magisteri címet elnyerte: 1736-ban kiadta édesatyjának újtestamentom fordítását tudós előszóval ellátva. 1737-ben a győri evangélikus gimnáziumhoz conrectornak választotta meg a gyülekezet, rövidesen rector, majd 1746-ban második lelkész lett s a gimnázium rektorságát is megtartotta. Hogy mindkét állását milyen sikerrel töltötte be, egyénisége milyen

közkedvelt volt az egész egyházkerületben, mutatja az 1746-iki superintendens-választás. Tóth-Sipkovits I. superintendens halála után 142a dunántúli ev. egyházkerület Torkost választotta az elhalt helyébe. Nagy megtiszteltetés volt ez a 36 éves fiatal lelkész számára, de nem fogadta el. A következő évben: 1747-ben a soproni ev. gimnáziumhoz hívták igazgatónak, rectornak Hajnóczy Dániel halálakor, de a győriek annyira kérelték, hogy ott maradjon. És mégsem maradhatott Győrben. Mivel a török elűzése után Győr megszűnt végvár lenni, 1749. márc. 17-én elvesztette szabad vallásgyakorlatát. Templomát, iskoláit át kellett adni, a lelkészeknek, tanároknak el kellett távozni. Torkos is odaírhatta neve mellé, mint olyan sokan ebben az időben: exul (száműzött).

Sopronban éppen ekkor halt meg Serpilius Sámuel; az evangélikus gyülekezet nagy örömmel választotta meg 1749 április 22-én lelkészévé a száműzöttet. Hivatalába Wohlmuth János Konrád polgármester és konventelnök iktatta be. Lelkésztestársa volt a szintén tudományos hajlamú Oertel Gottfried, akit a keleti nyelvek érdekeltek. Torkos a lelkészi teendői mellett a gyülekezetnél elhelyezett, külföldi egyetemekre szóló ösztöndíjak, alapítványok kezelését is végezte. Kevés soproni lelkész töltötte be hivatalát olyan hosszú ideig: 35 évig, mint ő. Szelíd természetével, kedves, nyájas modorával, tudományosságával az egész város tiszteletét megszerezte. Az egyházkerületben is nagyra becsülték: Németh Sámuel superintendenst 1754-ben Nemesdömölkön ő iktatta be hivatalába. S nemcsak lelkészi kötelességeit látta el mintaszerűen, hanem a teológiai tanulmányai mellett nagy szeretettel és sikerrel foglalkozott a természettudományokkal is. Fridelius, az első magyar antropológus, Deccard és Löw, a kiváló botanikusok mellett ő ebben a században Sopronnak egyik legkitűnőbb természetbúvára. Hogy ez irányú irodalmi munkássága a külföldön is milyen elismert volt, mutatja, hogy külföldi tudományos egyesületek választották meg tagjuknak. Így az oberlausitzi fizikai és gazdasági egyesület (1767), Berlinben a természetkutatók egyesülete (1774), s az alsóausztiai gazdasági egyesület (1778). Nemcsak elméleti tudós volt, hanem kísérleteket végzett s kísérletei közben szerzett tapasztalatait tette közzé. Voltak fizikai eszközei, melyekkel kísérletezett. A természetrajzból különösen a kagylók érdekeltek. Neki volt Magyarországon először csigakertje (dr. Soós Lajos, a Nemzeti Múzeum igazgatóórének közlése), itt megfigyelésre tenyésztette a csigákat. Kagylógyűjteményét fia: Sámuel örökölte, tőle a soproni evangélikus líceum. Ez a kagylógyűjtemény még mai nap is látványosság. Méheket sem a mézükért tartotta, hanem azért, hogy különböző megfigyeléseket végezhesen a méhek életére vonatkozólag.

Torkos József soproni életéből egyháztörténeti, művelődéstörténeti szempontból is érdekes az a jelenet, amikor 1757-ben gróf Zichy Ferenc győri püspök a keresztségről vizsgáztatta őt is és lelkésztestársát: Oertelt is. Payr Sándor előadása szerint ez a vizsgálat a következőképpen folyt le. Az 1731-iki Resolutio Caroliana értelmében a római katolikus püspökök vizsgálták meg, vajjon a protestáns lelkészek tudnak-e kereszteni. Zichy Ferenc gróf püspök 1757-ben Sopronba érkezett, hogy itt 144vizsgálatot tartson s az evangélikus lelkészeket a keresztség felől kikérdezze. Torkos az öreg Oertellel együtt június 16-ára hivatalos volt a plébániára. Amikor a plébánia kapuján beléptek, Torkosnak azt ajánlották, hogy maradjon a kertben, amíg kollégáját kihallgatják. Először tehát csak Oertel ment be a püspök elé, akivel még jelen volt Primesz György városplébános, Fületinczi Keltz Imre jezsuita, több falusi pap és a városi hatóság képviselői. Az öreg Oertelt illendő és tisztességes formában mintegy félóráig kérdezték a keresztségre vonatkozó dolgokról. Amikor Oertel végzett, Torkost hívták fel a kertből. Torkos rövid beszéddel köszöntötte a püspököt. Zichy is barátságosan válaszolt. A vizsgálat vezetését a püspök a tudós Primesz György plébánosnak adta át, aki a keresztségre vonatkozó 10 kérdést intézett Torkoshoz. Már 11 óra is elmúlt, amikor a vizsgálat véget ért. A két lelkész udvarias szavakkal vett búcsút a püspöktől és a bizottságtól s őket is azzal a barátságos intéssel bocsátották el, hogy gondosan ügyeljenek fel a bábaasszonyokra,

keresztelésnél a vízzel ne takarékoskodjanak s a róm. kat. papokkal békességben éljenek.

143M. IOSEPHVS TORKOS.

Kiemelkedő mozzanat még életéből, hogy pályájának utolsó éveiben épült a mai nap is fennálló evangélikus templom, 1782–1784-ig, 1784 új év napján ő avatta fel. Még ebben az évben: május 7-én nyugalomba vonult s még hét évig élt ez után. Már 1780-ban megvette a Templom-utca 20. sz. házat s hivatali lakásából ide költözött. Meghalt 1791 február 8-án. A tanulóifjúság latin és magyar versekkel gyászolta. A magyar verset Kis János írta. (Elégia. A soproni múzsák panasza 1791.)

Első felesége Kleinrath Rozina volt; ennek halála után az ősi soproni családból származó Artner Katalint vette nőül. 11 gyermeke közül csak Sámuel élte túl. Torkos Sámuel édesatyjától hatalmas vagyont örökölt s

mivel gyermeke nem volt, több mint 62.000 forintnyi vagyonát ösztöndíjakra, tanárok, nyug. lelkészek és árvák segélyezésére hagyta. A líceumra hagyta apai könyvtárát is több mint 700 kötetben. Egyike a líceum legnagyobb jóltevőinek.

Torkos József irodalmi munkásságát három csoportra oszthatjuk:

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / NAGYJAINK / Németh Sámuel: M. Torkos József. (1710–1791). / I. Természettudományi munkák:

I. Természettudományi munkák:

1. Manuale Chirurgicum in linguam Hungaricam versum, sumptibus Dom. Miskoltzii Senatoris ac Chirurgi. Jaurini 1741.
2. Tentamen theoriae ortus, vitae et interitus plantarum. Pars I experimentalis. Jaurini 1741.
3. Der wahre Ursprung des Bienenwachses durch eine neue Theorie entdeckt und denen Bienenkennern zur Prüfung vorgetragen. Oedenburg 1776.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / NAGYJAINK / Németh Sámuel: M. Torkos József. (1710–1791). / II. Történeti, irodalomtörténeti művek:

II. Történeti, irodalomtörténeti művek:

1. Atyjának: Torkos Andrásnak újtestamentom fordítását adta ki Wittenbergben 1736-ban, s ez elé írt előszót.
2. Observationes varium Hungariae statum concernentes. Calendarium Jauriense titolare et politicum 1741.
3. Dissertatio historico-politica de coronatione Serenissimae Mariae Theresiae cum supplemento documentorum ad eam pertinentium Jaurini 1742 és 1743.
4. Dissertatio politico antiquaria de ferri candentis Ordalio, sive de ritu controversias in Judiciis publicis per ferrum candens decidendi, Aevo Medio apud Hungaros sub variis Seren. Hungariae Regibus usitato. Jaurini: 1744.
1455. Sciagraphia historico-chronologica successionis et genealogiae Sereniss. Ducum et Regum Hungariae. VII Tabulis comprehensa et succinatis dilucidationibus historias explicata. Accedit Status Militiae regularis Regni Hungariae, seu Regiones Hungaricae cum suis Generalibus, Colonellis, vicecolonellis et supremis vigiliarum Praefectis. Jaurini. 1745.
6. Schediasma geographico-historicum Hungaros intra et imprimis extra Hungariam per universum, qua terra nostra patet, orbem habitabilem degentes VIII Segmentis succincta repraesentans. Jaurini. 1747. Egyike a legelső törekvéseknek arra vonatkozólag, hogy a világ összes magyarjait számba vegyék.
7. Aeorpata, sive Excerpta Juvenilia de Amazonibus prout ea ad Historiam Hungarorum veterem illustrandam conducere videbantur. Jaurini. 1747.

8. Meletema antiquarium philologico-historicum de veteri Monumento sepulchrali Romano Jaurinum inter et Comaromium invento in eoque Inscriptioibus et Figuris, perenni item lucerna sepulchrali cadaveribus, cimeliisque variis repartis VIII Membris agens. Jaurini. 1748. Egy római sírkövet ír le, amelyet Komárom és Győr között találtak. – A sírkő mellett volt egy másik kő is: ezen a kövön egy lovas és fegyverhordozó volt kifaragva. – (Alteri lapidi, qui capiti objectus fuit, *equus cum armigero* insculpti erant. 8 §.) Ugyanilyen római kő van a Templom-utca 20 sz. házban, Torkos József egykori házában is befalazva. Ezen is egy lovas van és fegyverhordozó, nem lehetetlen, hogy Torkos József falaztatta ide.

9. Kuzmits István, aki Győrben tanítványa volt, lefordította az újtestamentomot vend nyelvre; ennek kiadása elé írt előszót. Halle. 1771.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / NAGYJAINK / Németh Sámuel: M. Torkos József. (1710–1791). / III. Alkalmi beszédek.

III. Alkalmi beszédek.

Szokásban volt ez időben, hogy a halotti s egyéb alkalmi beszédek kinyomatták. Torkos Józseftől is sok ilyen beszéd jelent meg. Közülük csak egy-kettőt említünk. Wohlmuth János Konrád polgármester felett tartott beszéde, 1756. – Az 1763. június 28-iki nagy földrengés alkalmából bűnbánati beszéd. – Mária Teréziának 1773. szeptember 3-án Sopronban történt látogatása alkalmából mondott beszéd.

Ezekből az irodalmi művekből egy enciklopédikus műveltségű, nagy olvasottságú író arcképe jelenik meg előttünk. Kár, hogy figyelmét nem összpontosította akár a történelemre, akár a természettudományokra, bizonyára maradandó műveket alkotott volna. Izgékony képzelete nem engedte, hogy bizonyos irányban lekösse magát. Szerette a történelemből is, a természettudományokból az érdekes, rejtélyesebb kérdéseket. Ezért foglalkozik a középkori istenítélet egy módjával: a tüzes vas próbával, az amazonok történetével; megkísérli a világ összes magyarjainak kimutatását; s emellett a Komárom és Győr között talált római sír is érdekli. Természettudományi értekezései is hasonlóak: kísérletek alapján szól a növények keletkezéséről, életéről, pusztulásáról, ugyancsak kísérletek alapján új (mai szempontból ugyan helytelen) elmélettel magyarázza a méhek viasztermelését. Költői lelkületét mutatja, hogy ünnepi alkalmakkor az ének- és zenekar által előadott kantáték versszövegét is ő írta.

D. Conrád András soproni orvos nagy tisztelője volt Torkosnak; az ő ösztönzésére adták ki Torkos művészi szép arcképét acélmetszetben, melyet Nilson bécsi művész készített. Conrád pedig négysoros szép latin verset írt rá: „örökre szívünkbe vésve marad Torkos ékesszólása, kegyessége és hite”.

„Torkosii faciem suavi gravitate decorum

146Religio spectans talia verba dedit:

Cordibus aeternum nostris insculpta manebunt:

Eloquium, Pietas et tua sancta Fides.”

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / NAGYJAINK / Németh Sámuel: M. Torkos József. (1710–1791). / Források:

Források:

Gamauf Gottlieb: Oedenburger Kirchengeschichte, III. 477–485.

Payr Sándor: M. Torkos József. Luther-Naptár, 1931 (138–144).

Csatkai Endre dr.: Az ócsai és enesei Torkos-család soproni nevezetes tagjai. Soproni Hírlap 1938 szept. 29., 30.

Szinnyei: Magyar Írók XIV. k., 314. l.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / NAGYJAINK / Dr. Mollay Károly és dr. Weger Imre: A Sopronmegyei Kultúratlasz Közleményei. 2. szám. Tartalom: A SKA munkatársai.

**Dr. Mollay Károly és dr. Weger Imre: A Sopronmegyei Kultúratlasz Közleményei.
2. szám.
Tartalom: A SKA munkatársai.**

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / NAGYJAINK / Dr. Mollay Károly és dr. Weger Imre: A Sopronmegyei Kultúratlasz Közleményei. 2. szám. Tartalom: A SKA munkatársai. / A SKA munkatársai.

A SKA munkatársai.

A SKA első néprajzi kérdőívére küldött válaszok várokozáson felül szép számban érkeztek vissza. Bár a községeknek fele részéből rendelkezünk válaszokkal, az első kérdőív anyaggyűjtő munkálatait még nem zárjuk le. A kérdőíves módszerrel dolgozók általános tapasztalata, hogy kedvező esetben a kérdőíveknek 30%-a érkezik vissza. Ezt a százalékszámot már lényegesen túlléptük, mégis Sopron megye részletes feldolgozása, valamint munkánk kísérleti jellege szempontjából súlyt helyezünk arra, hogy a vármegye minden községéből legyen adatunk. Ezért nem vetítjük még adatainkat térképre, hanem csak eddigi munkatársaink névsorát közöljük:

Belakovits Anna, tanítónő (Farád),

Blazovich Iván, plébános (Kópháza),

Bogdán József, kántortanító (Egyed),

Bolla Géza, igazgatótanító (Hegykő),

Boross Ferenc, kántortanító,

Borossay István, rk. tanító (Szakony),

Buli Sándor, ev. kántortanító, (Vásárosfalu),

Fazakas Sándor, igazgatótanító (Tompaládony),
Finda Pál, igazgatótanító (Iván),
Füzy Sándor, kántortanító (Sajtoskál),
Gosztom Janka, tanítónő (Und),
Harsányi Ignác, tanító (Horvátzsidány),
Helyes József, kántortanító (Gyóró),
Heves Ferenc, r. k. tanító (Sopronbánfalva),
Horváth Péter, rk. tanító (Vitnyéd),
Karabélyos Kálmán, rk. kántortanító (Chernelházadamonya),
Kenesei László, kántortanító (Fertőszéplak),
Kiss István, rk. tanító (Agyagosszergény),
Kiss László Endre, tanító (Zsebeháza),
147 *Kóbor Antal*, kántortanító (Sopronszécsény),
Kokas Kálmán, igazgatótanító (Szany),
Kulcsár Pál, igazgatótanító (Fertőhomok),
Mohos Aranka, áll. tanítónő (Mesterháza),
Nagy Imre, kántortanító (Jobaháza),
Nagy Jenő, tanító (Rábatamási),
Nagy Lajos, ev. tanító (Alszipor),
Németh Géza, igazgatótanító (Bősárkány),
Németh Imre, kántortanító (Szilsárkány),
Németh Lajos, ev. tanító (Nagygeresd),
Németh Margit, igazgatótanítónő (Himod),
Papp Vencel, igazgatótanító (Kápuvár),
Petőfalvi Mihály, kántortanító (Röjtökmuzsaj),
Perkovácz István, rk. tanító (Süttör),
Potyondy Zoltán, tanító (Magyarkeresztúr),

Pozsgai Vince, kántortanító (Dénesfa),
Pödör János, igazgatótanító (Rábakecöl),
Rajnay Aurél, tanító (Eszterháza),
Schaller József, kántortanító (Fertőboz),
Simon János, tanító (Maglóca),
Szabó Imre, kántortanító (Völcsej),
Szabó István, igazgatótanító (Bágyogszovát),
Szalay Ferenc, igazgatótanító (Babot),
Szalay János, tanító (Sopronnémeti),
Szalay Lajos, igazgatótanító (Fertőszentmiklós),
vitész Tarr István, igazgatótanító, iskolafelügyelő (Veszvény),
Tóth Ernő, ev. tanító (Nemeskér),
Tóth József, kántortanító (Rábapordány),
Tóth Lajos, igazgatótanító (Bodonhely),
Tóth Mihály, rk. tanító (Bő),
Varga József, rk. plébános, iskolaszéki elnök (Ágfalva),
Visi Sándor, igazgatótanító (Rábacsanak).

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Kisebb közlemények.

148 Kisebb közlemények.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Kisebb közlemények. / Csatkai Endre dr.: A Tűztorony régi falfestményei.

Csatkai Endre dr.: A Tűztorony régi falfestményei.

A művészettörténet nemcsak máig meglévő műemlékeken alapszik, hanem amennyire lehetséges, leírások, régi képek stb. nyomán foglalkoznia kell elpusztult művészeti alkotásokkal is. Sopronban bizony ez elég bőséges fejezetet ad, hiszen alig maradt fenn régebbi falfestményünk a barokk koron túl és amit

magunkénak mondhatunk, az is töredékes és erősen megújított. Így vesztette el az idők folyamán freskóit a Tűztorony is.

Ha szomszédjának, a városházának dúsán juttatott Lackner Kristóf polgármester festett dísz a 17. század elején,¹⁽⁵⁹⁾ akkor valószínű, hogy a Tűztorony sem maradt kopáron. Tudomásunk azonban csak egy ékességről van, ámde a forrás nem jelöli meg világosan, nem szobrászati munka-e? 1619-ben ugyanis szóba került a városi közgyűlésen, hogy a Tűztoronynak a belváros felé eső kapuján a magyar címert úgy ábrázolták, hogy a kettős keresztben az Üdvözítő is látszott, azonkívül felírást is alkalmaztak köréje; a képviselő aggodalmaskodott, vajjon nem neheztelnek-e meg a magyarok a címer megváltoztatása miatt. A tanács helyesen megjegyzi: „Es gibt kein Bedencken” (nincs ok aggodalmaskodásra).²⁽⁶⁰⁾

1676-ban tudvalevőleg leégett a városháza és elpusztult minden freskója; ugyanígy járt a Tűztorony is; 1681-ben épült fel ez a mai formájában jelentős műemlékünk, lehet, hogy már akkor gondoskodtak freskóiról, de lehetséges, hogy Dobner Ferdinánd polgármesternek műértő gondoskodásából történt, hiszen sok tekintetben hasonlított működése Lackneréhez. Alatta építették át a városházát is abba a formájába, amelyben 1893-as év folyamán csákány alá került.

A Tűztoronyra újjáépülése után freskók kerültek, mégpedig mindkét kapujának oldalán. Egy ismeretlen bécsi hivatalnoknak köszönhetjük a külsők leírását. Az illető a fiát itt taníttatta és ebből a célból 1834-ben hosszabb időt töltvén a városban, az érdeklődő idegen szemével figyelt meg minden régiséget. Szerinte a képek a torony elé húzódó alagútszerű épületen voltak és az Igazság, Okosság eléggé viharvert alakjait lehetett felismerni. A többi figura már elmosódott, azonkívül ott pompázott a császári sas és a magyar címer is. A latin felirat szerint Mária Terézia uralkodása alatt festtette ezeket a város tanácsa és közönsége.³⁽⁶¹⁾ A megfelelő betűk kiemelése után megkapjuk az 1759-es évszámot. Csakhogy a városi számadások szerint ekkor nem újonnan festették, hanem csak megújították a képeket, sőt a festőt is ismerjük: Sedlmayer András ez, azóta messzire szétterjedt család őse.⁴⁽⁶²⁾ A Tűztorony jelenlegi szomszédja, Roth Gusztáv, aki gyermekkorá óta ismeri a környék minden jellegzetességét, úgy mondja, hogy ¹⁴⁹nem emlékszik freskókra azon az oldalon. Együttal elmondta, hogy amikor a Tűztoronyt 1898 körül szabaddá tették, akkor az ő házának belső szöglete táján igen sok falfestmény került elő, stilizált, színes virágok. Valószínűleg az 1768-ban épült ház keletkezéséig szabadon álltak, tán még középkori eredetűek voltak.⁵⁽⁶³⁾

Ugyancsak a 19. század első felében mehetett tönkre a Tűztoronynak a belvárosra néző oldalán levő festmény is. 1819-ben már szemét szűrt a városi tanácsnak is rossz állapota és felszólították az akkor itt működő három festőt, mint vélekednek felőle; ezek Maurer Ferdinánd, Maurer Ignác és Ehrlinger János voltak.⁶⁽⁶⁴⁾ Elhangzott olyan helyes indítvány is, hogy a festés fölé mielőbb védő rézfedelet kell alkalmazni. A tárgyalások során kiderül, hogy a felíráson kívül a császári sas és két piramis volt ekkor még látható. Ezeknek megújítását ajánlotta a tanács a községi ülésnek, a feliratot egyelőre függőben kívánták hagyni. A községi ülés a kamarához fordult, közben Maurer Ferdinánd kijelentette, hogy a kőműves- és ácsmunka annyira jelentéktelen, hogy kár arról költségvetést csinálni. Az ügy ellanyhult, csupán a védő fedelet készítették el, a festmények megújítására nem került már a sor.

A Tűztorony régebbi képein, amelyek a belső kaput is feltüntetik és egyébként csak 1847-ig nyúlnak vissza, nem találjuk már nyomát a freskóknak. Talán valami maradványok alapján csinált tervezetet pótlásukra Wilfing József, késő-biedermeierkori festőnk. A városi múzeum birtokolja 1879-ből: temperakép, a város címerét ábrázolja; felirata: Republica justitia sustentatur (az államot az igazság tartja fenn). Jelzése W. J. Wilfing felmérte a Tűztoronyt és keresztmetszetben is lerajzolta. A városi levéltárban elhelyezett képen is

látni ezt a címert feliratostul. Csakhogy Wilfing már nem kaphatta meg a kivitel, mert még 1879-ben meghalt.

Amikor a Tűztornyot a múlt század utolsó éveiben alsó részében átalakították és hajdani bolthajtásos átjáróját megszüktették, akkor helyezték el az új nyílás felett a város kőből való címerét; ott díszlett a Hűségkapú felállításáig, ma pedig a múzeum lapidáriumában elmélkedik rövid szereplése felett...

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Kisebb közlemények. / Csatkai Endre: A sárgarézöntő-céh Sopronban.

Csatkai Endre: A sárgarézöntő-céh Sopronban.

A régiek élesen elhatárolták a sárgaréz és a vörösréz feldolgozóit. A nevek egész hosszú sora jelzi a különbséget. A régi soproni írásokban Gürtlernek hívják a sárgarézöntőket. Feladataik nyomán bátran az iparművész céhekhez sorolhatni ezeket a mestereket. Testületbe azonban elég későn álltak. A 18. században p. o. három soproni sárgarézöntő a bécsújhelyi céhhez tartozik.¹⁽⁶⁵⁾ 1810-ben Stockinger nevű mester a bécsi ¹⁵⁰alakulatnak tagja.²⁽⁶⁶⁾

A 18. században Stingl Gáspár volt ennek az iparágnak a képviselője, követte a mesterségben Lipót fia, aki 1781-ben lett polgára a városnak. Magasabb törekvései miatt már ebben az évben összeütközésbe került az ötvösökkel, mert ezüst kelyhet csinált. A tanács el is tiltotta az efféle kontárkodástól. A Várkerületen volt a háza 1802-ig. 1807-ben a város számára aranyozott zászlócsúcsot készített 45 forintért. De ugyanez az év a halálának is a kelte.³⁽⁶⁷⁾

1815-ben Blau János György sárgarézöntő a város törvénykező helyisége számára egy feszületet készít 25 forintért. A feladatok tehát eléggé magasrangúak voltak.⁴⁽⁶⁸⁾ Egyébként sárgarézből a harangöntők is készítettek dísztárgyakat, így Köchel János 1784-ben két gyertyatartót a város számára,⁵⁽⁶⁹⁾ sőt az evangélikus templom oltári feszületét is harangöntő alkotta: a hírneves bécsi Herold, aki az 1683-as török ostrom idején halt meg.

1827-ben az akkori kaszinó nagytermében Felber József 32 faligyertyatartót szerel fel 224 forintért. Később főleg katonai felszereléseket gyártott.⁶⁽⁷⁰⁾

Ebben az esztendőben három sárgarézműves mester tevékenykedett a városban; a törvény szerint joguk volt önálló céhalapításra. Kérték tehát a tanácsot, hogy sárga-, vörösrézből és más fémből készült árukat készíthessenek, akár kalapálás, akár öntés útján, ezeket megezüstözthessék és megaranyozhassák és hogy általában ami kalapáccsal és fogóval készül, gyárthassanak.⁷⁽⁷¹⁾

A tanács a céhlevél tervezetét a következő évben visszaadta a mestereknek azzal, hogy az inasveket soknak találják és 4–5 helyett 3–4-re szállítsák le. 1829-ben a céh alapítását végérvényesen engedélyezte a tanács. Már a következő évben sarkukra is álltak, mikor Friedrich István boltjában felfedezték, hogy ott valami Schambach Ferenc egy kelyhet patenával akar eladni.⁸⁽⁷²⁾

Az 1847-es soproni iparkiadáson a katalógus szerint hat mester dolgozott, míg 1841-ben nyolcan alkották a céhet, közülük az említett Felber katonai cikkeket, Haupt Jakab pedig áldozati kannácskákat mutatott be tálcástul.⁹⁽⁷³⁾

Az ipar a gyári termékek özönével szemben mindig jobban sorvadt. Az 1880-as évek végén a régi mesterek sorából Haupt Jakob maradt csak hírmondónak.[10\(74\)](#)

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Kisebb közlemények. / Mollay Károly dr.: Az 1622. évi soproni belvárosi tervrajz magyarázó szövege.

151 Mollay Károly dr.: Az 1622. évi soproni belvárosi tervrajz magyarázó szövege.

Az 1622. évi belvárosi tervrajzot a bécsi Hadilevéltár eredetije alapján *Lauringer Ernő* közölte a Soproni Szemle legutóbbi számában (VI. 18. 1.). A térképészeti szempontból értékes cikket most a tervrajz olasznyelvű magyarázó szövegének közzétételével szeretnők kiegészíteni.[1\(75\)](#)

A magyarázó szöveg két részből áll: a jelmagyarázatból és Sopron rövid földrajzi jellemzéséből:

† *Edenburgh, città di Ungheria nelle confini dell' Austria, doue Sua Maestà fà alla dieta l'anno 1622 di Giugno.* (Sopron, Magyarország városa az osztrák határnál, ahol Ő Felsége 1622 júniusában volt országgyűlésen.)

A Chiesa cattolica. (Katolikus templom.)

B Luogo del Palazzo di Sua Maestà. (Ő Felsége palotájának helye.)

C Passo in aria fatto dal Palazzo alla Chiesa. (A palotából a templomba vezető földfeletti átjáró.)

D Piazza, doue uà sempre uno squadrone di Picche in ordinanza. (Tér, hová mindig egy lándzsás század megy ki zárt rendben.)

E Porta che uà a Vienna. (Kapu, amelyből Bécs felé visz az út.)

F Porta. (Kapu.)

G Acqua. (Víz.)

H Fosso molle. (Vizes árok.)

La Città di Edemburgh è posta in pianura à piedi di alcune collinette, lequali la (!) circondato da tre bande, cioè uerso G e sono lontane, uerso L et è bassa e uicina, e uerso M, doue la collina e uicinissima e batte commodamente non solo la città, mà ancora i borghi, i quali circondano tutta la citta (!), e sono grandi, e uerso la parte M sono posti di parte sopra la collina, doue è una Chiesa di luterani ed assai grande, laquale ha buona muraglia... (Sopron belvárosa síkságon, néhány kisebb domb lábánál fekszik; e dombok a várost három oldalról veszik körül, még pedig *G* irányában távolabb vannak, *L* irányában (a domb) alacsonyabb és közelebb van, és *M* irányában, ahol a domb a legközelebb van s biztosan uralkodik nemcsak a belvároson, hanem még a külvárosi negyedeken is, amelyek az egész várost körülveszik; (e külvárosi negyedek) nagyok s *M* irányában részben a dombra épültek, ahol egy elég nagy lutheránus templom áll, amelynek jó falazata van (ezután néhány szó az olvashatatlanságig áthúзва).

A magyarázó szöveg pongyola fogalmazása arra enged következtetni, hogy csak odavetett megjegyzésnek készült. Az említett lándzsás század az országgyűlés idején díszőrséget adott. A lutheránusok templomán a

mai Szent Mihály-templomot kell értenünk.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Kisebb közlemények. / Cs. K.: Szakál Ernő sikere.

Cs. K.: Szakál Ernő sikere.

A „Magyar Iparművészet” című folyóirat jelen évi 4. száma pompás felvételekben mutatja be Szakál Ernő soproni szobrászművész újabb munkáit, köztük a Soproni Szemlében már ismertetett értékes Széchenyi-plakettet és -érmét. Tehetséges, fiatal művészünk országra szóló megbecsültetésének jelét látjuk a megérdemelt erkölcsi sikerben.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Soproni irodalom.

152 Soproni irodalom.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / Soproni irodalom. / Csapodi Csaba: Esterházy Miklós nádor 1583–1645. Budapest, é. n. 8° 171 I.

Csapodi Csaba: *Esterházy Miklós nádor 1583–1645.* Budapest, é. n. 8° 171 I.

Miután a „Magyar Történelmi Életrajzok” sorozata az első világháború folyamán elakadt, *Szekfü Gyula* a történelmi életrajzirodalom érezhető hiánya miatt „Magyar Életrajzok” címen új sorozatot indított. A sorozat egyes kötetei a magyar történettudomány újabb eredményei alapján a nagyközönség számára is érthető fogalmazásban rajzolják majd meg történetünk nagyjait.

Csapodi Csaba munkája a sorozat első kötete. Esterházy Miklósról, az Esterházy-család fényének megalapítójáról az első tudományos igényű életrajz 1852-ben jelent meg. Az alakjához fűződő érdeklődés 1870-ben szinte teljesen megszűnt s csak az 1930-as években közzétett két fontos forráskiadvány (*Hajnal István, Fekete Lajos*) révén éledt fel újra. Az első feldolgozások óta sok minden tisztázódott a 17. századi magyar történelemből s így Csapodi összefoglalása az eddigi eredmények rendszerezésében a még elvégzendő feladatokat is megjelölheti.

Esterházy Miklós, akit a katolikus vallásra való áttérése miatt atyja a galántai szülői házból kitagadott, Mágocsy Ferenc kassai főkapitány özvegyének, Dersffy Orsolyával kötött házassága révén alapozta meg vagyonát, merészen ívelő közéleti pályáját. Ez a házasság szerezte meg számára többek közt Lakompak és Lánzsér birtokát, amelyhez később Fraknó és Kismarton járult. Kezdetben birtokai és közéleti szereplése Kelet-Magyarországhoz is kötötték, legnagyobb ellenfelének, Bethlen Gábornak sikerei azonban végleg Nyugat-Magyarország területéhez kapcsolták egyéni életét. Tekintettel arra, hogy Esterházy Miklós 1625-től kezdve az ország nádora is volt, Nyugat-Magyarország története szempontjából ez a helyzet nem volt jelentéktelen. Csapodi könyvéből ez természetesen nem tűnik ki. Ő Esterházyt, az „igaz, tökéletes, hű magyart”, ahogy Wesselényi Ferenc nádor nevezte, domborítja ki, Pázmány Péter, Bethlen Gábor és I.

Rákóczi György ellenlábását, a magyar nemzet összefogásának és a török kiűzésének lelkes szószólóját. Esterházy Miklós közéleti pályájának minden részlete még nem nyert tisztázást, még kevésbé ismertek Nyugat-Magyarországgal való kapcsolatának részletei. Esterházy Pál herceg bőkezű támogatásával 1930-ban megkezdődött „Esterházy Miklós nádor iratai”-nak kiadása. Sajnos, a forrásközlés a második kötettel megakadt s így egyelőre ismeretlenek maradnak az Esterházy-levéltár nyugatmagyarországi vonatkozású iratai is. Ennek hiányát talán éppen a legutolsó fejezetben, amely Esterházyról, a barokk műveltségű főnemesről és az emberről szól, érezzük legjobban. A még lappangó adatok Esterházy Miklós most megrajzolható emberi képét bizonyára színesebbé tennék.

Mollay Károly dr.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700**

SOPRONI KRÓNIKÁK
II.
PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA
1584–1700

Jegyzetekkel ellátta:

DR. HEIMLER KÁROLY

A Soproni Városszépítő Egyesület kiadása
1942

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Bevezetés.**

III Bevezetés.

E krónika első részét *Payr György* soproni polgár írta, halála után pedig *Mihály* nevű fia folytatta. A feljegyzések néhány év (1687, 1689 és 1690) kivételével az 1584–1700-ig terjedő időt ölelik fel.

A krónika eredeti kézírata 1934-ben vétel útján került a városi levéltár birtokába. Addig a helytörténeti kutatók a krónikának csak a másolatait ismerték. Ezek egyike a soproni evang. líceum könyvtárának kézírattárában¹⁽⁷⁶⁾ van, ez azonban csak Payr György feljegyzéseit tartalmazza. A másik másolat *Gamauf Teofil* soproni evang. lelkész és neves történétírótól (1772–1841) származik és az evang. egyházegyetem levéltárában, Gamauf irodalmi hagyatékában található.²⁽⁷⁷⁾

A feljegyzések nyolcad ívrét nagyságú vízjegyes erős papíryanagra íródtak. A bőrkötésű kötet 139 lapból

áll. A kötetben vallásos tárgyú feljegyzéseket,³⁽⁷⁸⁾ imádságokat, zsoltárokat és énekeket is találunk. Ezeket a krónikával egyébként össze nem függő feljegyzéseket nem közöljük.

A kéziratnak Payr Györgytől és Payr Mihálytól való származása kitűnik a kötet második lapján található feljegyzésből (Gott allein die Ehr. Anno 1624 Jahr Georg Bairr) és Payr Mihálynak az 1651-ből való sajátkezű aláírásával megerősített bejegyzéséből.

A kötetbe *Schraps Mihály* kiadásában megjelent és 1700-ból való soproni látkép van ragasztva. Egy bejegyzés arra utal, hogy e krónika *Tibolth Károly* tulajdona is volt. A kézirat végén találjuk Gamaufnak a krónikából készített kivonatát, amelyet azzal okolt meg, hogy a kézírás nehezen olvasható és hibás. A német folyóírással írt kéziratnak Payr György jegyezte része valóban nehezen olvasható. Ezt fokozza még az a körülmény is, hogy a szövegbe sok soproni és sopronkörnyéki tájszót kever. Payr Mihály írása jobb. Az egyes évek bekezdéseit és egyes **V**neveket kancelláriai betűkkel írja. A feljegyzéseket 1651-től Payr Mihály írja, 1667-től ismét más a kézírás, talán Payr György unokájának az írása, amint azt Gamauf kivonatának bevezető soraiban említi. A 17. század utolsó évtizedeiről szóló feljegyzéseknél gyakran fordulnak elő szókihagyások. Ez arra enged következtetni, hogy a krónikának ez a része egy másik kéziratnak másolata.

A feljegyzések az 1584. évvel kezdődnek. Minthogy Payr György 1588-ban született, a 16. századra vonatkozó adatai nem korabeli feljegyzései, hanem ezeket később, egy akkor bizonyára közkézen forgó más krónikából merítette.

A krónikaírók személyi körülményeiről csak annyit tudunk, amennyit a kéziratban magukról elmondanak. Családi nevüket több változatban találjuk, így *Payr*, *Paier*, a polgárkönyvben pedig *Bayernek* írják.

Payr György, aki a krónika első részét írta, Mihály fiának feljegyzése szerint szélhűdés következtében 1651. augusztus 23-án halt meg 63 éves korában, tehát 1588-ban született. Amikor Bocskay hadai 1605-ben Sopron környékén megjelennek, szüleivel és testvéreivel Réccény községből, ahol valószínűleg született, Sopronba menekül, közben török fogságba kerül, de onnan rövidesen megszökik. Ez évben elveszti szüleit, atyja december 13-án, anyja pedig december 26-án hal meg. A rákövetkező (1606) évben Lánzsér környékén ismét elfogják, ingre vetkőztetik és csak „késői alkalmatossággal” menekülhet Sopronba. 1610-ben megházasodik és még ebben az évben születik az első gyermeke. 1613-ban nyer polgárjogot.⁴⁽⁷⁹⁾ 1642-ben a városnál mint „Übergeher”, azaz felügyelő, ellenőr vállal szolgálatot. Házasságából négy fiú származott, ú. m. Mátyás (*Mathiesel* 1610), Mihály (1620), János (*Hansl* 1624) és Jakab (*Jacobus* 1628). Foglalkozására nézve szőlőművelő kisbirtokos lehetett.

Payr Mihály személyéről is csak a saját feljegyzései adnak némi felvilágosítást. Így ezekből tudjuk meg, hogy mostohafia, *Pfister János* ruszti evangélikus lelkész 1655-ben, 33 éves korában halt el, továbbá, hogy 1656-ban öt nap alatt elvesztette két fiát és feleségét, akivel 15 évig boldog házasságban élt. Zrinyi seregében 1663-ban tábori élelmezési mester (*Proffiantmeister in den lager*) volt.

A krónikaírókat östermelő foglalkozásuknál fogva elsősorban az időjárás érdekli, azt évről-évre pontosan és részletesen feljegyzik. Különös figyelmet fordítanak a bor- és a gabonatermés eredményeinek és árának pontos feljegyzésére. **V**Payr Mihály írta részében értékesek a népmozgalmi adatok. Bőséges anyagot közöl a krónika a soproni evang. gyülekezet küzdelmes életéről a reformáció és ellenreformáció idejéből, a lelkészek számüzetéséről, templomokról, iskolákról, a szabad vallásgyakorlat elvesztéséről és sok más egyháztörténeti kérdésről. A helytörténeti kutatás számára nagyon becsesek a krónikának azok a részei, amelyek Bocskay István, Bethlen Gábor, Thököly Imre soproni vonatkozásairól, majd Sopron ostromáról

és a kuruc időkről szólnak. Az országgyűlésekről, a koronázásokról, a városi kiváltságokról, címerbővítésről, a tisztújításokról, a város védelme érdekében tett intézkedésekről, bástyák és a várostorony újjáépítéséről, az urbariális falvakról, a tüzesetekről, az árvizekről, bűnesetekről sok adatot tartalmaz a krónika. A városi történések mellett a krónikaírók az országos vonatkozású eseményekről is beszámolnak, különösen a törökök elleni háborús mozgalmakat tárgyalják sok részletességgel.

A krónikát betűhűen, eredeti írásmóddal közöljük, a nagy betűket azonban a mai szokásnak megfelelően használjuk.

Hálával gondolok *Vitéz Házi Jenő dr.* városi főlevéltáros és *Mollay Károly dr.* intézeti tanár urakra, akik értékes útbaigazításukkal munkámat nagyban megkönnyítették, ezért a támogatásért e helyen is köszönetemet fejezem ki.

Ez a krónika *Csányi János* ismert krónikájának színvonalát nem éri el. Mégis mivel olyan adatokat is közöl, amelyek más kútforrásban nem találhatóak, a közléssel a helytörténeti kutatás nagyon értékes felhasználható anyaghoz jut. Ezért úgy hisszük, nem végeztünk hiábavaló munkát, amikor ezt a krónikát sajtó alá bocsátottuk.

Sopron, 1942. április hó.

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Verzeichnuß waß von dem 1584 biß die beschriebe[n] jahr, etliche verzeichnete durch, nach einander geschehen ist.

3 *Verzeichnuß waß von dem 1584 biß die beschriebe[n] jahr, etliche verzeichnete durch, nach einander geschehen ist.*

Anno 1565 dem tage Bortholomai (*aug. 24.*) ist herr Simon Gerengel¹⁽⁸⁰⁾ hieher gekommen unt offendlich alß ein treu eýffriger evangelischer prediger in der Michelßkirchen zum erstenmal daß heýlige wort gottes offentlich geprediget und den herren katolischen ihre schriften und predigten widerleget. Der doch selbstens vormals zu Agspan²⁽⁸¹⁾ in Oesterreich ein eýfriger papist und prediger gewest, welcher aber durch gottes grosse gnade und beýstandt deß liebwerthen heýligen geistes zu der alleinseeligmachenden kirche getroffen und erleuchtet worden ist, und biß an sein seligeß ende rühmlich verblieben. (*Az 1565. évről szóló bejegyzés e krónika 6. lapján található a többi szövegtől elkülönítetten*).

Anno im diesem 1584 Jahr da hat man die luterischen predýganten allhier verjagt,³⁽⁸²⁾ da haben guete trait wnt weinjahr so woll in allen sachen gueten friet wegen deß erbfeint⁴⁽⁸³⁾ gehabt.

Anno 1586 ist daß grosse weinjahr gewesen, darnach ist ein groser khalter wnt starkher winther khumen, wnt ist der weinstockh aller erfrohn.

4 Anno 1587 da ist gar wenig wein gewaxen, dazue graulich sauer und sint daß Jahr die weinber⁵⁽⁸⁴⁾ nit recht zeitig worden, item eß hat auch der schauer am mitwochen vor Gottsauffahrt (*május 24.*) won Wolffs biß auf Khraspach alle gebüurig in grunt erschlagen.

Anno 1588 da ist auch wenig wein worden, darzue auch gar sauer wnt haben diß jahr die mäiß⁶⁽⁸⁵⁾ in wein

und trait grosen schaden getan.

Anno 1589 da ist auch wenig wein Worten aber guet, daß man dem emer⁷⁽⁸⁶⁾ per 6 taller verkhaufft hat. (23. lap vége.)

Anno 1590 jahr. da ist eß in allen sachen guet gestanden, da ist wein und drait⁸⁽⁸⁷⁾ wiell gewaxen.

Anno 1591 jahr. da hatt sich wein genueg erzaiget, aber daß mültau⁹⁽⁸⁸⁾ hatt daß jahr grossen schaden getan.

Anno 1592 da hat der reiff am pfingstmontag dem wain maistesdailß weckgenomen, aber drait ist zimblich¹⁰⁽⁸⁹⁾ worden.

Anno 1593 da ist eß alles wolgeraten wnt in allem wolgestanden. (*Itt következik e félbeszakadt mondat: Verzaichnuß waß ich bei meinen lebenßzeiten gedenckhen durch...*)

Anno im 1594 da ist ein genediger winter gewesen, hat sich wein und drait genueg erzaiget, aber der reiff am montag vor pfingsten (*május 13.*) grosen schaden getan wnt den maisten wein allen weckhgenomen. In disem jahr hat sich der krieg mit dem feint angefangen, da ist die haubstat Rab, Papa sambt etlichen schlössern verlohren,¹¹⁽⁹⁰⁾ in disem jahr hat man einen luterischen prediganten¹²⁽⁹¹⁾ bekhumen, den Simon Jude (*okt. 28.*) hat er angefangen wnt ist im nechst hernach gehenden jahr den 10 sonntag Trinitatu wertriben worden. (24. l. vége.)

Anno 1595. hat man Gran statt vom feint widerumb bekhumen, da haben mier viel erliten, won wegen des khriegsvolckh der Talianen,¹³⁽⁹²⁾ die haben grossen sterblauff¹⁴⁽⁹³⁾ mit sich bracht, in disem jahr ist gar ein warmer winter gewesen.

5 Anno 1596 jahr ist wein wnt traidt genueg geraten, wnt auch groser khrieg gewesen.

Anno 1597 da ist trait genug, dem wein aber hat der schauer nach Sant Partolome (*aug. 24.*) meistens erschlagen, wier wochen wor Martiný hat es viel grose gefrier gehabt, dazue die stockh gefirt in dem läb¹⁵⁽⁹⁴⁾ welliches wiell wein ahn sich gezogen. Diß jahr hat man Paba vom feint wider bekhumen.

Anno 1598 da hat der wolgebohrne herr Antuß Adolfuß freiherr won Schwartzenburg¹⁶⁽⁹⁵⁾ die Rabstat mit wenig wolckh, dem ersten sonntag nach ostern in der nacht, daß ist am sambstag zu abents wider erobert wnt dem feinten weckhgenomen. Daß jahr wenig wein geworden, aber drait ist genueg gewesen. In disem jahr hat sich der paiernkrieg im land obeter Enß angefangen, da hat man die fürnehmsten ratlfirer wmbgebracht, aines dails gefirtlt, aines dails hat haubt obgeschlagen, (*25. l. vége*) auffgehenckht, die nasen abgeschniten, etliche sint von hauß undt hof davon geloffen undt entronnen. – Eben in disem jahr ist unser dorff Merwisch¹⁷⁽⁹⁶⁾ rebellisch worden, da heten sollen die fürnehmsten irer sechs bey dem pranger auff dem Platz¹⁸⁽⁹⁷⁾ gestrafft werden, wie den schon sechs ruten gesteckht sein, demnach sint sie begnat worden, auch von irem hauß wnt hoff weckhgeschprochen worden wnt daß gemaine pepell^{18a(98)} noch sey hab undt guet ist straff worden.¹⁹⁽⁹⁹⁾

Anno 1599 da ist wil wieh wmbgefallen, der wein ist auch zimblich geraten, ist ein frirs²⁰⁽¹⁰⁰⁾ jahr und guter wein Worten, daß man an Pörtolomeh (*aug. 24.*) hat khönen gueten most haben, wnt daß weinlesen ist daß maist alles wor Michelly (*szept. 29.*) **6** hereinkumen wnt abgelesen worden. Wegen des khriegs ist auff beiden nichts nahmhaftes verricht worden.

Anno 1660: Inn disem jahr hat sich ein warmes weter anlasen, wnt ist dairi²¹⁽¹⁰¹⁾ zeit gewesen, daß man den metzen draht gegen den schnit 2 daller, hernachet wor der ärnte per sechs wnt 7 rheinischen gulden hat gkaufft. (26. l. vége.)

Anno in disem 1600 jahr ist ein groser sterb wnt ein spates jahr wnt lesen hier gewesen, daß man am dag Nicolai (*dec. 6.*) noch viell zu thum gehabt, da hat es starkh gefrirt wnt wiell schneb gehabt. In disem jahr da haben die Wallonder²²⁽¹⁰²⁾ Paba dem feint verkhaufft, welleiche alta auff der pesatzung neben dem feint gebliben sint, hernacher aber hat manß belagert wnt widerumb eingenommen, aber die Wallonder, waß drinnen ist gewesen, mit dem feint wider die kristen helffen straiten, waß aber in dem strait ist nicht umkhumen, haben sie mit dem feint in disem jahr helffen Canischa einnemben.

Anno 1601 jahr da hat man Weisenburg²³⁽¹⁰³⁾ won feint bekhumen, da ist draht genueg geraten der wein aber ist gegen dem worigen jahr kaum der wierte dai²⁴⁽¹⁰⁴⁾ geraten.

Anno 1602 ist ein starkher winter gewesen, mit viell schneb, aber ein frirs jahr, da ist will draht geraten, aber wenig wein, hat man den eimer wein verkhaufft per 7, 8, 9, 10 daller, darzue hat man daß lesen vor Michaellÿ (*szept. 29.*) hereinpracht wnt guet gewesen. Da ist Weisenburg wider verlohren worden, dagegen Pest gewunen. (27. l. vége.)

Anno 1603. In disem ist wein wnt trait raichlich geraten, wegen des khrieg ist daß jahr nichts verricht worden, sondern umb die Ärntezeit hie wnt anderstwo ist wegen der Wallonten grose raubrey gewesen, wnt man hiebei der stat etliche dag khain mensch for daß (thor)^{24a(105)} hinaus hat derfft gehen oder raisn wegen irer grosen raubereÿ.

Anno 1604. In disem jahr ist wein wnd draht gnug gewesen, auch mit dem khrieg gar still.

Anno 1605. Will ich berichten, heten wier ein guedeß²⁵⁽¹⁰⁶⁾ jahr gehabt, wen einer nach noturff²⁶⁽¹⁰⁷⁾ daß felt heten khönen arbeiten, aber got erbarm es, wie es in disem jahr ist zuegangen. Da haben wir unß, ich wnt meine liebe eltern, sambt meinen geschwisterten wnt die maisten benachbarten zu Ritzing²⁷⁽¹⁰⁸⁾ in die 7flucht miesen hieher begeben zu dieser stadt Ödenburg. Wegen deß Podtschkei²⁸⁽¹⁰⁹⁾ wnt groses jammer wnt ellent. Die armen zuegeflohn leut sowoll auch die gantze bürgerschaft sambt der obrigkeit haben viell miesen außstehen wegen (28. l. vége) des khriegs. Waß dem feint anlangt, ist er erstlich am dage wor der auffart Christi (*május 18*) nach dem seh won neisid²⁹⁽¹¹⁰⁾ herwerths gezogen, mit seiner macht alle derffer, märckht abgebrannt, die leit nidergehaut, gefangen. Daßmall aber hat er unsern derffern nichts getan, aber über achttag hernach, nach pfingsten ist er khumen wnt mit rebellischen vngerischen hunten an ainem (sonntag)^{29a(111)} umb 8 vhr frie, so der feint in die zehentausent starkh sollen gewest sein, wnt sein lager ober Kholmhoff³⁰⁽¹¹²⁾ in der Wisenmath³¹⁽¹¹³⁾ hat wollen schlagen und der stat denselbigen dag stark hat zugesetzt im willen sie zue gewinen; so ist aber herr Adam Trautenstorfer,³²⁽¹¹⁴⁾ welcher damals unser oberster von ir römischer kaiserlicher maistät mit seinem vntergebenen khriegsvolkh sowoll auch die purgerschaft hinaußgefallen, an dem feint getroffen beÿ Sant Leonharts perg,³³⁽¹¹⁵⁾ sowohl bei dem furt Arbesfelt³⁴⁽¹¹⁶⁾ Wiesemath, sowoll vngerischer hunt, türkhen, tataren, jänitscharn gewest sein, wnt in die anterhalb tausent erlegt wnt 13 fanen³⁵⁽¹¹⁷⁾ bekhumen won feint vnt eine grose päute, aber am nechsten sambstag hernach hat sich der feint gesterkht wnt sein lager ober Kholmhoff geschlagen, vnt an disem sambstag die stat ringumb mit prant angegriffen, welches umgen (29. l. vége) unt sein angriff zu morge(n)s frie umb 8 uhr getan, allso ist die gantze worstatt in zwain stunten außgebrunnen, außgenommen zwai heiser sint überbliben in der Michaielißgase, aineß haus Khling, daß andre Veit Schedl gewest da ist groß jamer wnt herzenleit gewesen, daß eß ain stain het mögen erbarmen, da ißt jederman der stat

zuegeloffen, vnt vber acht man von den vnserigen mit sein wmbekhumen, da hat der oberst khain burger auß der stat lasen, weliche daß feier aineßdailß heten khönen erreten, so doch der feint nach dem feier mit des viehes beit aller strackhs in sein lager ist gezogen und viell gewelber heten khönen erret vnt erhalten werden, sondern hat nuer seine soldaten Ratzen vnt Khosaken auß der stat lasen zue fues 8 lauffen, nicht gegen dem feint, nuer in die heiser, daß sie allen verrat aus dem heisern gestollen, geraubt, zerbrochen, zerschlagen, werwüst haben, wnt die armen vorstättler, sowoll auch die armen zugeflohen leit haben miesen durch die finger mit weib und khind da bei die statmauer haben miesen zusehen, in suma wellicher sterkher gewesen ist (30. l. vége), der hats gehabt. Da hat ein khue, ein schwein, ein ochs offt woll ein Tuti golten, aber woll vmb ein pint wein ist verkhaufft worden, 36(118) da hat daßmall daß rauben, prennen alle dag vnt stunt gewahrt, von feinten offt, gleichswoll won vnsern erbahren soltatten beschehen, wnt ist der feint deglich im lant, auff Eisenstat, Neistat, 37(119) Wien herumbgezogen, geraubt, alle derffer im lant abgebrannt, es ist fast alle dag beinahe scharmitz 38(120) gewest. Zumb andermal hat der feint sein lager geschlagen bey Potterstorff, zumb tritenmall hat er sein lager ober Kholmhoff geschlagen, zumb wiertenmall ist for die Michaelißkirche khumben, unt sein lager in der khirche, auf dem freithoff, auf der schieshüte, Polanersteig (?) vnt Hutbiehe 39(121) (sic!) auch auff dem Sant 40(122) herum geschlagen, wnt hat allso die gantz belagerung in die 7 wochen gewehrt, aber die letzte belagerung bey der khirchen so nuhr ain nach gewerth, hat oberst von Trautmanstorff mit vorwissen vnserer obrigkeit den andern dag vmb mitag 40 Soldatten vnt anterhalb hundert burger wnt bauern hinauß lasen wnt mit jetzt gemelten personen daß lager lasen angreifen wnt auf (31. l. vége) daß haubt in die flucht geschlagen, daß allso wom feint viel erleget sein worden wnt umbkhumen, aber auff unser seite nuer siben man sint umbkhumben; frie morigen ist herr Georg Wöser und der herr von Khinigsberig mit etlich tausent wallonten khumben wnt mit anderß wermeint dem feint anzudreffen, aber in der nacht zuvor sint die rebelischen hunt türkhen wnt tartarn dawon geflohen. Hierinnen hat man dem feint offt khönen schlagen, wan der oberst gern hete wollen wnt heten lasen angreifen, da es doch imer einmal woll hete sein khönen. Da hat daß rauben, prenen daß gantze jahr gewerth. Die wngerischen hunt haben die arben teitschen leit abgefangen, verkhaufft, wnt nidergehaut. Da man auch daß jahr daß weinlesen mit den welt pill 41(123) (sic!) hat müssen hereinbringen, im suma niemant khan es außsagen, wie es damall zuegangen ist, allein der es gesehen 9 hat, diesem Ursprung hat erhebt haubman Pest (?) in Ober-Ungarn daß sie den Steffan Potschekhei 42(124) in religion beweucht, 43(125) daß er mit sambt den feint, dem gantzen lant ein unerhörten schaden hat zuegefügt, daß noch khints khint 44(126) darieber schreit (32. l. vége). In diesem jahr bin ich zu Ritzing im weingarten beim khaligoff 45(127) ihn dem obern ort, mit etlichen personen durch den türkhen abgefangen worden, aber wiederumb alßbalt dem feint wiederumb auß seinen henden bin entrunnen, die andern aber sint wekh gefirt worden. In disem jahr, dem 13 dezember ist mein lieber vater selig in dem herrn entschlaffen, meine liebe mutter selig dem 26. dezember hernach, und ligen zu Ritzing begaben in dem freithoff. Gott der allmächtige verleihe inen aine fröliche aufferstehung an den lieben jingsten dag, amen.

Anno 1606 ist wegen des feindt gueter frit gewesen, aber wegen der ratzn und cásákhen anlangt, die sint so dem gantzen winter auff der Lansser 46(128) gelegen, alles wekhgeraubt, wein, vieh, allen verrat, die leit hart geschlagen, außgeblindert, wie sie mich daselbst haben außgezogen, biß in daß hemt 47(129) wnt hat geschlagen der tag, hernach ich mich erst mit speten gelegenheit 48(130) hieher begeben zu der Stat Oedenburg. Was dulangt wegen der prediganten, da hat der ehrwürdige herr Jakobuß Eger 49(131) eine erste bretieg getan in der stat, in der Pehengasse, in deß herrn plasÿ Gayer haus auff dem sall. Hernacher ist dem herrn Mathieß Einfalter ein khint gestorben daß ist mit gesang fein ordentlich zur erte bestaten worden den andern dag nach dem fastenmarkht (33. l. vége). In diesem jahr haben wir zwohn offentliche brediger bekhumen, herr Jakob Eger und herr Stephan Fuchsenjäger, 50(132) herr Steff ist von Neckhenmarkht khumen und herr Jakob von Ritzing wnt haben angefangen in der Geornigkhirche in der statt den 17 Suntag

Trinitatis. Der rath ist gewesen dem gantzen dumolt⁵¹⁽¹³³⁾ herr Mathe Khramer purgermeister,⁵²⁽¹³⁴⁾ stadtrichter herr Mathias Tämisch, die andern herrn und rathsfreunt Melchior D'Pretoloný,⁵³⁽¹³⁵⁾ Hanns Pucher, Marx Fauth,⁵⁴⁽¹³⁶⁾ Christoff Lackhner,⁵⁵⁽¹³⁷⁾ Jacob Wagner, Michel Triefel, Johann Dornfelt, Valthausen Heinrich, Michel Roßenkrantz, Hanß Pauer, Adam Walter und Towia Raidl.

Anno 1607 ist allenthalber gueter frid gewesen, in wein wnt drait gar ein reiches jahr, auch gar ein tireiß⁵⁶⁽¹³⁸⁾ jahr gewesen das in dem Jakobi monat die weilt^{56a(139)} durch die grose hitz und dür gebrunnen haben.

Anno 1608 ist wegen deß kriegß gueter frit gewesen, auch in den fruchten ein zimbliches guetes jahr gewesen, aber in diesem jahr ist hertzog Mathiaß⁵⁷⁽¹⁴⁰⁾ mit dem wngern so woll mit den teitschen von haus Österreich unt dem landständen in dem monat Juni auf Prag in Pehmen gezogen, mit groser (*34. l. vége*) macht fuer dem pemischen khaiser Rutolffus⁵⁵⁽¹⁴¹⁾ wegen der wngrischen khron, welliche ihn güetlich wberantwortet worden, den nach ist hertzog Mathiers nachher in diesem jahr zu Preschburg den ander tag nach Ehelisaweth (*nov. 19. utáni nap*) durch die wngern, wenig teitschen gekhrönt worden zu einem wngarischen khönich.

Anno 1609. Im disem jahr habenn wir ein gutes trait wnt weinjahre, sowoll auch gueten frit gehabt, aber in disen jahr ist wiell rintfiech wmgefallen wnd ein tiers⁵⁹⁽¹⁴²⁾ jahr gewesen, eß ist auch in disem jahr drey tag wor dem Crista(g) ein feier bey dem Michel Tawiesel in der stat auffgangen, dadurch in **11**der stat wier heißer drin abgebrunnen, won disem feier ist es hinauß in die wortstat zu der schlagpruckhen⁶⁰⁽¹⁴³⁾ khumen, die Querzeill in der Silbergassen⁶¹⁽¹⁴⁴⁾ sambt der khlainen Potschigaßen^{61a(145)} auff baiden seiten gantz wnt gar zumb thor außgebrent.

Anno domini 1610. In disem jahr dem 26. september, dann ist gewesen ein suntag, habe ich mit meiner hauswirthin Catarina hochzeit gehalten. Ist auch in disem jahr ein groser schauer gewest, am (*35. l. vége*) montag wor dem auffahrtstag⁶²⁽¹⁴⁶⁾ hat won Wolß bis auff Khroispach ueber und ueber alle gebürch^{62a(147)} in grunt erschlagen, außer den chreitweingarten⁶³⁽¹⁴⁸⁾ und der außern gebierg, denen hat es nichts getahn, es hat sich sunsten⁶⁴⁽¹⁴⁹⁾ gar woll anlasen in den frichten, wen es dawon khumen wehr. Ist auch mein suhn der Mathiesell in disen jahr gebohrt worden, den 5ten suntag Trinitätiß wormitag umb 8 Uhr, ist durch dem ehrwürdigen herr Jacob Eeger, evangelischen prediger alhier getaufft worden.

Anno 1611 ist ein feuer bey dem herrn Wolfgang Artner in der Georigen Gaßen auff (gegangen) dadurch in der stat wier heiser abgeprennt. In disem jahr ist khönig Mathias zu einem römischen khenig gekhrent⁶⁵⁽¹⁵⁰⁾ worden. Wegen dr fexung ist in disem jahr ein mitlmäßig jahr gewesen, ist auch wor Michaellý ein groser unerherter schneb⁶⁶⁽¹⁵¹⁾ gefallen.

Anno 1612. In disem jahr ist ir remisch khaiserliche M(aiestät) Rutolffý in monnat januarý in dem herrn entschlaffen, entgegen ist Mathias erwelt worden zu ein remischen khaiser. In fruchten ist es alleß wolgeraten, ist alles lauter warme zeit gewesen und nichts gefrert⁶⁷⁽¹⁵²⁾ biß auff daß neie jahr. (*36. l. vége.*)

Anno 1613. Biß auff de lichtmesen (*febr. 2.*) ist lauter warme zeit gewesen wnt gueter frith. In disem jahr bin ich alhir dem 11 februarý bey ein ersamen rat burger worden, purgermaister ist gewesen herr Mathies Kramer.

Anno 1614 jahr. Ist die pastein⁶⁸⁽¹⁵³⁾ beim hintern dor⁶⁹⁽¹⁵⁴⁾ erbaut worden, derzeit ist gewesen purgermeister herr Christoffor **12**Lakhner,⁷⁰⁽¹⁵⁵⁾ der hat in seinen ambt viel darzu getan, hat auch in disem jahr in der palmwochen wor ostern zwohn wnerhörte große schneh gehabt, dazue in awrill⁷¹⁽¹⁵⁶⁾ wiel regen,

daß man wegen deß großen wntgewiter⁷²⁽¹⁵⁷⁾ nit hat arbeiten kenen.⁷³⁽¹⁵⁸⁾

Anno 1615 jar ist gueter wein gewachsen, fast dem 99 gleich, in disem jahr hat man den langen statgraben acht tag nach sant Gerigentag (*ápr. 24. utáni 8. nap*) angefangen beý dem fordern dor⁷⁴⁽¹⁵⁹⁾ in der Scmitgassen,⁷⁵⁽¹⁶⁰⁾ Khornmarkt wnt Langen Zeil⁷⁶⁽¹⁶¹⁾ biß auff daß hintre tor außgrämbt, hat gewerth 8 dag nach Michely.

Anno 1616 jare ist der kurtze statgraben⁷⁷⁽¹⁶²⁾ auch aller ausgeräumbt worden, ist in disem jahr gar ein tirers jahr gewesen, (*37. l. vége*) allenthalbe in gantzen lant wiell feier auffgangen, sein auch gar wiell staht,⁷⁸⁽¹⁶³⁾ marckht, terffer⁷⁹⁽¹⁶⁴⁾ abgebrant worden wnt durch daß feier gar wiel schat ist geschenen, wie dan dieß jahr auch die Widen alhier ist abgebrant worden.

Anno 1617 jarr hat man 8 tag vor ostern zu der mauer⁸¹⁽¹⁶⁵⁾ in der vorstat angefangen beý dem gottesacker auff der Witn⁸²⁽¹⁶⁶⁾ wnt bei allen torn⁸³⁽¹⁶⁷⁾ wnt daß maiste werricht. In disem jar ist daß grose weinlesen gewesen also daß ein sechtzehntel dail hat ertragen 40 eimer mais.⁸⁴⁽¹⁶⁸⁾ In disem jahr ist der turn⁸⁵⁽¹⁶⁹⁾ beý dem Hintern tor erbaut worden.

Anno 1618 ist zu Presburg ein lantag gehalten worden, hat der anfang wnt daß ent gewehrt 20 wochen wnt ist herr Christoff Lakhner gantzer 6 jahr nacheinander purgermaister gewesen wnt eben am dag Georgi, (*ápr. 24*) da man alhir pflucht die obrigkheut⁸⁶⁽¹⁷⁰⁾ zum erneuern, nit zu haus, sondern auff dem lantag gewest, aber gleichwoll won ainem rat und ainer gantzen ¹³ehrsamen gemein widerumben zu ainem haub wnt purgermaister gesetz worden wegen seines glükselligen regement wnt zu schutz der staht in allen dingen, hat man gleichwoll (*38. l. vége*) in abwesenheit seiner den zebter⁸⁷⁽¹⁷¹⁾ ordentlicherweiß durch dem rath wnt ainer gantzen gemein zue hauß peglait⁸⁸⁽¹⁷²⁾ alsbalt aber in der stunt der zebter durch zwohn alte wnt zwohn junge ratherrn widerumb auff daß rathauß getragen wnt ist jederman zu hauß gangen, in der triten wochen Trinitätiß ist er erst ordentlich, durch dem rath wnt aine gantzen gemein von neiem zu hauß beglaltet worden, auff disem lantag ist herzog Ferdinando von Grätz zu einem wngarischen könich gekhrent worden zu Preßburckh, dem andern sunntag Trinitätis hat sich der krieck zu Prag in Pehmen angefangen wnt sein dreý forneme herrn zu Prag beý dem fenster außgeworfen worden; nach disem hat sich der khrieg in allen ländern je länger je gröser angefangen zu beiden teilen.⁸⁹⁽¹⁷³⁾

Anno jar 1619 ist kaiser Mathiaß sambt seinen gemahel dem Herrn entschlaffen, auch sambt dem firschten⁹⁰⁽¹⁷⁴⁾ Maximilian, deren got allen eine fröhliche aufferstehung werleihen wolle. In disem jahr ist durich won weihnachten dem gantzen winter biß auff dem fastenmarkt schene warme zeit gewesen wnt nichts gefrohren, auch nit ain einigen schnee gehabt, auch khein regen. (*39. l. vége.*) In diesem jahr hat sich draht wnd wein guet anlasen, den wein aber hat die sumerfrier⁹¹⁽¹⁷⁵⁾ am pfingstag wor dem pfingst sunta(g)⁹²⁽¹⁷⁶⁾ alles erfroret, berg wnd daill^{92a(177)} alle gebürich, was aber ist gebliben, daß hat der schauer alles erschlagen, wie eß dan nach Portolomeh (*aug. 24.*) 4 oder 5 schauer gehabt hat, was ainer wberlasen, daß hat der andre wekhgenomen, also daß gar wenig wein diß jahr ist gewaxen. Anlangent wegen des ¹⁴trait, daß hat vor dem ärnt wegen der tier wnt der grosen hitz nit khönen worthkumen, in der arnt⁹³⁽¹⁷⁸⁾ wnt hernach da hat es wiel regen gehabt, wnt die sumersat⁹⁴⁽¹⁷⁹⁾ ist diß jahr langsam zeitig worden wegen deß grosen und langwertigen regenweter, also noch in der kreitzwochn^{94a(180)} wiel haber⁹⁵⁽¹⁸¹⁾ ist zu schneiden gewest auff den felt. In disem jahr ist herr Jakobus Eger, ein ewangelischer Prediger dem Herrn entschlaffen, den 3 Januarý und ist an seine stell khomen herr Christoff Gensel^{95a(182)} und herr Marx und auch ein wngerischer predigant. In disen jahr ist auch deß werstorben remischer khaiser mutter selig, ist alls balt remischer khaiser worden ir meiästet Ferdinanto. Zu Preßburg ist ein lantag gehalten worden wnt fast ein wiertl jahr gewehrt, aber sint alle herrn widder (*40. l. vége*) wmvverrichter sachen von einander geraist

wnt ist khein frit geschlossen worden. Nach diesem ist der Wetlehem Gábor⁹⁶⁽¹⁸³⁾ in das lant gezogen, in Ungarn auff Preschpurkh die soltaten nidergehaut, die wngarische khron mit sich gefirt wnt dawun getragen, ist auch daßmall auff einem wnt auff die Eisenstat, und alhir auff Ödenburg gezogen wnt aine grose menge volkh bei sich gehabt. An Sant Andreß tag (*nov. 30*) ist er auch alhir hieherr in die inre wnt in die ausre worstat gezogen, so aber in der stat wnt in der worstat nuer zwo nacht wnt ein tag gebliben ist, aber niemant khain menschen khain schaden getan, auch kain ainigen person zu baiden tailen nicht geschediget, noch umkhumen ist, wie er doch wiell volkh bei sich gehabt, nit allein wngarn, sowoll auch türkhen, allein auff der besatzung hat er alhier anterhalb tausent man gelasen, unter disem ist auch herr graf von Tampier⁹⁷⁽¹⁸⁴⁾ khumen am S. Tomanß dag (*dec. 21.*) in der nacht mit anterhalb tausend reiter wnt soldaten, maistetails mit seinen benachbarten landpurgern Eisensteter wnt Neisteter, Ebenfurrtter, wnt in der refirr⁹⁸⁽¹⁸⁵⁾ herumb mit disen khrabatschn,⁹⁹⁽¹⁸⁶⁾ tiebischen landwolk sein in die worstat eingefallen, wnt alles wiew khlain wnt groß weckhgedriben, (*41. l. vége*) nicht die soltaten, sondern wie worgemelt, nur die chkrabatischen tieb, den hausrat auß dem heisern gestollen wnt worth dragen, die fenster eingeschlagen, tisch wnt penckh zerhauth, zerschlagen, wellichen aber gleichwoll eineßtailß daß stehlen wnt rauben den ckhrabaten ist zu sauer worden, wnt die paitasch¹⁰⁰⁽¹⁸⁷⁾ mit alle genosen haben, sondern sint etliche aufn dem platz gebliben wnt hat in wertrosen¹⁰¹⁽¹⁸⁸⁾ auffzuestehen, ist aber **15**gleichwoll durich die obrichkheit mit herrn Tampier trackhirt wnt geschlossen worden wegen der worstat, daß sie nit ist in prant gesteckht worden, hat man im gegeben zwäytausent wierhundert taller, da ist alle dag so arg gewesen, daß man hat am dag Steffäný die Spitalpruchhen, den gemainen prottladen auf den platz, die heltzernen lädn beý dem stattgräben abbrochen wnd ist gar aine draurige atfent wnd faschingzeit gewesen; ist auch in disem jahr ein lantag angestellt worden zu Prespurkh wnt solichen khrich wnt unheill abzuschaffen wnt auffgeschoben worden, wnt ist auch ein anstant und auffschub gemacht worden zu beiden Seiten. Man hat auch zwohn winter den statgraben wegen des feint fort auffeisen miesen, ist auch in disem jahr (*42. l. vége*) Khroispach durch den Vetlehem¹⁰²⁽¹⁸⁹⁾ zur stat ghumen, ist im geben worden 12 tausend gulden und hat gedient zu Ödenburg bei anderthalb Jahr.

Anno 1620 jar ist ein groser sterb hier gewesen und ist der Vetlehem zum andermaal hiher khumen und sein lager beý den ziglstatl¹⁰³⁽¹⁹⁰⁾ geschlagen. In disem jar ist mein liber suhn, der Michel gebohrn warden, acht dag nach dem pfingstmontag zu morigens frue, zwischen 3 wnt 4 uhr. Gott verleihe im gesunt wnt langes leben.

Anno 1621. Ist herr Christoffor Lakhner wiederumben purgermaister worden, ist auch Khroisbach wiederumben zurückh auff ire worige stel khumen, sowoll auch hat sich die stat Ödenburg fridlich wider dem khaiser Fertinanto ergeben wnt ihr Mäistät von neien geschwohren, ist auch in disem jahr herr graff Caräldi¹⁰⁴⁽¹⁹¹⁾ mit seinen wntergebenen khrigswolks in guten friden ankumben won danen auff Günß, daselbst auch in guten friden ankomen, hirnacher von Günß auff deß herrn Ferentz **16**Putiány¹⁰⁵⁽¹⁹²⁾ gebiet wnt in sein lant in die acht wochen gelegen, aber nach wnverrichteter sachen wider auß sein lant gezogen und ine nichts hat khonen abgewinen. (*43. l. vége.*) Ist also das 19, 20, 21 jahr miehsellige zeit gewesen, da hat der feint, türkhen wnt wngarn ain tausent, 2 tausent, 3 oder 4 tausent alle dag, fier Oedenburger sein worübergezogen, in Österreich gefallen, geplindert, geraubt, gebrent, die leit gefangen, nidergehaut, hochgeschetzt hat auch dis jahr die arbeit zu felt sonderlich, daß weinlesen mit groser gefahr, schaden hereingebracht; wie dann wor dem lesen die fürnembsten burger auß der ineren wnt äußern statt das gebürig haben wollen besüchtigen wnt eben an dem selbigen ist der feint wnversehener weiß beý Sant Wollfs wber sie khumben, sint damall fürnembe burger nidergehaut worden, 92 personen wnt abgefangen, werent in die weintzehen (*sic!*) tausent taller geschätzt worden. In disem lesen sint sonsten absonderlich wiell bersonen abgefangen worden, wnt hochgschätzt ist manicher hinaußgangen offft wegen aines oder 2

emer abzulesen, ist darüber gefangen worden, hat oft woll 100, 2, 3 oder 4 hundert gulden oder taller sich außzulesen miesen geben, es ist auch sunsten grose aufflag wnt außgaben durich dise dreÿ jahr gewesen, man hat auch soltaten aigene (44. l. vége) beÿ der statt gehalten wnt inen ire besoldung, miesen geben je 100, 2, 3, 4, hundert, wie es die not erfordert hat,¹⁰⁶⁽¹⁹³⁾ sint auch die geschnieden¹⁰⁷⁽¹⁹⁴⁾ trait auff dem felt in den gegenten herumb in schobern verbliben und wertorben, eß ist auch daß gelt in disem jahr in auffschlag khumen, also daß eine neie müntz ist auffkhumen, weliche man daß lange gelt hat gehaisen, ist in dem jahr ein gueter alter reichstaler so hoch khumen, per 26 schilling, ein dukaten zu 5 fl, den emer wein hat man dieß jahr werkaufft zu 10 fl, letzlichen aber in dem ent dises jahrs ist ein gluekhselliger Gott gewinschter frit mit Fertinanto wnt dem Vetlehem gemacht worden,¹⁰⁸⁽¹⁹⁵⁾ es sint auch in disem jahr die zwo herschafften Eisenstat, Forichtenstein wnt daß schlos in der Eisenstat sambt der gantzen gegent wnt zuegehörigen untertanen dem herrn Nicolauß Esterhássi won ir Mäiestet commessärien eingantwort worden, wnt die gantze herschafft im hat augfenomen wnt geschwohren fier irn hern.

Anno 1622 jarr ist alhie in Ödenburg ein lantag gehalten worden, daß auß allen lendern wnt khönigreichen ire potschaffen¹⁰⁹⁽¹⁹⁶⁾ ¹⁷sint dagewesen, ist auch selbst ire k. khaiserliche Maiestät sambt seiner (45. l. vége) ehegemahl wnt deren printzen den 24 dag Maÿ glükhssellig wnt fridlich ankhumben, ist auch die gantze purgerschaft wnt seine soltaten in der werr gestanten, wnt durichtgezogen, ist nachher, weil der Wetlehem die wngarisch khrohn in seinen henden hat gehabth won herrn auff Trentschin umb die khrohn geschickht worden, nurr durich die wnger, wenig teitschen, weliche in der sibenten wochen ist endlich hieherr khumen, ist hernacher die khaiserin¹¹⁰⁽¹⁹⁷⁾ am dag sant Anna in dem khloster¹¹¹⁽¹⁹⁸⁾ alhie in beÿwesen deß gantzen lant, freÿstet wnt mit grosen freiden zu ainer wngerischen khenigin gekhrönt worden, es sint auch ordentlich freÿschüs geschehen wnt ist auch ein genediger frit mit dem Wngerlant worden. Eß hat auch der khaiser 13 regementh soltaten an der wacht gehalten wnt nein carwath reiter, welliche alle dag wnt nacht eine fane umb dem andern an der wacht gestanden, ist auch die zeit so lang, der lantag gewert also fritlich wnt ainig zuegangen, es ist auch nit ein ainziger mensch weder beÿ tag noch nacht umb daß leben khumen, wie es den pflaget an sollichen ortern zuezugehen, wegen der profiant ist auch beÿ einer suma wolckhs wider (46. l. vége) aller wnserer werhoffen¹¹²⁽¹⁹⁹⁾ khein mangl gespirt worden, aber aleß teir¹¹³⁽²⁰⁰⁾ ist es gewesen, der emer wein ist damals werkaufft worden per 15 fl, 16, 20 wnt 22 fl, daß pfunt rintfleisch 34 denár, ain aÿ 48 denár. Ist der frume khaiser sambt seiner ehegemahlin 5 mall auff Wandorff geriten, auff freudenspill ainmall auff Rust, ainmall auf Lackhenbach zu dem Eszterhássy, ainmall in die Eisenstatt. Hat also diser lantag ein guetes ent genommen wnt ist nacher dem 8 dag augustÿ in frit sambt dem gantzen lant won danen gezogen; es ist auch zumb Walledy¹¹⁴⁽²⁰¹⁾ den 11 suntag Trinitätiß eine dankhpredig gehalten worden in der Michalis khirchen durch dem erwirdigen herrn Sallomohn von Pottendarf, ein ewangelischer prediger, Gott helfe weiter wnt behite wns fuer alle wnfrit wnt wnglückh, ist auch wnser stat won ir maiestett auff disem lantag aine grose gnat¹¹⁵⁽²⁰²⁾ wnt freiheit widerfahren, wnt geben worden wegen der weinausfuhr, darfir mir billich Gott wnt dem frumen khaiser ¹⁸zu dankhen haben. Am ent dises 22 jahre ist am dag Ehelisaweth der metzen werkaufft worden als 10 taller, ein manß bar¹¹⁶⁽²⁰³⁾ stiffel 8 fl, dem eimer wein 24 fl, ein par oxsen per 108 taller, gar gegen weihnachten zu ein schwein 25 taller mehr, ein par oxsen 150 taller, der emer wein 30 fl. (47. l. vége.) Zu ent dieses jahr ist die neie müntze gar gemein worden, welliches man nicht fier guet gehalten hat, also die neien taller hat ainer 20 schilling golten, neie acht groschen, neie 10 schilling, neie 12 groschen, auch neie groschen, dadurich ist wegen des gelt eine schreckhliche [Theurung] entstanden in allen sachen, in disem jahr war herr purgermaister Christoff Lackhner, herr statrichter Wolfgang Artner¹¹⁷⁽²⁰⁴⁾ die andern rathsfreint herr Mathies Khramer, Jacob Wagner, Jacob Stainer,¹¹⁸⁽²⁰⁵⁾ Michel Unger, Walthauser Geinig, Hanß Feuerer, Hanß Nait, Hanß Jäger, Georg Haußer, Michel Pauer, Georg Ruß, Hanß Zoana.¹¹⁹⁽²⁰⁶⁾

Anno 1623 jahr. In disem jahr ist eß wegen deß gelt alle wahren hochkhumen, daß ein pahr niederschue, weliches ein man ist recht gewesen, hat golten 10 fl, ein manß par stiffel 25 fl, der emer wein 38 fl, der metzen trait 20 fl, ein khue per 70 fl., ein eln leinwet,¹²⁰⁽²⁰⁷⁾ die zuwor hat 2 schilling golten, die ist werkhauft worden um 2 fl 4 schilling, daß ist aber der unterschit du leser, daß dus recht verstehst, den alten reichstaller hat man damall (48. l. vége) wor 10 und 15 fl geschätzt, dem ducaten umb 25 fl. In disem 23 jahr ist der Wetlehem umb Martiný (nov. 11) mit viel tausent türkhen, tatarn wnt wngern in Märn¹²¹⁽²⁰⁸⁾ wnt Pehmen¹²²⁽²⁰⁹⁾ gezogen, alles im lant abgebrannt, die leit gefangen, niedergehaut, weckhgefirt, in disem jahr wor dem Christag (dec. 25.) ist daß lange gelt gantz wnt gar gefallen, wnt sint in disem jahr unsere freiheit gebesert gewort, auch daß grose wnt khaine insigl¹²³⁽²¹⁰⁾ gebessert worden, wnt der herr Lackhner hat wiell darbei getan wnt ist damalß purgermaister gewesen, hat auch selbesten am dag wor Ehelisaweth ¹⁹(nov. 18) die freiheiten auff lateinisch wnt auff teitsch wor ainer gantzen gemaind werlesen.

Anno 1624. In diesem jarr ist mein lieber suhn der Hänsel an einem Pfinzstag¹²⁴⁽²¹¹⁾ dem 4 januarý wormittag zwischen 9 wnt 10 uhr gebohren worden, in disem jahr hat es dreý wochen wor weihnachten angefangen zumb schneiben wnt hat fast dem gantzen winter durich alle dag geschniben wnt viel schnee heraußgeworfen, daß nie balt geschehen ist wnt ist fast aller beieinander werbliben wnt ein sehr khalter winter gewesen, ist (49. l. vége) aber in dem auswerths eine grose tiere eingefallen, daß trait, heý¹²⁵⁽²¹²⁾ grosen schaden hat geliten, wegen der grosen tier aber ist in dem trait ein mittelmesiges jahr gewesen, sowoll auch in dem wein.

Anno 1625 jahr ist abereinmall ein landtag gehalten worden wnt hat angefangen umb Michely (sept. 29.) in dem besten lesen, ist ir remische khaiserliche Maistet 14 dag nachher nach Micheli sambt seiner gemahl wnt dem junger sohn Ferdinand wnt dochter friedlich wnt gar herlich wnt statlich eingezogen wnt mit groser rewerentz won ainem ersamen rath empfangen wnt einbeglaitet worden, sein auch die purgerschafft wnt die soltaten in der wehr gestanten. Alta ist der wolgeborne herr Nicolauß Esterházy wom lant zu ainem Pallatin erwält wnt geortnet worden, nachher ist der junge Ferdinand won dem gantzen lant zu ainem ungerischen khönig erwelt wnt gekhrent worden, am tag Maria Embfangnuß (dec. 8) alhier in dem khloster. Nachher ist er zu roß aus der stat in die worstat geriten auff dem platz, hat die khron auff sein haubt gefiret, ist alta won holtz eine freie pinn¹²⁶⁽²¹³⁾ auff dem platz auffgericht worden wnt alle mit tuch behengt, da hat er auff diser pin dem gantzen lant geschwohren wnt allsbalt der junge khönig won da ist herunter gestigen, ist das (50. l. vége) tuch breiß worden alles miteinander, welicher hat derwon gebracht, der hats gehabt; hintgegen hat im daß lant auch geschworn, ist auch, wie er auß der stat ist herrauß ist geriten, gelt preißgeworffen worden. Nach disem schwohren¹²⁷⁽²¹⁴⁾ ist er won der pin mit der khron auß der worstat geriten hinauß auff das frei felt auff einen hohen perg wor dem Wintmilltohr¹²⁸⁽²¹⁵⁾ da hat er seine khreizstraich¹²⁹⁽²¹⁶⁾ in dem khöniglichen habit getan gegen den erbfeint. Nach disem werrichten ist er wiederumben abgezogen wnt auff das Michelytohr ²⁰in den gasen herein auff dem platz und wiederumben in die stat wnt alle stuckh¹³⁰⁽²¹⁷⁾ khlein wnt groß abgelasen, in disem lantag ist khain [noth] won profiant nie gespirt worden. In disem jahr hat eß vom lesen durch bis auff dem ersten dag Märtzi khain einzigen schne gehabt, allein in dem regenweder ist schneb gefallen, aber ist aller alßbalt zergangen, in dem frichten haben wir ein mitelmasiges jahr gehabt.

Anno 1626 jarr ist ein zimblicheß reicheß jahr gewesen, in den frichten aber wegen deß khriegs ist allenthalben in alle ländern groser auffruehe gewesen, sonderlich im lantl ober der Enß, ist ein groser pauernkrieg gewesen, wnt entstanten. Im remischen reich gleichfalß mit dem tenemarkher¹³¹⁽²¹⁸⁾ welliche ir meistet zuwider, dem Wethlehem auch eine armätý¹³²⁽²¹⁹⁾ gebracht. (51. l. vége.) Der Monsfelter¹³³⁽²²⁰⁾

mit viel tausent auß Österreich und gar auß dem reich durich die Schlesing¹³⁴⁽²²¹⁾ biß in Ungern gezogen, ist der türckh auch mit groser macht in Oberungern gezogen, aber nichts verricht, der pallatin Esterhásy mit viel tausent dem türckhen begegnet, ohn statt ire meistet haben also in disem jahr in die acht armadi wnt groses heer zu felt gefirt, aber alle sambt nichts verricht, nuer daß die leite wnt lant werhöret,¹³⁵⁽²²²⁾ zerstert wnt durich sterbenslauff um ir leben wnt güeter sein khumben.

Anno 1627 jarr in disem jar ist gar ein schlechtes weinjahr gewesen, dazue greilich sauer. Item wor Pörlmeh (*aug. 24*) hat es angefangen zu regnen, hat fast alle dag durich wnt durich den gantzen herbst beÿ dag und nacht gewerth, daß man nit hat khönnen anbauen, wnt ist durich daß regenweter wegen daß anbauen will verhindert worden, es ist auch biß auff die weihnachtsfeiertag nichts gefrohen. In disem jahr im herbst sint balt zwai grose waßer nacheinander khumben wnt ist groser schaden daraus (*52. l. vége*) entstanden auff unsern mieln,¹³⁶⁽²²³⁾ daran viel werterbt,¹³⁷⁽²²⁴⁾ daß man lange zeit nit hat maln khönnen. Wegen den herrn tochtor Lackhner habe ich es nit unterlasen khönnen, daß er in sein amt, weil er ist purgermaister gewesen bei gemainer ²¹statt, hat viel erhebt wnt viel nutzen gemacht. Erstlich hat er die beide statgräben lassen außräumen; zumb andern, hat er die pastein^{137a(225)} beim Hinterntor erbaut, zum triten hat er die neie uhr beÿ dem khalten eckhe¹³⁸⁽²²⁶⁾ erbaut, zumb wierten hat er im Khlausner¹³⁹⁽²²⁷⁾ einen neuen weingarten, neben den Harkher Khlausner einen Hoffweingarten erhebt, zumb fünfften hat er die ausere statmuer, umb die worstat erhebt, zumb sechsten hat er daß rathauß schön won inet wnt malln lasen¹⁴⁰⁽²²⁸⁾ zumb sibenten hat er schuln und khirchen sambt unsre statt freÿheiten gebesert, in suma ist er seines werstants lobenswerth, daß man seiner nit balt wergesen wirth.

Anno 1628 jarß waß anlangt in disem jahr ist noch durich den gantzen winter rüber viel mehr nasses weter dan truckhenes¹⁴¹⁽²²⁹⁾ gewesen, sonderlich in frieling,¹⁴²⁽²³⁰⁾ daß in herbst nit ist (*53. l. vége*) gebaut worden, hat man im auswerths auch wor regenweter nit khenen anbauen. Es ist auch gar ein spetes jahr gewesen, daß man am tag Georgi (*ápr. 24.*) nicht hat khönnen weinber sehen, hat fast dem gantzen sumer durch alle andern dag und triten tag grose regen gehabt, daß also wiell ist werhintert worten wegen deß wein, man hat auch am Laurentzi (*aug. 10.*) khain ainzigeß gueteß weinber gefunden wnt ist der wein sauer geworden, alß daß woriges jahr, in diesem jahr hat man gleichwoll die halbe wein um 10 wngerisch verleigbt, auch ist mein lieber suhn, der Jacobuß an einem pfingstag zwischen 8 wnt 9 uhr daran, ist gewesen der 24 abril, gebohren worden. ²²Gott der allmechtige werleihe im gesunt glüekh, heil gesunt wnt langes leben.

Anno 1629 jar, in disem jarr ist nach ostern, den 21 april, in der nacht ein groser wnerherter schneb gefallen und dem frichten nichts geschat, in disem jahr ist herr Christoff Lackhner widerumben purgermaister worden, er ist aber nit auff dem rathauß gewesen beÿ der gemein (*54. l. vége*), ist im aber der zebter in sein eigeneß hauß durch den herrn Jacobus Stainer¹⁴³⁽²³¹⁾ gedragen worden wnt das amt durich einen ersamben rath samt der gantzen gemeind ahnempfohlen worden, weil er khrankh gewesen ist, es ist auch in disem jahr eine grose teurung in dem khrabathen lant gewesen, daß sich ire viel in unser lant wegen des grosen hungers wnt teurung haben hieher begeben. Es hat auch Nicolaus Esterhásy in disem jahr seine zwei gegenten Lansehr¹⁴⁴⁽²³²⁾ und Lahenpachische¹⁴⁵⁽²³³⁾ zu der khatholischen lehr gezwungen, waß anlangt wegen der fricht, hat es in dem trait ein mitlmäsiges jahr gehabt, aber in dem wein ist khaum der halbetaill so viel worden, alls in dem 28 jahr, aber viel peser, den in dem worigen jahr, in disem jahr, den 24 october ist unwersehens ein gelegt feuiet in der Neistiff, ¹⁴⁶⁽²³⁴⁾ zwischen 10 wnt 11 uhr bei der nacht bei dem Tschürtz auffgegangen, durich welches feuer sint 3 städl abbrunen, aber hernach alßbald ist gelescht worden, in disem jahr ist der firscht¹⁴⁷⁽²³⁵⁾ Gabriel Wethlehem in Ober Ungern dem herrn entschlaffen. In disem jahr haben mir ain schön herbst gehabt wnt ist khain schneb gefallen biß auff den

Christag (55. l. vége).

Anno im 1630 ist ein landag zu Preschburg gewesen, welcher in allen sachen ist guet abgegangen wnt hat gewerth 4 wochen zwischen pfingsten wnt ostern, in disem jahr ist eine teurung in dem trait gewesen, aber nur 5 oder in die 6 wochen lang nach pfingsten gewerth, daß der metzen trait alhier ist verkhaufft worden um 4 fl, ist auch in disem jahr herr cartinail¹⁴⁸⁽²³⁶⁾ Glasel (?) dem herrn entschlafen, anlanget wegen der fricht, haben wier in disem jahr in allen ein reiches jahr gehabt, ist auch in disem jahr ein reichstag zu Regenspurg gehalten worden, da durich ire remische khaiserliche maistet selbst dahin geraist. Es ist auch in disem jahr ein anderer firscht mit Namen Georigi Rágótz¹⁴⁹⁽²³⁷⁾ ²³in Sibenwirigen¹⁵⁰⁽²³⁸⁾ durich die ungeru eingesetzt worden wnd ist ir firstliche gnaden herr Pallentinuß Nicolauß Esterhásy sambt dessen gantzen lant der wngern, wie dan auch alle freistatt dises wngerlant haben miesen zu hilf schickhen, so woll auch unsere statt 60 teitsche soltaten hat mir ir firstlich gnaden geschicht, aber ist (56. l. vége) daßmal gar wenig in Siebenwirichen durich herrn Pallatino mit dem wolckhe außgerickht worden, wie worgemelt ist es auch auff den reichstag gar wenig außgericht worden, weil der wenigste daill unter dem firschten sein da gewesen, ich hab wnt mein nachbar, Andre Gepffer den pruhn^{150a(239)} mit einander nei lasen machen, welcher wuß won grunt auß in allen hat khost in die 50 fl wnt an Andreeß dag (nov. 10.) haben wir angefangen zumb schöpfen.

Anno 1631. In disem jarr dem 26 feberurary ist des khönigs Ernestus sein praut ankumen zu Wien mit grosen ansehen, das bei lebenßzeiten nie geschehen ist und ist auch alßbalt in disem dag die copulatcion geschehen in Wien bey den augustinern, es ist auch ein feier in disem jahr dem 22 märtzi in der Schlipergasen unversehenerweiß auffgangen, aber niemand hats khine¹⁵¹⁽²⁴⁰⁾ wisen, wer es gelegt hat, bey dem Michell Täschen zwischen 2 und 3 uhr nachmittag, ist aber nuer mit reverento sein mestei¹⁵²⁽²⁴¹⁾ abgebrant worden wnt nit weiter khumen (57. l. vége), in disem jahr ist die pastein bey der Georiger khirche erbaut worden, ist purgermaister gewesen der etle und ehrenfeste herr Wolfgang Artner,¹⁵³⁽²⁴²⁾ stattrichter der eedle und ehrenfeste herr Jakobuß Stainer,^{153a(243)} was anlangt wegen der fricht, haben wir daß jahr ein reiches jahr gehabt in dem trait wnt wein, ist der gar guet geraten, wie er den in wiel jahren nit so guet gewachsen ist wnt ist daß jahr ein direr¹⁵⁴⁽²⁴⁴⁾ sumer gewesen wnt wenig hej worten; es ist dem 22 october ein schneb gefallen, daß noch will ist zu lesen gewesen in dem weingebürg, aber der schneb ist dem andren dag gleich weckhgangen, eben in disem jahr ist die hoch und weiterimte stat Madeburckh¹⁵⁵⁽²⁴⁵⁾ durich deß khaiser wolkh eingenomen worden, darinen sollen ²⁴lauter purgerbleut in weib wnt khinder in die 25 taussent menschen umbkhumen sein, ist auch in disem jahr herr Christoff Lakhner selig dem 28 december dem herrn entschlaffen (58. l. vége).

Anno 1632 jarr dem 16 februar¹ ist ir gnade herr cardinall [Pázmán]^{155a(246)} alhir eingezogen, ist aber nuer eine nacht hiergebliben, zu morigen in aller früe wekh wnt ist nach Raab geraist, wie er ist eingezogen hat man alle stukch khlain wnt gros abgehen lasen, auch alle gluockhen geleitet wnt ist im ein ehrsamer rat biß zumb Michelli tohr entgegen gegangen wnt auff daß statliche empfangen. Dem andern dag hernach, als den 17 februar², da hat eß in dem starkh getundert,¹⁵⁶⁽²⁴⁷⁾ es ist auch in disem jahr den 28 awri¹ eine grose gefrier in dem weingebürg gewesen in dem gantzen lant, daß es deß menschen wnt hoffnung nach gar wenig werde wnt jederman nit anders vermaint, es wehre wenig wein werden, so hat aber Gott der allmächtige daß lant so reichlich gesegnet mit dem wein, aber ein spetes lesen ist daraus erfolgt, eß ist auch entlich dem 22., 23.-ten november so starkh gefrohen, daß die weinber nicht sind auffgelänt¹⁵⁷⁽²⁴⁸⁾ oder waich worden sein wnt hat miesen die gefrohrnen weinber haimfihren in den laiten^{157a(249)} (59. l. vége), dem andern tag ist es gleich woll wärmer worden wnt entlich dag nacheinander, daß man daß lesen hat khenen haim pringen wnd ist gleichwoll zimlich guet geraten, aber das gebürg ist erst dem 30 november

außgelesen worden, aber die maisten steckhen in dem weingebüriß sint disem winter über den maisten verbliben, daß sie verfroren sint wnt nicht hab zichen¹⁵⁸⁽²⁵⁰⁾ werden khönen wegen der gefriere,¹⁵⁹⁽²⁵¹⁾ waß anlangt wegen des trait, ist es auch ein gueteß jahr gewesen, hat der metzen khorn gekostet 4 schilling, golten halbe trait 11 groschen, der waitzen 13, 14 groschen ist verkhaufft worden.

Anno 1633 jarr hat eß in der pfingstwoche viel khalte wint und schneb gehabt, wie es dem entlichmall in diser woche zumb schneben hat angefangen, die andre woche nach, als an gots leichnamtag, hat es einen grosen reiff wnt gefrier (*60. l. vége*) gehabt. Den 26 Maij hat es mehr ain reiff wnt gfrier gehabt wnt grosen schaden getan in dem weingebüriß, es hat auch ²⁵umb die Neistat¹⁶⁰⁽²⁵²⁾ wnt umb die Ginser¹⁶¹⁽²⁵³⁾ berig herumb wiertzehn dag nach pfingsten gantzen schneb gehabt. In disem jahr hat es sehr gestorben und die zwohn jahrmärkht wegen deß grosen sterb Margarete (*július 10*) wnt Ehelisaweth (*nov. 19*) sint wor dem Potschi¹⁶²⁽²⁵⁴⁾ tore gehalten worden, so in die eintauesent 56 personen solln gestorben sein. In disem jahr ist die origel¹⁶³⁽²⁵⁵⁾ in der Georige khirche gemocht wnt erhebt worden. Wegen der frichte ist in disem jahr wegen des trait ein mitlmäsiges jahr gewesen, aber eß ist in dem khauff werbliben wie in dem worig jahr, wegen deß wein ist ein mitlmäsiges jahr gewesen, aber beser allß in dem worigen jahr, in disem jahr ist der eetle und beste herr Wolfgang Artner¹⁶⁴⁽²⁵⁶⁾ den 12 awril dem herrn entschlaffen, damals gewester purgermaister.

Anno 1634 jarr, den 24 november ist ein feier auff dem Ruckherzu¹⁶⁵⁽²⁵⁷⁾ auß khumen, sein aber durch des grosen zulauff wnt hilff (*61. l. vége*) ist das feier erret worden, sint nuer zwohn städl¹⁶⁶⁽²⁵⁸⁾ abrunen, einer dem Sebacher, der andre Merth Pocher gewesen. Den 18 december ist ire remische khaiserliche maiestet¹⁶⁷⁽²⁵⁹⁾ sambt sein ehegemahel, auch sambt deß hertz hertzen alhier auff dem abent ankumben, zwischen 5 wnt 6 uhr auff dem lantag einzogen, welliches ein schöner einzug gewesen währe, won es bei dem dag gewesen währe. Van es beÿ dem tag solte geschehen sein, aber dem andern tag alß den 19 tits, ist ir maiestet der khönig widerumben nach der Neÿstat gereist wnt ist diser ansehnliche lantag glücklich wnt guet abgangen. Wegen der fricht ist ein mitlmäsiges jahr mit dem trait gewesen, aber es ist in dem worigen khauff gebliben. – In dem wein ist ein mitlmäsiges jahr gewesen, aber doch nit so guet geraten als wie sat oder in dem worig jahr.

Anno 1635 jarr ist ihr remischer khaiserliche maiestet sambt ir maiestät der kaiserin wnt deß hertz hertzen (*62. l. vége*) Leopoltuß den 15 februarÿ won disem ansehnlichen lantag alhier in Ödenburg auffgebrochen wnt nach Wien geraist wnt ist das jahr wber ein sehr khalter winter gewest. Den 19. may ist ein reiff, welicher ein grosen schadn in dem weingebürge hat tan, in dem gantzen lant herumb ist alleweil grose khelten¹⁶⁸⁽²⁶⁰⁾ wnt wiell regen gewesen, und 14 tag nach ²⁶pfingsten, dem andern suntag nach der heiligen treifaltigkeit, daran ist gewesen der 15. dag juniuß ist alhier auff der cantzel der frit wermelt worden, wnt nach werrichter predig seint alle stuekh khlain und groß for freiden loßgebrent worden, doch nuer mit dem firschten auß Saxen ist daßmall frit worden. Wegen des trait ist daßmall ein mitlmäsiges jahr gewesen, aber mit der sumersat, alß gersten, haber wnt andere saren ist ein wberaus reiches jahr gewesen wnt alle sumersaten wiell gewesen. Wegen deß wein da ist eß fast in alen (*63. l vége*) länter herumb wenig wein worden, aber sehr guet, daß hat wie worgemeldet die worige khelte gemacht, welliche weingarten in dem 34 jahr hat 30 emer gedragen, der hat diß jahr khaum 3 oder 4 emer wnt 5 getragen, auch woll mit 3 oder 4 puten¹⁶⁹⁽²⁶¹⁾ woll sint abgelesen worden wnt ist disem sumer wber sehr ein tireß¹⁷⁰⁽²⁶²⁾ jahr gewesen.

Anno 1636 jarr, den 24 dag märtzi daran ist gewesen der ostermontag ist ein feur in der Schliwergasen¹⁷¹⁽²⁶³⁾ ahn dem wntern ort auffgangen, weliches durich einen khrabatischen schuester, durich einen schuß ist angesteckht worden zwischen 2 und 3 uhr nachmitdag, ist die Schliwergasen abrunen, mehr dan der wntere daill die Fischergasen, der Ruckherzue, die Michelis gase gantz wnd gar die

Wiedn fast der halbe taill so alleß mit einander in den heissern sint abgebrant worden 114. In disem dem 30 december ist ire remische khönigliche maiestät¹⁷²⁽²⁶⁴⁾ zu einen (64. l. vége) remischen khönig gekhrent¹⁷³⁽²⁶⁵⁾ worden. Waß anlangt wegen der fricht haben wir diß jahr ein guetes jahr in dem trait sowohl auch in dem wein gehabt wnt ist der wein beser worden, alß in den worigen jahr. In disem jahr sint die Jesuwiter hieher khumen.

Anno 1637 hadt man alhier die freiden sihs^{173a(266)} den 11. januari nach der khrenung getan, sint bei dreihundert man auff dem platz in der wer gestanten in der purgerschafft mit Muschgeten,¹⁷⁴⁽²⁶⁷⁾ auch etliche handwerkhsleut darunter wnt die quarti khnecht¹⁷⁵⁽²⁶⁸⁾ alhier dreimall in ortnung loßgebrent, hernach alle stuckh khlain und gros umb die ringmauer in der stat zwaimall lohsgebrent, auch in der grosen khirchen, so die Michaeliß khirchen genannt, erstlichen gesungen lobeth dem Herrn wnt die turner darein geblasen, auch mit der her trumbel darein geschlagen, ²⁷hernach zu ent der predig ist gesungen worden daß tee teumb laudämuß, sowol die turner mit der hautrumbl aingsetz umb daß andere auffgemacht, hernach wie wir sint nach der predig zu hauß geganget, sint die turner (65. l. vége) im dem statturm hinauffgegangen, auch dreymall in dem statturm geblasen und mit der herbauekhen¹⁷⁶⁽²⁶⁹⁾ darein geschlagen. Waß anlangt wegen der fricht haben mier in disem jahr in dem trait ein mitlmesiges jahr gehabt, aber in wein ein reiches jahr wnt sehr guet daß man es nit verhofft hat dem ansehen nach, daß ein soliches guetes weinjahr werden solt. Dem 15. februarÿ ist ihre remische khaiserliche meistet Fertinänto dem herrn entschlaffen.

Anno 1638 jarr. Ist die wirtluhr dem 15. junÿ fertig worden wnt diesen dag hats angefangen zumb erstenmall zumb schlagen, ist auch daßmall die uhr auch außgebessert worden, ist auch daßmall gewesen herr purgermaister der Herr Ertuß Artner¹⁷⁷⁽²⁷⁰⁾ und herr statrichter Johann M. de Zuana.¹⁷⁸⁽²⁷¹⁾ Anlangent wegen der fricht haben mier daß jahr in dem trait (66. l. vége) gar ein schlechtes jahr gehabt, in dem khorn ist etwaß geraten, aber in dem waitz gar wenig wnt ist der metzen waitzen wor weihnachten werkhauft worden 3 fl 6 schilling, daß khorn der metzen 3 fl aber es ist hernach in disem jahr nit teirer worden, anlangent des wein der ist wollgeraten wnt ser guet.

Anno 1639. In disem jahr ist der Georig dag am oster suntag gefallen, ist daran gewesen der 24 awrill weil man aber alhier den 24 abrill pflegt die obrigkeiit zu werneiern, also ist es disen dag auch geschehen wnd ist die obrichkeiit gesetz wnt widerums werneiert worden wnt die alte obrigkeiit verbliben, allß herr purgermaister Erhartuß Artner, statrichter herr Johann M. de Zuana. In disem jahr ist der turm in der St. Geörgy khirchen heher erbaut wnt mit plech bedeckht worden, ist auch ein neies epitäifÿ¹⁷⁹⁽²⁷²⁾ wnt daß altar werneit worden wnt zwo neie glockhen, wnt die alte in den durn auffgemacht worden, eß ist auch ein neie parkhirich (*sic!*), wnt neie stiel¹⁸⁰⁽²⁷³⁾ darin gemacht worden in der Georigen khirche (67. l. vége). Was angelangt wegen der fricht haben mier dieße jahr in dem trait ein reiches jahr gehabt, ist der metzen khorn werkhauft worden 4 schilling, der metzen waitzen aber 1 fl 3 schilling, die ursachen ist aber dises, daß daß wergangene jahr wenig waitz ist angebaut wegen ²⁸deß nassen wnt vielfeltigen regenweter in herbste, daß vergangene jahr der wein ist mitelmäsig geraten, aber doch zimlich guet, eß ist ein gefrier wnt reiff eingefallen den 13 wnt 14 october wnt ist noch alleß zu lesen gewesen wnt sint die weimber noch nicht alle gleich zeitig gewesen, aber es hat ine nit sehr wiell schaden gebracht, hernach ist es alleweil schön gebliben wnt warm gewesen biß auff das neie jahr zu.

Anno 1640. In disem jarr dem winter wber der ist balt schön, balt regenweter gehabt, auch balt warm es ist dem 14 märtzi wnt 15 ein schneb gefallen knekhel dief¹⁸¹⁽²⁷⁴⁾ ist in den trait felt dem wirten dag apreilly, aber in den wältern acht dag gelegen wnt (68. l. vége) ist sehr khalt gewesen, auch hart gefroret darzu, aber dem frichten nichts geschat, waß anlangt wegen der fricht ist ein mitelmäsig jahr gewesen aber der wein ist

sehr guet geraten, wie in dem worige jahr, aber ist nit so viel worden in den wein, allß in dem worigen jahr, den 25 nowember, darain ist gewesen Catarina, hat es angefangen zumb schneiben und zum wähen, ist auch sehr khalt gewesen, wie den disem winter wber ain man wnt ain weib erfrohen sein wnt disem winter wber mit der khelten starkh angehalten.

Anno 1641 jarr. Ist daß jahr wber ein langer winter gewesen, wie es den an wnsern fastenmarkht¹⁸²⁽²⁷⁵⁾ hat einen dieffen schneb gehabt, auch in den mertzen zwohn schneb und alleweil regenweter wnt khalt, wie es dem 13 maÿ moriges frie ein reiff hat gehabt, in den ausen Khieberigen,^{182a(276)} Steinhauffen, Neiberigen, Kholenberigen, Potzmanen, in den Poden weingarten (69. l. vége) grosen schadn getan, in andern gerbürgen mehr ist auch den 14., 15. wnt 16. maÿ khalt gewesen wnt geregnet, eß ist aber deß maistendailß lauter schneeweter gewesen, wnt disem sumer wber wiell nase weter gehabt, den 13., 14. wnt 15. september hat es angefangen starkh zu regen, auch etliche dage nacheinander gewert, es sint auch grose güsen¹⁸³⁽²⁷⁷⁾ darauß entstanden. Wie es dan gar geschwint dreÿ gisen¹⁸³⁽²⁷⁸⁾ nach einander hat gehabt wnd grosen schat darauß ist entstanden, wnt in etlich derffern¹⁸⁴⁽²⁷⁹⁾ hat heiser wekh getragen. Zu Zenigdorff¹⁸⁵⁽²⁸⁰⁾ nach dem selbigen bach herumb auch die graimeter¹⁸⁶⁽²⁸¹⁾ in Wismaten¹⁸⁷⁽²⁸²⁾ alle verschlemt wnt lauter waser in dem wisen ist gestanten, daß man gar wenig von dem ²⁹graimeten diß jahr khomen khenen, eß ist auch auff dem anger in dem traiten groser schat wegen deß wielweltigen regenweter geschehen, wie den die Rab wnt die Rabtze ist wbergangen wnd die traith schöber¹⁸⁸⁽²⁸³⁾ in dem waser sint gestanten, daß ein (70. l. vége) man biß in daß khnieg¹⁸⁹⁽²⁸⁴⁾ auch woll so dieff als ein jinghlich¹⁹⁰⁽²⁸⁵⁾ ist darin in dem waser gestanten, es ist auch wegen deß anbaun viel verhindert worden, wie den auch in disem jahr gar spat die draht sein angebaut worden, ist auch dem 14. wnt 15. october ein grose gfrier eingefallen, in daß weingebürg dadoch die weinber in dem spatn gebürg nicht sein zeitig gewesen wnt alle gebürg erfret hat, ist auch wenig wein worden wnt sauer, aber in dem trait haben wir ein guetes jahr gehabt. In disem jahr hat man beÿ dem Hintern tor dem stattgraben weiter gemacht wnt ahn der merung angefangen zu paun, ist auch die Ochsenmüll^{190a(286)} vom neien baÿ dem Grien turm¹⁹¹⁽²⁸⁷⁾ dieß jahr erbaut worden.

Anno 1642 jarr hatt eß dem gantzen winter wber meisteistalis naß gewittert und will nebel gehabt, dem 7. märtzi hat es hart gefret wnt ist so khalt gewesen, daß eß dem gantzen winter wber niemal so khalt gewesen, daß der seh¹⁹²⁽²⁸⁸⁾ dies tag wber ist zuegestanten wnt (71. l. vége) hat dise khelten gewerth won dem 7. märtzi biß auff den 15 tits, ist in diser nacht ein schneb gefallen, aber beim tag ist er aller weckhgangen, hernach ist es warm werbliben bis auf die Antlaswochen,¹⁹³⁽²⁸⁹⁾ allß dem 15 abrill hat es fast dem gantzen dag geschniben wnt geregnet duricheinander, ist aber allspalt wider zergangen, hernach den gantzen maÿ monat sehr khalt wnt nichts geregnet gar gegen pfingsten, eß sint auch wiell reiff gefallen wnt in dem weingebürg wiell schadn gethan, eß ist auch wie worgemelt in märtz maÿ wnt junÿ diese dreÿ monat wber khain regen getan, aber alleweill dirr wnt khalt gewesen, am Sangt Johanestag ist es ein grosser schauer khumen, allß zu Märtz,^{193a(290)} Walbersdorff,¹⁹⁴⁽²⁹¹⁾ Antau¹⁹⁵⁽²⁹²⁾ ³⁰nach der Wulckha herunter in dem trait wnd weingarten, auch zu Mehrwisch¹⁹⁶⁽²⁹³⁾ im weingebirg alß in den hodern¹⁹⁷⁽²⁹⁴⁾ Altnberigen,¹⁹⁸⁽²⁹⁵⁾ Leimgrueben,¹⁹⁸⁽²⁹⁶⁾ in den Haußsätzen¹⁹⁸⁽²⁹⁷⁾ wnt alhir in den Langschillingen¹⁹⁸⁽²⁹⁸⁾ daß maiste alles wekhgenomen wnt derschlagen (72. l. vége). In disem jahr ist der graben beim hintertohre sambt das tor wnt der pastein fertig worden. In disem jahr hat man den hoder zu gemainer stat hir grefften¹⁹⁹⁽²⁹⁹⁾ außgesetzt wnt won nein gemacht, der herr Nicolauß Häekhelberger, gewester statcamrer²⁰⁰⁽³⁰⁰⁾ wiell dabei getan, aber Georig Paier und Mert Gileser, dise baide sint wbergeer²⁰¹⁽³⁰¹⁾ gewesen zu gemainer statt, haben miesen, daß irige darbei dum, mit dem andern wntertanen wnt ist in dreien tagen, allß dem triten 4 wnt 5 abrill gesetzt worden. Ist auch in disem jahr, alß der feint die schwedischen völkher in der Schlössing²⁰²⁽³⁰²⁾ wnt nach Mären gezogen, wnt etliche stet²⁰³⁽³⁰³⁾ in Schlössing einbekhumben, wie er den auch damals die haubstat Olmütz hat erobert wnt einbekhumen, auch starkh

besetzt hat wnt gar wiell darin gebaut wnt west gemacht haben. In disem jahr haben wir ein gueten sumer gehabt wnt gut weter, aber in dem frichten trait wnt wein ein mitlmässig jahr gehabt, aber der wein ist guet worden (77. l. vége). In disem jahr ist auch wor der hoch wnt weitberümbten haubstat Leiptzig eine grose schlacht geschehen, aber der feint hat die wicktorÿ wnt die schlacht erhalten, hat auch die statt Leiptzig eingenomen.[204\(304\)](#)

Anno 1643. jarr ist die pastein beÿ dem Grien turm fertig gemacht worden wnt erbaut. Eß ist auch in disem jahr die schlagpruckhen beim Hintertor abgebrochen worden wnt beÿ der schwem ausser der vorstatt unter des Georig Meraten seinen gartn[205\(305\)](#) von neien erbaut worden, eß ist auch in disem jahr, in januarÿ ein grosseß regenweter entstanten wnt sehr getuntert in dem himell, wnt damallen im Oesterreicht in aine catolische khirche hat eingeschlagen, dafier uns Gott gnediglich behiten wolle. In disem jahr ist ir gnaden herr Ferentz Nadästi[206\(306\)](#) catolisch worden wnt alßpalt die prediganten abgeschafft, [31](#) zu Schabrin[207\(307\)](#) haben aber die Schäbriner (74. l. vége) weiber wnt das ledige gsintl die pfaffen bei der khirchen außgeschlagen, daß sie umb gnat haben gebeten, wie dan auch ein hocher catolischer pfarer namenß Lanÿ, ist dabei gewesen wnt hats gesagt, wie eß damale ergangen ist, in diesem jahr haben wir ain trait wnt wein jahr mitlmässiges jahr gehabt, doch nit dem in der menge deß worigen jahr gleich.

Anno jar 1644. Waß anlangt wegen deß khriegs ist ire firstliche gnaden herr palatinuß Esterhássi[208\(308\)](#) mit herr graffen Vatiánÿ[208\(309\)](#) wnt herrn graffen won Serin[208\(310\)](#) auff den firschten Georgiuß Ragatzi in Sibenwürigen gezogen, ist aber wenig damall außgericht worden in Oberwngern, wegese deß khriagswolkh haben sie sich gleichwoll dises jahr wber auff wnsern derffer auffgehalten wnt die armen leite werzert[209\(311\)](#) wnt umb daß irige gebracht wnt ist außgerecht worden, haben auch mier dises jahr wber miesen[210\(312\)](#) soltatten halten wnt sie haben miesen bezallen, daß sie mit herrn pollatino haben miesen (75. l. vége) in Sibenwürigen ziehen. Wegen der fricht anlangent haben wir ein guetes jahr gehabt in dem trait wnt wein, wie dan der metzen waitz ist werkhaufft worden um 13, 14, 15 wnt 16 groschen, der metzen khorn 10, 11, 12 groschen, der wein ist sehr guet worden wnt in disem jahr ist der emer werkhaufft worden per 3, 4 wnt 5 reichstaller, aber ain oder zweÿ jahr hernach ist der emer werkhaufft worden per 8, 9 wnt 10 reichstaller, in dem sumer wber hat es immer-zue ain regen gehabt, aber im herbste ist es gar ein schöne zeit wber gewesen. Eß ist auch in disem jahr ein ser wunterliches ding geschehen wnt fürwberggangen mit dem Vllrich Fuxen[211\(313\)](#) seiner tochter, namens Rosina, die hat sich won jugent auff in ihre jungfrauschafft werhalten wber die 20 jahr, hat sich darüber werheirat mit einem polackhen, ist zu khirch wnt strasen begleit worden wnt zusammengeben beÿ dem altar, wie es christlichen eheleiten gebirt, in der Georigen khirchen alhier, wnt wie es halt (76. l. vége) der brauch ist auch mit im gehaust in die jahre hernach hat es halt der pollakh ir man wor, daß es nit recht zueget mit ir, hat er die geistlich wnt weltlich obrigkheit haimgesucht wnt darüber sich pekhlagt, hernach ist sie besichtiget worden ist es befunden worden, daß sie ein manßperson gewesen wnt nicht ein weib, ist auch fier ein manßperson hernach getaufft worden, namenß Johanneß, es sint hernacher andre khlag [32](#) mit im worüber gangen, ist auch gar im abrest alhier genommen worden wnt ist darüber außkhumen wnt für die hohe obrigkheit, alß wor ire maiestet geraist, ist er mit seinen leben pegnat[212\(314\)](#) worden wnt alhier verbliben, daß im niemant nichts hat derfen tun.[213\(315\)](#) Eß ist auch in disem jahr ein schaur gewesen in dem Greiser, Tutlesen[214\(316\)](#) wnt Langschilligen,[214\(317\)](#) zu Merwisch in den Goltberigen[214\(318\)](#) wnt grosen schadn getan, wie eß den in den Werwischen Haussätzen[214\(319\)](#) geschlembt wnt gewaschen hat daß waser, daß eß bei menschen gedenkhen nie geschehen ist. Eß sint auch in diesem jahr die markht wor dem Potschitor gehalten worden, wegen des grosen sterb der markht Margaretÿ (77. l. vége) und der markh Ehelisawetÿ ist auch won ärnt[215\(320\)](#) an khain woche markht in der Vorstadt, dieß jahr wber mehr gehalten worden biß in daß 1645. jahr den 2. februarÿ, da hat man wider angefangen die woche markht in der vorstatt zu halten. In disem jahr sint

gestorben 1350 personen.

Anno 1645 jarr ist eß in anfang deß winter, alß daß auch das gantze monat feberuarij ser khalt gewesen, dem 21 märtzi ist in der Schürckherin iren garten, in iren hauß ein feier außkhumben, ist aber dabey werbliben wnt nit weiter khumen. In disem jahr ist der markh am Philibj (*aug. 23.*) wegen deß sterb gar nit gehalten worden, ist auch der wochenmarkht daßmall aber beim Potschi drausen gehalten worden. In disem jahr haben mier im frieling oder in außwerts gar ein tire zeit gehabt, wie es dan die Kholnberiche (Brunnen) gantz außgetort mit dem waser wnt khaines hat schöpfen khönen, daßmall hat der Grasnerre pruhn daß seinige woll getan wnt dem arbeitern wol (*78. l. vége*) gedient wnt sein waser reichlich behalten. Der Farwis pruhn²¹⁶⁽³²¹⁾ hat das seinige wolgetan in den weingebüri wnt ist sehr außgeschöpfft worden, wie dan die haitpauern²¹⁷⁽³²²⁾ dem Farwiß pruhn waser zu schöpfen wber dem seh haben zu trinkhen hinüber gefirt in dem zillen. Anlangent wegen deß Tutleß pruhn der hat daß seinige auch wolgetan in dem drausen gebürig, also ist disen auß werths ein mangel in dem weingebürig wnter den arbeitern gewesen. Wegen deß khriegs ist der schwetische oberst²¹⁸⁽³²³⁾ in die Schlössing wnt Mären einkhumen in disem jahr. Wie er dan etliche 33schlösser wnt stath hat einbekhumen und gar an dem Taunen²¹⁹⁽³²⁴⁾ stromb außer der prückh bej Wien ist ankhumen, aber ist hernach won der prückhen weckhgejagt worden durich daß khaiser wolkh, aber sich nichts desto weniger den gantzen sumer über in Mären wnt in der Schlesing sich hat auffgehalten wnt darinnen khricht.²²⁰⁽³²⁵⁾ Eß ist auch der firscht aus Sibenwiring, (*79. l. vége*) Georgius Rágótzi diß jahr in Ungarn mit viel ltausent man gezogen wnt Tirna einbekhumben, sambt andern geschlössern in Sibenwiringen, ist aber alßbalt herr Nicolaj Esterhássy, gewester pallentinuß da gewesen, disem khrieg wnt romor²²¹⁽³²⁶⁾ helffen stillen wnt mit dem Rágótzy friet drakhtirt.²²²⁽³²⁷⁾ Wie er, der frume herr Nicolaj Esterhássy alsbalt in disem jahr ist darauff dem herrn entschlaffen. Auch hat der schwetische oberst diß jahr Khremß wnt Khorneiburg eingenommen. Waß anlangt wegen den herbst, da ist der nouwember wnt december sehr naß gewesen wnt fort geregnet, den 22ten sebtember ist der wochenmarkht aber in die vorstat herein gkumen wnt gehalten worden auff dem Platz, in sein worige stell. Wegen der fricht ist in den trait ein mitllmäsiges jahr gewesen, in dem wein ist mehrs geraten, allß in dem worigen jahr, aber won weiten nit so guet allß in dem worigen jahr. (*80. l. vége*).

Anno 1646 jarr dem 7 wnt 8 Meij hat es zwoh starkhe reiff gehabt wnt in Boden weingarten grosen schaden gethan, hernach ist es dem gantzen außwerts sehr tire gewesen wnt khaineinigen rechtschaffenen regn nit gehabt. Dem 13 jully daran ist gewesen unser Margareti markth, ist groser schauer gewesen, daß alle gebürig alhier in Ödenburg sein geschlagen worden, allein die Leber wnt der Merwischer gebürig nicht, es hat auch daßmal in allen gebürigen daß waser sehr grosen schaden getan mit dem waschen. In disem jahr hat ihre remische kaiserliche maistet Khorneiburg wnt Khremß wider bekhumen won feint. Wegen der fricht haben wier ain schlechtes jahr gehabt, wegen daß trait daß hat grosen schadn geliten in dem außwerths wegen der tire, der wein aber wegen deß langwirdigen regenweters, wie es tan won Pärtlme (*aug. 24.*) hat angefangen zu regen wnt biß auff die weihnachten hat gewert, daß es wiell mehr eß hat (*81. l. vége*) geregnt allß eß schön gewesen, dadurich ist der wein sauer worden wnt auch wenig wnt ist disses jahr also mit dem wein beschaffen gewesen, waß daß regenweter nit hat wertorbt, daß hat der reiff wnt der schauer wekhgenommen. Wegen des anbaun im Wngerlant in durcht daß regenweter ³⁴wiell verhintert worden, eß ist auch in dem trait schöbern wegen des waser groser schat geschehen nach der Rab, wnt wie eß dan derwegen ist teire worden, der metzen waitz ist nach dem lesen werkhaufft worden in wngerischer müntz per 3 fl 6 β = sol., daß halb trait 3 fl, daß khorn 2 fl 6 β = sol. 15 ν = den. Auch ist in disem jahr ein lantag gehalten worden zu Preschburg, daß alle lantstánt sind zusammen khumben in sebtember, ist aber anderß nichts werricht worden, alß daß man ainen pallentin hat erwölt, auß Khrabat gewesen wnt zwohn krohnhieter²²³⁽³²⁸⁾ erwelt hat, ainer is catolischer, der andere ein ewangelischer worten. In disem jahr ist der

heilbrun zu Nordhausen bey Halle entstanden, oderstäd dabey sein geweßen 24.000 personen, sein daraus gesundt worden nur 2400, hat den reichen nit sowil... alß den armen, welches herr Christoph Sobitsch²²⁴⁽³²⁹⁾ auff der canzel wermelt den 21 october, hat das ewangelium erklärt wegen des königischen sohn. (82. l. vége).

Anno 1647 jarr waß anlangend wegen des lantag, wie wor in dem 46 jahr zu sehen, der hat zu Preschburg gewehrt 42 wnt wiertzig wochen wnt is Got lob wnt dankh guet abgangen, ist auch auff disem lantag Ferdinant der wirte zu ainem wngerischen khönig khrent²²⁵⁽³³⁰⁾ worden, ist auch in dem gantzen Wugerlant die ewangelische, catollische wnt callfindische religion bewiliget worden wnt einzusetzen. Wie es dan zu Rust ain ungerischer ewangelischer predigant ist eingesetzt worden, nahmenß Johan Pfister,^{225a(331)} dem 12 dag may sein erste predige tan, aber dise zeit in einen hauß, daß bey menschen gedenken wor disem nie khain ewangelischer brediger ist da gewesen zu predigen. Wie inen auch auff disen lantag dem Rustern ist bewilliget wnt erlaubt worden aine ewangelische khirich zu baun wnt darin zu predigen. (83. l. vége). Dem 16 juny eben an disem tag, da der 35khönig ist khrent worden, haben mier alhier freuden schiße getan, alle stuckh khlain wnt groß loßgebrent, sint auch auff den Platz anderthalb hundert muschkhentillen²²⁶⁽³³²⁾ gestanten wnt dreymall mit dem muschekheten²²⁷⁽³³³⁾ salfy²²⁸⁽³³⁴⁾ geschossen, wnt alle zeit wibath²²⁹⁽³³⁵⁾ geschrien wnt daß fänd²³⁰⁽³³⁶⁾ geschwungen wnt fliegen lassen, auch in der Georgienkhirchen wnt in der Michelißkhirchen gesungen, die herpauckhen²³¹⁽³³⁷⁾ geschlagen wnt die turner darein geblasen. Wie in der Michaelißkirche die predig ist fürüber gewesen, hat man zwischen den tor ein pin²³²⁽³³⁸⁾ auffgemacht, darauff gesungen daß Te Teumb lautamuß wnt die turner darein geblasen, auch die herpauckhen darein geschlagen wegen der khrenung wnt deß frit, auch hat der firscht in Sibenwürigen Georgi Rágotzý daß seinige wohll dabey getan wegen der religion wnt auch wegen deß frit. Anlangend wegen der fricht, haben wier in dem traid ein (83. l. vége) mitelmäsiges jahr gehabt, aber daß trait ist der metzen khorn werkhaufft worden 27 wnt 28 groschen khaiserisches gelt, der metzen waiz ist werkhäufft worden per 3 fl, der wein ist auch zimblich geraten wnt sehr guet, daß toch niemand nit werhofft hat wegen deß viel felrigen regen in augusty wnt sebtember. In disem lantag sint zu Preschburg den 15 juny 270 heiser abgebrent worden wnt sein in disem feier verbrunen wnt gebliben 17 personen, 5 sint gar zu aschen werbrunen wnt die 9 personen aber sint werbrent wnt totter auß dem feier herauß gebracht worden, also ist in diser prunst groser schat geschehen.

Anno 1648 jarr hat eß dem winter weber dem maistentail nuer waich gewitert wnt ist nit sehr khalt gewesen, wie eß dan dem 16. januarý dag wnt nacht geregt hat, wnt ist ein sehr groses waser (84. l. vége) darauß entstanten, wie dan dises waser hat grosen schadn getan; erstlich hat es dem Georg Hauer, seines handwerkhs ein pinter, in der Wintmülgasen, so aber sein garten hinterwerts auff dem bach zueget, ain kuh, zwo gaiß wnt rewerentö,²³³⁽³³⁹⁾ dreý [Schwein] ertrenkht,²³⁴⁽³⁴⁰⁾ hat dem maister Georg Schneider, seines handwerkhs ein peckh,²³⁵⁽³⁴¹⁾ auff der gsteten²³⁶⁽³⁴²⁾ herober deß pach, sein hauß lichent auff der höhe, daß 36waser grosen schadn getan, daß es im ist durich dem kheler,²³⁷⁽³⁴³⁾ an dem fenster ist hinein grunen, ahn dem wein wnt mell sehr grosen schaden getan, auch den ferber in sein hauß wnt referento die mestereý²³⁸⁽³⁴⁴⁾ hat weckhgetragen wnt dem Hanß Langer auch in sein kheler ist hinein grunen, in sein wein auch schaden getan wnt in der Schmitgasen,²³⁹⁽³⁴⁵⁾ wnten auß nach dem pach in etliche kheler ist hinein grunen das waser wnt ist bey der nacht geschehen dem 17. jannary hat es nachgelasen, aber in der nacht hat es gefroret. Es ist auch dem (85. l. vége) neintzehenten tiß ein feier khugl auß dem himl gefallen, in die stat, daß viel personen gesehen haben, in disem jahr sint zu Rust 24 haiser abrunen, aber niemand hat es khinen wisen wie es außkhumen ist, eß sint auch in disem jahr zu Khroispach 24 heiser abgebrent worden, welliche der pischoff zu Khroispach durich seine hussaren selber hat lassen abbrennen. Eß ist auch in disem jahr der Michaelißuhrn außgebessert wnt mit dem eisenstangen zusammengeschlossen wnt gemacht worden,

nachdem er gar schlecht ist gewesen. Eß ist auch in disem jahr der wolgebohrne herr Nicolauß Essterhássi gewester pallatino, dem Herrn entschlaffen, sowol auch der herr pallatino, der nach dem Esterhássi ist gewesen, auch diß jahr dem herrn entschlaffen, der ist auß Khrabatan gewesen. Anlangent wegen der fricht, da haben mier ain mitelmäsiges jahr gehabt in dem wein, aber ist khaum der halbe tail so wiell worden, alß in dem worigen jahr. (86. l. vége.)

Anno 1649. Anlangent wegen der frucht, haben mier in dem traid wnt wein ein mitelmäsiges jahr gehabt, aber das trait ist in disem jahr sehr deier gewesen, daß der metzen waitz ist verkhaufft worden 3 fl 2 β = sol., da khorn 22 oder 23 β = sol., eß ist auch der wein die halbe gleiebt worden, die halbe 10 wnt 12 ungrisch. In disem Jahr ist der erwirdige herr Paulhuß Schuberty,²⁴⁰⁽³⁴⁶⁾ ³⁷evangelischer prediger, gewesener seniorÿ unter der teitschen nation wnt oberster pfarher, sowoll auch erwirtige herr Schwaiger,²⁴¹⁽³⁴⁷⁾ gewester prediger in spitall alhier dem Herrn entschlaffen, eß ist auch in disem jahr der etle wnt ehrweste herr Erhartus Artner²⁴²⁽³⁴⁸⁾ dem Herrn entschlaffen, lange zeit gewester stadtrichter wnt purgermaister alhier in sein alter 67 jahr.

Anno 1650 jahr, dem 4 januarÿ ist der etle wnt ehrnweste herr Nicolaus Hackhelberiger deß inern raths (87. l. vége) wnt lange zeit gewester statt cämärer, seiner khunst nach ist er gewesen ein gueter palwierer, dem Herrn entschlaffen 66 jahr. In diesem jahr hat herr graff Läslauduß²⁴³⁽³⁴⁹⁾ zue Eisenstat mit herr graffen Adam Vutiganÿ,²⁴⁴⁽³⁵⁰⁾ herr graff zu Rechnitz wnt Pernstain²⁴⁵⁽³⁵¹⁾ wnt Gising,²⁴⁶⁽³⁵²⁾ mit seiner junkhfrauen tochter hochzeit gehalten, ist hernach won Rechnitz,²⁴⁷⁽³⁵³⁾ dem 9 februarÿ aussen Lackhenbach mit seinen herrn wnt gesten geraist da auch ein mallzeit gehalten, den 10 tits ist er alhier herauff Ödenburg durich die statt wnt seiner frauen gemahel²⁴⁸⁽³⁵⁴⁾ auch mit seinen herrn wnt gesten²⁴⁹⁽³⁵⁵⁾ geraist, ist im die pürgerschaft zu ehren auff dem Blatz wnt die soltaten haben inen mit fliegenden fanen²⁵⁰⁽³⁵⁶⁾ wnt trumln²⁵¹⁽³⁵⁷⁾ in der wehr gestanten, hat gewert won dem Potschitor ahn auch in dem gasen mit dem fliegenden fanen wnt trumeln biß zu dem Michely tor, es sint auch in dem statt tuhrn die thurner²⁵²⁽³⁵⁸⁾ gewesen, mit dem herpauken aufgeblasen wnt mit den herbauckhn drein geschlagen, auch der purgerschafft (88. l. vége) sambt den soltatten dreymall hochs gelern²⁵³⁽³⁵⁹⁾ auff dem Platz wnt in allen gasen die fanen geschwungen wnt fliegn lasen, ist herr graff sambt seiner gemahln wnt seiner fürnemsten herrn won ainem ersamen rat alhier auff daß statliche empfangen worden, aber seine raiß²⁵⁴⁽³⁶⁰⁾ mit allen seinen herren wnt gemahel fortgenomen wnt der Eisenstat zue. Den 13 maÿ ist ein reiff gefallen, hat in dem Potzmannen, Kholnberigen, Zarhalm, Dieffenwegen sehr schaden getan, aber weiter ist er nit khumen in daß weingebürg. ³⁸Wegen der frucht haben wir in dem trait ein guetes jahr gehabt. Wie der metzen ist in dem worigen jahr um 3 fl. verkhaufft worden in den waitz zu 3 fl, ist in dem october verkhaufft worden diß jahr 1 fl 4 β = sol., das halb trait 26 groschen, daß khorn 15, 16, 17 groschen. Wegen deß wein betreffend ist dieß jahr wenig wein worden, noch weniger, alß in dem worigen jahr. (89. l. vége.) In disem jahr, den 24 junÿ hat der ehrwürdige, wolgelehrte herr Mathie Lang,²⁵⁵⁽³⁶¹⁾ daran ist gewesen am dage Petthry und Paulÿ (jun. 29) seine erste predig in der Georigenkirchen getan, den 24 jully hat man alhier die freidenschis getan wegen deß lang gewünschten frieten,²⁵⁶⁽³⁶²⁾ der in den gantzen Teitschlant wnt in dem reich herumb auch in wiel umbligent orten in die 32 jahr gewert wnt wiel lant wnt leit gekhost hat. Den 12 october ist ir firschtliche gnaden, herr pallatinuß von Preschburckh hir gewesen wnt won einem ersamen rat empfangen worden, ist aber alßpalt nach werrichteter sachen, den 14-ten tits widerumben nach Preschpurckh werraist. Aucht ist allßbalt in disem jahr zu Preschburg ochtäffy²⁵⁷⁽³⁶³⁾ darauff worden wnt eben diß mall sint wier umb die freÿheit khumen wnt wegen des paß in Osterreich zu fahren. (90. l. vége.)

Anno im 1651 jahr, dem 20 wnt 21 märtzi hat es den gantzen dag geschniben,²⁵⁸⁽³⁶⁴⁾ aber in der nacht hat

es won den schneiben auffgeheret, ist aber der schneb²⁵⁹⁽³⁶⁵⁾ dem 22 etwaß weckhgangen wnt in der nacht darauff gefroret, dem 24 abril auch in der nacht sehr gefroret, waß auff dem weinstockh getriben wnt herauß ist gewesen, alles abgefroret.²⁶⁰⁽³⁶⁶⁾ Eß ist auch dise zeit wber khain guetes weter gewesen, nuer sondern alleweil wber lauter ³⁹khelten. Es ist auch dem may in der nacht ein greilicheß schauerweter gewessen umb die stat herumb, daß in dem gärten Ertburigen, Saurisseln, Unter wnt Ober Lebern, die Neibirig, zu Wandorff wnt die Huntzperig mehr den halben tail hat weckhgenommen. Dem 14 in disem jahr hat der tunter²⁶¹⁽³⁶⁷⁾ in der Wintmüllgassen (91. l. vége) des Toman Lebm sein stat²⁶²⁽³⁶⁸⁾ angezünd wnt sint dadurich sechs heisser abgebrunen zwischen 4 und 5 uhr nachmittag, eines deß Lebm wnt des Haritzer, des Schowitzperigen, des Khainbsakerisch das duchscherer wnt des Georgig Hauer wnt durich dem grosen fleiß hat mans eret,²⁶³⁽³⁶⁹⁾ dass nit weiter ist khumen. (*Itt Payr Mihály kézírása kezdődik.*)

In disem jahr, den 23 augusty in mein lieber vatter in den Haußperig gangen zu den arbeitern frisch wnd gesund, hat im aber, sobald er in den weingart komen, der libe Gott mit einem blötzlichen jäh hatt heimgesucht wnd augenblicklich die fraiß angeriffen, wmb 7 uhr früe hat also mit den Gott gekämpft biß wmb 12 uhr mittag, haben in als totter in den weingart gefunden, darauff haben wier im den 24 augusty lassen zuer erde bestätten, seines alters in daß 63 jahr 4 monath, weilen aber mein liber vatter beÿ disen hat miessen mitschreiben nachlassen, schreib ich so lange mir Gott das leben frist nach meinen werstand jährlich aufschreiben. Mihell Päyr. (92. l. vége.)

Anno 1650 wnd 1651 haben die Ruster eine kyrche fon grund auff erbaut²⁶⁴⁽³⁷⁰⁾ und ist eben in den 1651 jahr, den 9 jully zum erstenmall eingeweiht worten wnd besungen, darbey wil ewangelisch pfarer deutsche wnd wngerische sein gewesen wnd ist alleß fein ortentlich wnd guet abgangen, wnd ist die khyrche genent worten: *Gottes Haus*.

In dissem jahr haben wir Gott lob wnd dankh ein reichliches wein, traÿdt fexung²⁶⁵⁽³⁷¹⁾ gehabt, gersten wnd haber²⁶⁶⁽³⁷²⁾ aldeß wolgeraten, Gott geb, daß mier solches wol mochten geniessen. In disem jahr, wngefehr den 15 augusty, ist der dirckh^{266a(373)} mit etlich tausent man auss Khlain Kummohrn²⁶⁷⁽³⁷⁴⁾ anzogen wnd hat die ⁴⁰vestung fon 4 uhr an biß den ententag²⁶⁸⁽³⁷⁵⁾ wmb 4 uhr beschossen, hat also balt die pixenmaister²⁶⁹⁽³⁷⁶⁾ etliche todt geschossen wnd geschätigt, hat aber gleichwol der feint miessen abzihen wnd unsre verdeÿter²⁷⁰⁽³⁷⁷⁾ den dirckhen erschossen, daß er hat weggefiert 16 wogen²⁷¹⁽³⁷⁸⁾ totte köpfen wnd wnsere volckh hat in die vestung hinein gebracht 125 köpff dirckhen. (93. l. vége.) Dises jahr haben wir Gott lob ein guettes, reichliches wnd sehr gueten wein erbautt wnd auch alle unsere herrn geistliche auff der kanzl dem Herrn gedanckht wnd in allen gesungen: lobet dem Herrn, danckht dem Herrn, eÿ (*sic!*) so saÿ es noch ferner Gott der Herr: danckht lobet dem Herrn, danckht dem Herrn: Allelua, allelua.

Dises jahr haben wier auch Gott dem Allmächtigen zu ehren, wnd wuß allen fromen christglaubigen ewangelischen christen zu ehr daß grosse gotteshauß bey Sand Michaeli außgeseubert²⁷²⁽³⁷⁹⁾ wnd ein schön aldar, zugleich eine neue orgel wnd neue still hinein lassen machen, solches geb wuß wnd verleiht der libe Gott, daß mier wnd wnsere nachkomen mechten solches lange geniessen, Gott zur ehr wnd wuß zuer ehr. Auch einen schönen neuen döckhell wber die kanzl: wnd hat zum erstenmall darunter gepredigt den lezten tag adwentsuntag, ihr ehrwerte herr Sowitsch, wnd hat wns gewiß gelernt, wie ein christ seinen glauben sol behalten in herzen wnd munt wnd gestelt gar mein ertenloß zuefrien, wnd schäme dich deines witerstehn nicht zu beantworten, wen er dich wil auff den unrechten wege weissen, anternthail du im mit...²⁷³⁽³⁸⁰⁾ (94. l. vége.)

Anno 1652 jahr, am tage Paullÿ Bekherung, hat es ein grossen nebell gehabt, ist berg wnd däll²⁷⁴⁽³⁸¹⁾ wnd in der ganzen stadt gelegen, aber auff den antern tag Paullÿ Bekherung ist in der stadt kein nebell gelegen,

aber auff den berigen sehr, wnd hat starkh angeraimet.

Dises jahr haben wir sehr grossen schnee gehabt, wnd lange gelegen, aber mit der sehr grossen kólte ist es noch hingangen, den der schnee ist sehr gállig gefallen, hat wntersich nit können recht gefrieren, hat man auch mit den zug nit fil können richten wegen deß bössen weges.

In disem jahr ist bergmaister worten herr Blasÿ Grössl wnd herr Michael Dudler. Den 26 augustÿ hat der dirckh sehr [41](#)schaden getan wnder wnsern wngerischen vólkhern, wie er den etliche graffen erschossen, alles den herrn Ehsterhásÿ Lásló, [275\(382\)](#) mehr den herrn Ehsterhásÿ Thomásch, mehr Ehsterhásÿ Kasper, mehr Esterhásÿ Francis, die 4 graffen, die andern fornemen edlleut sampt ihren knechten sein in alle bliben neben der herr graff 89 perschonon, sie aber haben sich gewert, wnd so frisch gehalten, haben wber 900 dirckhen nitergemacht. (95. l. vége.)

Den 31 augustÿ ist ein feuer außkomen in der Wintmellgassen, in den Faloschischen [276\(383\)](#) hauß durch ein caffÿ diner frue wenig vor sechs uhr, hat der Gott seinen segen geben, daß eß ist ganz still gewest, wnd kein wint gehabt wnd nit mehr abrent ist worten, alles daß Ikrlichÿ wnd Faloschi palánkh [277\(384\)](#) Math. Steinman (?) wnd ein thail beÿ den jesuwiten hauß [278\(385\)](#) auch durch den Fleiß der bürgerschaft erret worten. Gott geb, daß mir solches wnglickh nit mehr mechten erleben. Haben auch in disem jahr ein dirren somer gehabt, ist sehr wenig haÿ gerathen. Hat auch den ganzen augustÿ, september nie khein regen nit gehabt, allß den 7 october hat eß angefangen zu regnen wnd hat alle tag geregnet biß auff den 14 october, ist hernach schön weter gewest das ganze lessen, dis jahr sein die weissen weinber durch die tunsten [279\(386\)](#) schön gebliben, daß man solches nit balt hat gedenkt, aber die zapffeten [280\(387\)](#) sein in grund alle erfault, auch haben wier, Gott sey lob wnd dankh gesagt, nit nuer einer allein, sondern in allen benachbarten ein sehr reichlichs weinjahr gehabt wnd über die massen sehr guet gewesen. (96. l. vége.) Doch Gott lob daß traÿdt sehr gerathen, aber wor grosser dirr gerste wnd haber nit sehr, jetoeh gottlob keine deuerung gewest, aber alhier gar sauber keine rueben nit gerathen wegen der grosse düre. In disem jahr, deß monats december hat sich ein ganze zeit ein dunkeller [281\(388\)](#) stern sehn lassen, ist wnter der Sibenhintlerin zugleich gangen, nach disen stern aber ist ein schöner klarer stern nach gefolgt, jedoch der dunkeller stern groß gewesen wnd ziemliche strallen won sich geworfen, waß eß wirt bedeuten, daß muessen wir won den liben Gott erwarten. In den heÿlligen avent wor dem christag ist ein schöner leuchter in der Michael's khürche auffgehenkt worten, welche die herrn won Win in der nÿterlege [42\(?\)](#) wererth worten, Gott lob wnd erhalt sie beÿ langwertiger betätigkeit ihreß glaubens, auch zugleich auff den breÿten döckhell, [282\(389\)](#) daß wbrige deÿÿl auff der kanzl hinauff gemacht worten, sampt den engell, Gott geb daß wir solches mechten lange geniessen. In disem jahr sein gestorben 486, geboren 221, eheleut 74 personen. (97. l. vége.) In disen jahr ist auch der edl wnd gestrenge herr Jacobus Stainer, [283\(390\)](#) welcher der stadt allß in seinen richteramnt wnd pürgermaister ampt eine langwärtige zeit forgestanten wnd gedient, desgleichen auch der edl wnd weste herr Johann Andreas Preining, [284\(391\)](#) auch gewester herr statrichter, welche der libe Gott auß ihren betriebten miseligen leben won diser welt hat abgefordert. Gott verleihe beiten herrn in der erde eine sanfftige ruehe, wnd in den jungsten tage eine fröhliche aufferstehung, unß aber allen ein selige nachfahrt. (98. l. vége.)

Auff das 1653 jahr. In disem jahr ist ein starckher windter gewesen, sehr grosse kólten, auch grosser schnee gehabt, daß solcher schnö wnd khólten nit balt ist gewessen, wor dem lichtmeßtag, ist auch nicht balt beÿ menschen gedencken gewessen, daß am lichtmeßtag so ein schöner warmer tag mit schöner warmen sonnenschein ist gewesen, wermer alles 1652 der ostertag. In disem jahr hat man auch den herrn Duratn seelig begraben, Gott verleihe im in der erden eine seelige ruehe, wns aber allen, wen eß sein wössenlicher (*sic!*) will ist, ein seelige nachfahrt, seines alters 61 jahr 4 monath, den trÿten tag februárÿ bin ich in der

Neustadt gewesen, ist wmb 4 wnd 5 uhr nachmittag ein schnäweter komen, welches man gedacht hat wor finster, es wer der jüngste tag komen, wnd hat auch sehr gedunert, daß man es gar zu laut genueg gehert. (99. l. végén.) Den 7 märtiy hat eß einen solchen schnee geworffen, daß es den ganzen windter wnd auch beÿ menschen gedänckhen nie erhert worten, in merzen solchen schnee hat geworffen, der so dieff war gewest, ist auch gelegen 14 tag lang, welcher nuer gemacht ist weggegangen, hat den dreÿt sehr schaden gethan. In disem jahr, den 1 junÿ ist wnser liber Gotthart Raytl selig bürger deß inern raths, gewester wolbestelter herr stadtrichter den herrn entschlaffen. In den heÿlligen pfingstsontag nachmitag wnter der wehrenten nachmittagspredig, zwischen 2 wnd 3 uhr, in ambt [43](#) aber nit lenger geregirt den 1 jahr 5 wochen wnd 3 tag, der libe Gott werleihe im in der erdn eine seelige ruehe, wnd am jüngsten tag eine freliche aufferstehung zu den ewigen leben.

In disem jahr ist ein sehr direr somer gewest, daß traydt, gersten, haber gar schlecht geraten, auch gar wenig haÿ worten wegen der grossen dir. Aber allen ansehen nach ist ein früeß jahr gewesen, wie man auch schon den 5 junÿ alhier hat gersten geschniten. Auch die Wolfsher ihren herrn graffen [285a\(392\)](#) haben den 9 jully wäÿchi waimber herauffgebracht, haben auch dises jahr in september wnd october nichts gehabt, alleß regenweter wie ma daß trait dabeÿ hat (100. l. vége) miessen fast in lauter kot bauen, haben auch die bürgerschaft ganz nit dörfen außbrechen, hat mancher wil geschätzt aber nicht halben taill bekommen. Eß ist nichts gewesen von den 11 september an biß auff den letzten october, alleß lauter regen, ist mancher wol 2 tag mit 12 leser [285\(393\)](#) außgangen ehe er hat ein laÿt [286\(394\)](#) maÿsch haim gebracht haben wil kost die leut essen wnd trinkhen, noch die bezallung dazu wnd die möß [287\(395\)](#) haben alle gestunckhen for lauter schimbel [288\(396\)](#) daß die weinber werfault sein gewest.

Den 18 december ist in der kleinen Botschÿgassen zwischen 11 wnd 12 uhr mitag beÿ den Andreas Schifferstein durch sein sohn ein feuer außkomen. Jedoch durch Gottes segen kein windt gewessen, wnd nit mehr den des Schifferstein halbes hauß wnd deß Gällÿ ganz hauß abbrunen, daß zigen (?) hat auch schon angefangen hint wber anzubringen, jedoch durch die burgerschaft wleiß ist erred worten, wehrt Gott ist auch bis 5 october um nichts gewessen, alles schöne warme sonnschein, daß man die ganze zeit hat können arbeiten biß lange hinauß nach den neuen jahr, niemals kein kälte gewessen, auch kein schnee, gar nichts, in disem jahr sint gestorben 496 perschon, eheleut zusammen geben 46 par. geboren 189 kinderlein. (101. l. vége.)

Auff daß 1654 jahr. In worigen jahr ist auch in wnser Sand Michaels kÿrchen ein neuer dauffstain hinein gemacht worten, ist ehe zupor niemand darinen getaufft worten, als in disen jahr, den 14 januärÿ ein seÿl denzer sein ehegebens (*sic!*) weib, sein namens Johannes, welche lange zeit won jugend auff in irtum des witerdaufferischen glauben gesteckt, hat sie alhier solches werlangen tragen, wi auch so zimlich in ihr gewissen gangen, wnd etliche wochen beÿ den herrn geistlichen rath geholt, wnd entlich die herrn geistlichen gesehn, daß es ihr ein [44](#) rechter ernst ist gewessen, zu rechten waren christlichen euangelischen glauben, hat so mandroben in der Sant Michaels kÿrchen gedaufft, wnd damit den dauffstain zum erstenmal eingeweiht den 14 jannärÿ, hat man dabei schön musiciret wnd zum erstenmall gesungen, Es ist unser Herr zum Jordan kom, zum andern das heÿlige gesungen auß dem watter wnser: amen daß ist es erret war, zum heÿle nur lob mein sele den Herrn. Ist getaufft worten durch ihr ehrwirten herr Johannes (102. l. vége) Schuwertus, [289\(397\)](#) wolbestelter eltersten euangelischer prediger alhier, wnd hat ihren namen gegeben Christina, Katarina, ihre gwatters leut sein gewesen der edl wnd gestrenge herr Melchor Peter, der Zuano [289a\(398\)](#) wolbestelter herr burgermaister, zum antern der etl gestrenge herr Johann Wurm, zum driten der edl gestrenge herr Steffanus Widneätig, [290\(399\)](#) zum wirten der edle wnd weste [45](#) herr Georg Lorenz Porÿmár, auch neben wir ihrer haußfrauen wnd jungfrau Soffÿa, Preinigische dochter: ihre gnaden die hoch

wnd wolgeborne Frau Regina, gräffin won Purchhaim,^{290a(400)} geborne fräin Lostenstain: die wolgeborne fräulein Elisabeth Barbara, fräilein fon Gräyß, den 13 mäy ist in der nacht zwischen 11 wnd 12 uhr ein mechtiger schauer entstanden, welches er nicht allein in den hirigen gebirg auch, in Kroißbach, Rust, in Mädlerischen gebirg daß wenigste hat getan, aber sonsten die worbenenden²⁹¹⁽⁴⁰¹⁾ öerder sehr erschlagen. Auch in den drait sehr gespirt den schaden, in disen jahr ist ihre römisch kayserliche mäyset von Regenspurg, den 24 mäy gewesten (103. l. vége) reichstag witerumb nach Wien ankomen, haben auch alhier beÿ wñß wmb wnd wnb dreÿmall groß wnd klein freÿden schiÿß gethan, wnd die stuekh abgehn lasen: auch darbeÿ in den zwinger²⁹²⁽⁴⁰²⁾ musicirt wnd die handwerckhspursch auff den plaz 5 mall sölfÿ²⁹³⁽⁴⁰³⁾ geben, Gott geb daß solcher reichstag mal möchte sein abgang, wnd wns wnd wnsere benachbarten zu aller ehr möchte gereichen.

In disen jahr ist wnsere aller genägstiger könig wnd herr Fertināntus der 4 balt nach den reichstag, den 9 jully durch schikhung Gottes des allmechtigen won diser welt abgefertert worten, seines alters 21 jahr. Ist auch zugleich 4 stund for seinen end ein solcher erbitten²⁹⁴⁽⁴⁰⁴⁾ (*sic!*) zu Wien gewesen, daß man nicht balt solche grosse erbitten gehört hat, auch balt 2 stund nach seinen todt in der festung Rabstadt ein feuer außkomen, welches ohne der soltaten heusl auff 201 häuser abrent sein worten, auch des cächviene²⁹⁵⁽⁴⁰⁵⁾ kyrchen zugleich, dise tage auch zugleich bei Gross Gumorr²⁹⁶⁽⁴⁰⁶⁾ die schönsten offizierer wnd reyðter durch den blut (104. l. vége) hund der dirrckhen 80 perschon 46 nitergemacht wnd gefangen worden. Ist auch in disen jahr witerumb ein dirrer somer gewessen, der waiz sehr hinter gebliben, aber daß korn dernach ein ackher ist gewesen noch wolgerathen, aber der haber ganz hint gebliben, daß man gar nichts hat noch könen geniessen, aber fon gerste denoch man wol hat noch könen geniessen. Ist auch kein deuerung in traÿdt wnd weÿzen nicht gewesen. Den 9 augustÿ ist ein grosser schauer gefallen, welcher sehr schaden gethan wnd die besten gebürge erschlagen, Neuberig, Schwabenberg, Härmler, Arzgruiber, Fretner, Rodenbetter, Grassner biß zu den brun der Stättler säÿ Klausner, welcher etlich nicht ein tausent einer hat sehr schaden gethan, habens auch die leut haimgeführt, ein tail auff den weg geschit, ist aber nichts nuz worten, welches gebrest haben, den 2 october ist wmb 7 uhr in der nacht ein solches wasser erstanten von den himlischen, wnd donner, daß es nicht balt is ehrhert worten. Wnd nicht wil geregnet, auch Gott lob ohne schauer abgangen. Gott behüet die liben waßer weiter der frucht ohne schaden.

In disem jahr, den 12 october haben wier die hotter (105. l. vége) beÿ den Stainenbrückhl mit den Kroÿsbeckhern, welche ihr lag nichts kein tail gewist, wie weit das recht hotter gangen ist, dabey ist gewesen ihr gnaden herr pischoff, herr purgermaister, herr Georg Gradt,²⁹⁷⁽⁴⁰⁷⁾ wolbestelter herr stadtrichter, herr Georg Schwarz, herr Matthias Windter, wolbestelter herr stadtleitenant, gar schön fritlich werglichen, hernacher drauff die burgerschafft neben den Kroÿsbeckher hotter hauffen auffgeworffen 26, biß zu einen zwischlichen melbertorn²⁹⁸⁽⁴⁰⁸⁾ gegen Sigentorff neben wnsere benenten Minich ackhern, beÿ den Stainenbrückhl²⁹⁹⁽⁴⁰⁹⁾ hebt sich nach den bach der hotter an, sein von den brückhl biß zu den ersten hotterhauffen 121 klaffter, fon den brückhl an biß zu den melbertorn eintausend sibenhundert wnd ein klaffter. Auch haben wir inen auß nachbarschafft zuegelassen, beÿ den Minichbaum, wen sie ackhern ihr wich³⁰⁰⁽⁴¹⁰⁾ auff wnsere grundt keine khy³⁰¹⁽⁴¹¹⁾ zulassen, doch die misten ohne schaden, ihr wich auff ihren grund zuhalten, wnd wnsere wich auch 47 auff unsem grund, biß daß sie gemat³⁰²⁽⁴¹²⁾ (106. l. vége) werten, hernacher wen eß gemat ist, als sei auß unwersehner weiß, wenn wnsere vich hinüber kombt wnd das ihrige herüber, nachbarschafft halten, in frit wnd gueter ruehe nicht mit zankh oter hassen. Den 20 october hat man alhier angefangen zu lessen, ist Gottlob ein sehr reichliches jahr in wein wnd drait wie worstet geraten, auch zimelicher gueter wein, welches wier Gott dem Allmechtigen nicht genug darfir können dancken, hat auch die purgerschafft ihr lessen zimelich haimgebracht, wor den grossen schnö, wie den auch den 19 nowember ein knÿe dieffer schnee gefallen, daß die maisten herrn noch etlich tausent emer

zu lessen gehabt, haben auff den schnee abgelesen, won den stockhen, waß ist abgefallen, hat man miessen ligen lassen, wegen deß diffen schnee: welches bey menschen gedenccken wmb dise zeit kein solchen diffen schall nit waiß, alls dieses jahr, ist daß lessen gleich in der ersten adwent wochen alles hinein komen. In disem jahr sein gestorben 445 pershonen, geboren sein der kleinen kind 201, zusammen geben worten 44 pershonen. (107. l. vége.)

Anno 1655 jahr, den 25 february. In disem jahr ist mein stieffsohn, herr Johänes Pfister, wolbestelter euangelischer predieger in Rust in Gott den herrn entweuchet, seines alters ist gewesen 33 jahr, Gott werleihe im in der erden eine samffte wnd seeligi ruehe, wns aber allen, wen eß sein väterlicher göttlicher wille ist, eine seelige nachfahrt. Leichdext die ebistl zu den Eberer³⁰³⁽⁴¹³⁾ (*sic!*) 13 kapitl: Gehorchet euren lehrer, wnd wolget inen, da sie wachen wber eure seelen, alls die da rechenschafft darfier geben sollen, auff daß sie daß mit freuten thun, wnd nicht mit seuffzen, den daß ist euch nicht guet, bettet für wnß.

Dises jahr haben wier einen starkhen windter mit kält wnd schnee gehabt, daß man den ganzen windter nichts hat könen arbeiten, wie dan auch der merzen ist eingangen mit schnee wnd regen wnd die arbeit werhindert auch der aprill mit lauter regen wnd schnee: den 28 mäy hat der Gnýll fon Mödlerisch³⁰⁴⁽⁴¹⁴⁾ die ersten karpfen zum herrn burgermaister alhier hergebracht, auch hat Mathias Geiwister (?) den lezten tag amý deß erste blite³⁰⁵⁽⁴¹⁵⁾ weinber in Grefftner³⁰⁶⁽⁴¹⁶⁾ gefunden. (108. l. vége.)

In disem jahr ist zu Preßburg ein landtag gewessen, geworten palendino der edl ehrenreich herr Wäschellini,³⁰⁷⁽⁴¹⁷⁾ ist auch den 6 juny ihr römisch königliche mäyistet Fertinanto der drite, ⁴⁸alls wnsern genätigsten käyser frau ehegemahlin krönt worten. Haben alhier freitenschuß gethan, groß wnd klaine stuckh wmb wnd wmb loß geschossen, ist auch dise nacht darauff ein grosses wasser komen mit blizdonner: wie eß auch in wnseren stadtdurm eingeschlagen, wnd die stangen won der wiertluhr zerspalten, wnd hat niemand kein so lochl geschn, wo es ist ein oter auß komen zum antern bey der Schwinbergerin in den rauchfanckh, zum driten in den Rämßbergerischen (?) hauß, wnd ist Gott lob schön glicklich abgangen, daß eß niergent hat zint,³⁰⁸⁽⁴¹⁸⁾ fir solches wnglickh wehr wns Gott gnediglich ferner behiten wnd bewahren.

Den 24 juný ist ihr durchleicht Leopoltus, der erste, ihr römisch kayserliche mäyistet zue Preßburg, zu einen könig in Ungarn gekrönt worten, hat man auch alhier groß wnd klaine stuckh 3 mall wmb wnd wmb loßgebrent, auch mit den fliegenten stadtfan³⁰⁹⁽⁴¹⁹⁾ neben den handwerkhs buersch 3mall sälffi geben wnd den for geschwungen, auch in den kyrchen das deolätamus³¹⁰⁽⁴²⁰⁾ gesungen neben schön musicieren wnd herbauckhen geschlagn auch gedrumelt³¹¹⁽⁴²¹⁾ in kyrch wnd in durm, Gott verleihe den alergnetigen könig wnd herrn guet gesundheit wnd regierung. (109. l. vége.)

Den 19 jully hat der herr Grundtner die ersten weichen weimber auß den Saubrunner³¹²⁽⁴²²⁾ haimgetragen. Dises jahr haben mier wil regenwetter gehabt, kraut, rieben, haydler, alles wolgeraten, auch das draýt, aber haber wnd gerstn zimlich klueg, jetoeh Gott lob keine deuring ist gewessen, den 30 september ist in der nacht ein solches wasser komen mit donner wnd bliz, auch geschauert, daß man den 1 october nachmittag in den weingarten, alß Pozman, Kollenberg wnd dergleichen wil weingarten mehr: den schauer mit wintschauffel³¹³⁽⁴²³⁾ hat könen zusammen fassen, wnd hat sehr grossen schaden getan, Gott behiet ferner wor solchen wasser, Gottlob auff dises wngewitter hat wns der libe Gott witerumb geben ein schönes wetter, wnd haben auch angefangen zulesen wmb Simoni Judýt (*okt.* 28), hat wnß Gott ein solches schönes wetter gegeben, welches wier Gott dem allmechtigen nicht, genuegstem darfier könen danckhen, auch zimlich wnd wberflissiges weinlessen ist worten darbey, aber die seich³¹⁴⁽⁴²⁴⁾ wnd pestelenz bei diser stadt eingerissen.

In disen jahr wber [49](#)sein gestorben 730. personen, eheleuth 84 par, geboren 195 kindlein. (110. l. vége.)

1656. In disem jahr haben wier einen sehr starken wintter gehabt won grossen schnee, auch zugleich sehr gefroren, die Douna ist zu Wien sowol in Preßburg man lang[315\(425\)](#) in dickhe gefroren, hat man den maisten winter mit belatten[316\(426\)](#) Schlesingner wägen können wberfahren, daß man laisten außgefihrt eln[317\(427\)](#) lange, wnd doch darbey keiner gefahr gewessen, ist auch den ganzen winter gueter weg gewessen, daß man mit roß wnd oxen nicht balt hat können so wil richten, mit fuhren alls dises jahr, ist auch Gottlob traÿdt wnd wein wolfällig[317a\(428\)](#) gewessen, der schönste wäÿzen der mezen 1 gulden oter zu 22 groschen, korn 11 oter 12 groschen, die halb wein 1655 jätiges gewox[318\(429\)](#) 6 denar der zwei und einfiertige (?) die halbe 1 teutscher (?) groschen oder 3 denar ungerische. Auch wol gar best gegeben worten wer hat trinken wolln daß man nicht balt solche jät hat erlebt oter gedenkhen hat können. Aber hat won april mäÿ, junÿ, jullÿ lauter regen gehabt, daß wil weingarten sein werhinterlich geblieben, hat bandl haum, daß man nicht hat können wortkomen, häÿ, habern alleß wolgerathen. (111. l. vége.)

Den 8 augustÿ hab ich den herrn oberst Johan Wurm das erste weimber auß mein Vitter[319\(430\)](#) gebracht, hat auch den 6 augustÿ an einen sonntag sich ein wasser erhebt, hat nach den see alle weingarten erschlagen biß wber Kroispach, daß die weinber sein dagehenkt wie ein rintfleisch, alle zu beschreiben ist wnmöglich, waß erschlagen ist worten: hat auch gar wenig zum lessen außgeben, in alhierigen gebirg nicht den achtesten thail bekommen. Aber in Mödlieschen gebirg hat eß noch wol gerathen. In disem jahr ist auch ein zimlicher sterb gewessen, daß wnß Gott der allmechtige hat haimgesucht, wie den auch in disen jahr mein weib gestorben, ihr sohn, Christoff Pfister wnd der Mathias Pfister, neb den kinds weib in 5 tagen nacheinander, den 5 september mein weib gleich nach den tag, daß mir hochzeit gehalten, wnd haben gehaust gleich 15 jahr. In disem jahr sein gestorben 1415 personen, geboren 208, eheleit 80 personen. (112. l. vége.)

1657. In disem jahr haben wier ein starkhen winter gehabt, mit schnee wnd grosser kelte, ist auch nicht balt erhert worten, [50](#)daß die leut alhier halßwe wnd huersten[320\(431\)](#) gehabt haben, allß dises jahr.

In disen jahr ist der Petter wirt durch sein weib mit einen messer gestochen worten, hat miessen dadurch seinen geist auffgeben, hat auch die 18 tag wnd nacht nichts gegesen, ist auch durch herrn Philip Schlatner auffgeschiten (*sic!*) worten, wnd alleß gezeigt, wie der stich ist gewessen, wnd daß daß weib wrsach ist gewessen in allen wegen seines lebs, darauff hat man ihr den kopff bey den pranger weggeschlagen wnd in den gottesackher begraben worten, disen sumer wber haben wier eine schlechte kalte zeit gehabt, wnd wil schaur weter aleß straffweis gegangen in weingarten, sowol in den traÿdt, auch die käffer sehr reisirt, wie ich den auch unser Scheiben[321\(432\)](#) bei menschengedenkh nicht so werderbt ist worten den dises jahr. (113. l. vége.)

Den 15 wnd 18 wnd 19 jullÿ hat man die deutschen wölckler auß der Steiermarich weggenomen wnd hat sie witer den Rágozÿ geschickt, was se aber wern außrichten, muß man noch erwarten wegen deß königreich Bollen[322\(433\)](#) (*sic!*) ob sie eß werten erhalten oter werliern zu beiter seÿtß: die wölckher sein in die schilt (!) gelegt worten, haben alleß werzehrt wnd werderbt, sein auch wil gestorben, wie daß wieh nichts mehr worhanden ist gewest, sein die wölckher witerumb wnwerichter sachen die wberbliben weggeraist. (*Itt többsoros kihagyás van.*)

In disem jahr haben wier gottlob in draÿt haber wnd gersten ein guetes jahr gehabt, ober zwar in den mäntl noch wenig gebn, aber Gott sey lob gar wol außgeben in den gristen[323\(434\)](#) wnd bey solchen schänen wetter eingebracht, daß man darfir nicht genueg kan danken Gott den almechtigen. (114. l. vége.)

Den 17 augustÿ hab ich won Mädtwisch³²⁴⁽⁴³⁵⁾ die ersten zeitigen weinber nach hauß gebracht. In disem jahr haben wir mechtige regenwetter gehabt wie die liben weindraum am besten haben sollen abzeitigen, sein sie wor der zeit mit der grien faul mit den regenwetter wbrtroffen, hernach schöne zeit gegeben, aber ist auch dazu den 3 wnd 4 october ein grosse gefrier eingefallen, auch neben sehr grossen reiff, wund hat die weinber ganz madt gemacht wnd nichts außgeben, ist gar wenig wein worten, hat mancher 100 emer geschätzt, hat nicht 20 bekommen, ist aber gar schön wedter eingefäxnet worten, wnd ist das ganze lessen wor Simoni Jutidt (*okt. 28.*) eingefäxnet worten.

51In disem jahr den 28 october zu Simoni Judith ist ein feuer beÿ den Weißl in den wirtshauß außkomen wnter den werenten Gottes dienst feuer wmb 9 uhr, hat man gleich gesungen den glauben daß unter gesang, wir glauben auch an Jesum Christ, so ist ein aufflauff in allen kyrchen gewesen ehe der Gottesdienst ist angefangen worten: ist Gott seÿ lob nicht mehr allß daß wirtshauß neben deß Wnger halbenthail des Pongräyn (*sic!*) schmit, aber hint herr in den gärten, mit grosen wleiß mechtig ist erret worten, damit eß Gott seÿ lob nicht weiter ist komen. (*115. l. vége.*) Haben auch schönes wetter biß auff weinachten gehabt daß alleß ist zu weingart abgeschniten, zugleich die rebenstöckh. In diesem jahr sein gestorben 252 personen, geboren sein worten 186, eheleut zusammen geben worten 113 personen.

In disem 1658 jahr. In disem anfang deß jahr haben wir sehr großen schnee gehabt, jedoch darbeÿ die kälten daß anfangs nicht sehr groß ist gewesen, aber hernach ein solcher langer windter grosser schnee, wnd grosse költen ist worten, alleß nur kein jahr ist gewessen seÿt deß lezten sonntag, wie auch daß weingebirg perg wnd dal alenthalben ist erfroren, den 18 april alles an den grien donerstag hat eß angefangen zu dunern wnd ein schön warmen regen gethan, in disem jahr ist witerumb wnser alter herr Petter M. de Zuana purgermaister³²⁵⁽⁴³⁶⁾ worten wnd der herr Georg M. de Zuana zu einen statrichter, alles beste herrn wetter in regierstandt. (*116. l. vége.*)

In disen jahr haben wier Gottlob einen gueten somer gehabt, auch in den frieling schön regen auß Gottes segen geben ist worten, wie auch alle friechte der erden ist wol gerathen, in schwören wnd ringen, aber won den pfingstagfeÿertagen an nichts gewessen den lauter regen, wnd die weingarten gebliben sein mit der arbeit biß in den 12 augustÿ, auch wol das ganze monat: haben auch nicht balt ein jahr gehabt, daß die weingarten so in krauzt sein gestanten den dises jahr.

In disen jahr sint auch den 12 augustÿ in den Zarhalben stainbruch zwen stainbrecher durch einfallung deß stainbruch erschlagen, auch wol erschmetert worten.

Den 12 augustÿ haben wnsere herrn pergleuth³²⁶⁽⁴³⁷⁾ die ersten recht zeitigen weinber den herrn purgermaister gebracht.

Den 12 september ist beÿ uns alhier in der spitall kyrchen³²⁷⁽⁴³⁸⁾ ein schönes neues altar auffgericht worten wnd ist zum erstenmal eingeweicht worten, mit einer schön musica, hernacher gesungen: Nun biten wier dem heÿlligen geist, hernacher ist ihr **52**ehrenwerten herrn (*117. l. vége*) Matthias Lang auff die canzl gangen wnd hat hernach einen anfang der predig gethan, wnd lassen singen: Allein Gott in der höhe seÿ ehr, hernacher daß vatter unser gebett, darauff die wöllige ganze predig, wnd hat außgelegt den 26 psalm, wnd halte mich herr zu deinen altar, da man höret die stime, deß dankhens, wnd da man prediget, alle deinde wunder, herr ich hab lib die stette deines hauses wnd den ort da deine ehre wonet, Gott gebe daß mier alle frome christen dise wnd alle unsere kyrchen neben allen altar Gott zuer ehre wnd wns zuer lehr wnd wnser selle selligkeith zu nuzen mechten geniesen biß an den liben jüngsten tag.

In disem jahr ist wnser aller gnetigster herr wnd wngerischer könig zu Frankfuhr an der Mäin zu einen

aller gnedigsten herrn wnd káyser gekrönt worten, ist auch den 2 october frisch wnd gesund witerumb nach Wien ankomen, haben auch denselben tag nachmitag nach den abendgebet freýtenschiß gethan, dreymal wmb wnd wmb grosse wnd kleine stuckh, Gott verleihe wnseren genägstigen könig wnd kayser guete beständige gesundheit wnd langes leben neben gueter reghierung, so lang eß Gott wil. (118. l. vége.)

Haben auch in disen jahr ein schlechtes weinföxung gehabt, ist wenig worten, darzue sehr sauer wnd ist nicht deurer die jete halbe³²⁸⁽⁴³⁹⁾ zu 6 ungerischen geleigt worden, man hat den pir³²⁹⁽⁴⁴⁰⁾ die schult gegeben, weil eß in disen jahr noch ist erhebt wnd gebaut worten, auß einen kristlichen hauß ein bierhauß gemacht. Haben auch einen schönen herbst gehabt, wnd in den lessen die weinber schön frisch gebliben, man hat auch noch zu weinachten zimlich können arbeiten.

In disen jahr hat es angefangen 3 wochen for den feyertagen zu schneiben, hat grossen schnee geben, darbey sehr kalt gewesen, wnd sehr gewät³³⁰⁽⁴⁴¹⁾ darbey, aber haben wier so schöne warme christfeyertage gehabt, allß wen eß wmb ostern wer gewessen. Aber den 30 wnd 31 december hat eß witerumb grossen schnee gehabt wnd dabey 3 tag wnd nacht lang grosse sturmwindt gehabt, aber balt weggangen, haben auch den ganzen fasching lauter schöne warme zeit gehabt biß der merzen ist eingetroffen, mit sehr grosser kälten wnd schnöe, haben auch an fasten markh³³¹⁽⁴⁴²⁾ schon haun wollen, aber die kälte zu gross eingefallen.

Dises jahr sint gestorben 220 personen, wie auch geboren ⁵³227 kinder, wie eheleut 69 personen. (119. l. vége.) Daß laut auff daß 1659 jahr.

1659 jahr. In disen jahr haben wier 14 tag wor Ostern zum fasten hauen mit groser mie wegen deß schnä angefangen, welches nicht recht der halbe taill wor den feyertagen ist gehaut worten, ist wil in die bozen gebliben, ist hernach kaltes wetter worten, waß man etwas wor wnd nach Georgi (*ápr.* 24.) hat in bozen gesehn, ist 14 tag wegen der kelt in stiltant gebliben, den 1 mäy hat eß sich schön mit einen regen, doch 3 tag kalt, angelassen, aber 4 wnd 5 mäy ist eß schön warm worten, wnd die saubern köffer oter wouzetl, wie man sich nent, hauffenweiß eingefallen. Hat sich hernach in den weingebirg zu Woffs wol angelasen, auch in etlichen gebirg alhir jetoeh zu Mättwisch allen ansehen nach mitlmäsigen gewesen, wie wol wber den 28. augusty ein solcher schauer ist komen wnd hat alles gebirg erschlagen zu Mötwisch, auch den rest wom paumen, den pferse³³²⁽⁴⁴³⁾ nicht gütig gewesen, in der mit won einander geschlagen, welches nicht genuegstem zu schreiben erzellen ist, wnd bey menschen gedenkh kein solcher schauer niemand nicht waiß, die kern hat man buten follweiß in den weingarten gefunten, die erschlagen sein worten ist als balt daß lesen in den gebirg darauff erfolgt wnd mit laiter³³³⁽⁴⁴⁴⁾ haimgeführt, ist aber nichts nuz darauß worten, den der bure most³³⁴⁽⁴⁴⁵⁾ den man hat zum essig brat, ist wolgeschmechn geworten den dises schauerbästtiges won den weintrauben. (120. l. vége.)

In disen jahr ist sehr regenweter wnd naser sumer gewesen, daß trait in reissen noch hingangen, gersten wnd haber wolgerathen, auch wil häy wnd krayme³³⁵⁽⁴⁴⁶⁾ worten.

Am 7 september ist meine libe mutter zwischen 3 wnd 4 uhr den herrn seliglich entschlaffen in den 79 jahr 1 monat 5 tag ihres alters, Gott verleihe ihr eine seelige wnd samffte ruche in der erden, am jüngsten tag eine frehliche aufferstehung, wns aber allen, wen eß sein wätterliche wille ist, eine seelige nachfahrt haben. Auch dises jahr einen schönen herbst gehabt, welches zu lezt daß trait bauen zimlich druckhen in die erd ist komen, dreý wochen wor Michaelli etlich reiff gefallen, wnd auch dabey gefrert, daß die stingl an den weinbern sehr hat gesengt, haben auch am tag Simonit Judit angefangen zu lesen, ist ein schlechtes lessen gewessen, zwar bei schöner zeit eingebracht, aber wenig ist worten wnd sehr guet, aber ein theil ist sehr

saur worten, welche früher gelessen haben.

54 In disen jahr sind gestorben 271 personen, geboren 231 kinder, eheleute 88 pare. (121. l. vége.)

1660. In diesen jahr haben wier einen starkhen windter gehabt wil schnee gewessen wnd sehr lang gewest, aber mit der grossen költen³³⁶⁽⁴⁴⁷⁾ ist es noch wol hingangen, aber den 31 märtey alls mittwoch nach ostern feitag³³⁷⁽⁴⁴⁸⁾ hat es zum ersten mal gedunert, den 5 april hat eß einen schönen regen gethan, hernaher lange dir geweßen, daß wil trait ist hinten geblieben, die schnekhen (?) schon auff den höbern und gersten großen schaten gethan, den 15 mäy allß an pfingst fhreitag hat einen schönen regen gethan, darfir mier Gott nicht genueg haben können dankhen, auch an disen tag haben wier den edl wnd westen herrn Georg Schwarz³³⁸⁽⁴⁴⁹⁾ burger deß ineren raths 30 jahr gewesen, nun mehr selig begraben seines alters 59 jahr 18 tag, in richteramnt geregieret 3 jahr, Gott verleihe in eine sanmffte wnd seelige ruehe in der erden, wnd eine freliche auferstehung zum ewigen freuten leben, wns aber allen eine seelige nachfahrt, sein leichendöxt ist gewesen der 3 psalm.

In disen jahr won den 16 mäy haben wier nichts gehabt den lauter regenweter daß man daß jat (*sic!*) bandl wnd daß untere hauen mit harter miehe hat können werichten, hat man 1 oter 2 tag können arbeiten, hat man miessen wol 3 tage fejern, daß hat won 16 mäy biß den ganzen juny gewehrt, daß regenwetter teglich biß den 15 jully hernach haben wir schön wötter kriegt. (122. l. vége.)

Auch einen schönen druckhnen³³⁹⁽⁴⁵⁰⁾ herbst, auch daß träyt schön in die erden komen wnd gebaut worten, haben aber diß jahr gar ein schlechtes weinjahr gehabt gar wenig worten, aber hauptsechlich guet, moncher in einen weingarten geschätzt 30 emer ist wol 2 oter 3 emer worten, haben die starn³⁴⁰⁽⁴⁵¹⁾ grossen schaden gethan, daß man das lose wieh nicht hat können erwehren, haben auch den hirtern³⁴¹⁽⁴⁵²⁾ mießen leut zu hilff schikhen, daß man das lose wieh hat können wertreiben.

In disen jahr hat der tierckh Großwartein welches den Raigozi gehörig gewesen eingenomen, der Susy^{341a(453)} ist mit seinen wölckhern in Oberungarn gelegen, haben nicht einmal einen 55 dirrkhen gesehen, wil geschweige erst den dirrkhen einen witerstandt zuthun, sein alle seine maisten wölcker wor hunger werdorben wnd hingefallen wie ein wiech, in disen jahr den 12 december ist zu Wien feuer zwischen 8 wnd 9 uhr auffgangen. Eheleut 68 par, geboren 209, gestorben 246. (123. l. vége.)

In disen jahr ist wor den adwent ein grosser schnee gefallen, aber geschwint weggegangen, wnd eine nacht kalt gewesen, witerumb nach disen schnee, mehr ein groser gefallen, aber hernacher geschwint zergangen, drunter alle weil geregnet, haben nichts gehabt den ein ganze zeit, kaltiges wetter.

Anno 1661 jahr: In disen heylligen neuen jahrestag haben wir einen drüeben tag gehabt, wnd ganz warm, alleß wen eß wmb ostern were gewesen, waß eß beteit³⁴²⁽⁴⁵⁴⁾ dise wierm,³⁴³⁽⁴⁵⁵⁾ wer eß daß leben wirt haben, der wirt eß erfahren.

Der frieling ist sehr naß wnd warm, wie auch fast der meiste winder gewest. Der summer sehr dirr daß fast alles außgetohrt, ist wenig heÿ worden, daß libe getreut hat schlecht außgeben 9 scheber haben 1 metzen geben. Wor den kefehr³⁴⁴⁽⁴⁵⁶⁾ hat der weinstock fast guette fraid gehabt. (124. l. vége.)

Den gantzen friling ist meistentheil regen wedter gewest, auch alhier große wedter gehabt. Der schauer hat etwaß schaden gethan, aber in der nachbarschafft hat es mehr geschauert alß hier, der wurm hat auch großen schaden gethan.

Der herbst ist übermaßen schen gewest, ja so warmb, daß die beÿme³⁴⁵⁽⁴⁵⁷⁾ wider gebliet,³⁴⁶⁽⁴⁵⁸⁾ die

feldtroßen auch auff das neuhe gebliet, der weinstock aber hat sehr wenig außgeben, daß fast langer zeit kein so schlechtes jahr gewest ist.

Der winder ist sehr leidlich gewest wnd alleweil warmes weder gewest, biß zu anfang deß neuen jahrs. Seind gestorben 343, geboren sein 241, eheleuth 48 par.

1662. Am Faschingtag hat es getunnert, der frieling hat sich der gueten zeit wber sehr schen erheitert. Dismal hat es zu Wien daß wilfeltige wasser eingeschlagen. (125. l. vége.)

Den 18 wnd 19 mäy hat die gefrier in alhierigem gebirge die grosse gefrier grossen schaden gethan, in wein wund traidt, welches nicht zu schreiben genueg sain ist, erstlichen Höller, Auer, Kwberige, Eÿsner, Stainhauffen, Mägeler, Neuberig, Kolbenberg, Pozmann, Kreutzweingarten,³⁴⁷⁽⁴⁵⁹⁾ daß ganze gebirg in der reffier,³⁴⁸⁽⁴⁶⁰⁾ die Langschilling won walt herein, die allerbesten ⁵⁶duerchauß weggenommen, mancher hat 100 emer tragen hat nicht ein butenwol³⁴⁹⁽⁴⁶¹⁾ kriegt, mancher 50 auch wol 60 emer, hernach nicht ein schäffel³⁵⁰⁽⁴⁶²⁾ wol, in trait hat mancher 30 auch mehr schöberl troschen hat 5 mezen kriegt. Beÿ gemeinerstadt ist ein schower³⁵¹⁽⁴⁶³⁾ mit 600 schöwerl gemacht Worten sein nicht 6 mezen Worten ist auch nicht gedroschen Worten. Von diser zeit an haben wier schönes wetter, won regen won sonnenschein nicht besser wintschen können, alles es ist gewesen, ist auch kein mensch nicht so alt gewesen, der ein solches frues wnd fruchtbarliches jahr gedenckt hat, wen es wnserr herrgott behiet hat wor den wetter, also gott hat es geben wnd witrumb genommen. (126. l. vége.)

Haben auch dies jahr mit gersten, traÿdt, rubeben wnd dergleichen in allen wolgerathen, das lesen aber hat reichlich genossen, besontern die Mährwischer wnd Kroispacher gebirg haben gehabt, aber die arme purgerschafft hat wenig genoßen, wnd sehr schaden geliten, anlangt ist ein schöner warmer herbst gewesen, wnd beÿ schönen druckhen wetter das lesen einkomen, auch ist ein sehr gueter wein Worten, haubtsechlich dises jahr haben wier grossen anstoß mit krieges wolkh mit neben zeug wnd in Ungern gelegen gehabt, ja doch nicht lange gewehrt, aber wil unkosten gestanten, wie auch die artillereÿ den 22 nowember ist alhier auff wnsern dörrfern gelegen, auch zuer Eÿsenstadt, Ginß in dessen stetten, aber mier alhier in Ödenburg haben in die stadt niemandt gelasen, wie wol sie gern weren in quartier herinnen gewesen, hat auch frue angefangen zue schneiben, haben einen grossen schnee gehabt den ganzen windter, auch die kelten starkh gewessen, der wein ist in anfang wmb 9 wngerische geleigt Worten, hernach wmb 10 wngerische.

In disen jahr sein gestorben 320, eheleuth 79, geboren 137. (127. l. vége.)

1663 jahr. In disen jahr hat eß angefangen 3 wochen wor denn adwent feiertagen zu schneiben, hat disen windter wber etlich wnd sechzig schnee geworffen, ist ein starckher kalter windter gewesen wnd der schnee dieff gewessen, der Dieffenweg³⁵²⁽⁴⁶⁴⁾ ist ganz gleich wol mit schnee gelegen, in der Wimbelsgassen³⁵³⁽⁴⁶⁵⁾ ihrer haußweingarten hinten ist der schnee gelegen, daß man gleich wber die mauer³⁵⁴⁽⁴⁶⁶⁾ ist wber den schnee hineingangen in den gärten, haben auch disen windter mit den fiech nicht wil ⁵⁷können richten, daß der schnee so lang dieff ist gelegen, haben auch zu weinachten nichts schneiten können wor schnee, ist die arbeit alle nach ostern komen, gleich in der antleß wochen³⁵⁵⁽⁴⁶⁷⁾ hat man können etwaß anfangen zuer arbeit, haben auch noch schnee die osterfeiertagen genueg gehabt, wnd noch 14 tag hernach noch schnee genueg gewessen, der merzen hat sich angelassen, doch kiel³⁵⁶⁽⁴⁶⁸⁾ genueg, den 24 mörteÿ hat eß sich schön zulassen mit einen warmen regen, den letzten tag ist gar kalt außgangen, der 1 april ist mit einem schönen warmen regen eingangen, den 2 april frue mit regen wnd schnö den ganzen tag eingangen, mit warmen regen, den ganzen mäÿ ist eß alleweil kalt gewessen, wen eß ein regen gethan hat, sein darauff kalte windt gangen. (128. l. vége.) Den ganzen junny ist nichts gewessen den regenwetter, die arbeit, binten wnd hauen

imer in einer woche nuer ein ganzen tag hat man können binten wnd hauen, hernach witer regenweter gehabt, wnd imer einweil nuer ein halben tag gearbeitet, hat man miessen gleichsam die arbeit stellen.

Den 2 junnÿ in der nacht wmb 11 wnd 12 uhr ist ein feuer in der Langenzeit³⁵⁷⁽⁴⁶⁹⁾ außkomen, beÿ den Hartl Burger wnd Huetter, sein abrunen 9 ganze heuser in den 10 wor alters genent worten daß Witnerisch (?) hauß ist halb abrunen wnd daselbst erret worten, in der kleinen Potschigassen sein in allen zu raiten^{357a(470)} 9 1/2 heiser abgebrant, haben diß jahr in trait kein mangel gehabt, gersten, habern, heÿden alle summer sat³⁵⁸⁽⁴⁷¹⁾ wolgerathen, auff die lezte hat der waiz den mezen golten 2 fl 5 groschen, daß teuerste kohn 1 fl 15 groschen, daß hat gemacht der krieg wegen deß tirrckhen, daß er so starkh ist auffgewesen, wie er den Neuheisl³⁵⁹⁽⁴⁷²⁾ diß jahr hat eingenomen, wund durch die dortwer (?) biß nach Preßpurg grossen schaten gethan, nitgerhaut wnd weggeführt, won Sant Georgen, Pesing,³⁶⁰⁽⁴⁷³⁾ Motern³⁶¹⁽⁴⁷⁴⁾ auß auch won Preßpurg biß in die 4000 man, weiber, kinder daß es zu erbarmen ist gewesen, hat in kein mensch kein witerstand gethan, beÿ Neuheisl, hat er also guet kriegen gehabt: weil man in sein willen hat lassen wie einen jungen kind, (*129. l. vége*), der Möntekuchhell³⁶²⁽⁴⁷⁵⁾ ist nach der Dannau auff disen boten gelegen wnter Kizze,³⁶³⁽⁴⁷⁶⁾ hat nichts gethan alleß geraubt ⁵⁸wie er den, den ganzen hait boten³⁶⁴⁽⁴⁷⁷⁾ hat durch rauben werderbt, daß die armen leut sein won hauß wnd hoff weggehoffen, wie den wein so weit es erstreckht, alleß wernicht.

In disen jahr ist ihr hoch gräffliche öxelenz herr graff Nicolau won Serinÿ³⁶⁵⁽⁴⁷⁸⁾ in sebtember erst in daß lager mit auffgebotenen lantwolckh wnd die wngerischen edlleuten gezogen, haben das lager gehabt ein meilen wnter groß Kummorn neben der Wag, ist etwas wenig außgericht worten, daß er den tirrckhen hat schaden gethan, nicht wil, den es ist schon zu spat gewesen, der tirrckh ist ausgewichen, hat kein stilstand gehalten, sein auch gegen den lezten nowember außgebrochen won den lager wnd witerumb zu hauß geraist. Damaln bin ich proffiantmaister in den lager gewesen.

In disen jahr ist gar wenig wein worten, wnd saur, hat man auch wegen deß krieg so man nicht getraut, frue gelessen, ist die halb wein gewesen 10 wngerische, daß weinholz hat daß miltau ganz wergerbt ist auch ganz zäch worten, wie eine wit [?] ³⁶⁶⁽⁴⁷⁹⁾, sein gestorben 337 personen, eheleut sein 46 personen, kindstauff 208. (*130. l. vége*.)

1664. In disen jahr haben wier witerumb einen fruen wnd starkhen windter gehabt, schnee genueg gewesen, aber mit der dieffe wnd gresse³⁶⁷⁽⁴⁸⁰⁾ deß schnee won weiten nicht so groß, allß wie daß worige jahr, in disem jahr ist ihr hochgräffliche öxelenz herr graff Nicolau Serinni mit grosser macht witer den tirrckhen inner Kannischa hineingezogen, biß auff Sigetÿ, waß die werichtung ist, wirt man erföhren, in diesen jahr hat ihr öxelenz herr graff Nicolau won Serinni won den tirrckhen durch Gottes gnad wnd segen erobert wnd eingenomen Porsönzia Wawutsch³⁶⁸⁽⁴⁸¹⁾ dise pete^{368a(482)} hat er witerumb mit christen besetzt, Petschy³⁶⁹⁽⁴⁸³⁾ wiert genent die 5 kyrchen, dise stadt hat alle in grundt wnbrent, wnd werwist biß auff daß schloß, daß stet noch, ist im zu starckh gewesen, habens die tirrckhen noch erhalten, dise stadt schezt man Wien gleich oter noch driber, in der gresse wnd handl sachen, witerumb hat er eingenomen Segesch (?) wnd iner Sigetÿ ⁵⁹die lange bruckhen³⁷⁰⁽⁴⁸⁴⁾ 1/4 meilen lang alle werbrent wnd zerstert, daß der tirrckh kein paß mehr wber daß grose wasser hat, daß ist mehr wnbß zu nuezen, alles wen er noch 10 festung hat erobert, Gott gebe sein segen weiter, (*131. l. vége*) darzue haben sie noch in die 600 heusser abgebrant lauter gehultigte pauern, daß sie die bruckhen nicht mehr sollen so geschwint erbauen, haben auch daß worige wnd jeziges jahr mußgedirrer³⁷¹⁽⁴⁸⁵⁾ beÿ der stadt beÿ den thörn³⁷²⁽⁴⁸⁶⁾ gehalten 100, haben ine alle monat geben 3 fl 18 groschen einen, hat die purgerschafft miessen won daller steuer 4 groschen geben, hernach ist komen auff 6 groschen, hernach iß komen won daller 12 wngerische, dises haben die halben haur³⁷³⁽⁴⁸⁷⁾

auch miessen geben, aber ist schwer hergangen mit sie.

In disen jahr ist der merzen schön eingangen, ist daß ganze monat truckhen gewesen, hat nie kein regen nicht gethan, ist auch den 27 zue neuen monn³⁷⁴⁽⁴⁸⁸⁾ gegen den april ganz kalt eingegangen, hat auch sehr gefehrt³⁷⁵⁽⁴⁸⁹⁾, sein warmen stuben so guat gewesen, alles miten in windter, haben auch die obstbaumen schon zimlich auß geschlagen, aber der weinstockh ist noch drinen gebliben, hat man gar nichts noch könt, hat Gott lob kein schaten gethan, hat auch den ganzen merzen durch wie durch biß auff den 20 april nie keinen regen nicht gethan, ist so sehr dirr gewesen, daß alles ist gebliben in stilstandt, den 21 april hat es ein schön warmen regen gethan, darfir mier Gott nicht genuegstem haben können dankhen, hat sich Gott lob alles schön herfir lassen, Gott behilt die liben fricht weiter amen. (132. l. vége.)

Den 11 april ist zu morgens wmb 7 uhr frue so man schon in der kirchen gewesen an heiligen kahr freÿtag beÿ den Neustiftthor, in orth hauß beÿ den Ehrharten genant, ein feuer auß komen, aber Gott lob nicht mehr den diselbe 3 heußl abrent, ist durch daß wilfeltige wolch so behanden gewest, nechst Gott durch ihren fleiß erret worten wnd nicht weiter komen, Gott behiet wns ferner wor solchen wnglickh: den 8 mäÿ in der nacht hat es ein engel (*sic!*) dieffen schnee geworffen, ist den antern tag noch gebliben wnd hat den 9 dits darauff ein ganzen tag geregnet, wnd den schnee weggefressen wnd hat starcke kalte wind gehabt, ein ganze zeit, der weinstockh ist aller in stilstand ⁶⁰gebliben, hat sehr wngleich getriben, ein teil frue, ein teil spat, hat sich aber schön mit weimber erzeigt, dises alles hat kein schaden gethan, aber der 15 mäÿ in der nacht hat eß ein kalten wind gehabt, hat die gefrier grossen schaden gethan, in den weingebirg den es nicht genug zubeschreiben ist, wil mehr gebirg werbrent, den wor zweÿ jahren.

In disen jahr hat ihr exellenz herr graff Nicolauß won Serinn Kanischa belagert neben deß graffen won Julla (?), herr graff won Strozing³⁷⁶⁽⁴⁹⁰⁾ eben der wngerischen graffen wie sie namen haben auff disen botten³⁷⁷⁽⁴⁹¹⁾ auster deß graffen Nädtästÿ ist nicht darbeÿ gewesen, sein wnverrichteter sachen abgezogen, nit 6 wochen die belagerung gewehrt. (133. lap vége.)

Nach disen ist wnaussprechlich wil teutsch wolckh auff den botten won oben herunter durch gereist, reitter wnd fueß wölckher³⁷⁸⁽⁴⁹²⁾ daß man der zal nicht gewust, wie auch daß reich (?) bey uns ihre wölckher sein ein nacht gelegen beÿ den Fuehrt³⁷⁹⁽⁴⁹³⁾ auff den wissen wnd haben den 23 junny daß wolckh gemustert auff den Potschyperg, daß ganze felt biß nach den Kolbenhoffer weingarten ist gestanden, dise wölckher hat man fußgeher wnd reiter geschätzt 2200 mann, darbeÿ sein gewesen ihre officierer, ein generöl first wnd graff won Botten (?) der anter first won Duerloch (?), der drite first won Minzer, der wierte first won Wittenberg, der finffte first margraff won Sulzbach, der sechste first graff Forkher (?) won Augspurg, der sibente first graff Walteckh, dise sein zwo nacht hier gelegen, hat man inen quartir geben, essen wnd drinckhen, sein die meisten dawon ewangelisch gewesen, den 24 wnd 25 dits monat sein sie auffgebrochen, wnd nach Kanischa zu den graffen Serrin hinein gereist, Gott geb in glickh auff die reiß, haben wil oxsen, kie, roß weggenommen wnd sehr geraubt, daß man zu weingart nicht sicher ist gewesen, weiber sehr geschont wnd antre leit. (134. l. vége.)

Sein also die wölckher ein ganze zeit hin wnt witer gereist haben nichts außgericht, alles daß land wnd leut ist werwiest³⁸⁰⁽⁴⁹⁴⁾ wnd wederbet worten, wiech alleß wegtriben, den leuten auff allen dörffern daß traidt in stätln³⁸¹⁽⁴⁹⁵⁾ außgetroschen wnd anterwerts werkaufft, eß ist nicht genueg zu schreiben, wie sie haben gehaust, der Monttegultÿ³⁸²⁽⁴⁹⁶⁾ ist zu Neckhen Markh³⁸³⁽⁴⁹⁷⁾ gelegen, sein hauptquartier wnd seine wölckher auff wnsern dörffern, 14 ⁶¹tag lang gelegen, die haben geraubt wnd hauß gehalten, wnd niemaln kein feind angegriffen, wie er den auch beÿ den kloster ist gewichen, wie der tirckh ist wber die Rab herüber gesezt wnd auff die steir (?) wölckher ankomen, hat daß fueß wolckh in grund nitergemacht, welches

er hete können erhalten, hat nicht angriffen, hernach sein die franzhossen komen, wnd haben den tirrckhen sehr geschlagen, daß der tirrck die flucht geben hat, welches tail nachtes³⁸⁴⁽⁴⁹⁸⁾ der tirrckhen ersoffen, alles niter gemacht, in der Rab daß sich daß wasser won den tirrckhen geschwelt hat, daß man hat können wber die todten körper gehn so in den wasser sein gelegen,³⁸⁵⁽⁴⁹⁹⁾ welches nicht genueg zu schreiben. (135. l. vége.)

Ist geschehen den 10 jully, sein auch fil forneme officierer gebliben, wnd geschätiget worten, welche tails hiergehilt³⁸⁶⁽⁵⁰⁰⁾ wnd zu Wien bey den parwierrern³⁸⁷⁽⁵⁰¹⁾ gelegen, auch wil hier gestorben won den franzhossen, welche sich so ritterlich gehalten, witer den tirrckhen zu föchten,³⁸⁸⁽⁵⁰²⁾ aber won den reix³⁸⁹⁽⁵⁰³⁾ wölckhern sein ihrer die wenigsten nach hauß komen.

Ist auch ihr öxelenz herr Nikolaus graff won Serini den nowember dises jahr durch ein wiltschwein wmb sein leben komen, welcher ist gewiß ein ridtersman gewessen.

Ist auch dises jahr wnser herr Johann Schuwertus³⁹⁰⁽⁵⁰⁴⁾ alls gewesten treuer selsorger wnd prettiger den herrn entschlaffen, wnd hat man im alles den 14 december alhier begraben, hat sein amt wleissig werich biß in daß 25 jahr, hat auch sein alter nich höher gebracht alls 49 jahr 9 monat 3 tag.

Haben auch den 15 december den edl wnd westen herrn Georg Kramer³⁹¹⁽⁵⁰⁵⁾ begraben, gewester raths herr alhier, sein alter 38 jahr. Gestorben 1047, geboren 205, eheleuth 46 par. (136. l. vége.)

Haben auch dises jahr in trait ein reiches jahr gehabt wie oben worgemelt wegen des krieg ist es deuer gewesen, doch den metzen weiz zu 3 fl, korn 2 fl, habern 1 fl, die halbe wein zu 12, ist aber nuer eine rechte grieg deuerung gewesen, daß es 62 nicht hete derffen sein, dises jahr ist in wein gewesen ein deil haben wil bekommen, ein deil wenig, ist sehr sauer worten, ist kein schlechter wein worten, seýt man den frit nacher hat gebaut ist es ein straff won Gott oter hat es gemacht, daß man wor den kriegs wolkh nicht hat können arbeiten, wnd das felt dreschen, wie man sonst zuer rechter zeit hat wollen arbeiten, den es ist ganz steckhen blibn die arbeit wegen den rauberischen hund der soldaten, haben auch dises jahr keine grossen kólten, auch noch wil weniger schnee gehabt, nuer druckhene wnd gar schöne warme zeit, daß man nicht balt so einen warmen windter gedenckhen thuet, aber sehr groß kalt wnd nuer regen wasser gewessen, alles hernach auff die weinacht feýertagen hat es gefriert nicht starkh, sontern warm und drucken wetter, man hat eine ganze zeit zu weingarten können arbeiten was man hat wollen. (137. l. vége.)

1665. jahr. In diesen jahr wil ich zuer gedächtnuß auffgeschriben haben, welches nochmal wert is zudedncken, wie daß der libe Gott den edl wnd westen herrn Mart. Kehr (?) bürger deß eussern rath wnd gewester bergmaister seine haußfrau Worbara alle bete³⁹²⁽⁵⁰⁶⁾ (sic!) nun mehr seelig, welche der libe Gott alle bete in 3 tag won diser welt hat abgefordert wnd sein alle bete ein tag alß den 8 januärý zur erde bestät worten, seines alter 60 jahr 8 monat, ihr alter 49 jahr, Gott gib inen beten eine frehlich aufferstehung, wñß aber allen eine seelige nachfahrt.

Haben dises jahr won den neuen jahr grose doch noch wol mit kälten wnd schnö noch hingangen es gewesen, nicht so grose kälten, wie sonsten, haben auch wil leut nach den weinacht feýrtagen in den felt geakhert, nach den neuen jahr aber haben wir grossen schnee gehabt, den 27 febrüärý hat es nachmitag wmb 3 uhr starckh gehimelezt³⁹³⁽⁵⁰⁷⁾ wnd gedonert, ist darauff erwoliget³⁹⁴⁽⁵⁰⁸⁾ grosser schnee wnd grosse kelten, wor lauter schnee wäen^{394a(509)} hat man 3 wochen kein wiech können einspanen, ist grosser nachwindter gewest, der merzen wnd ganze appril ist nichts gewessen den lauter druckhene wnd kalte windt, den 13 wnd 14 mäý hat es ein schön warmen regen gethan, daß er nicht besser fir alle fricht, auch

zum ackhern hat kenen komen wnd ist schön warm darauff gebliben. (138. l. vége.)

In disen jahr ist Gott sey lob trait, gersten, habern alleß wolgerathen, wnd in billichen wert auff den plaz zubekomen gewessen, in disen jahr den ganzen augusty hat es daß ganze monat ein tag wnd alle tag geregnet, hat man in den weingarten [63](#)nichts können richten, aber engegen ist das ganze monat september schön warm gewessen, wnd hat gewiß die weinber starcht,[395\(510\)](#) daß man es nicht besser hete können wintschen, wnd wberauß ein sehr gueter wein worten, der emer ist zu 4 reix werkaufft worten.

In disen jahr ist auch den 22 dezember frue wmb 5 uhr bey den kwölben[396\(511\)](#) ein feuer auffgangen, wo aber nit mehr alß wie ein hauß abrunen, die zwey aber nur das hinter theil. (139. l. vége.)

1666 jahr. In disen jahr den 5 february ist ihr exelenz herr graff Better Serinný[397\(512\)](#) alhier gelegen, wnd ist alleß won dannen zu den Rágozý hinein zogen mit wil husären wnd ist alta mit deß graff Serinný seiner jungfrau dochter mit den Rágozý ihren ehrentag gehalten worten, haben auch dis jahr einen gnätigen windter gehabt, schnee genueg gewesen, aber mit der kólten ist es hingangen.

Den 10 february haben mir meinen brudern seeligen Hanß Payr alhier begraben, Gott werleihe im eine seelige ruhe in der erden, wns aber allen eine seelige nachfahrt.

In disen jahr ist der merzen ganz monat mit lautern kalten windt wnd schnee eingangen hat man wor gefrier nichts können richten, weter hauen, noch ackhern, den 22 wnd 24 april hat es über auß ein schön regen gethan, doch etwas kiel[398\(513\)](#) darbey wnd die fricht haben sich alle schön angelassen, gleich drait alleß weinstockh, den 4 máy hat es abermal eine grosse gefrier gehabt, welche in weingebirge sehr grossen schaden hat gethan, alle birg zu beschreiben ist nicht nüttig,[399\(514\)](#) durch lauttern starckhen kalten windt wnd nacht reiff. (140. l. vége.)

Mier haben auch diß jahr einen dirren somer wnd grosse hiez gehabt, daß háy hat wenig auß geben, aber traidt wnd habern, gersten hat in reifen noch wol geratten, aber der haydten[400\(515\)](#) hat nicht wol geraten wnd ist gar wenig worten, haben auch den ganzen juny wnd jully auch halb monat augusty nie kein regen gehabt, hernach hat es wol angefangen zu regnen, hat gewert 6 wochen, hat die weinber ganz matt gemacht, haben wñß ein ganzen sumer der weinber gefreut, sein hernach ganz erfault, wnd haben nicht den wierten tail zum lessen kriegt, ist auch daß lessen aleß wor Simohn Judit (okt. 28.) hereinkomen, [64](#)ist sehr gueter wein worten, aber gar wenig, haben darbey ein schön herbst gehabt, hernacher in december nöblich[401\(516\)](#) gewessen ein weiches wiltes wetter, ein kottiges, dag kiell darbey.

Ist auch daß trait in einen leichten kauff gewesen, der mezen kohn 16 groschen: dan wmb 1 gulden auch wmb einen reix: der beckhen wáyzen. (141. l. vége.)

In disen jahr alleß den 28 nowember ist ihr römische käyserliche mäyстет frau gemahellin in die Neustadt ankomen, haben die herrn Neustedter ihr grosse ehr erwissen, wie auch alle stuckh 3 tag loßgebrent, den 2 december ist sie auffgebrochen, wnd nach Laxenburg gereist, alta hat ihr mäyстет Leopoltus der evainen[402\(517\)](#) ehgemallin erwart wnd grosser männer wolcks der wngerischen graffen, wnd der ganzen edlschaft in wngerischen mit schön gezireten rossen wnd wolgebuzten klaitern[403\(518\)](#) auff daß prächtigst won silber wnd golt alß es einer hat sein können, wie auch mit wiln der teutschen wölckher, alta zue Laxenburg mit ehr wnd grossen bracht enpfangen, wnd dise wölckher alle schön in der wehr gestanten, ist auch ihr römische käyserliche mäyстет sambt seiner frauen ehrgemahlin sambt den allen wölckhern den 5 december won (142. l. vége) dannen auffgebrochen, wnd disen tag nach Wien ankomen, haben auch alle stuckh dreimal wmb wnd wmb loß gebrent wnd hernach schreckliche schöne kunstreiche feuerwerckh

gemacht worten, wnd dieselbigen mit grosen wleiß angezint sein worten, wnd darauff ihr käyserliche mäyset seinen keistlichen⁴⁰⁴⁽⁵¹⁹⁾ ehrentag gehalten, Gott geb seinen besten gnaden segen wnd guete gesuntheit darzue.

Gestorben 447 person, eheleuth 49 par, geboren 207.

1667. Dieses neue jahr alleß 1667 hat mit sehr grosser kältten angefangen wnd mit schnee hat gewehrt daß ganze monat january, der february ist eingangen mit lautter regen wnd schnee, grosse nebel, wnd sehr angereimbt, zu ende diß monat haben sich die lichtmessen mit einer (143. l. vége) mitmässigen keltten angelassen wnd mit lauter regen wnd kot außgangen, der merzen ist in gleichen mit regen, schnee wnd grosen kot eingangen, wnd warm wochen.

Anno 1667 den 30 aprill bey der nacht zwischen 11 u. 12 uhr in Vormarkh^{404a(520)} ist durch wachtsambkeith in den kramerhütten⁴⁰⁵⁽⁵²¹⁾ ein feuer entstanden, niemand aber hat grössern schaden gelitten alß der Riedl wnd herr Schwinghamer, welche doch gar nichts davongebraucht haben.

In diesen jahr am tag Jacoby alß den 25 tag jully in der nacht zwischen 9 u. 10 uhr ist in der Rossengassen ein jemerlicher todtschlag geübt worten an einen günßer mit nahmen Naky^{405a(522)} welchen todtschlag gethan Georg Kroirr wnd sein ehewirthin, dabei aber ist gewest der W. Schedl, wie auch deß Weydendorffer (?) felthüter sein weib, den 8 tag augusty sein dise beide eheleuth auch alhier bey den branger in einer darzue neuen gemachten schrancken durch den schwerd hingerichtet worden. Gott werleihe ihnen am jüngsten tag ein fröhliche aufferstehung. Der Schedl aber hat zu Güns 100 reichthaller erlegen müssen, ist also bey leben auch sein weib erhalten worden, daß selbige also nit lang erhalten, sondern also bald darauff gestorben. (144. l. vége.)

Der september hat sich mit regen angefangen wnd darin fortgefahren, wie auch october biß auf weinachten. Den 28 monatstag september hat ihro römisch käyserliche mäystadt einen jungen erben bekommen, dessen nahmen hieß Leopoldt Ferdinando Wenzeßlauß, Gott werleyhe ihnen semtlich ein langes leben.

Den 28 october am tag Simony Juda (okt. 28.) hat es ein großes wetter gehabt mit großen donner wnd bliz ganz in der gegendt herumb.

In disen jahr ist das traidt wol gerathen, ist der mezen werkaufft per 10 gulden biß 11 u. 12 gulden, so ist auch in wein ein reichlich jahr gewest, allein zimlich sauer, ist also bald der most geleitgebt worden wmb 15 denar, ist aber nit dabey werbliben, sondern auff 12 denar komen, endlich die bindt wmb ein groschen.

1668 igste jahr hat sich mit laut wnbeständigen regen wnd schnee wetter angefangen. Den 21 märtý hat man den wntern deuch⁴⁰⁶⁽⁵²³⁾ ablaßen, ist 3 tag abgelassen, die andern 3 tag hernach haben denselben die Mörbischer fischen müssen.

Ist burgermeister Georg Gradt⁴⁰⁷⁽⁵²⁴⁾, kamerer gewest Melchior Reissing, kamerdiener Jonas Gelligisch. (145. l. vége.)

In disen jahr ist die neuburg zu Wien abrunen, hat sich ihre mäyset nacher Neustadt gemacht wnd alda werbliben bis es sich wieder zur beserung schickt.

⁶⁶Den 2 april hat es angefangen zu schneiben, alß am ostermontag, hat fast knie tieffen schnee geschrieben wnd ist ligen blieben 8 tag in der stad, den es hat darin geregnet, aber in waldt ist er lenger gelegen, waß aber frühe obstbaum sein da die blühe ist hervor gemest, hat er auch schaden gethan, wnd hat sich der april

zimblich naß angefangen, ist auch so hart gefroren gewest, das lehre wägen hat tragen, wnd ist imerfort kalt gewesen. De 12 mäy hats bey der nacht gefrohren wnd ein reiff dazu gehabt, hat in Kolnberg, Angerer Bozman, Neubergen waß Böden weingarten gewest, sowie auch in Kanradt hat sehr schaden gethan, wegen den traidt ist ein mitlmäßig jahr gewest, doch ist nit theuer worden alß den worigen jahr, das kohn per 7 fl per 8, 9 gulden, den waiz per 12 gulden. Der wein aber ist won ostern an biß gegen den läßen⁴⁰⁸⁽⁵²⁵⁾ wmb 3, 2 noch mancher wmb 1 wngerischen werleutgebt worden, der herbst ist schön wber alle maßen gewesen wnd sein die weimber schön gewest. (146. l. vége.)

In dißen jahr sind die dudig⁴⁰⁹⁽⁵²⁶⁾ werbotten worden, wnd hat man kein könen ausgeben.

1669 hat es sich mit einer grossen kälten angelassen, den 17 december hat herr M. Lang⁴¹⁰⁽⁵²⁷⁾ ein predig gehalten wber den propheten Amons wber den 8 cap: die 16 predig, da er gehandelt hat, wie Gott trauet, den er wolle nie hunger ins land schicken, nit nach brodt oder durst nach wasser, sondern nach den wort des heiligen zu hören wnd wie wir sollen beständig sein zu zeit der werfolung, wo Gott wber wnß auch solches möcht werhengen, wnd erzelt wie es ane 1629 zu Augspurg ist gängen, da man 14 ewangelische prediger abgeschafft, wnd die leut zwingen wolle, das man hat zu den papst umb solen tretten, welche sie aber nit getan.

Ane 1622 auch zu Prag dergleichen reformation ist geschehen, da die prediger der burgerschafft, auff freien feldt ein predigt gehalten, auß den epistel an die hebreer am 13 gedenckt, den euren lehrer, die auch das wort Gottes gesagt haben, derer nieterschaut (?) an, wnd wolget ihren glauben nach. Waß anlangt febrúary ist nit sehr kalt gewest, sondern sonnenschein Gott lob genueg gehabt. Der merz hat sich wberauß sehr trocken angelassen, wie er dan auch sich ganz durch wnd durch ganz trocken hat außgeführt. (147. l. vége.)

Den 11 febrúary ist ein feuer bey den Georg. Frießen in sein stadl entstanden, alß im fleischhackher wnd hat die ganze Roßengassen sampt der Schlippergassen, wie auch etliche heußer ⁶⁷auff den Ruchherzue sein abrünen, alß man gezelt hat 94 heußer, ißt sonsten der ganze mertý schön trucken gewest, das er sehr gestaupt hat, der aprill ist anfänglich auch schön eingangen biß auff den 3 tag, hernach hat es ein regen den 4 tag gethan, den 5 diß hat es sehr angefangen zu schneiben hat gewehrt den ganzen tag, ist werbliben 8 tag, den 22 april ist ein schneewetter eingefallen alß am ostermontag hat sehr kalter wind gehabt, das man sich sehr besorgt zu werden den weinstock wnd den traidt sehr schaden bringen wnd hatt die kält gewehrt 8 tag, den 24 dito ist herr Leopolt Nädl⁴¹¹⁽⁵²⁸⁾ zum burgermaister gewehlt worden, ist diselbige nacht ein solche gefrier auskomen, das in den pottingen⁴¹²⁽⁵²⁹⁾ sehr dickes eiß gefroren hat, doch hat solche gefrier gar wenig schaden gethan, daran nit zu reden ist verbliben. Doch ist das traidt sehr wolfeil gewest, das kohn per 7, 8 gulden, der waiz per 11, 12 gulden, wnd ist ein sehr dürer somer geweß, in wein aber ein mitlmäsigt jahr gewest. Wnd hat man den most (148. l. vége) geleitgebt per 5 u. 6 wngerische, die Schlesinger aber den guten per 5, 6 reichstaller werkaufft wnd ist solcher warmer herbst gewest waß man anbaut hat, ist mancher wor Martiný nit aufgangen, das man sich besorgt hat es werde das traidt sehr teuer werden, welches noch alles in Gottes henden steht, hernach aber schön aufgangen, muß man erst erwarten.

Den 21 nonwember ist zwischen 6 wnt 7, uhr zu nacht an einen mitwoch feuer won himel gefallen wnd umb halbe achte hernach zweymal geblitzt, wnd ist der ganze herbst biß gegen weinachten schön trocken wetter gewest, nur ein wenig schnee gehabt.

Den nowember hat man bey den Lacknerischen garten⁴¹³⁽⁵³⁰⁾ angefangen den schanzgraben zu machen, haben die städler sampt allen derffern⁴¹⁴⁽⁵³¹⁾ müßen helfen.

Den montag wor weinachten hat man der gartnerin dirn ihr kind gefunden, zwischen den gärten in der Fischergaßen, welches sie selbst hat wmggebracht, eben dazumal hat man auch des [68](#)Georg Pilman seiner tochter kind aufgefunden, welches sie auch werthan hat.

1669 sein gestorben, copuliert, gebohren (*szám hiányzik.*) (149. l. vége.)

1670. Den 10 januar 1670 sein sie alle beide durch das schwert hingericht worden. In diesen wintter hat es ein grossen schnee gehabt biß auff das neue jahr. Am tag Vicenti (*jan. 22.*) hat es sehr gelänt, [415\(532\)](#) wie auch an Paul bekehrung (*jan. 25.*) welches ein gutes loß sein zu künßtigeren weinlesen, welches Gott aber am besten weiß zu machen.

Der feruary ist wberauß sehr kalt gewest, wnd hat der winter so stark angehalten, das nit bald ein monat gedenkt das der schnee so lang gebliben ist, wie diß jahr biß 14 nach ostern.

Den 28 marty ist der Herman Vendl burger wnd fleischhacker alhir won den raubern auf den Heýlingsteinerweg, [416\(533\)](#) da sie wollen wich einkauffen erschossen worden, wie auch der Jacob Schuh, Georg Frieß wnd Hans Pach sehr geschädigt worden, wie auch des Hartman sein knecht, den Hartman 2 roß genomben worden.

Ist der marty sehr dürr gewest, am St. Georgy ist der alte herr stadtrichter alß Johann Serbilliuß [417\(534\)](#) wnd herr Leopolt Nättl alß burgermaister alle beide wider won einer ehrsamem gemain [69](#)erwelt worden. Ist alleweil kül weter geweiß biß gegen..... (*hiányos*).

In disen jahr man nach Ostern anfangen den ringmauer auß zu bessern, was hat gewerth biß gegen Martiný. (150. l. vége.)

1671. Anno 1671 ist nit sehr kalter winter gewest, aber in märtý april sehr geregnet, hernach lang dürr drauff gewesen.

Den 30 april hat ihre kayserliche mäjstet den graf Seriný wnd Nádistý sambt ihren anhang zu Wien wnd Neustadt hinrichten lasen, wegen ihrer misethat so sie wider ihr mäjstet leben wollen den sie ihn haben wolen ausroten.

Den 9 mäy haben die pfafen die ewangelischen kirchen zu Güns bekommen. Item ist den stadtpfaffen alhir das gleit [418\(535\)](#) den 27 mäy wbergeben worden, entgegen die besten 5 weingarten genomen worden, sambt den hauß.

Am tag Maria Magdalena, alß den 22 jully hat man müsen den soldaten geldt zum erstenmal geben won 1 fl 16 wngerische, hernach den 26 diß monath an ein sonntag hat es ein schweres wetter gehabt wnd so geschauert, das man gedacht der jüngste tag wird komen, so groß wie die grosen nuß, auch kleiner.

Item den 11 july zuwor hat es in der Neustadt auch so geschauert, das grosen (Schaden) gethan in der stad wnd auser der stad. Den 15 august, am tag Maria Himelfarth hat es abermal grosen schaur gehabt, doch ist er zu Mödtwisch viel grösser gewest wnd solch stain (*151. l. vége*) geworffen die kleinsten wie nuß, die grösten wie hieneraj [419\(536\)](#) welches wetter sehr grosen schaden gethan wnd viel arme leut gemacht.

Anno 1672. Am heiligen neuen jahrstag wmb 8 uhr in der nacht ist ein feuer in dern jesuiten ihren stal außkomen, ist aber nur derselbe samt ihren heýstadl abrunen, den 5 januarý hernach ist aber mal eins außkomen beý den Kneuffelmacher [420\(537\)](#) nebens Mauthauß [421\(538\)](#) ist auch nur beý denselben werbliben.

Am heiligen dreÿ Königtag hat ein ehrsamer rath sambt den geistlichen beschloßen, das man alle sonntag winter wnd somer nachmitag sol in die Michaelis kirchen⁴²²⁽⁵³⁹⁾ zu predig gehen, wie auch sonsten alle anderen fest wnd feÿrtag, ursach weilen wñß die papisten dieselbe gern mit falsche practika weggenommen, wnd fürgeben die lutheräner brauchten es nit, sie heten worhin kirchen genug, aber es war ihnen nit wmb die kirchen ⁷⁰allein gewest, sondern nur wmb den einkomen, weilen der geiz nit in ihnen hat ruhen können, man hat auch etliche nacht mit der burgschafft auff den freithoff wacht gehalten. Am Georgi tag ist herr Nätl wnd Johann Serpillius in ampt gehalten werbliben.^{422a(540)} (152. l. vége.)

In disen 1672 jahr ist wnrecht alhier gehalten worden, der wrsach wegen, das man kein catolischen hat in rath genomen, wie dan den worher gehenden Georgen tag der camer president sambt andern wornemen leuthen ist hier gewest, der mainung das sie gleich wolten einsetzen wen sie wolten, man hat aber nit nach ihren willen gethan, nochmals haben sie die stad anklagt auf 126000 gulden weillen sie wormals auch schon solch begern gethan haten, welches sol geschehen sein 1609 komt alle jahr 2000 gulden wnd ihnen nites werwilligt ist worden, hernach ist das recht außgeloschen wnd hat die stad müsen Kolnhoff sambt dem wbrigen geld hergeben das in 34000 gulden ist komen, wie sie alle 8 dörffer haben wollen zu sich nemen, hat won den 20 junÿ biß auf den 24 junÿ gewehrt (153. l. vége), werhend aber Kolnhoff wider zur stad komen, entgegen aber Klingenbach wnd Loiperßbach wegkomen.⁴²³⁽⁵⁴¹⁾

Den 8 jully diß laufenden jahres hat man müssen 6 catolische in die gmain einnemben, darunter einen 24 iger worden M. Hans Höhenberger wnd der kneufelmacher in Lanischen hauß, hat herrn Johann Ketter zum beystand bekomen Georg Waxman saifensieder.

In disen jahr ist ein befelh won wnsern allergnädigsten könig wnd herrn in das Ungerland komen, das die binder sollen ihre gemachten waß⁴²⁴⁽⁵⁴²⁾ wnd waß künftig gemacht werden würde, sollen alle auff öesterreichischer form sollen gemacht werden, dazu auch die alten, welche der burgerschaft schon kaufft hat, wo ⁷¹solches nit geschieht, sol man 50.000 gulden erlegen, welches die straff soll sein.

1673. In disen jahr hat man zu Presspurg die kirchen weggenommen wnd 4 prediger gefangen wnd nach Dürnau⁴²⁵⁽⁵⁴³⁾ geführt worden, wie sie hernach das land haben müssen meiden wnd in ein anderes land ziehen müssen, den 24 april hat man müssen halben catolischen rath einnemen. (154. l. vége.)

Zu St. Georgen aber wnd Paßing⁴²⁶⁽⁵⁴⁴⁾ (sic!) sind sie noch biß auff das 1674 jahr werbliben, aber in disen 1673 jahr den sonabend wor den christag, ist der bischof won Raab⁴²⁷⁽⁵⁴⁵⁾ alherr mit 500 traganer⁴²⁸⁽⁵⁴⁶⁾ komen im willens die kirchen weg zu nemen, weilen aber alle thor gespert gewest wnd ihm nit, den wölckern nit wollen herein lassen, sind die fürnembsten etlich hereinkomen, nach dem sie wider zuruck auffs Botschy thor zu sind, wnd hinauß begehrt, hat man daß thor geöffnet, in den sie hinauß wolten, kompt⁴²⁹⁽⁵⁴⁷⁾ die wollige armedÿ⁴³⁰⁽⁵⁴⁸⁾ auff das thor loß wnd werffens wber ein hauffen wnd herein auff den blaz, wnd den stadthor zu, vermeinten dahinein zu komen, welches ihnen aber nicht gelungen hat, wnd haben die selbigen nacht wider auß der worstadt auf die dörffer müssen ziehen⁴³¹⁽⁵⁴⁹⁾ nachdem aber die raitter won wnsern hin zimblich gewehret wnd ein wenig ein stiland gewest, hat der bischoff nochmals wnd soviel dahin gericht, das er won unseren dörffern die prediger hat weggebracht, wie wol sie den andern christ feyertag (155. l. vége) und zu predigen hinauß sein, haben sie aber nur alles erger gemacht, nachmals sein sie in die 14 tag im rathauß werboth gewest, biß sie endlich auf widerstelung sind herauß gelasen worden.⁴³²⁽⁵⁵⁰⁾

⁷²In disen jahr hat man die ganze burgerschaft, den ewangelischen rathßherrn, den geistlichen bei werliherung ihrer hab wnd güter sich den 5 martÿ naher Preßburg zu stellen eingesagt, alda antwort zu

geben wegen wnsere rebelion, den man wnß beschuldigt, das wir wider unßern könig rebelisch werden wolten, welches aber nit warheitnuß in geringsten nit hat können bewisen werden, nach dem aber der bischoff won Raab und andere seiner geseln die mit ihm durch den teuffels eingeben unseren könig dahin, das er bewilligt wnsere 4 kirchen sambt allen schuellen, wie sie namen haben möchten wegzunehmen, allein zwey prediger dem burgern zu lasen, und einen der fürstin won Egenberg, [432a\(551\)](#) da man ihnen den die 4 kürchen wnd die schulen sambt den kuerchhäusern [433\(552\)](#) wnd allen beneficiät heusern den 28 february in 1674 jahr hat eingereumbt wnd wbergeben, ist die cidation naher Preßburg wider aufgehebt worden. (156. l. vége.)

1674. Golonnitsch bischoff won der Neustadt, welcher damal camerpresident war, bischoff won Raab, Esterházy, Kyrj [434\(553\)](#) wie auch andre graffen mehr wnd sein hieher komen [435\(554\)](#) wnd der procesion beÿ gewohnt, da man dan in alen kirchen mit allen glocken zusammen geschlagen, alß wen der feind for der stad wer, man hat hernach da man gesehen, das die kirchen weg sein, [73](#) in den Lachnerischen hauß [436\(555\)](#) den 1 märtÿ angefangen das abend gebeth zu halten, ist damal wochner [437\(556\)](#) gewest herr Christoph Sobitsch, man hat auch geschwind ein canzel aufgemacht wie auch türl wnd in einer stuben altäre, dabeÿ man hat können comuniciren, wie man den damal auch einen neuen gotteßacker für wnß ewangelischen erwelt hat, alß in der Langen Zeil, [438\(557\)](#) wo worhin wnsere wngerische schul ist gewest wnd ist am ersten des Wolff sein weib dahingetragen wnd werseget worden, doch ohne gesang wnd ohne klang, wnd wen ein leichpredig ist gewest, hat man müsen won denen widerumb ins hauß gehen, weil aber das hauß zimblich eng worden, ist man nit lange da verblieben, alß biß auff pfingsten, dieweil die papisten fürgeben, es seÿ gmainer stadthauß und (157. l. vége) gehör ihnen so wol halben theil, alß wnß, damit aber nit mehr wneinigkeith darauß machte entstehen, hat man den herrn Johann Schubert wmb sein hauß angesprochen, solches uns zu gönnen, welches er auch gethan, solches wmb einen gewissen zins darzugeben alß nemblich pr.... [439\(558\)](#) das jahr, wnd hat herr Joh. Konrad Part [440\(559\)](#) am heÿligen pfingstsontag die predig zum erstenmal wormitag gehalten, haben aber nit lenger darin gepredigt alß biß gen Michaelÿ, am tag Michaelÿ frühe umb 4 uhr haben wnsere herrn geistlichen won hier naher Eÿsenstatt sich begeben müssen auf befehl ihr kayserliche maÿestet [441\(560\)](#) wnd alda werblebten musen biß in das 1675-ige jahr biß auff ostern, nachmals aber wider hieher gebracht auff anhalten des fürsten und beidständen beÿ ihro maÿestet und angefangen am [74](#) carfreÿtag in den fürstlichen hauß wormitag herr Joh. Conrad Part, hat sein anfang gemacht auß den 112 psalm, den fromen geht das licht auf in finsternuß, der herr Sobitsch aber nachmittag hat sein anfang gemacht auß den 1 cap. Mosÿ 28 Und sihe ich bin mit dir und wil dich behüten, wo du hinziehst und wil dich wider bringen in diß land. (158. l. vége.)

In disen 1675 jahr den 24 april an St. Georgÿ ist Mathiaß Preiner [442\(561\)](#) wider zum stadtrichter erwelt worden, wnd Sigismund Pästorius [443\(562\)](#) ein frembter herr von Bastafalo ist zum burgermaister erwelt worden, wnd weilen wir wnßer gotteshauß biß auff 5/4 jahr haben entrathen müssen, ist doch solchenes nechst Gott, auff befehl unsers gnäd. kayserlichen erlaubnuß in disen wie wol schon zu endt laufenden 1675 jahr am heÿligen christag wider eröffnet worden, wnd hat herr Johann Conrad Part die frühr predig angefangen mit den worten auß den 118 psalm diß ist der tag den der herr gemacht hat, last uns freuen und fröhlich darin sein, wnd wie wol des könig auß Denemark abgesander [444\(563\)](#) solche freude hieher bracht hat, ist doch also bald im cori [445\(564\)](#) hernach komen und hat eilend den andern tag wider nach Wien müssen, in disen jahr ist der 673.74 wein werkaufft worden per 7 reichsthaller, in disen jahr ist nit wbrig wil wein worden und zimblich saur, doch kräftiger alß das in die gefrier ist komen und hat man denselben wnterschiedlich geleuthget nachdem den worigen, manchen in anfang nach Martinÿ umb 7 und 8 wngerische, in den fasten hinauß, aber Anno 1676 zu 4, 5, 6 was gute wären per 7 wngerischen, der mezen traid war damal umb 14, 15 biß 17 groschen, den waiz per 21, 22 groschen (159. l. vége), wnd ist disen

winter biß gegen den neuen jahr wberauß groß regenwetter und kotig gewest, hernach aber schön trocken, wie den märz durchaus so trocken gewest, [75](#) das es sehr gestaupt, den lezten tag aber hat es einen leiblichen regen gethan, wie auch den 1 april und ist viel zu hauen blieben nach ostern, wegen der grosen dür halber haben sich auch nit sehr viel weimber sehen lasen, den 28 máy ist ein sehr groser schauer gefallen, bey der Eýsenstatt herumb als Hefflein, [446\(565\)](#) Müllendorff, [447\(566\)](#) wie auch Betsching, [448\(567\)](#) Zagersdorff [449\(568\)](#) und ander dergleichen orthen, hat das weingebürg wie auch das getraidt sehr erschlagen und das wasser grossen schaden gethan, wie es dan in der Neustadt so geschauert sol haben, das es in einen keller bey einen wirth schauer [450\(569\)](#) sol geweßt sein.

Junný den 5 dito zu abend zwischen 11 und 12 uhr in der nacht hat der doner in das also genante Brandnerische hauß eingeschlagen ober den Steinthor, [451\(570\)](#) sind dadurch abgebrannt worden 5 heuser, miten aber in der straff da das feuer am besten brunen und wir uns besorgten es möchte weiter greiffen, hat uns der güttige Gott barmherzigkeit erzeiget und einen gnädigen regen geschickt, welcher dazumal mehr (*106. l. vége*) feuer gelöscht hat, als andere die mit hend und füß gearbeitet und sich bemühet haben, auff welchen regen sich die straff alsbald gelindert und nicht weiter brunen hat. Gott sey für disen schuz in ewigkeit dank gesagt, der damon nuten in zorn an seine bannhenigkeit gedacht, der gedencke ferner an unß wnd segne unß, und erseze solchen schaden den irnigen (*sic!*) die es betroffen, nach seinen willen widerumb hundertfeltig wo nicht zeitlich, doch dort ewig.

In disen jahr ist das kreuz wor den Neustifttohr won neuen auffgesezt worden, wie auch das kreuz wor den Windmillthor [452\(571\)](#) bey den Erdburgern, welches der Kalkbrener hat aufrichten lassen, in dem er naher Loreta auf die kirch fortraiß en wollen, auf den weg aber sein söhnlein fast halb zu todt geführt, hat er solches wersprochen machen zu laßen, weil ihm Gott sein sohn auß gnaden wider geschenckt hat.

Hat auch der schauer in monat jully zu Loipersbach und ander orthen herumb sehr schaden gethan, in disen jahr ist auch anstat des also genanten Gestumpften Kreuz ein anders schön kreuz aufgesezt worden, hat diß jahr wenig traid gerathen und auch [76](#) sehr ratnig worden, der wein ist zwar zimlich (*161. l. vége*) gut worden, aber nit sehr viel, ist der emer won leßen an per 6, 7, 8 und 9 reichsthaler, biß Ostern werkaufft worden, da sich aber die leuth darüber sehr erfreut und gedacht mit solchen gelt etwas guts außzurichten und ihren nuezen zu schaffen, hat es aber Gott in himel anderst gefallen und durch den Wartoweil kind in der Langenzeit ein solch wnglick wber die statt ergehen laßen, in dem diß 1676 jahr den 28 nowember in solch feuer durch obgedachtes kind herauß komen, das nit nur die Lange Zeil, Hintergaßen, Neustift, Kornmarck, Windmülgasen, die Roßengaßen halben theil, sodan die Inere Statt, sambt den stadtuhrn ganz abgebrendt die gwölber eingangen, in die keller komen die waß [453\(572\)](#) angezind der wein außgrunen, den leuthen sehr große scház werbrunen, und ist ein solch unerhörter schadt geschehen, das kinders kind drüber wird genug zu klagen haben, und ist diß jahr wmb die statt herumb an wnterschiedlichen orthen sehr viel feuer sich erhebt, das man sich wol zu besorgen hat gehabt, es möchte (*162. l. vége*) der richter der lebendigen und der todten mit seinen liben jüngsten tag hereinbrechen, wnd won einen wider wnnuezen word rechenschafft fordern. Gott geb das wir solche straff wol mögen zu herzen nehmen, nacher buß thun und unser leben bessern.

In disen jahr den lezten december: ist der Fotorin ihres manes reutknecht von leben zum todt hingericht und lebendig gerettert [454\(573\)](#) worden, auß der wrsach, weilen er am heýligen abend wor den christag einen schulmaister, welcher won Kolnhoff herauff nach hauß gehen wollen, hat zerhauet, das er sterben hat müssen, den lezten weinachtfeýertag, nachdem er mit sein herrn won Wandorff nach hauß komen, ist er nächtlicher weiß so wber die stadtmauer hinauß gestiegen und einen zischmanmacher, welcher auch won Wandorff nach hauß wolte gehen, bey den kreuz wor den Neustiffthor angetroffen, den kopff fast ganz

herunter gehaut und jämmerlich zugericht, das man ihn als todter auff einege misttrag⁴⁵⁵⁽⁵⁷⁴⁾ hat nach hauß getragen, und also sein weib und die lieben kinder nicht mehr hat gesehen, wie er ihn an außgehen wol wird haben eingebildet, daher man disen mörder sein theil auch bald geben hat, (163. l. vége) und hat disen winter wber sehr grose kälten gewest und nicht wbrig großen schnee gehabt.

1677. Ist es zimlich kalt worden wnd viel schnee, aber nit lang blieben, also das man die weingart arbeit gleichwol zur rechter zeit hat können fortsetzen und ist also der wein sambt den ⁷⁷traid wohlgerathen, das man die halbe per 5, 6 wngerische werleitgebt hat, aber die kauffleuth wenig dawon geführt, ist auch der mezen kohrn umb 10 und 11 groschen kaufft worden, der waiz aber per 18 u. 19 groschen, hat auch ein zimlich nassen somer gehabt.

1678 hat es einen sehr kalten winter gehabt und zimlich grosen schnee, also das man fast nirgent hat außfahren können, demnach ist solcher schnee weggangen, das man die weingartarbeit gleichwol wider zu rechter zeit hat anfangen können und ist diser somer zimlich dür gewest, als das es lang keinen regen gehabt, die weinber aber gleich wol schön gewachsen, wie auch Gottlob noch gut (164. l. vége) und auch noch zimlich viel, doch auß den guten gebürg viel herter blieben, als auß den Potten,⁴⁵⁶⁽⁵⁷⁵⁾ also das die kauffleuth auß den Freten⁴⁵⁷⁽⁵⁷⁶⁾ gebürg fast den maisten wein gekaufft, wegen der bindigkeit und den guten gebirg ligen laßen und den emer zu 5 und 5 1/2 auffs höchste bezalt, wol auch umb 7 in leutgeben, aber ist er 5 und 6 wngerische geben worden, nachdem aber ein geschrey außkamen, das es in der Rabau so sehr solte sterben, ist ein werboth geschehen, das unsere kramer auff keinen marck haben außfahren dürffen, wie den auch der jahrmarkh wmb Elisabeth (nov. 19.) alhier ist eingestellt worden, die wochenmärkh wor den Botschÿthor gehalten worden, wie man die frembten leuth, so won andern orthen zu unß her komen, den Gottes dienst beÿ zu wohnen, keinen einlaßen dürffen, wie wol sie manchmal den halben tag zugebracht wor der stadt und doch viel wnwerichter sachen dawon müssen fahren, welches erbärmlich an zu sehen gewest. In disen jahr ist St. Georgen beÿ Eÿsenstadt abbrunen biß auff 7 heußer. In disen jahr sind gestorben 179, copulirt 63 bar, gebohren 194 personen. (165. l. vége.)

Anno 1679. Ist der kneuffelmacher als Mattyás V., der wor disen ein rath alhier gewest, hat sich nach Holling werfügt einen weinberg zu kauffen, hat zu sich genomen ein Gety Gochÿner (?) schneider, dazu einen andern, welcher wor disen ein dreÿsigst⁴⁵⁸⁽⁵⁷⁷⁾ schreiber gewest, nach dem sie aber zu Holling⁴⁵⁹⁽⁵⁷⁸⁾ wegen des weinberg einen leykauff⁴⁶⁰⁽⁵⁷⁹⁾ getrunckhen und widerund heimgehen, ist der schreiber beÿ herrn Leobold Padl müll erfroren, aber seine mitgeffärn (sic!) haben ihm werlaßen und darüber gangen, welches Gott dermal eines wird fordern, ob das brüdicke lieb ist, diß werden sie am jüngsten tag misen zu werantworten.

⁷⁸In disen jahr hat sich der weinstock sehr schön erzeugt und sich überauß viel weinber sehen laßen biß schier haben wollen reif werden, hernach aber durch das wielfältige regenwetter, sehr verhindert, das sie nit alle zeitigen können, sondern sein überauß sehr werdorben, das nit der halbe theil ist worden, als man geschätzt hat, (166. l. vége) das traidt aber auch an manchen orth gar wenig gerathen, das eine waß hat man zalt per 9 und 10 gulden wor den leßen, won danen an ist schön trucken wetter gewest biß auff Tomanÿ (dec. 21.) und wie wol es offt hat geschneit ist es doch nur wie ein reiff gewest, und kein bestand gehabt.

In disen jahr hat man wegen des sterb,⁴⁶¹⁽⁵⁸⁰⁾ den zehet erst nach weinachten angeschlagen, welches sonst umb Martinÿ solte geschehen. In disen jahr ist ein sterb gewest, sein gestorben auff beiden theilen 2516 personen, geborhren 126, copuliert 56 par.

Diß 1680 jahr hat sich der winter übermasen trucken angelaßen und ist fast durchauß schön gewest das

wetter, also das es umb Ostern schön getrieben hat zu weingarten und sich wol angelaßen, worüber man sich sehr erfreut, weil es kein reif oder käffer gegeben, sondern solches wetter gehabt, das ihm es kein mensch beßer wünschen hat können, aber doch niemand gedacht, das es Gott so segnen werde, wie es wol geschehen. (167. l. vége.)

Ist auch wegen des sterb in der stadt Gottlob guter fried gewest, so hat man auch won kein krieg gehört, außer das die deutschen hinunter sein über die Raab auf Asonfaj⁴⁶²⁽⁵⁸¹⁾ und ihm sein kastellen alles zerstöhrt, und ihm werjagt, weil er im ewangelischen prediger eingesetzt, sein aber den selbig somer wider herauß gezogen und weiter nichts gethan, alß das sie die armen bauer haben außgezehrt, so ist dißes jahr auch traid und wein die menge gerathen, das man den mezen über won waiz den mezen zu 13 und 14 gulden kaufft, den ungarischen aber um 11, 12 gulden und hat man das jahr wegen des segen Gottes den emer waß kaufft per 10 und 15 gulden und haben die leuth fast geraufft um die waß, also wer ihm 15 oder 20 emer geschätzt, hat 30 oder 40 emer bekommen.

In disen jahr den 8 Maÿ ist unßer allergnädigste fürstin⁴⁶³⁽⁵⁸²⁾ 79 in den herrn selig entschlaffen, Gott werleihe ihr in der erden ein sanfte ruhe und am jüngsten tag eine fröhliche auferstehung zum ewigen leben, und unß allen zu seiner zeit eine seelige nachfahrt umd Christÿ willen. (168. l. vége.)

In disen jahr hat man umb Georgÿ den stadthurn angefangen zum bauen und hat man das mauerwerch biß nach Märtinÿ weil es schönes wetter gehabt, alles wericht, biß auff das tagwerch,⁴⁶⁴⁽⁵⁸³⁾ nach Martinÿ hat es angefangen zu schneiben und hat zimbleich grosen schnee gehabt, also das man nirgent hat hinfahren können, und haben die bauern ein färtl⁴⁶⁵⁽⁵⁸⁴⁾ holz umb 1 fl verkaufft, weil niemand in walt hat können fahren.

In disen jahr sein getaufft worden 122 personen, copuliert 124 bar, gestorben auff beyden seiten invencierte⁴⁶⁶⁽⁵⁸⁵⁾ und andere 225 persohnen, darunter zweÿ gewest sein, welche sich in brandwein und andern zu todt gesoffen haben.

In disen jahr am Tag Stephanÿ (dec. 26.) hat man ein stern gesehen mit einer langen ruthen, und won untergang die sonn herauff gangen, und wan der tag hat wollen hinunter gehen, ist er auff gang und hat man ihm sehen stehn won obgedachten dato an biß gegen...⁴⁶⁷⁽⁵⁸⁶⁾ (169. l. vége.)

Anno 1681 igsten jahr den 11 januárÿ ist bey den Jacob Ernst Kramer alhier auff den blaz bey der nacht umb 7 uhr ein bulster brinet⁴⁶⁸⁽⁵⁸⁷⁾ worden, und hat das gewölb über sich zerstoßen wie auch die thür, also das die kindßwarterin sambt den kind ist durchgefallen, aber ohne ainig schaden, Gott hat auch werhüett, das solches feuer weiter in kein hauß ist komen und etwaß abgebrent.

Den 20 dito sein bey ehrsamen rath die feuersordnung allen handwerchs zunfften außgetheillet worden das man sol sprizen und feuerämper⁴⁶⁹⁽⁵⁸⁸⁾ machen laßen, und in welche heußer solche komen sollen, in ersten wiertl... (több sor üres hely.)

In andern wiertl bey herrn Andreas Ferÿse (?) wie auch bey Jacob Pieß auff der Sangrub solche zu finden sein. (170. l. vége.)

In disen jahr ist des M. Hans Wolff Rößler sein stiefftochter won ein Baumgartnerischen krabathen durch ein drezerral (?) in der stuben bey den spinen geschossen worden, also das sie innerhalb 8 tagen ihren geist darüber hat auffgeben müssen.

80 In disen jahr ist auff den 18 april ein landtag außgeschrieben worden, ist aber auffgeschoben worden biß

auff den 23 may, da ist ihre römische kayßerliche maystett ankomen, wie wol die wngerischen graffen sembtlich mit den edlleuthen worher schon hiergewest sein, ist doch nichts worgenomen worden, sondern sein den kayser alle entgegen gezogen, und ihm das gleit herein gegeben, aber fast umb mitternacht ist es geschehen, wrsach dessen, weil kein graff hat wollen wor reiten, sondern jeder hat wollen der nechste bey den kayser sein.[470\(589\)](#)

Den 8 juny hat es alhier ein schauer gehabt, hat die Saurießl[471\(590\)](#) wie den straißgang ist zimlich getroffen, der Harkauer ihre Kogl aber hat (*171. l. vége*) es in grund erschlagen, wo es bunden ist gewest nicht so sehr, als die ungebundenen.

Den 14 juny ist ihre gräffliche gnaden herr Paul Esterhaßy zu einen palentino erwelt worden, Gott geb das derselbe Gott in himen zu ehren den ganzen land aber zu sonderlichen nuzen möge dargestellt sein worden.

Den 12 juny ist ihre kayserliche maystett won hierauß naher Neustadt gefahren, und alda werblieben biß auff den 18 augusty. Den 26 dito drauff ist ihre hochgräffliche exelenis herrn Christoph Butyan[472\(591\)](#) ein haubman, nahmens Abraham Adam Francitz gestorben, auff welchen er sich nechst Gott hat am maisten werlaßen, in dem er ihm wider den türken so hat brauchen können, das sich jeder meniglich darob werwundert, wie er den auch von ihm den türcken schon ist gefangen gewest, aber mit großen gelt wider ranjaniert (*sic!*), und hat ihm herr Johann Conrad Part, seine wermahung wor dem Potschÿthor in bey sein etlich 1000 personen gehalten, nachmals hat man die leich auff einen (*172. l. vége*) hiesigen landgutsche gesezt und naher Mihályba (*sic!*) auff sein gut geführt und alda begraben, das gleit aber hat man ihn hinzuß gegeben, anstad der gewöhnlichen gesänger, mit 6 drometen und 6 schalmejen.

Den 9 september ist ihr maystett naher Eberstorff won hier auß geraist und alda gejagt biß auff den 19 september, ist er wider komen.

81In disen jahr ist ein knab mit 12 jahren in breuhauß erschossen worden, als des brauers sein schwager won einen reuthknecht, wie auch ein reutter won einen hütter in Pozman ist erschossen worden.[473\(592\)](#)

Den 16 september nach dem der thurn won mauerer und zimerleuth albereit fertig worden, hat man auch den knopff sambt den adler drauffgesezt und sol in den knopff 6 1/4 mezen hinein können, ist alle mit kupffer bedeckt worden. Eben dißen landtag an des kayßers seinen nahmenstag ist won herrn Johann Conrad Part ihme zu ehren eine predig gehalten worden mit dißen reim: Wir binden dich mit lieb, (*173. l. vége*) dein thron bestehet in frömickeit, o herr, sey du unß hold, diß band bleib ungelöst, o liebhalter Leopoldt. Drauff hat man die stuck gelöst, mit drometer und herrbaucken, die music gehalten worden auff den thurn, hernach, bey den tag mit allerley musicalischen instrument auff den Blazl auffgewart.

Den 5. decembber ist won Pressburg die crón mit etlich tausend hieher gebracht worden: auff einen schönen roth sameten bekleidenen wagen, drauff so wie herrn, welche darzu werordnet und depudirt sein gewest, geseßen 9 und die cron zum Hinterthor hinein begleit und bey ihre kayserlichen mayestet seine wohnung worbey und also bald dem rathauß zue, und daselbst die cron abgelegt, alß auff den landhauß, wie man es damals genenth (*174. l. vége*), welches wir das rathauß nennen, ist auch damals die burgerschafft mit ihren gewehr neben den inungen, so die cron begleit, mit in die stadt bey Hinterthor hineingezogen und alda neben der kayß. reuterey auf gewart, biß es auff das rathauß komen ist, nachdem ist ieder man nach hauß gangen, drauff ist die kayserin den 9 decembber won den ehrwürdigen herrn, heiligen päter franciskány gekrönt und die cron auff die recht axel gesezt worden durch den titul. herrn erzpischhoff won Preßburg. Eben in disen jahr ist Rust zu einer königlichen freystad gehört, won ihre kayl. maystadt privilegiret worden. (*175. l.*

vége.)

1682. Nach dem ärnd ist bey der Frießing⁴⁷⁴⁽⁵⁹³⁾ ein feuer außkomen, sein 4 heußer abbrunen, wie auch andern leuth traidt in ihren stadl über 300 schöberl. Ist in disen jahr warm und traidt genug worden, so das man den weiz umb 10 gulden, das kohn aber per 8 gulden kaufft, die halb wein aber umb 4 ungerische werleitget worden, wo auch sonster wegen des krieg guter fried gewest, allein die deutschen sein imer hin und her in der Rabau ⁸²gezogen und grossen schaden gethan, hat auch wenig schnee gehabt in gar kein, biß nach weinachten, hernach hats schnee genug gehabt den ganzen außwerthes.

Den 12 december ist ihro ehrwürden herr Matthias Lang won der gewaltigen hand Gottes berührt worden, und nicht länger als dreÿ stund gelebet, die leichpredig hat gethan herr Johann Conrad Part, auß der 1. epistel (176. l. vége) St. Paully an die Korinther am 12 capitel: Auß gnaden bin ich, das ich bin.⁴⁷⁵⁽⁵⁹⁴⁾ In dißen jahr sein gebohren worden 171 persohnen, copulirt 62 paar, gestorben 152 persohnen.

1683. In disen jahr ist die mauer bei den gattern umb den Sarkanischen garten⁴⁷⁶⁽⁵⁹⁵⁾ gemacht worden. Nach dem neuen jahr hat es angefangen zu schneiben, und ist der schnee so lang gelegen in auß werths, das daß fasten hauen biß nach pfingsten gewehrt hat. Am tag Peter und Paullÿ ist ein widertaufferischer knab hieher komen, gebürtig won Groß Schützen und Prespurg und sich bey den geistlichen angemelt, er wolt die ewangelische religion annehmen und sich tauffen laßen, wie es den sein watter in einen brieff so er hieher geschickt (bekomet), er köne wo er from blieb, dabey wol seelig werden, er ist aber, da er getaufft worden schon 17 jahr alt gewest und hat den nahmen Nicolauß mit hieher gebracht, aber in der tauff auch den namen Christianus darzu bekommen, hernach ist es sehr dürr worden also das man das andre hauen nicht hat fortführen können, und ob es schon zu zeiten ein wenig regen gehabt, hat es doch nichts (177. lap vége) außgeben und die arbeith werhindert worden.

Den 4 jully endlich ist auch der tartar⁴⁷⁷⁽⁵⁹⁶⁾ ins land gefallen und in die Rabau auff den Haidboden fast alles werbränd, also das die leuth won hauß und hoff haben lauffen müßen, wie er sich alhier den 13 jully in Dudleß walt auffgehalten und in den Langschilling die Sämerin, wie auch die alte Wadlin auff der Wieden sehr gehaut und beschädiget, auch einen Schorrlaffer (?) ihren man daselbst in dem er auff einen acker geschniten, erschossen haben, da aber das geschrey herein komen, das er da wer, sein won unßer stadl 150 husaren, welche sich alhier auffgehalten, hinauß gefallen, wie auch 25 burger und bey den Steinenbrücl angetroffen, alda mit einander geschlagen, aber won den husaren 10 man geblieben, bey den feind aber beÿleuffig 16 man, nach dem der feind aber gesehen, das man ihm weit möchte nach sezen, hat er die gefangenen leuth bey den Kraspächer kreuz alle nider gehaut, deren an der zahl sollen (178. l. vége) zweÿ und dreÿßig gewest sein.

⁸³Den 10 jully hat die stadl die huldigung won ihro fürstlichen gnaden den Dökely angenommen,⁴⁷⁸⁽⁵⁹⁷⁾ auß der wersteh, die weil man won ihro maÿstet hat hilff begehrt, die selbige aber nicht erhalten können, hat auch imer zu lärmn geben und die burgerschafft mit auffziehung der wacht sehr beschwert worden, eben dißen tag abends hat es einen sehr großen schauer gehabt und nicht allein hier in weingebürg und traid sehr schaden getahn, sondern auch auff den dörffer.

Den 15 dito ist herr Párkocÿ⁴⁷⁹⁽⁵⁹⁸⁾ alhier mit 3000 man in nahmen ihro fürstlichen gnaden ankomen, und den 16 ditis drauff die ganze burgerschafft das jurament abgelegt, welchen aÿdschwuer herr Zacharias Mauß, fornehmre stadbürger, und dazue werordneter comesarÿ so wol won ein ersamen rath alhier, als won ihro gräfflichen gnaden herr Párkocÿ depudiert, und abgeleßen, worauff die ganze burgerschafft geschworen (179. l. vége), ihro fürstlichen gnaden herrn Emericius Dökely ihr lebenslang treu zu werbleiben

mit dißen Worten, so war unß Gott helf, drauff herr Mauß gesagt, nun das helff mir und euch der allmächtige Gott, der anfang dißes schwurß war im nahmen Gottes des watters und des sohnes, und des heyligen geistes amen, nach dem aber ist die ganze burgerschaft wider zu ihrer wehr und waffen gangen und ihr wacht wersehen, und ist das lager auff gmainer stadthor⁴⁸⁰⁽⁵⁹⁹⁾ geschlagen worden für den Schlipperthor.

In dißen jahr den 16 jully sein die jesuiten alhier abgeschafft worden, und alle ihre gütter zu gemainer stadt komen, kurz worher aber ist der Kroispecherisch bischoff, da er gemerkt, es möcht nicht wol außschlagen, mit seinen gelt dawon gewiehen,⁴⁸¹⁽⁶⁰⁰⁾ seine bauer aber haben ein keller wein frey gemacht und denselben (180. l. vége) gesund seiner außgetruncken, wie sie den viel wein zur wacht herein spendiret haben, es ist auch damall beÿ den pranger ein galgen mit einer seulen auffgesetzt worden, wofern sich einer oder der andre mit einen schuß vergreifen würde, es sei gleich wnwersehens oder auß worsezlicher weiß, de sol on alle gnad dahin gehenckt werden.

Den 17 jully ist unß ewangelischen won der dazue werordneten comisárÿen die St. Michaelis kirchen, Spitalkirchen, Georgenkirchen, sambt der wngrischen kirchen in nahmen ihro fürstl. gnaden Emericus Dökely widerumb eingehändig worden, hat herr Christoph Sowitsch laßen singen nun lob mein seel den ⁸⁴herrn, darauff das collect abgesungen, darnach widerumb den segen gesprochen, zulezt hat man gesungen auch bleib beÿ uns herr Jesu Christ (181. l. vége) Von danen sein die herrn comisárien in die Spitalkirchen und dan in die St. Georgenkirchen gefahren, und widerumb über alles eröffnet, haben aber nur 9 wochen gehabt, hernach widerumb den gegentheil antwort, nachdem der türck won Wien gewiehen, die belagerung won Wien hat nur 9 wochen gewehrt, es sein eben dazumal viel leuth won den türcken und husären umb die stadt her abgefangen worden, und in das lager geführt, hat mancher 34 gulden, mancher 15 gulden, 10 gulden müßen geben, welcher hat wollen loß werden, damit sie nur gelt zum sauffen bekommen haben, juden kinder hat man ains umb 5 gulden bekommen in lager.

Den 28 jully abends zwischen 7 und 8 uhr ist beÿ den Windmüllthor won einen wachter ein groser heÿschreck gefangen worden, da man ihn ein flieh⁴⁸²⁽⁶⁰¹⁾ außgeraufft, sein diße nach folgende ziffer darauff gestanden, 144589, waß es bedeuth, das waiß der liebe Gott, und (182. l. vége) ist diße flieh durch herrn Sterzen, ihro ehrwürden herrn Johann Conrad Part eingehändig worden, ist also den ganzen somer in den ganzen land groß jamer und elend gewest, also das man sich sehr besorgt, man werde das weinlöben nicht einbringen, welches Gott lob doch geschehen, und wie wol der schnee eingefallen, ob gleich wider zergangen, ist es doch wor Martinÿ (nov. 11.) nicht herein komen, und wegen des schlimen weg und wenig wiches⁴⁸³⁽⁶⁰²⁾ halber, so den leuthen in den damalligen krieg ist weggenommen worden, hat man dreÿ groschen won emer zu fuhren geben und nocht hat mans gern geben, wen man es nur haben hete könen.

Man hat auch damall wider auffes neue denjenigen comasárien, in nahmen ihr maÿstädt auff neu zurück schwören müßen, denselben getreu zu bleiben, darauff sein bald die kaÿserlichen soldaten in die worstadt ins winterquartier gelegt, wie auch die 2 innern stadthör damit besezt worden.

In disen jahr den (183. l. vége) 29 october ist Graan widerumb in der christen hände komen und den feind weggenommen worden, wie man dan zweÿ danckfest wegen der kaÿserlichen residentz stadt Wien und Graan gehalten und alzeit das te deum laudamus gesungen, darauff alzeit 3 mal salve geben, wegen der frucht wär traid genug gewest, wen es der feind nit so sehr verwüst hete, den wein hat man gleich wol einbracht, ist sehr gut worden.

In disen jahr sind copuliert worden 55 paar, geboren 390, gestorben 250.

85 Haben auch den ganzen winter die deutschen wölcker in land gehabt, so wol hier, als an andern örtern, wo auch alles weggebrent gewest, hat man gleich wol sodaten müssen halten, und noch gelt darzu geben, wie den wir in der stadt alle tag haben müssen 8 kaiserlichen soldaten gelt geben, wie es diß jahr ist zugegangen, möchte es einen stein in der erd erbarmen. (184. l. vége.)

1684 den 1 januarÿ hat es angefangen zu gefrieren und hat solche kälte gehabt, das es in solche zimer eingefroren, das es worhin kein mensch gemerkt, ist auch auff den dörffern der wein sehr gefroren, ist auch das weinholz sehr erfroren, hat auch einen sehr grossen schnee gehabt und hat gewehrt biß umb fasten, das man fast nirgent hat hinfahren können, ist auch in den fasten zu Prespurge eine wersammlung angestellt worden, wegen des armen landes und gedacht hier und da dem land zu helfen, das es widerumb in seinen worigen ruhstand möchte gebracht werden, aber sein unwerrichter sachen widerumb won einander gezogen, man hat auch zu Wandorf wegen der kimerlichen zeit, auch wegen der soldaten, so damall in der stadt und den dörffern herumb gelegen, zu Ostern den tanz abgeschafft und keinen halten laßen, weder in dorff, noch bey den closter droben, es ist in dißen jahr die Rabau (185. l. vége) won den deutschen ganz außgefressen worden, das auch die paurn won heußern entloffen seÿen, so unbarmherzig haben sie gehaust, so das sie auch auß keinen dorff nictes haben därfen hieher führen.

Das traid ist der mezen kohn per 27 gulden, umb Ostern der waiz per 35 auch auf 2 fn gulden verkaufft worden. Den 1 jully hat es einen grossen schauer gehabt, und das ganze geburg bey Volffs und nach den See alles erschlag, hat auch das waßer sehr schaden gethan, und zu Betlstorff⁴⁸⁴⁽⁶⁰³⁾ ganze heußer nidergerißen. Zu Loiperspach die Angermüll alle zu schanden gemacht.

Den 3 jully hat man die Pfalnzsteÿgen bey den Lacknerischen garten aussgeben, und hat man die claffter per 22 ungerische kaufft, in dißen jahr ist wenig traid worden, also das viel auß Öesterreich won Stockerauo ist hieher (186. l. vége) gebracht worden, und hat der mezen kohn nach den ärndt 2 fn 8 gulden kost, der waiz aber 3 sowie 5 gulden auch wol 3 fn 10 gulden, von wein aber ist diß jahr auch gar wenig worden, won wegen des grossen schauer und hat man auß ein 10 lb.⁴⁸⁵⁽⁶⁰⁴⁾ offft nur eines oder 2 schaffel wol bekommen, und ist die halb fertiger wein per 2 grl werleitget worden, und ist an allen orten in dißen land, groß jamer und noth geweßen, den die winter gefrier hat in dißen jahr großen schaden gethan.

86 In disen jahr ist Pest, Graan und Parkán⁴⁸⁶⁽⁶⁰⁵⁾ won oberist Starnberger⁴⁸⁷⁽⁶⁰⁶⁾ sowol auch mit den ungeren eingenomen worden, in dißen jahr hat es sehr viel güß geben und ist der Spiltbach biß zu den Georg Hauer hauß herauff gestanden, und den (187. l. vége) leuthen nicht allein in den gaßen, sondern auch auff den Blaz in die keller gerunen und grossen schaden gethan, auch auff den dörffern das heÿ und hier das krämet weggetragen und ist solches unwersehens in der nacht umb 1 uhr gar eilendes komen, da niemand an kein großwasser gedacht, das andern tages frühe haben die Neustiftler⁴⁸⁸⁽⁶⁰⁷⁾ ihr wieh unter die herd⁴⁸⁹⁽⁶⁰⁸⁾ getrieben, weil sie aber nichts davon gewust, ist das vieh ins waßer komen und dawon geschwumen, unßern fleischackern aber ist eine ertruncken, welche sie aber also bald gestochen und das fleisch der armen leuthen außgetheilt. (188. l. vége.)

1685. Ist abermal ein sehr kalter winter gewest und sehr grossen schnee gehabt, doch hat es in vielen weingebürg wegen der grossen kält sehr schaden gethan wnd viel stock ausgefroren sind, also das man viel gerstten hat müssen malhen laßen, ist auch gar ein kueller somer gewest, das die wainber nicht aller dinges haben fortwachsen können, wie sonst andere jahr, und ist ein sauerer wein worden, doch ist er umb 7 und 8 ungerische werleitget worden, der fiertige aber als 80, 82–83-iger ist per 6 und 7 reichstaller verkaufft worden, doch ist daß jahr mehr wein gewachsen, als das 1684-igste, in traid wer es sich wol hingangen, wan das feld nur wegen der theuerung hete können recht gebauet werden, und ist das kohn noch imer in

worig kauff (189. l. vége) werblieben, als nemblich der mezen per 35 gulden, der waiz aber drithalber gulden.

Der krieg hat noch imer seinen fortgang gehabt und hat herzog won Lothring⁴⁹⁰⁽⁶⁰⁹⁾ seine 100 pferd hier gehabt, ist einen pferd won den dazu bestelten personen, jeden tag geben worden 10 pfund heÿ, der kamerdiener aber hat müßen täglich geben 6 pfund habern, und den reutknechten ist won hauß zu hauß geben worden ieden auff 14 tag 10 biß 14. und 18 gulden wegen ligerstadt.

In disen jahr ist Neuheußl widerumb durch Gottes gnad in den christen hend komen und mit sturm eingenomen worden. (190. l. vége.)

871686 hat es mehr ein waichen wintter gehabt, als einen harten und ist der schnee nicht alzeit lang blieben, sondern bald zergangen und ist imer kotig gewest.

Anno 1688. Zweÿ tag vor Weinachten hat sich ein büchsenmacherjung, in den laden auff den Blatz mit einer bistolen erschossen, ist woll nicht gleich gestorben, aber wie sich tag und nacht geschieden haben, ist er darauff gestorben, wan man ihm gefragt hat, warumb das ers gethan hat, hat er geantwortet, das er nimmer leben hat mögen.⁴⁹¹⁽⁶¹⁰⁾

1691. Anno 1691 denn 20 februärig frie ist daß feuer beÿ den zischmanmacher beÿ den Vindmültor⁴⁹²⁽⁶¹¹⁾ in den stal zwischen 5 und 6 uhr ausskomen, sind 22 heiser abgebrunen, hat der wind daß feuer erstmal auff daß maudthauß⁴⁹³⁽⁶¹²⁾ getragen, zum andern hat der wind daß obere colegium⁴⁹⁴⁽⁶¹³⁾ biß auff die Viten⁴⁹⁵⁽⁶¹⁴⁾ auff daß wasserhauß⁴⁹⁶⁽⁶¹⁵⁾ getragen und sindt biß Insgasl ale zwo zeill abgebrunen. (191. l. vége.)

Anno 1692. Ist abermal ein sehr kalter winter gewest und sehr grossen schnee gehabt.

Anno 1692 ist zu endt deß jahr ein geschwinde theuerung worden in wein und draitt, ist der emer wein umb 6 biß 7 reichstaller werkaufft worden, der mezen weiz umb 2 gulden biß 2 1/2 fl, der mezen korn 38 (?) gulden biß 2 fl.

In disen jahr sindt auch unsere liben herrn geißtlichten alle gestorben, nemblich die wohlerwürthigen herrn Christoph Sowitsch⁴⁹⁷⁽⁶¹⁶⁾ und dan titul herr maÿgister Johann Conrath Bärthius.⁴⁹⁸⁽⁶¹⁷⁾ Gott der allerhöchste werleihe beÿden eine fröhliche aufferstehung zum ewig freuden leben, und wiell die arme ewangelische gemein sehr über dise beÿde plözliche todtes fähle betribet worden, so wolle eß der höchste widerumb erfreuen, und das liebe heÿlige wort Gottes rein und wnwerfelscht biß ans ende der welt erhalten, (132. l. vége) und weillen eine löbliche ewangelische gemein widerumb 2 anderen liebe pretiger erwehlet hat, als nemblich die ehrwürthig herrn Adam Gruber, ein ewangelischen gemein in der königlichen freystadt Modern etlich jahr gewester 88treue eÿfriger seelsorger, ist solcher nach ordtenlicher wahl hieher won Modern abgeholt worden, wie wohl ihn die liebe moderische ewangelische gemein unghern entlassen, allen durch Gottes heylige schickung ist eß uns zugefallen bewiligt worden und alß wnser lieber seelige herr Sowitsch gestorben und unser lieber herr Barthius auch allweil mit krankheit beladen gewesen, wurte uns Öedenburgern won unsern allergnädigsten kayser könig und herrn wergünstiget, einen capolan neben herr Barthen zu halten, ist auch balt der ehrwürtige herr Michael Meißner⁴⁹⁹⁽⁶¹⁸⁾ eineß hochlöblichen Sachs-Gottischen regiment gewester fhüer feldtpretiger ortentlich won einer löblichen ewangelischen gemein erwellet worden und haben dise liebe 3 herrn den Gottes dienst vereinlich verwaltet sambt andern darzu gehörig werichtung, alß aber hernach unser lieber seeliger herr Barthius in herrn seelig entschlaffen, (193. l. vége) wurte hernach der wohlehrwürtige herr Michael Meißner won einer ganzen ewangelischen

gemein zum völlig pretiger eingesetzt. Gott lasse ihm diese beyde liebe herrn geistlichen fehrner befohlen sein, und erhalte sie bey so beschwerlichen zeiten unter seinen flügeln und behiete sie vor allen geistlichen und leiblichen feinden, helffe ihnen ihre beschwerliche ambtsorg gedultig tragen und wollen sie iri beruft viel freude haben, bekehre Gott alle feinde und mache guete freunde auß ihnen, wehre allen werfolgern und lästern seines heyligen worts und erhalte sie neben einer ganzen lieben ewangelischen gemein bey den reinen wort Gottes und mache uns alle auß gnaden seelig umb Christi Jesu willen amen herr Jesu amen.

Es sindt auch grosse berg flüß gewesen dises jahr. (194. l. vége.)

Anno 1693 ist weg deß gelts grosse confusion gewesen, derweg die gultiner, hat niemandt keinen anehmen wollen, hernach haben die kayserlichen münzen aösch ([?]) golten, alß nemblich ein kayserlicher 6-er hat gelten 7 kreuzer, ein kayserlicher funffzehner 17 kreuzer, ein kayserlicher reichstaller 2 fl, ein ducaten ⁸⁹⁴ fl, hernach sindt die 15 ner als 17 kreuzer golten haben auff 6 groschen oder 18 kreuzer komen.

Den 28 may ist umb 12 uhr so ein grosses wasser in eyl komen, das eß niemandt gedächt hete, ist so plözlich gewachsen, ist bey den scherel am Ferberischen hauß biß an die fenster gangen und überauß hoch dieff gewachsen, hat sehr grossen schaden an unterschiedlichen orthen gethan, ist eben damalt mein keller und preß hauß halb vol wasser angeloffen, das ich die waß ihn keller habe auffspreuzen müssen, das eß das wasser nicht gehoben hat. (195. l. vége).

den 10 julj sindt auch 2 malafiz personen alhier mit den schwert hingerichtet worden, hernach alle beyde körper bey den galgen^{499a(619)} verbrennt, eineß als der man war ein halter won Pamhacken hat erlich jahr mit zauberey ungangen und menschen und nch bezaubert, daß weib war auch eine halterin won Vandorff, hat auch 2 1/2 jahr den bösen feindt gedient. Gott erbarme sich aller fromen christen und lasse ja den bösen feindt nicht oder seinen anhang keine macht noch gewalt über uns, der herr Jesu erhalte unß alle in seiner gnadt und gebe das noch fehrner das böse gestrafft und das guete befördert werden möge.

Den 18 julj ist abermal ein sehr grosses wasser gewesen, wie das worige gewest ist den 28 may, hat eben solchen schaden gethan, den 11 augusti ist ein wnglaubige meng heÿschrecken in das weingeburg eingefallen.

Dises jahr ist gar ein gueter wein gewachsen, ist gleich in lesen der emer umb 6 biß 7 reichstaller verkaufft worden, das geträydt ist sehr theuer gewesen, 1 mezen waiz umb 2 fl 5 gl. und 8 gl, das korn 1 mezen umb 5. 6 gulden. (196. l. vége.)

Den 3 december sindt soldaten fast in alle häuser einquartiert worden, den 6 december sindt die gultiner widerumb außgeruffen worden, das man alle ohn wnterschied hat annehmen müssen wor woll, alß einen wor 60 kreuzer ([?]) 6 wngerische haben auch sollen einen groschen gelten, die 5 er hat man müssen einen wor 6 groschen ([?]) nehmen.

Dises jahr ist ein sehr grosser winter gewest, hat in weinholz sehr grossen schaden gethan, auch haben wir starke winter quartier gehabt, haben über 200 man fuß wolk won den fürst Salmischen regiment in der worstadt gehabt und ihnen müssen essen und trinken schaffen den ganzen winter durch, die herrn officier haben allerhandt kurzweil und spüll getriben, sindt auch umb fasten noch werkläyder theilß ärgerlich in den maßcrätj gangen, eben solcheß haben sie in fasching tag auch gethan, aber waß wunder Gott der allerhöchste schickte einen sehr ⁹⁰grossen harten donnerschlag whrplözlich won himen eben um 4 uhr nachmittag, der gleichen bey manß gedencken absonderlich umb diese zeit nicht ist erhöret worden, aber eß hat doch Gott sey ewig dankh, keinen schaden gethan, aber die bössen ([?]) brüd haben sich wenig drein

gekert, helffe Gott das dises himelß wunder ja unseren armen stadt und den ganzen land nichts beses bedeuten möge. (197. l. vége.)

1694. Anno 1694 ist ein mitmäsiges jahr gewesen, ist auch das liebe getraid theuer gebliben, wie in den worig jahr, der wein ist geleitgebt worden zu 7 auch 8 wngarische, ist ein sehr harter winter gewesen und sehr viel schnee, das fleisch hat 7 auch 8 wngarische goltten, sindt auch weg der einquartierten soldaten sehr geplagt gewesen.

1695. Anno 1695 hat der grosse schneh noch alleweil gewehrt und sindt disen winter durch etwa 50 schne gefallen und biß ins april monath gewehrt, auch ist dise ostern das fleisch umb 8 wngerische außgehackt worden, weg deß gelt is eß auch wunderlich zuegangen, hat niemandt kein gulden stükh zu 7 groschen nemen wollen, auch ist das liebe geträydt in may das korn umb 2 fl 15 gr. der waiz aber umb 3 fl biß 10 ja 12 groschen verkaufft worden und das rintfleisch umb 9 ungerische, das kalbfleisch umb 10 bis 12 ung.

Den 5 juny ist in der nacht ein grosser reif eingefallen und in wnterschidlichen geburgen grossen schaden gethan, auch ist der wein mitmässig gerathen und zimblich saur gebliben, iß die halb umb 7, 8 ung. werleitgebt worden umb Michaelis iß er schon auff 2 gl. komen auch 12 ung.

Auch haben wir hier den chursächlichen generalstab⁵⁰⁰⁽⁶²⁰⁾ in quartier gehabt. (198. l. vége.)

Anno 1696. It ein mitmässiger winter gewesen, am 12 februar ist beÿ den Rottenoxen⁵⁰¹⁽⁶²¹⁾ an einen sonntag umb 10 uhr ein feuer außkomen, aber durch Gottes gnaden balt ohne schaden gedämpffet worden, den 6. july ist von sehr großen regen wetter ein grosses wasser worden in unsern Sbitlbach, das sich im kellern grossen schaden gethan, ist auch holbentheil in mein hoff hereingestandten, das liebe geträydt hat Gott sey ewig dankh wol gerathen, obgleich der waiz sehr brandig gewessen, ist doch 1 mezen won einen taller verkaufft worden, das liebe korn umb 14 biß 16 auch 15 gulden, die gersten umb 13 biß 14 gulden, den haber umb 7 auch 8 gulden.

Auch ist den 30 augustj ein grosses schauerwetter geweßen ⁹¹und ihn unterschiedlichen gebürg grossen schaden gethan, worauß in den aussern gebürg auch ist der wein unterschiedlich geweßen, theiß guet theiß saur genug, ist fast keiner geleitgebt worden, sondern gleich in lessen umb 6 biß 7 toller verkaufft, das fleisch ist zu end diß jahr auff 6 ungerische komen, dises jahr haben wir ebenfalß den chursächlichen generalstab gehabt. (199. l. vége.)

1697. Ist gleich in anfang sehr grosse kälten geweßen und gleich drauff sehr grosser schne gefallen, und in anfang deß februárj groß schnegestöberwetter geweßen.

In jully ist ein grosse forcht und schrecken über den leut hier herumb umd auff der haydt außkomen, haben sich weg den rebelen sehr gefürcht, das die schnider won den Feldt und weingarten entloffen sindt, aber eß ist durch Gottes gnadt balt gestilt worden.

Das liebe getraidt ist verkaufft worden das korn zu 1 fl, der waizen won 33 gl, 35 gl, gerst 2 fl komen, der liebe wein ist gar guet worden, ist der emer verkaufft worden zu 9 reichstaller, aber eß ist sehr wenig worden.

1698. Ist auch grosser schne gewesen, das getraidt ist verkaufft worden, nach den neuen jahr der mezen korn zu 22 biß 24 gl, der waiz 35 biß 38 gl.

Am freÿtag nach mitfasten (*sic!*) hat man hier einen alten betagten man won Harkau Roßner genandt

welcher einen man mit willen todt geschlagen ihm seinen wagen und 2 roß genomen, beÿ den galgen gekopfft und auff das rat gelegt, war ein sehr große schar, sindt unsre beÿde lieben herrn geistlichen alß titl. herr Adam Gruber und titl. herr Michael Meißner im kalesch mit hinaus gefahren in getröst. Stadtrichter war gewessen (200. l. vége) ihro herrlichkeit herr Michael Kerschneritsch.

Den 23 merz ist ein sehr grosses wasser gewesen ist auch in meinen keller über die weinflaß außgangen, hat grossen schaden im unterschidlichen kellern gethan.

Dises jahr haben wir die heÿsterischen soltaden im quartier gehabt. Den 14 september ist biß auff den 18 ein freÿschießen gehalten worden, hat titl. ihre herrlichkeit herr Ferdinandt Dobner⁵⁰²⁽⁶²²⁾ alß herr stadtrichter eine schöne oration auff der ⁹²schießstadt wor viel 1000 personen abgelegt, welche auch mit schönen sinbiltern in den truck außgangen, welche wircklich ietzt worhanten sind.

Mein wein den 96-ger gewechs habe den emer verkaufft umb 11 fl den titl. herrn cammermister zu den herzoglichen hoffstab zue Elß. Das pfund fleisch hat golten 6 biß 6 1/2 denar sampt den äcciß der stadt.

1699. Ist unsers allergnädigsten königs undt herr Josepho alß den 24 februárj in der keiserlichen haupt und residenzstadt Wien, das königliche beÿlag (sic!) gehalten worden mit der herzoglichen prinzin Amalia auß Hanover. Gott der höchste erhalte dißes liebes band und segne sie den ganzen landt zu trost und freid und zu selben eÿgner vergnüegung zeitlich und ewig amen. (201. l. vége.)

Den 23 märz ist der unglückliche tag gewesen abermallen diser unserer armen stadt im dem es ein feuer balt nach 8 uhr frueh in der Neustiftt auskamen und die Neustiftt, Kornmarkt, Hintergassen und lang Zeil über 100 häuser in etlich stunden jämmerlich weckgebränt. Gott behiete unsre arme stadt fehrner von feuer und wassers noth und für allen geistlich und leiblichen übel und herzenleÿdt.

Sonst ist dises jahr ein gar schön segensegenreiches jahr in obst geträÿdt, und wein, und andern sachen gewessen auch alleß sehr guet, gerathen, das korn ist umb 18 gl auch 1 fl werkaufft worden. Der weiz umb 1 fl 10 gl der wein aber gleich nach den lesen umb 8, 9 bis 10 reichstaller werkaufft worden, welcher auch sehr sieß und guet geweßen. Das pfund fleisch ist mit den 1/2 ungerischen stadt acciß umb 6 ungerische gehackt worden. NB. Den 29 maÿ ist eine arme welche eine andere arme mit gifft vergeben umb 12 uhr geköpft worden beÿ den pranger, willen den Palatinus der waß verhindern wollen, sindt unsere herrn nach Eÿsenstadt gefahren, und sich gegen den Palatinus verantwortet, stadtrichter war titl. herr Ferdinandt dobner. (202. l. vége.)

Anno 1700 ist auch groser schne im winter geweßen hat auch den 26 biß 28 merz sehr geschneit, das man gar nichts in weingarten biß nach ostern arbeiten können, sindt auch die tagweg den leyden sehr theuer bezalt worden, die liebe geträÿt ist auch schlecht gerathen, wegen diß vielfältigen regen auff den wein hat man grosse hoffnung gemacht aber alß die weinbehr am besten haben zeitig sollen ist eÿtel (sic) regweter geweßen ist also saur worden eß ist ein solcher bester (sic) weg zum ⁹³fahren geweßen von Michaelj biß advent, das eß nicht zu sagen ist, der mezen korn hat umb weinachten 28 gl biß 1 taller golten und sehr schlecht getraydt der waiz zu 2 fl der mezen gersten zu anfangs 16 biß 18 gl aber bolt biß auff 1 taller gestigen, das pfund fleisch zu 5 1/2 ungerische, den 28. october in der nacht nach 12 uhr, hat der allerhöchste Gott unsern allergnädigsten könig Josepho sampt seiner königlichen gemahlin Amalia mit einen holtseligen erbprinzen erfreut in der kaÿserlichen residenz stadt Wien namens Leopoldus, Josephus, Johannes.

94 Betűsoros mutató.

A

Adózás 59, 69.

Ágfalva 71.

Aldobrandini 4.

Anagramata Hung. Sopronia 10.

Angerer Potzmann 66.

Angermühl (Loipersbach) 85.

Annus aureus 12.

Antau 29.

Apafi 54.

Aranyszarvas 74.

Arbesfeld 7.

Artner Erhard 13, 27, 37.

– Wolfgang 11, 17, 23, 25.

Árusítóbódék 65.

Árvíz 20, 36, 48, 86, 89, 90.

Aspang 3.

Asszonyfa 78.

Auer 55.

B

Babocsa 58.

Balf 11, 16, 71, 85.

Balfi-kapu 83.

– utca 11, 23, 25, 26, 66.

Bánfalva 17, 76, 85.

Barkóczy F. 83.

Barth Konrád 21, 73, 74, 80, 81, 82, 84, 87, 88.

Bástya 11, 21, 23, 30.

Batthyány 15, 16, 31.

– Ádám 37.

– Kristóf 80.

Bazin 57, 71.

Bécsújhely 8, 42, 64, 65, 69, 75, 80.

Belváros 76.

Bernstein 37.

Berzence 58.

Bethlen Gábor 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22.

Bierhaus 52.

Birnwaldl 15.

Bocskay István 7, 9.

– ostroma 7, 8.

Borbolya 29.

Borkivitel (szabadalom) 17.

Borostyánkő 37.

Bósing lásd Bazin.

Botten gróf 60.

Brandner 75.

Brückl-torony 21.

Burg 17.

Burger Hartl 57.

Burkheim 3.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / C**

C

Címer (városi) 17, 18.

Collalto Rambold gróf 15.

Csehország 18.

Csémy J. 74.

Csepreg 15, 31.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / D**

D

Dampierre 14, 15.

Dán követ 74.

Dobner Ferdinánd városbíró és polgármester 91.

Dornfelt János 10.

Dudler Mih. 40.

Dudlesz-erdő 82.

Duerloch hg. 60.

Durat 42.

Dülők 28, 30, 32, 37, 39, 46, 48, 55.

E

Ebersdorf 80.

Egerer (Eger) Jakab 9, 10, 14.

Eggenberg hercegnő 72, 78.

Ehrharten 59.

Einfalter Mathies 9.

Eisenstadt lásd Kismarton.

Eleonora királynő 17.

Engelich 17.

Erdburger 75.

Ernő főherceg 3, 23.

Érsekújvár 57, 86.

Esterházy Francis 41.

– László 37, 41.

– Miklós 16, 20, 22, 23, 31, 33, 36, 38.

– Pál (nádor) 80.

95– Tamás 41.

Eszéki híd 59.

Esztergom 84, 86.

Ev. lelkeszek elűzése 3, 73.

Ev. temető 73.

Ev. templom 73.

Eysner 55.

F

Falussy (Faloschi) 41.

Fauth Marx 10.

Fehérló 51.

Fehér-torony 12, 29.

Fekete István v. ev. püspök 78.

Ferdinánd király 14, 15.

– II. 16, 19, 25.

– III. 47.

– IV. 34, 35.

Ferenciek kolostora 17.

Fertőboz 77.

Fertőmeggyes lásd Meggyes.

Fertőrákos 11, 15, 24, 46.

Feryse (?) Andreas 79.

Feuerer János 18.

Feuerordnung 79.

Fischergasse lásd Halász-utca.

Forchtenstein lásd Fraknó.

Forkher Graf von Augsburg 60.

Fotor 76.

Fraknó 16.

Francitz Ábrahám Ádám 80.

Frankfurt a. M. 52.

Frettner-dűlő 77.

Freund megyesi bíró 5.

Frey Mih. 68.
Fridelius János 21.
Frieß Georg 66, 68.
Frießing 81.
Fövényverem 79.
Fuchsenjäger István 9.
Furth (rét) 60.
Fux (Fuchs) Ulrich 31.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / G**

G

Gager (Gayer) Balázs 9.
Gally 43.
Gartnerin 67.
Geiwister Math. 47.
Gelligisch János 65.
Gensel János Ádám 13.
– Kristóf 13.
– Gepffer Andre 23.
Gerengel Simon 3.
Gewölber 63.
Gileser Mert 30.
Gisnig (Güssing) 37.
Glasel (?) biboros 22.
Gnyll 47.
Grad György polgármester 46, 65.

Gran lásd Esztergom.
Grayß 45.
Grefftner 47.
Greit (chreit) weingarten dűlő 11.
Grössl Blasy 40.
Gruber Ádám 87, 91.
Grundtner 48.
Grüne Turm 12, 29.
Güns lásd Kőszeg.
Günsberger Gábriel 4.
Győr 4, 5, 45.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / H**

H

Hadiadó 85.
Halász-utca 26, 67.
Hackhelberger Nik. 30, 37.
Harangozási jog 69.
Haritzer 39.
Hartlieb György 10.
Hartmann 68.
Hasenöhrl (városi) téglagyár 8.
Határjárás (határigazítás, Rákos) 46.
Hátsókapu 11, 12, 21, 30, 81.
Hátsó-utca 92.
Hauer Georg 18, 35, 39, 86.

Heflein lásd Hóflány.

Hegykő 68.

Heideboden 58, 82.

Herberstein 4.

Hinterntor lásd Hátsókapu.

Hosszúsor 12, 73, 76, 92.

Hóflány 75.

Höhenberger Hans 70.

Höller 55.

Hutbiegel 8.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / I**

I

Ikrlich 41.

Ikvapatak 86.

Ispotály-templom 51.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / J**

J

Jäger János 18.

Jezsuita-rend 83.

Jogar (polgármesteri) 12.

József király esküvője 92.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / K**

K

Kalkbrenner 75.

Kalten Eck 21.

Kanizsa 6, 58, 60.

Kanradt 66.

Kara Musztafa 82.

Kehr Mart. 62.

Kerschneritsch városbíró 91.

Kéry János 72.

Ketter J. 70.

[96](#)Khainsaker 39.

Khinigsberig von 8.

Khling 7.

Khraisbach 24.

Királyi szabadalom 17.

Kiskomárom 39.

Kismarton 8, 14, 16, 17, 37, 56, 73, 75.

Kitsee lásd Köpcsény.

Kivégzések 50, 65, 76, 89, 91, 92.

Klausner 21.

Klein-Komorn 39.

Klingenbach (Kelénpatak) 70.

Kohlenberg (Kollenberg) 48, 55, 66.

Kohlenhof lásd Kópháza.

Kollégium 87.

Kollonics 5, 70, 72, 74.

Komárom 45, 58.
Kópháza 7, 8, 60, 70, 76, 83, 84.
Kópházi major 7.
Korcsmaszer 36.
Korneuburg 33.
Kornmarkt lásd Ógabonatér.
Koronázás 17.
– Eleonora (1622) 17.
– Ferdinánd (1625) 19.
– Lipót (I.) 48.
– neje (1681) 81.
Koronázódomb 19.
Kovácsszer 12.
Kőkapu (Steintor) 75.
Kőszeg 56, 65, 69.
Kramer Ernst Jakab 79.
Kramer Gy. 61.
– Mátyás polgármester 9, 11, 18.
Kramerhütten 65.
Krems 33.
Kreuzweingarten 55.
Kroirr Georg (bűnügy) 65.
Kroisbach 45.
Kutak 32.
Kühlberg 55.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / L**

L

Lackenbach lásd Lakompak.

Lackner Kristóf polgármester 10, 12, 15, 18, 20, 21, 22, 24.

– ház 73.

– kert 67.

Lakompak 17, 22, 37.

Landsee lásd Lánzsér.

Lange Geld 16.

Langemath 7.

Langer Hans 36.

Lange Zeil lásd Hosszúsor.

Lang Mátyás 38, 52, 66, 82.

Langschilling 55, 82.

Lánzsér 9, 22.

Lany 31.

Laxenburg 64.

Leber 33.

Lebm Toman 39.

Leipzig 30.

Leonhartsberg 7.

Leopoldus főherceg 25.

Liceum 73.

Lilienkron András Pál 74.

I. Lipót király koronázása 48.

– – házassága 64, 65.

Loipersbach (Lépesfalva) 70, 75, 85.

Lorettó 75.

Lotharingiai Károly herceg 86.

Lóversenyter 7.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / M**

M

Magdeburg 5, 23.

Magyar-utca 11.

Mansfeld Károly gróf 20.

Márcfalva 29.

Máriacelli-kereszt 75.

Mátyás főherceg 5.

– (II.) király 10, 11, 12.

Mauß Zachariás 83.

Mauthaus 69, 87.

Maximilian (Miksa) főherceg 13.

Mägeler 55.

Meggyes 5, 30, 32, 33, 69.

Meggyesi lázadás 5.

Mähren 18.

Meißner Mih. 88, 91.

Mélyút 56.

Merat Georg 30.

Merwisch lásd Meggyes.

Michaelisgasse 7.

Michaeltor 19.

Mihályi (község) 78, 80.
Miksa király 13.
Minzer herceg 60.
Modor 57, 87, 88.
Mola boaria 29.
Montecuccoli 57, 60, 61.
Morvaország 18.
Mörbisch lásd Meggyes.
Musketier 59.
Müllendorf lásd Szárazvám.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / N**

N

Nádasdy Fer. 30.
– Pál, 30, 60, 61, 69.
Nagyszombat 71.
Nait János 18.
Natl Lipót polgármester 39, 67, 68, 70.
Neckenmarkt lásd Nyék.
Neisiedl lásd Nezsider.
Németújvár 37.
[97](#)Neuberg 55, 66.
Neuheisl 57.
Neustadt (Neistadt) 8, 42, 64, 65, 69, 75, 80.
Neustift 76, 86, 92.
Neustift (kreuz) 76.

– tor 75.

– Nezsider 7.

Nikolsburgi béke 16.

Nordhausen 34.

Nyék 60.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / O**

O

Ochsenmüll 29.

Ógabonatér 12, 76, 92.

Olmütz 30.

Országgyűlések.

– soproni (1622) 16.

– – (1625) 19.

– – (1635) 25.

– – (1681) 80.

– pozsonyi (1618) 12.

– – (1619) 14, 15.

– – (1630) 22.

– – (1647) 34.

– – (1655) 47.

Ostffy Miklós 78.

Ötvös-utca 11.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / P**

P

Pach (Poch) Hans 68.
Padl Leop.-malom 77.
Paier (Payr) Georg 30.
– Hans 63.
– Mihály 39.
Pálffy 5.
Pápa 4, 5, 6.
Pápay Imre 3.
Papréti kút 32.
Párkány 86.
Pásztori Zs. 74.
Pauer János 10.
– Mih. 18.
Pázmány 17, 24.
Pecsenyéd 75.
Pecsét (városi) 18.
Pécs 58.
Pellengér 50, 65, 83.
Pénzdevalváció 16, 18.
Pest 86.
Pestisjárvány 6, 25, 32, 48, 49, 77, 78. (1679. évi).
Pethe Márton 5.
Petsching lásd Pecsenyéd.
Pfister Joh. 34, 47.
Pieß Jakab 79.
Pilman Georg 68.
Pocher 25.

Polanersteig 8.
Polgármesteri jogar 13.
Pongräyn 51.
Porymár Lorenz Georg 45.
Potschyperg 60.
Potschigassen lásd Magyar-utca.
Potschytör 77, 80.
Pottersdorf 8.
Potzmann 48, 55.
Pöttelsdorf 85.
Pozsony 38, 57, 71, 72, 81, 85.
Prága 13, 66.
Preiner Mátyás polgármester és városbíró 74.
Preining 42, 45.
Pressburg lásd Pozsony.
Pretolony lásd Szentbertalany.
Prizomann E. Lajos 73.
Purchhaim (Puchheim) 45.
Pucher János 10.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / R**

R

Rábaköz 85.
Raidl Tóbiás 10.
Raytl Gotth. városbíró 42.
Rákos lásd Fertőrákos 42.

Rákóczi 23, 33, 35, 50, 54, 63.

Récény 6, 9.

Rechnitz lásd Rohonc.

Reformáció 66.

Regensburg 22, 45.

Reissing Melchior 65.

Rämbßger 48.

Révay Judit 30.

Riedl 65.

Ritzing lásd Récény.

Rohonc 37.

Rosenkrantz Mihály 10.

Rosengasse lásd Rózsa-utca.

Rothenburg 3.

Rózsa-utca 65, 66, 76.

Rößler H. W. 79.

Ruckherzu lásd Végfordulat.

Rudolf császár 3, 10, 11.

Russ Georg 18.

Rust 17, 36, 45, 81.

– templom építése 39.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / S**

S

Salamon (Pottendorf) 17.

Salm herceg 89.

Salzburg 34
Sandgrube 79.
Sárkány-kert 82.
Sáskajárás 89.
Saubrunner 48.
Saurießl (Virágvölgy) 80.
Sämerin 82.
98Sebacher 25.
Selegszántó 29.
Serin (Zrinyi) 31.
Serpilius János városbíró 68, 70.
Sigendorf 46.
Silbergasse lásd Ötvös-utca.
Slesien 20.
Sowitsch (Sobitsch) Kristóf 34, 40, 73, 74, 83, 87, 88.
Souches hadvezér 54.
Sörház 52.
Spitalkyrche 51.
Stahremberg 86.
Steinenbrückl (Steinambrückl) 46, 82.
Steiner Jakobus városbíró és polgármester 18, 22, 23, 42.
Steinhaufen 55.
Steinmann Math. 41.
Steintor 75.
Sterz 84.
Stockerau 85.
Strozzi gróf 60.

Sulzbach őrgróf 60.
Sch.
Schabrin (Csepreg) 31.
Schedl Veit 7, 65.
Schifferstein Andreas 43.
Schlatmer Philip 50.
Schlippergasse lásd Balfi-utca.
Schläßing (Szilézia) 30, 67.
Schmitgase 36.
Schneider Georg 35.
Schowitzperig 39.
Schwarz György templomatya 46, 54.
Schwingberger 48.
Schubert Joh. 44, 61, 73.
– Paulus 36.
Schuh I. 68.
Schwaiger 37.
Schwartzenberg báró 5.
Schwinghamer 65.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / Sz**

Sz

Szalonak 15.
Szárazmalom 29.
Szárazvám (Müllendorf) 75.
Szárhalmi kőfejtő 51.

Széchenyi György püspök 71, 78.

Székesfehérvár 6.

Szélmalom-u. 56, 76.

– kapu 87.

Szentbertaláni Menyhért 5, 10.

Szentgotthárd (csata) 61.

Szent György (község) 77.

Szent György-templom 23, 25, 27, 38, 57, 83, 84.

Szent korona 14, 17, 81.

Szent Mihály-templom 3, 7, 8, 36, 40, 41, 43, 44, 83.

Szigetvár 58.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / T**

T

Tamisch Mátyás városbíró 10.

Tatár 82.

Tawiesel Mihály 10.

Taschen Mih. 23.

Temető (ev.) 73.

Thököly 68, 83.

Tiefenweg 56.

Tormásy P. 73.

Trautenstorfer (Trauttmannsdorff) Ádám 7, 8.

Trencsén 17.

Triefel Mihály 10.

Torstenson Lenart 32.

Török háború 61.

Tschürtz 22.

Tüzesetek 10, 11, 12, 22, 23, 25, 26, 32, 39, 41, 43, 51, 57 (Hosszúsor), 59 (Újteleki kapu), 63, 65, 66, 67, 69, 75 (1676. évi), 76, 79, 81, 87, 90, 92.

Tűzrendészeti szabályzat 79.

Tyrnau lásd Nagyszombat.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / U**

U

Unger 18, 51.

Ungerische Schule (líceum) 73.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / V**

V

Vágóhíd 11, 30.

Várárok 12, 21, 29, 30, 67.

Várfal 12, 21, 69.

Várkapuk 12.

Városház 21, 73, 81.

Városi bitófa 89.

– címer 17.

– faraktár 15.

– tanács Bécsbe idézése 3.

– téglagyár 8.

Várostorony 48, 76, 79, 81.

Vasvári béke 61.

Végfordulat 25, 26, 67.

Vendl Herman 68.

Virágvölgy (Saurießl) 80.

Vörös ökör (vendégfogadó) 90.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / W**

W

Wadlin 82.

Wagner Jakab 10, 18.

Walbersdorf 29.

Waldek gróf 60.

Wallonder 6.

Walter Ádám 10.

99Walthauser 10, 18.

Wandorf lásd Bánfalva

Warkoweil 39, 76.

Wasserhaus 87.

Waxman Georg 70.

Weißenburg lásd Székesfehérvár.

Weißl 51.

Wesselényi Ferenc 47.

Weydendorffer 65.

Wieden 12, 26, 87.

Wien 8, 61, 65, 69, 84 (ostroma).

Windmühlgasse 56.

Windmühltor 19, 75, 84.

Windter Mátyás városi hadnagy 46.

Wirtshausgasse 36.

Wisemmath 7.

Witner 57.

Wittenberg hg. 60.

Wittnyédy István 44.

Wolff 73.

Wöser Georg 8.

Wurm János ezredes 44, 49.

**1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / SOPRONI KRÓNIKÁK II. PAYR GYÖRGY ÉS PAYR MIHÁLY
KRÓNIKÁJA 1584–1700 / Betűsoros mutató. / Z**

Z

Zagersdorf 75.

Zarhalben 51.

Zemendorf 28.

Zenigdorf 28.

Zeiss ezredes 71.

Zichy plébános 69.

Zinsendorf gróf 90.

Zöldtorony 12, 29.

Zrinyi Miklós 33, 44, 58, 59, 60, 61.

– Péter 63, 69.

Zsigmond király 21.

Zuana György (városbíró) 51.

– János, 18, 27.

– Péter (polgármester) 44, 51.

HIRDETÉS

PESTI MAGYAR KERESKEDELMI BANK

Alapított 1841-ben kelt királyi szabadalomlevéllel.

Bármely ügyben készséggel ad felvilágosítást.

Alaptőke és tartalékalapok: 64,100.000 pengő.

Soproni fiókja: Várkerület 117. szám Telefon: 92, 132.

Sürgőnycím: COMMERZ.

Az új villamos árszabás mellett érdemes a

Löverekben

villamos rezsót, tűzhelyet, vasalót, hőtárolót és szivattyút alkalmazni.

Az új gáztarifa pedig a

városbeli konyhák és fürdőszobák üzemét teszi olcsóvá!

SOPRONI TAKARÉKPÉNZTÁR

a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank leányintézete

Alapított 1842 Sopron, Széchenyitér 19 Telefonszám 23

Kölcsönöket folyósít ház- és földingatlanokra. – Betéteket legjobban gyümölcsöztet. – Foglalkozik a banküzlet minden ágával. – Minden ügyben díjmentes felvilágosítással szolgál.

BAUMANN BÉLA

OKL. KŐFARAGÓMESTER ÉS CEMENTÁRUGYÁROS

SOPRON, KŐFARAGÓ-TÉR 5. – TELEFON 469

Mindennemű kőfaragó-, műkö- és cementmunkák, építőanyagok eladása

LÖVÉRSZÁLLÓ

110 szoba
Központi fűtés
Hideg és meleg folyóvíz
Lift
Garázs
Bar
Tennisz pályák

Elsőrendű szálloda a tizezer holdas városi erdő közvetlen közelében.

Bérlő:
Horváth Imre
Telefon 622 és 714.

Minden házban igazi öröm a családi sör!

Felvételeit
előhívja
másolja
nagyítja
gyorsan, szépen

MOLNÁR ZOLTÁN
foto-illatszertár
Sopron
Templom-u. 27.
Telefon 690

Mindig nivós műsor a Városi Moziban!

Telefon 424

Perkovácz Félix

SZÉCHENYI-TÉR 12 SOPRON TÁVBESZÉLŐ 888

Kitűnő konyha
Elsőrangú borok
Állandó frissen csapolt sör

„HUBERTUS” VADÁSZLAK

Sopron legkedveltebb üdülő- és kirándulóhelye.

Egész éven át nyitva.
Rendkívül mérsékelt árak.

Gyönyörű kilátás az osztrák Alpesekre.
A várostól 3 km-nyire.
Jól ápolt sétautak.

A Soproni Városszépítő-Egyesület tulajdona.

Bérlő: Konrad Frigyes.
Távbeszélő: 633.

MED. UNIV. dr. HERNFELD PÁL LÖVÉR-PENZIÓJA

EGÉSZ ÉVBEN NYITVA. KÖZPONTI FŰTÉS
HIDEG-MELEG VÍZ. – TELEFON: 940

VASÁRUGYÁR R.T.

SOPRON, CSENGERY-U. 32.

GRUBER-PENZIÓ A VÁROSLIGETBEN

TÁVBESZÉLŐ: 484. SZÁM

Szép magaslati, por- és szélmentes helyen, tölgyes- és fenyveserdők közvetlen közelében.
Ideális üdülőhely. 38 modernül berendezett szoba, folyóvízzel, fürdőszoba, villanyvilágítás.

Terrasz szép kilátással.
Kivánatra dietikus konyha.
Egész éven át nyitva.

BÉRLŐ: KIS FERENC.

RAUNER MIHÁLY

NEMZETKÖZI SZÁLLITMÁNYOZÁSI VÁLLALAT

HIVATALOS VASUTI SZÁLLÍTÓ

Bútorszállítás
Raktározás
Fuvarozás
Elvámolás

Sopron, Manninger-út 8–10. szám
Távbeszélő: 577
Városi iroda: 900

Pannonia-Szálló
A VÁROS KÖZPONTJÁBAN

Hideg és meleg folyóvíz
Központi fűtés
Garage
Klubhotel

TELEFONSZÁM
80

SELTENHOFER FRIGYES FIAI

ALAPÍTVÁ: 1816 SOPRON TELEFON: 66

MAGYAR KIRÁLYI UDVARI SZÁLLÍTÓK

Legelső tűzoltószer, kutszivattyú és gépgyár, harang-, fém- és vasöntöde
Harangok, vasállványok, tűzoltófecskeendők

úgy kocsi-, mint motorfecskeendők, továbbá harangöntés, fémöntés, kutak stb., stb., beszerzéseknél forduljon bizalommal minden tekintetben teljes garanciát nyújtó megbízható keresztény gyárunkhoz s a legnagyobb készséggel adunk díjmentesen költségvetést, kívánságra díjmentesen kiszállunk, kedvező fizetési feltételeket adunk sok évi jótállás mellett.

Gyártmányaink a párizsi világkiállításon az aranyéremmel, azonkívül sok-sok arany- és ezüstéremmel és díszoklevéllel kitüntetve.

Hazánk legrégebb, több mint 125 év óta fennálló keresztény gyára

SOPRONI IDEGENFORGALMI R.-T.

SOPRON, VÁRKERÜLET 44

Telefonszám 379

A magyar kir. Államvasutak és a Győr-Sopron-Ebenfurti Vasut hivatalos menetjegyirodája

FÜRDŐ-ÜZEM

AUTÓBUSZ-ÜZEM

IDEGENFORGALMI ÜGYEKBEN DÍJTALAN FELVILÁGOSÍTÁS!

FÉNYKÉPÉSZET

Lobenwein Harald

FOTÓSZAKÜZLET / AMATŐRLABORATORIUM

Sopron, Kossuth L.-út 13. / Tel. 352

Hackstock Károly

vaskereskedés, Várkerület 74. Telefon 33

Tűzhelyek, kályhák, zománcedények, építési anyagok!

Minden jó soproni polgár tagja a Soproni Városszépítő Egyesületnek!

A Soproni Városszépítő Egyesület

FAISKOLÁJA

a legjutányosabban szállít

gyümölcsfa csemetéket

és

díszcserjéket

Távbeszélő: 220 és 379

Telep: Sopron, Harkai-út.

EGYÜNK

Stauffer

SAJTOT – VAJAT

IZÜK ÉS TÁPÉRTÉKÜK FELÜLMULHATATLAN

Tómalom Strandszálló

Étterem, penziórendszer. Polgári árak!
Strandfürdő, csónakázás. Autóbuszjárat a városba és a Lövérékbe.

Egész éven át nyitva!

Tulajdonos Kovács Vince

Telefon 152

RÖTTIG-ROMWALTER

NYOMDA R.-T.

KÉSZÍT NYOMTATVÁNYOKAT, KÖNYVEKET ÉS EGYÉB NYOMDAI TERMÉKEKET A
LEGKÉNYESEBB IZLÉST KIELÉGÍTŐ KIVITELBEN

SOPRON, DEÁKTÉR 56

TÁVBESZÉLŐ: 19

VIRÁGOT

RAFFENSPERGER FERENC FIAI

VIRÁGTERMEIBŐL

SOPRON, Erzsébet-utca 9. Tel. 54. / Kossuth L.-utca 45. Tel. 780.

Kertészet: Nándorfásor 8. Tel. 610. / Alapítási év 1803.

Diebold-Foto

Sopron, Mátyás király-u. 1.

Telefon: 378

FELSŐLÖVÉRI PENZIÓ

KITŰNŐ ELLÁTÁS

MÉRSÉKELT ÁRAK

FENYVES-SOR 7

Tulajdonos: Dr. PÁLOVICH ISTVÁNNÉ

1942. VI. ÉVFOLYAM 2. SZÁM / A SOPRONI SZEMLE KIADVÁNYAI.

A SOPRONI SZEMLE KIADVÁNYAI.

(Kaphatók a kiadóhivatalban.)

	Á
1. <i>Becht Rezső</i> : Az én városom	20
2. <i>Thirring Gusztáv dr.</i> : Az első soproni népszámlálás	30
3. <i>Varga Lajos dr.</i> és <i>Mika Ferenc dr.</i> : A magyar Fertő halászata az utolsó 12 esztendő folyamán	50
4. <i>Lauringer Ernő</i> : A rekonstruált capitoliumi trias-szobrok Sopron város múzeumában	30
6. <i>Payr Sándor</i> : Zinzendorf és Sinzendorf grófok Sopronban	30
9. <i>Romwalter Alfréd dr.</i> : Római-kori sajtolt üveg Sopronból	20
10. <i>Csipkés Kálmán</i> : Soproni órakiállítás	50
12. <i>Thirring Gusztáv dr.</i> : Sopron népessége a 18. század elején	30
13. <i>Breuer György</i> : A sopronmegyei madárvárták	30
14. <i>Szádeczky-Kardoss Elemér dr.</i> : Sopron vármegye Zsirakörnyéki (délnyugati) részének geológiája és morfológiája.	50
15. <i>Soós Imre</i> : Adatok a sopronmegyei középbirtokok 16. századi történetéhez	50
16. <i>Storno Miksa</i> : Adatok a soproni festészet történetéhez I., II.	80
17. <i>Becht Rezső</i> : Soproni évszakok. Tél.	30
19. <i>Zügn Nándor</i> : Soproni erdészeti régiségek	30
20. <i>Kolb Jenő</i> : Régi játékkártyák és kártyafestők Sopronban	40
21. <i>Leitner József</i> : Bredeczky Sámuel (1772–1812)	30

22. <i>Kárpáti Zoltán dr.</i> : Érdekes és újabb növényelőfordulások Sopron környékén	20
23. <i>Csipkés Kálmán</i> : Üveg- és keramiai kiállítás Sopronban	40
24. <i>Dr. Wiczián Dezső</i> : Payr Sándor (1861–1938)	30
25. <i>Becht Rezső</i> : Soproni évszakok. Tavasz	30
26. <i>Kapuy Vitál</i> : Egered. (Helytörténeti tanulmány)	30
29. <i>Főző Géza</i> : Soproni gesztenyések	20
30. <i>Becht Rezső</i> : Soproni évszakok. Nyár	30
31. <i>Thirring Gusztáv</i> : Sopron vármegye községeinek népesedési fejlődése az utolsó 150 év alatt	50
32. <i>ifj. Csemegi József</i> : Sopronbánfalva középkori templomai	50
33. <i>Veszelka László dr.</i> : A soproni rajziskola története 1778–1799. (Első közl.)	50
34. <i>Stornó Miksa</i> : Római-kori leletek Sopron Belvárosából	80
35. <i>Csipkés Kálmán</i> : Régi soproni egyházi ruhák	80
36. <i>Weinberger G. A.</i> : Ifj. Storno Ferenc (1851–1938)	30
37. <i>Csatkai E. dr.</i> : A gróf Szapáry-kastély Bükön	10
38. Kapuvári népviselet. I.	80
39. <i>Becht Rezső</i> : Soproni évszakok. Ősz	30
41. <i>Németh Sámuel</i> : A soproni evangélikus líceum könyvtárának érdekességei: inkunabulák, unikumok	60
42. <i>Verbényi László dr.</i> : A soproni rajziskola története (II. közl.)	50
43. <i>Énekes Kálmán</i> : A sopronhorpácsi kastély	80
44. <i>Kokas Kálmán</i> : A szanyi népviselet	80
45. <i>Varga Lajos dr.</i> : Nagyméretű darázsfészkek a soproni Felsőlövérékből	30
48. <i>Vitéz Lenky Jenő</i> : Király József Pál	40
49. <i>Levárdy Rezső</i> : id. Storno Ferenc pannonthalmi működése	50

50. <i>Romwalter Alfréd dr.</i> : A Hallstatt-La-Tène korabeli vaskohászat Sopron környékén	30
51. <i>Verbényi (Veszélka) László dr.</i> : A soproni rajziskola története (III. közl.)	50
52. <i>Csatkai Endre dr.</i> : A zsirai (gyülevizi) kastély	1.
53. <i>Sandy Dezső</i> : Csornai népviselet	80
54. <i>Becht Rezső</i> : Soproni évszakok. 5 műmelléklettel és 12 szövegközti képpel.	2.
55. <i>Ruhmann Jenő dr.</i> : Torkos László. (1839–1939.)	30
56. <i>Vitéz Házi Jenő dr.</i> : A soproni plébániai iskola	50
57. <i>Verbényi (Veszélka) László dr.</i> : A soproni rajziskola története. (Negyedik közlemény.)	50
58. <i>Varga Lajos dr.</i> : Hat év előtti osztrák vita a Fertő tó sorsáról	50
59. <i>tóth-lipcsei Fabricius Endre</i> : Sopron és a Napoleon-i háborúk	50
61. <i>Csatkai Endre dr.</i> : A simasági kastély	50
62. <i>Neubauer Elemér</i> : Ágfalvi népviselet	50
63. <i>Csatkai Endre dr.</i> : Klieber József szobrász és a soproni régi kaszinó oromzata	30
64. <i>Becht Rezső</i> : Város és erdő	30
65. <i>Dr. Verbényi (Veszélka) László</i> : A soproni rajziskola története	50
66. <i>Bergmann Pál</i> : Sopron városfejlesztési terve	10
67. <i>Dr. Mollay Károly</i> : Sopron vármegye középkori történelmének nyelvészeti és történeti kérdései	30
68. <i>Csipkés Kálmán</i> : Régi soproni cégek	50
69. A fertőrákosi püspöki kastély	50
70. <i>Östör József</i> : Tévedések, ferdítések. Széchenyi István tudóstársasági alapítása. – Magyar nyelvtudása. Állítólagos gőgje. Újabb a Karolina-ügyben	50
71. <i>Thirring Gusztáv</i> : A Széchenyi-család soproni házai	50
72. <i>Lauringer Ernő</i> : Széchenyi István gróf az érmészetben	50
73. <i>Thier László</i> : Széchenyi- emlékek	50

74. <i>Csatkai E.</i> : Széchenyi-műemlékek Nagycenken	50
75. <i>Berecz Dezső</i> : Moller Ede 1853–1882	50
76. <i>Radó István</i> : A soproni Széchenyi-könyvtár	30
77. <i>Adalékok a soproni Széchenyi-irodalomhoz</i>	10
78. <i>Verbényi (Veszélka) László</i> : A soproni rajziskola története. (Utolsó közlemény.)	50
79. <i>Schindler A. dr.</i> : Városszéli telepítés	50
80. <i>Storno M.</i> : Néhány sopronmegyei régi templomról. Képekkel	10
81. <i>Csatkai E.</i> : A dénesfai gróf Cziráky-kastély	50
82. <i>Thirring Gusztávné Waisbecker Irén</i> : Emlékek viharos időkből, amikor a Széchenyiek megszerették Sopront	50
83. <i>Benkő László dr.</i> : A soproni Nemes Magyar Társaság. A legrégebb magyar önképzőkör	30
84. <i>Bergmann Pál</i> : Sopron városrendezésének kérdései	80
85. <i>Hárs György</i> : Csákányütés a belvárosban	50
87. <i>Kotsis Tivadar</i> : Barlangok a tóalmi erdőben	30
88. <i>Csipkés Kálmán</i> : Régi bábsütő emlékeink	50
89. <i>Csatkai Endre dr.</i> : A röjtöki kastély	10
90. <i>Soproni krónikák</i> : I. Petz Dániel és fia krónikája	20
91. <i>Massalsky Miklós herceg</i> : Volt-e Julianus Apostata császár Sopronban?	1.
92. <i>Vajk Artúr</i> : A brennbergi szénbányászat és a bécsi hajózható csatorna	1.
93. <i>Csatkai Endre dr.</i> : A nagylozsi báró Solymossy-kastély	1.
94. <i>Németh Sámuel</i> : Mértékletességi Egyesület Sopronban 1619.	80
95. <i>Storno Miksa</i> : A soproni kulcsleletek alaki változásai	1.
96. <i>Csipkés Kálmán</i> : Vitnyédi fejfák	1.
97. <i>Thirring Gusztáv dr.</i> : Adatok Sopron 112 év előtti gazdasági helyzetének ismeretéhez	1.

98. <i>Storno Ferenc</i> : Régi soproni borsajtók, hordók és mércékről	1.
99. <i>Udvardi Lakos János</i> : Adatok a Soproni Kereskedelmi Testület multjához	1.
100. <i>Csatkai Endre dr.</i> : Sopronmegyei kastélyok	1.
101. <i>Győrfi János dr.</i> : Sopron és környékének rovarfaunája	1.
104. <i>Csatkai E. dr.</i> : Sopronmegyei kastélyok	10
105. <i>Reményi V.</i> : Brennbergbánya szociális fejlődése	50
106. <i>ifj. Csemegi József</i> : A Keresztelő Szent János tiszteletére épült kápolna Sopronban	50
107. <i>Hajós Elemér</i> : Karácsonyi és újévi népszokások a Rábaközben	50
108. <i>Verbényi László dr.</i> : A testületi nevelés nyomai Sopronban a kereskedelmi tanonciskolák megindulása előtt	50
109. <i>Kárpáti Zoltán dr.</i> : Sopron környékének fontosabb gyógynövényei	50
110. <i>Horváth Tibor Antal</i> : A horpácsi prépostság	50
111. <i>Heimler K. dr.</i> : Thirring G. és munkássága	50
112. <i>Németh S.</i> : Egy soproni ábrándos történetíró Borgátai Szabó J.	50
113. <i>Thirring L. dr.</i> : Sopron népessége 1941. jan. végén.	50
114. <i>Géfin Gy. dr.</i> : Adalékok Sopron művészettörténetéhez	50
115. <i>Csatkai E. dr.</i> : A virtsológi Rupprecht-kastély Sajoskálon	50
116. <i>Csipkés Kálmán</i> : A Városi Múzeum borászati emlékei	50
117. <i>Storno M.</i> : Soproni városrészletek 1852-ből	50
118. <i>Kotsis Tivadar</i> : Sopronkörnyéki barlangok	50
119. <i>Mollay K. dr.</i> : Soproni élet a 15. század második felében	10
120. <i>Hajós Elemér</i> : A rábaközi népviselet	20
121. <i>Storno Miksa</i> : A római amfiteatrum és nemesium Sopronban	50
122. <i>ifj. Csemegi József</i> : Középkorú kőlámpások Sopron területén	50

123. <i>Thirring G.</i> : Adatok a soproni céhekről a 19. század első felében	20
124. <i>Kárpáti Z.</i> : Érdekes és újabb növényelőfordulások Sopron környékén	50
125. A Seemann házaspár művészete	20
126. <i>Csipkés K.</i> : Sopron sz. kir. város múzeumának régi céhedényei	50
127. <i>Östör József</i> : Széchenyi és vármegyéje	10
128. <i>Vitéz Házi Jenő</i> : A soproni polgárjog megszerzésének története	80
129. <i>Berecz Dezső</i> : Frankenburg Adolf harmadik felesége	80
130. <i>Hamar Gyula</i> : Gamauf Teofil feljegyzései Kis Jánosról	50
131. <i>Weger Imre</i> : Néprajztérképek módszere	10
132. <i>Csatkai Endre</i> : Kinek a műve a soproni régi színház oromcsoportja?	50
133. <i>Kotsis Tivadar</i> : Sopronkörnyéki barlangok	50
134. <i>Östör József</i> : Széchenyi István és Sopron	10
135. <i>Lauringer Ernő</i> : A Sopron városi múzeum térképgyűjtem.	10
136. <i>Csatkai Endre dr.</i> : Az első soproni magyar színelőadás szereplőinek levélváltásából	10
137. <i>ifj. Csemegi József</i> : Prédikált-e Kapisztrán János a soproni bencéstemplom kőszószékéről	10
138. <i>Mollay Károly dr.</i> : Adatok a soproni ispotály történetéhez	10

Végjegyzet

1 (Megjegyzés - Popup)

A Füredi-házban 1773-ban Trost György építőmester lakik († 1804); a telekkönyvben a házra kivetett adók egyike: „wegen künftigen Neubau”. Talán lehet ezen az alapon Trostra gondolni, mint az épület átalakítójára?

2 (Megjegyzés - Popup)

Schneider Jakob, Pörgölényből (Pilgersdorf), 1682-ben. Polgári lajstrom, VI. kötet.

3 (Megjegyzés - Popup)

A lorettói Purr János volt az órás; *Gamauf: Denkwürdigkeiten*, XVIII. kötet. A városi számadások kivonata. 1679-ről „vier Bauherren von der Neustadt wegen des Stadthurmes hier”.

4 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1784. év, 1005. tétel. 1785. év, 980. tétel. E szerint Kühnel 12 ízben jött el Eszterházáról.

5 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1790. év, 543. tétel.

6 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1815 év, 3822. sz. tétel.

7 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1829. év, 4422. és 4545. sz. tétel.

8 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1778. év, 293. lap.

9 (Megjegyzés - Popup)

Bártfai Szabó László: A Széchenyi-család története. II. kötet, 692. l. részletesebb adatok nélkül.

10 (Megjegyzés - Popup)

A Sz. Mihály-templom levéltárában őrzött számadások szerint 1046.50 forintot tett ki a kőműves-számla.

11 (Megjegyzés - Popup)

Érdekes közeli példája ennek a balti katolikus templom.

12 (Megjegyzés - Popup)

„Unterschiedliche Beylagen von neu erbauten Evang. Betthaus de Anno 1782 et sequ.” Kézirat a városi levéltárban. 1782, III. 13. „Zu Baumeistern aufgenommen Neumayer, Ringer.” A pozsonyi Kimmach Lajos mint szakértő szerepelt.

13 (Megjegyzés - Popup)

Öst. Kunsttopographie, 24. kötet, 179. l.

14 (Megjegyzés - Popup)

A sopronihoz 1863-ban Förster Lajos, a rusztihoz Schöne Lajos tervei szerint.

15 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1805. év, 1148. sz. tétel.

16 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1789. április 27-én Neumayer és Mattis Lőrinc ács kéri a tanácsot, hogy lépjen fel a gróf ellen, mert hír szerint háza átalakításánál keszthelyi munkásokat akar alkalmazni. 1790. április 26-án a gróf bejelenti az építkezést és kéri az úttest egy részét; május 4-én nagy vita után megkapja. Az építésre azonban csak később került sor, mert 1798-ban a szomszéd háziúr, Torkos András, kéri a tanácsot, hogy a Festetich-építkezésekkel kapcsolatos rongálások szűnjenek meg és keskenyebb építkezési állványok kerüljenek oda, mert szabad közlekedésében korlátozva van. Tjk. 1798. év, 1451 sz. tétel. A Neumayer jelezte tervrajz a jelenlegi háztulajdonos, Prickler Jánosné birtokában.

17 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1794. év, 1509. sz. tétel.

18 (Megjegyzés - Popup)

A képek sorsáról lásd Soproni Szemle, 1940. évf., 284. l.

19 (Megjegyzés - Popup)

Hild Vencel fia, Ferdinánd, építette át a Schwáby-család számára.

20 (Megjegyzés - Popup)

Eredeti házán túl hamarosan kezdődött a mai színház helyén álló tó partján a tűzoltószertárak egyikével. Mikor 1793-ban Neumayer ezt a helyet kéri a város tanácsától, a tűzveszélyre való tekintettel nem kapja meg. 1795-ben újra kérte és ígérte, hogy a tó zsilipházát odább viteti és feltölteti a tó egy részét. Ekkor a város a területet licitára bocsátotta és Neumayer 49 forintért és 3 krajcárért megszerezte. 1797-ben eladja Neumayer Óváry Ferencnek régebbi házát, az adás-vételi szerződés szerint új (neuerbautes Haus) háza mellett. Utána Neumayer János (1779–1846) a ház örököse, felesége Flandorffer Katalin volt.

21 (Megjegyzés - Popup)

Österreichische Kunsttopographie, XXIV. köt., 285. l.

22 (Megjegyzés - Popup)

A kismartoni hegyi templom anyakönyvében egy József Lajos nevű fiát 1766-ban kereszteltette meg Ringer József I.; ez tehát a soproni mester nem lehet. Hasonlóan nem Ferenc, aki 1763-ban született és 1788-ban 98 (!) éves korában ugyancsak a hegyi templomban esküszik. Sajnos, az anyakönyvek néha csak a zavart fokozzák! Ferenc is építész volt.

23 (Megjegyzés - Popup)

A céhiratok a kismartoni Wolf-múzeumban.

24 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1779. év, 384. l. Polgári lajstrom.

25 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1782. év, 242. l.

26 (Megjegyzés - Popup)

A Sz. Mihály-templom anyakönyvei szerint.

27 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1789. év, 1983. sz. tétel.

28 (Megjegyzés - Popup)

Lössl tervrajza a városi levéltárban. Fasc. XXV. 6584a.

29 (Megjegyzés - Popup)

Építéstörténetét részletesen lásd Sopron Szemle, 1938, 169. l.

30 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1796. év, 2008. sz. végzés.

31 (Megjegyzés - Popup)

Lásd részletesebben Soproni Szemle, 1939. évf., 317 l.

32 (Megjegyzés - Popup)

Lásd részletesebben Soproni Szemle. 1939. évf., 305 l.

33 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1802. év, 1625. sz. végzés.

34 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 61. sz. tétel. Házát az adás-vételi szerződések könyve szerint Seiler Mátyás vette meg 1804-ben 8200 forintért.

35 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Szemle 1939. évf., 324. l.

36 (Megjegyzés - Popup)

Atyja 1803-ban halt meg, 64 évet élt.

37 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1803. év, 61. sz. tétel.

38 (Megjegyzés - Popup)

Az adás-vételi szerződések szerint Öller Mátyás eladta építőteltét a mai Színház-utcában Wallheim János kereskedőnek. Ez a teleknek a Várkerület felé eső részét építkezés céljából megtartotta, a kész házat 1807-ben üresen eladta Kröss Karolinnak (a mai 15-ös számú ház), míg a mai Thirring-ház felé eső részt Handler Jakab vette meg tőle, házat azonban csak lassan építette fel, sőt még 1810-ben, mikor eladta Spanraft Józsefnek, a szerződésben kötelezi magát, vakolásról és meszelésről még gondoskodik és látható állapotban adja át az épületet.

39 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1805 év, 354. és 420. sz. tétel

40 (Megjegyzés - Popup)

Adás-vételi szerződések könyve, 1810, 218. l. A mai Zöldfa-kocsmát vette meg Handler a gróftól.

41 (Megjegyzés - Popup)

Sopronvármegye, 1925. VIII. 20. Sümeghy Dezső cikke.

42 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1814. év, 2017. sz. tétel.

43 (Megjegyzés - Popup)

Várkerület 85. szám. Tanácsjegyzőkönyv 1816. év, 1402. sz. tétel.

44 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1815. év, 1095. sz. tétel.

45 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1815. év, 304. sz. tétel. A Széchenyi-tér helyén állt tavat is felmérték vele

ugyanakkor.

46 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1815. év, 2745. sz. tétel; 1820 év, 1609. sz. tétel.

47 (Megjegyzés - Popup)

Egyemeletes formájában a 18. század végén épült.

48 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1820. év, 41. sz. tétel.

49 (Megjegyzés - Popup)

Kialakítása emlékeztet a Peck-kávéház homlokzatára, amely Handler Ferdinánd műve.

50 (Megjegyzés - Popup)

401. sz. tétel.

51 (Megjegyzés - Popup)

Adás-vételi szerződések könyve. Hasenauer Márton és Ágost a város érdemes főmérnökei voltak.

52 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv 1829. év, 3160. sz. tétel; 1824. év, 2102. sz. tétel és 1827. év, 4339. sz. tétel.

53 (Megjegyzés - Popup)

József 1881-ben halt meg, 85 évet élt; fia, Ferdinánd, többek közt az Orsolyita és a szürke nénék templomának építője 1888-ban.

54 (Megjegyzés - Popup)

Lehet, hogy a tótlipcsei Fabricius-családból – bár a címer nem egyezik teljesen. Kempelen B.: Magyar nemes családok. IV. 12. old. Siebm. 128.

55 (Megjegyzés - Popup)

Azonos a Siebm. 148 t. levővel, nemességet Gabriel István ruszti tanácsos kapott. Nagy Iván: Magyarország családai, IV., 307.

56 (Megjegyzés - Popup)

Siebm. 162. t. szerint csontot tartó kutyák vannak a címerben is sisakdíszben is.

57 (Megjegyzés - Popup)

Nagy Iván: Magyarország családjai, IV. k., 450. l.

58 (Megjegyzés - Popup)

Hasonlóságot mutat a Nagy Iván V. 333. lapon közölt Jenisch-címerrel.

59 (Megjegyzés - Popup)

Payr Sándor: A régi soproni városház. 11–24. o.

60 (Megjegyzés - Popup)

Sopron sz. k. város monográfiája. Forrásanyag. I. rész. 425. oldal.

61 (Megjegyzés - Popup)

Idegenek a régi Sopronról. Scarbantia. 2. kötet. 30. oldal.

62 (Megjegyzés - Popup)

Lásd: Soproni Szemle. 1937. 212. o. 1938. 100. oldal.

63 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv. 1819. 2165., 2601., 2920., 3053. számú tételek.

64 (Megjegyzés - Popup)

6 Maurer Ferdinándnak képe a Dómban a Tisztító tűz; később elszegényedvén, megengedte a festőnek a város, hogy étkezőt nyisson; ebből lett a mai Rókalyuk. Maurer Ignácra lásd: Soproni Szemle. 1938. 30. o. Ehrlinger rajztanítóra lásd: Soproni Szemle. 1938. 261/2. és 317. o.

65 (Megjegyzés - Popup)

Mayer: Geschichte von Wiener Neustadt. IV. kötet, 57. o.

66 (Megjegyzés - Popup)

Soproni Tanácsjegyzőkönyv. 1810. 955. sz. tétel.

67 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv. 1781. 200. és 398. o. 1802. 145. sz. tétel. 1807. 159. és 2097. sz. tétel.

68 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv. 1816. 807. sz. tétel.

69 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv. 1784. 1353. sz. tétel.

70 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv. 1827. 3685. sz. tétel.

71 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv. 1827. 3325. sz. tétel.

72 (Megjegyzés - Popup)

Tanácsjegyzőkönyv. 1828. 1686. sz. tétel. 1829. 2075. sz. tétel. 1830. 3968. sz. tétel. A céhláda a városi múzeumba került. A benne volt írásokból nem derült ki a céhalapítás éve, így Winkler Elemér, a soproni céhek történetírója a 18. század végére gondolt. A soproni céhek története. 11. o.

73 (Megjegyzés - Popup)

Lásd e kiállítás katalógusát és ismertetését. Továbbá Winkler i. m. 11. o.

74 (Megjegyzés - Popup)

A mult század második felében megjelent naptárok (Városi levéltár) alapján.

75 (Megjegyzés - Popup)

A szöveget fényképmásolat alapján közöljük, amelyet *dr. Verbényi László* volt szíves rendelkezésünkre bocsátani.

76 (Megjegyzés - Popup)

Kéziratgyűjt. 27. Ea. 251. sz.

77 (Megjegyzés - Popup)

Góbi Imre: A magyarországi ág. h. ev. egyetemes egyház levéltárának jegyzéke: Budapest, 1915, II., 58. l.

78 (Megjegyzés - Popup)

Von der Zerstörung Jerusalems.

79 (Megjegyzés - Popup)

A polgárkönyv bejegyzése: *Georg Bayer zm burger auffgenuhmen worden den 11. februáry anno 1613, erlegt daß onus 3 fl.* Burger Register 1535–1624. Városi levéltár.

80 (Megjegyzés - Popup)

Gerengel Simon, a soproni ev. egyházközség megszervezője, az alsó-ausztriai Potschachban született. Aspangban volt pap. 1551-ben inkvizíció elé állították, majd Salzburgba vitték, itt a vártorony börtönében negyedfél évet töltött fogságban. Kiszabadulása (1554) után Rothenburgban, Burkheimban lelkészkedett. 1565-ben hívták Sopronba lelkésznek. Sopronnal már régebben összeköttetésben állott felesége révén. Hívei kívánságára adta ki kátéját, ezenkívül agendát és egyéb műveket is írt, több beszéde nyomtatásban is megjelent. 1571-ben halt meg; a Szent Mihály-templomba temették. Téves az a nézet, hogy Sopron első evang. papja volt. V. ö. Payr S.: Gerengel Simon lelkész. Luther Naptár 1913. – Bán J.: Sopron újkori

egyháztörténete. Sopron, 1939. – Schattenmann P.: Ein Exulantenschicksal. Zeitschr. f. bayr. Kirchengeschichte, 11. évf. – Raupach: Evang. Österreich. Presbyterologia, Supplementum Presb. – Klein: Nachrichten II. Bd., 169. l. – Pukánszky B.: A magyarországi német irodalom története. Bp., 1926. 151–152. l.

81 (Megjegyzés - Popup)

Aspang Alsó-Ausztriában.

82 (Megjegyzés - Popup)

Ernö főherceg, akinek Rudolf császár Magyarország kormányzatát átadta, a város kiküldötteit, majd az egész városi tanácsot két ízben Bécsbe idézte s ott mindaddig fogva tartotta, míg ezek az evang. lelkészeknek Sopronból és a környező falvakból való elüzetésére és az új naptár bevezetésére kötelezettséget nem vállaltak. Csak egy tanácstag, Pápay Imre szegült ellen.

83 (Megjegyzés - Popup)

a török.

84 (Megjegyzés - Popup)

Weinbeere.

85 (Megjegyzés - Popup)

Mäuse.

86 (Megjegyzés - Popup)

Eimer régi ürmérték 54.137 liter.

87 (Megjegyzés - Popup)

Getreide.

88 (Megjegyzés - Popup)

Mehltau, liztharmat.

89 (Megjegyzés - Popup)

ziemlich.

90 (Megjegyzés - Popup)

Győr szept. 29-én került török kézre.

91 (Megjegyzés - Popup)

Günsberger Gábel tábori lelkész lehetett, aki a felszabadító német csapatokkal került Sopronba s Herberstein ezredes engedélyével maradt itt vissza. Rövidesen királyi rendelettel hívják fel a várost a

lelkész elbocsátására s mikor ezt megtagadják, a városi tanácsot Bécsbe idézik s ott hat hétig fogva tartják a kiküldötteket. Később püspöki küldöttség járt el ebben az ügyben.

92 (Megjegyzés - Popup)

Bizonyára a VIII. Kelemen pápa által küldött s Aldobrandini vezérlete alatt működő olasz seregről van szó.

93 (Megjegyzés - Popup)

Járvány.

94 (Megjegyzés - Popup)

Laub, lomb.

95 (Megjegyzés - Popup)

Schwarzenberg Adolf akkor még báró, Pálffy-val petárda alkalmazásával foglalta el Győrt, 1599. a birodalmi grófi méltóságot kapta, 1600. egy felkelés alkalmával életét veszítette. (Hóman–Szekfű: Magyar történet IV., 361. l.)

96 (Megjegyzés - Popup)

Fertőmeggyes az elcsatolt sopronmegyei területen.

97 (Megjegyzés - Popup)

Főtér Sopronban, ma Ferenc József-tér.

98 (Megjegyzés - Popup)

a Pöbel.

99 (Megjegyzés - Popup)

A megyesiek vitatták Sopronnak földesúri jogát és sokallották a jobbágyi terheket. Kollonics Szigfriedhez, Kismarton kapitányához fordultak, hogy szabadítsa fel őket. Így indult meg a megyesi lázadás, melyről Sopron város idejében értesült és Szentbertalani Menyhért polgármester megfelelő kísérettel kiment Meggyesre, a bírót elfogatta és Sopronba vitte magával. A főbűnösök vagyonát elkobozták és a faluból való kiseprűzésre ítélték. Mátyás főherceg és Pethe Márton püspök vették őket pártfogásukba, a város büntetésük nagyobb részét elengedte és beleegyezett, hogy az elűzött hat megyesi lakos Rákosra költözhessek át. Mikor Freund megyesi bírót megkérdezték, hogy miért kerestek más felsőséget, azt felelte: Jobb egy úrnak szolgálni, mint tizennégynek (t. i. a tanácsnak). (Russ K.: Soproni krónika 15. l., Sopr. Monograph. I. 53., II. 115., 119., 121–123. l.)

100 (Megjegyzés - Popup)

frühes.

101 (Megjegyzés - Popup)

teuere.

102 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. a 13. sz. jegyzetet.

103 (Megjegyzés - Popup)

Székesfehérvár.

104 (Megjegyzés - Popup)

teil, rész.

105 (Megjegyzés - Popup)

a Későbbi beszúrás.

106 (Megjegyzés - Popup)

gutes.

107 (Megjegyzés - Popup)

szükség szerint.

108 (Megjegyzés - Popup)

Récény elcsatolt község.

109 (Megjegyzés - Popup)

Bocskay István. Lásd Payr S.: Bocskay hadai Sopronban 1605. Klny. Soproni Napló 1914. évf.

110 (Megjegyzés - Popup)

Nezsider felől Németh Gergely hajdúvezér jött.

111 (Megjegyzés - Popup)

a Az eredetiben hiányzik.

112 (Megjegyzés - Popup)

Kópháza.

113 (Megjegyzés - Popup)

Ma Langemath néven ismert dűlő a Kópházi-major közelében.

114 (Megjegyzés - Popup)

Trauttmansdorff Ádám (szül. 1579, megh. 1617) részt vett a törökök elleni harcokban, vitézségéért lovággá

avatták. Olaszországban egy csatában vesztette életét.

115 (Megjegyzés - Popup)

Ma Kurucdomb Sopronba.

116 (Megjegyzés - Popup)

A volt lóversenytér táján az Ikva-patak mellett.

117 (Megjegyzés - Popup)

A zászlókat nyomban Bécsbe küldték, ott Úrnapján mint győzelmi jeleket hordozták körül a processzióban.
(Payr S.: Soproni Ev. Egyházközség tört. 194. l. Fauth-krónika.)

118 (Megjegyzés - Popup)

Mindnek egy-egy pint bor volt az ára.

119 (Megjegyzés - Popup)

Bécsújhely.

120 (Megjegyzés - Popup)

Scharmützel, csetepáté.

121 (Megjegyzés - Popup)

Hutbiegel-dűlő a Hasenöhrl- (régente városi) téglagyár táján.

122 (Megjegyzés - Popup)

Sand-dűlő a pozsonyi országút mentén ÉK.

123 (Megjegyzés - Popup)

Csatározás közben.

124 (Megjegyzés - Popup)

Bocskay.

125 (Megjegyzés - Popup)

bewogen.

126 (Megjegyzés - Popup)

Kindeskind.

127 (Megjegyzés - Popup)

Kalchofen, mészégető.

128 (Megjegyzés - Popup)

Láncsér (Sopron m.)

129 (Megjegyzés - Popup)

Hemd.

130 (Megjegyzés - Popup)

alkalmatosság, fuvar.

131 (Megjegyzés - Popup)

Egerer Jakab a Szepességből való, előbb ritzingi (Récény) lelkész, valószínűleg mint menekülő már az 1605. év végén Sopronban volt és Gager Balázs házában nagy termében, a mai Templom-u. (akkor Bäcker-gasse) 12. sz. házában prédikált. Meghalt: 1619. jan. 3.

132 (Megjegyzés - Popup)

Fuchsjäger István lelkész, primarius és szenior (1606–1620), Sopronnyéken szül. Két halotti beszéde nyomtatásban is megjelent. (Payr. S. i. m., Bán J.: Sopron újkori egyháztörténete, Sopr. Monogr. II. 251., 255.)

133 (Megjegyzés - Popup)

Tumul.

134 (Megjegyzés - Popup)

megh. 1632. Sopron követe a pozsonyi (1608.) országgyűlésen, erről értékes feljegyzéseket írt.

135 (Megjegyzés - Popup)

Szentbertalani Menyhért († 1620) polgármester 1609–11, Hartlieb György kőszegi lelkész „Anagrammata Hungaro Sopronia” c. latin versekben énekelte meg a soproni vezető emberek erényeit és Szentbertalaniról megemlíti, hogy régi jeles szülőktől származik és öt nyelven beszélt. (V. ö. Szabó K. Rmk. II. 335.)

136 (Megjegyzés - Popup)

Faut recte Fautor (pártfogó) a városi tanácsnak 1590–1627-ig tagja, tanulmányait Wittenbergben végezte. Értékesek az 1529–1611-ig terjedő krónikaszerű feljegyzései Sopronról, utána Klein Menyhért tanító, a későbbi közgyám, folytatta a feljegyzéseket 1616-ig; a Nemz. Múzeum őrzi Quart Germ. 191. és 192. számon.

137 (Megjegyzés - Popup)

Lackner Kristóf (1571–1631) városbíró és négyízben polgármester, Páduában a jogtudományok doktorává avatták, tanulmányai mellett megtanulta atyja mesterségét, az ötvösséget. Több évig külföldön járt, 28 éves

korában a szenátorok közé választották. Az első sorponi literátus társaságot ő alapította. A váérost kőfallal, vízárókkal vette körül. Sopron újjáépítésében nagy része van. Szellemi téren is alapvető, értékes építőmunkát végzett. Mint ügyes diplomata nagy szolgálatot tett Sopronnak. Résztvett az 1620. Besztercebányára összehívott országgyűlésen. A király a kir. asztalnoki és palotagrófi címmel tüntette ki. Végrendeletében vagyonát a városra és közcélra hagyta. (V. ö. Payr S.: Emlékezés Dr. Lackner Kristófról. Sopron, 1932.)

138 (Megjegyzés - Popup)

dürres, száraz.

139 (Megjegyzés - Popup)

a Felder (?).

140 (Megjegyzés - Popup)

II. Mátyás magyar király.

141 (Megjegyzés - Popup)

Rudolf király.

142 (Megjegyzés - Popup)

száraz.

143 (Megjegyzés - Popup)

vágóhíd a Malom-utca elején.

144 (Megjegyzés - Popup)

Ötvös-utca.

145 (Megjegyzés - Popup)

a Kis-utca.

146 (Megjegyzés - Popup)

Áldozócsütörtök.

147 (Megjegyzés - Popup)

a Gebirg.

148 (Megjegyzés - Popup)

chreit, Greit, gyümölcsöst jelent.

149 (Megjegyzés - Popup)

sonst.

150 (Megjegyzés - Popup)

gekrönt.

151 (Megjegyzés - Popup)

Schnee.

152 (Megjegyzés - Popup)

gefroren.

153 (Megjegyzés - Popup)

Bastei, bástya.

154 (Megjegyzés - Popup)

Tor, Hátsókapu elnevezéssel (a mai Müller P.-u és Várkerület torkolatában állott).

155 (Megjegyzés - Popup)

V. ö. 55. jegyz.

156 (Megjegyzés - Popup)

April.

157 (Megjegyzés - Popup)

Ungewitter.

158 (Megjegyzés - Popup)

können.

159 (Megjegyzés - Popup)

Előkapu.

160 (Megjegyzés - Popup)

A Várkerület párosszámú házai a Festőköztől az Ikvahídig.

161 (Megjegyzés - Popup)

Hosszúsor a mai Rákóczi-út, Széchenyi-tér és Domonkos-utca.

162 (Megjegyzés - Popup)

Valószínűleg az a rész, amely a Petőfi-tér és Színház-u. mentén volt.

163 (Megjegyzés - Popup)

Stadt.

164 (Megjegyzés - Popup)

Dörfer.

165 (Megjegyzés - Popup)

A várfal. Külön adót vetettek ki e célra. Sopr. monogr. II. 301. l.

166 (Megjegyzés - Popup)

Wieden, utca a Szent Mihály-templom tövében.

167 (Megjegyzés - Popup)

Kapuk a várfalon: Magyar- (Potschy-) kapu, Újteleki-kapu, Bécsi-kapu, Szent Mihály-kapu és Balfi-kapu, csak ezeken a kapukon át lehetett a városba jutni, a sötétség beálltával bezárták, állandó őrség volt ide kirendelve.

168 (Megjegyzés - Popup)

Maische, cefre. E kitűnő bortermő év emlékezetére Lackner polgármester a régi városház emeleti folyosójának boltozatára aranyos betűkkel iratta: *Annus aureus 1617*.

169 (Megjegyzés - Popup)

Turm. A zöld vagy fehér torony.

170 (Megjegyzés - Popup)

Obrigkeit. Szent György napján volt mindig a tisztújítás.

171 (Megjegyzés - Popup)

A polgármesterei és városbírói jogar régebben fából készült, festett és részben aranyozott volt. Az ezüstből ötvözött, aranyozott díszítésű jogarakat *Artnér Erhard* polgármester készítette 1642-ben. A városi múzeumban őrzik. (V. ö. Soproni Szemle, 1940. évf., 370. l.)

172 (Megjegyzés - Popup)

begleiten, kísérni.

173 (Megjegyzés - Popup)

A harmincéves háború kezdete.

174 (Megjegyzés - Popup)

Fürsten.

175 (Megjegyzés - Popup)

Sommer.

176 (Megjegyzés - Popup)

Sonntag.

177 (Megjegyzés - Popup)

a Tal.

178 (Megjegyzés - Popup)

Ernte.

179 (Megjegyzés - Popup)

Sommersaat, nyári vetés.

180 (Megjegyzés - Popup)

a Keresztjáró napok.

181 (Megjegyzés - Popup)

Hafer.

182 (Megjegyzés - Popup)

a *M. Gensel Kristóf* (1619–1628) a szászországi Annabergből jött Sopronba. Úrnapi heves beszéde miatt kellett innen távoznia. Medgyesen kapott új állást s ő volt a nagyatya *Gensel János Ádám* (1679–1720) jeles orvosnak, aki főiskolai tanulóknak és az erfurti természettudományi társulatnak jelentékeny örökséget hagyott. (V. ö. Payr S. i. m. 293. l. és Payr S.: Gensel Ádám, a híres soproni orvos. Sopronvármegye, 1925. július 19.)

183 (Megjegyzés - Popup)

Bethlen Gábor erdélyi fejedelem (1580–1629).

184 (Megjegyzés - Popup)

Dampierre H. Duval császári hadvezér (1580–1620).

185 (Megjegyzés - Popup)

Revier.

186 (Megjegyzés - Popup)

Kroatisch.

187 (Megjegyzés - Popup)

100 Magyar *pajtás*, *bajtárs* szó.

188 (Megjegyzés - Popup)

101 verdrossen.

189 (Megjegyzés - Popup)

102 Bethlentől 12.000 tallérért vásárolta meg a város Fertőrákost. (Vár. lev. Lad. VI. et F. fasc. VI. 285.)

190 (Megjegyzés - Popup)

103 Valószínűleg a mai városi faraktár tájékán a „Ziegel”-dűlőben.

191 (Megjegyzés - Popup)

104 *Collalto Rambold* gróf, Dampierre utóda, szül. Mantua, 1575. Velencéből száműzve császári szolgálatba lépett, meghalt 1630. Amikor Collalto gróf nagyobb sereggel közeledett Sopron felé, maga Lackner Kristóf polgármester, hogy a várost a zsoldosok garázdálkodásától megmentse, lóra kapott és a körtefa-erdőig („Birnwaldl” a Bécsi-út mentén, a Hubertus-vadászrak tájékán elterülő legelőrész) lovagolt Collalto elé, közlte vele a soproniak teljes hódolatát és kíméletet kért a város számára. A hadvezér kegyesen fogadta Lacknert, összehívatta tisztjeit és kiadta a parancsot, melyszerint nyomban felakasztatja, ha valaki csak egyet is a soproniak közül bántalmazni mer. A városnak ezért 20.000 frtot és 2000 akó bort kellett Collaltonak átadnia. Collalto Sopronból Kőszeg felé indult, Csepreg és Szalonok vidékén is megfordult, Csepreget elpusztította, a csepregiek közül ekkor 1200 ember pusztult el. Collalto 1621. elején Battyhány jószágait is feldúlta. V. ö. Payr S. i. m. 260. l. Szalay L.: Esterházy M. I., 167. l. Magy. Tört. Tár. XI. 174.

192 (Megjegyzés - Popup)

105 Batthyány.

193 (Megjegyzés - Popup)

106 A külső kapuk őrzésére alkalmazott katonák tartása címén minden külvárosi ház 1 forintot s minden zsellér 5 ss. fizetni tartozott. Soproni monográfia I. 432.

194 (Megjegyzés - Popup)

107 learatott gabona.

195 (Megjegyzés - Popup)

108 Nikolsburgi béke (1622. január 6.)

196 (Megjegyzés - Popup)

109 Botschaften.

197 (Megjegyzés - Popup)

110 A mantuai Gonzata Eleonora, a koronázást Pázmány Péter és Evgelich püspök végezték.

198 (Megjegyzés - Popup)

111 A mai bencés székház. A királyi pár a ferenciek (ma bencés) templomával szemben lévő Templom-utca 4. sz. házban szállt meg, amelyet azért Burg-nak neveztek.

199 (Megjegyzés - Popup)

112 Várákozás ellenére.

200 (Megjegyzés - Popup)

113 teuer.

201 (Megjegyzés - Popup)

114 Zum „Valet”, búcsúzásul.

202 (Megjegyzés - Popup)

115 A király a városnak új szabadalmat adott, megengedte a bor szabad kivitelét és új címert adományozott, ekkor került a város címere fölé a kétfejű sas a császári koronával, mellére a király és királyné nevének kezdőbetűi F. E. Vár. lev. Lad. XX. Lackner polgármestert a királyi asztalnoki és palotagrófi (Truchsess und Pfalzgraf) címmel tüntette ki.

203 (Megjegyzés - Popup)

116 férficsizma.

204 (Megjegyzés - Popup)

117 Később polgármester, megh. 1633.

205 (Megjegyzés - Popup)

118 megh. 1653.

206 (Megjegyzés - Popup)

119 *Zoana (Zuana) János* Sopronbánfalváról származó család sarja 1635–1641. városbíró, majd polgármester († 1643). Egy másik Zoana János kanonok beneficiátus. Ez a család több jeles előljárót adott a városnak. Payr S. i. m. 335.

207 (Megjegyzés - Popup)

120 Elle Leinwand, róf vászon.

208 (Megjegyzés - Popup)

121 Mähren (Morvaország).

209 (Megjegyzés - Popup)

122 Böhmen.

210 (Megjegyzés - Popup)

123 A pecsétbővítés az 1622. évi címerbővítéssel kapcsolatos. Erre v. ö. *Házi Jenő*: Sopron címere (*Heimler Károly*: Sopron topográfiája, Sopron, 1936, 79. l.)

211 (Megjegyzés - Popup)

124 talán Pfincztag, csütörtök. (Szentpétery J.: Oklevéltani naptár.)

212 (Megjegyzés - Popup)

125 Heu.

213 (Megjegyzés - Popup)

126 Bühne, Brettergerüst, tribün.

214 (Megjegyzés - Popup)

127 Schwören.

215 (Megjegyzés - Popup)

128 A Bécsikapu fölött levő Koronázó-domb. Emlékkő jelzi e történelmi eseménye.

216 (Megjegyzés - Popup)

129 A hagyományos kardvágás.

217 (Megjegyzés - Popup)

130 Ágyú, mozsár.

218 (Megjegyzés - Popup)

131 Dänemarker, dán.

219 (Megjegyzés - Popup)

132 Armada.

220 (Megjegyzés - Popup)

133 *Gróf Mansfeld Károly* (1543–1595) császári hadvezér, akit a törökök „ezüzlábú vezérnek” neveztek, az egyetlen hadvezér, aki már seregének érdekében is kereste a magyarsággal a megegyezést és főparancsnoksága alatt zsoldosait a szokásossá vált pusztításoktól visszatartotta. Amikor Esztergom alatti nagy győzelme után vérhas vitte el, magyar katonák, falvak és idegen zsoldosok egyképen megsiratták. (Hóman–Szekfű i. m. IV. 359.)

221 (Megjegyzés - Popup)

134 Schlesien, Szilézia.

222 (Megjegyzés - Popup)

135 verheeren, elpusztít.

223 (Megjegyzés - Popup)

136 Mühlen.

224 (Megjegyzés - Popup)

137 verdorben, elpusztult.

225 (Megjegyzés - Popup)

137 a Bastei, bástya.

226 (Megjegyzés - Popup)

138 A mai Széchenyi-térnek az a része, amely a Templom-utca torkolatában állott „Brückel”-torony és a kaszinóépület helyén volt bástya mentén terült el. (V. ö. Sopron sz. kir. város önkormányzati szervezete 1569-ben 2. 1. Sopr. monogr. II.)

227 (Megjegyzés - Popup)

139 Dülő a Fertő mellett a Halászcserda (Segenshütte) felett.

228 (Megjegyzés - Popup)

140 A legrégebb soproni városház helyét nem ismerjük, valószínűleg az 1311. évi nagy tűzvészben pusztult el. Zsigmond király a ferenciek zárdájával szemben levő, valószínűleg a mai Gambrinus-sörházat (Ferenc József-tér 3. sz.) adományozta a városnak törvénykező vagy tanácskozó városháznak (pro domo judiciali seu praetorio). (V. ö. Pollák M.: A soproni zsidók története 98. l.) Ez a ház 1496-ig volt használatban, amikor a mai városház helyén állott épület szolgált városháznak 1892-ig. – A városi múzeum őrzi e házról készült képeket. E régi városháznak két főhelyisége: a „Rathstube” és a „Gemeindesaal”. Különösen ezeket a helyiségeket díszítette Lackner képekkel és jelmondatokkal. Leírását Barth Konrád lelkésznek „Oedenburgisches Rathaus” című (Pozsony, 1670) munkájából, továbbá Fridelius János volt líceumi rektor: Vita Lakneri c. életrajzából ismerjük. (V. ö. még Payr S.: A régi soproni városház. A soproni várostorony. Kny. „Soproni Napló” 1915 jún. 12. 133. és 138. sz.)

229 (Megjegyzés - Popup)

141 trockenés.

230 (Megjegyzés - Popup)

142 Frühling.

231 (Megjegyzés - Popup)

143 városi tanácsos, későbbi városbíró és polgármester † 1653.

232 (Megjegyzés - Popup)

144 Lánzsér (Sopron m.)

233 (Megjegyzés - Popup)

145 Lakompak (Sopron m.)

234 (Megjegyzés - Popup)

146 Újteleki negyedben.

235 (Megjegyzés - Popup)

147 Fürst.

236 (Megjegyzés - Popup)

148 Kardinal.

237 (Megjegyzés - Popup)

149 Rákóczi György erdélyi fejedelem.

238 (Megjegyzés - Popup)

150 Siebenbürgen, Erdély.

239 (Megjegyzés - Popup)

150 a Brunnen.

240 (Megjegyzés - Popup)

151 können.

241 (Megjegyzés - Popup)

152 sertésól.

242 (Megjegyzés - Popup)

153 † 1633.

243 (Megjegyzés - Popup)

153 a *Steiner Jakab* később mint polgármester fogadta és vendégelte meg 1644. aug. 22. a Fehérló-szállodában Zrinyi Miklóst, a költőt és hadvezért, amikor 800 főnyi csapatával átvonult a városon.

244 (Megjegyzés - Popup)

154 dürrer.

245 (Megjegyzés - Popup)

155 Magdeburg.

246 (Megjegyzés - Popup)

155 a későbbi beszúrás.

247 (Megjegyzés - Popup)

156 gedonnert.

248 (Megjegyzés - Popup)

157 felolvad.

249 (Megjegyzés - Popup)

157 a lajtokban.

250 (Megjegyzés - Popup)

158 ziehen.

251 (Megjegyzés - Popup)

159 fagy.

252 (Megjegyzés - Popup)

160 Bécsújhely.

253 (Megjegyzés - Popup)

161 Kőszeg.

254 (Megjegyzés - Popup)

162 Magyar-kapu.

255 (Megjegyzés - Popup)

163 Orgel, orgona.

256 (Megjegyzés - Popup)

164 korábban városbíró.

257 (Megjegyzés - Popup)

165 Végfordulat, utca a Balfi-utca és a Halász-u. közt.

258 (Megjegyzés - Popup)

166 Pajta.

259 (Megjegyzés - Popup)

167 II. Ferdinand.

260 (Megjegyzés - Popup)

168 Kälte.

261 (Megjegyzés - Popup)

169 Butte, puttony.

262 (Megjegyzés - Popup)

170 Dürres.

263 (Megjegyzés - Popup)

171 Schlippergasse, Balfi-utca.

264 (Megjegyzés - Popup)

172 II. Ferdinand magyar király.

265 (Megjegyzés - Popup)

173 gekrönt.

266 (Megjegyzés - Popup)

173 a üdvlövések.

267 (Megjegyzés - Popup)

174 Muskete, lőfegyver.

268 (Megjegyzés - Popup)

175 Fegyveres közbiztonsági közegek, rendőrök (?).

269 (Megjegyzés - Popup)

176 Pauken.

270 (Megjegyzés - Popup)

177 1600–23. városi jegyző, meghalt 1649.

271 (Megjegyzés - Popup)

178 1635–41. Bánfalváról (régi neve Zoán) származik, meghalt 1643. (V. ö. 119. jegyz.)

272 (Megjegyzés - Popup)

179 Epitaphium.

273 (Megjegyzés - Popup)

180 Stühle.

274 (Megjegyzés - Popup)

181 Knöchel tief. térdig érő.

275 (Megjegyzés - Popup)

182 Mátyás király 1465. Invocabit vasárnapját követő keddi napon engedélyezte az országos vásár megtartását.

276 (Megjegyzés - Popup)

182 a Kühberg, dűlónév.

277 (Megjegyzés - Popup)

183 Güsse.

278 (Megjegyzés - Popup)

183 Güsse.

279 (Megjegyzés - Popup)

184 Dörfen.

280 (Megjegyzés - Popup)

185 Zemendorf, Zemenye (Sopron m.)

281 (Megjegyzés - Popup)

186 Grummet, sarjú.

282 (Megjegyzés - Popup)

187 Dűlőnév.

283 (Megjegyzés - Popup)

188 boglya.

284 (Megjegyzés - Popup)

189 térdig.

285 (Megjegyzés - Popup)

190 Jüngling.

286 (Megjegyzés - Popup)

190 a Az 1640. épült mola boaria vagy szárazmalom, amelyet később színháznak használtak, a mai Széchenyi-gimnázium (előbb áll. főreáliskola) helyén a kaszinókert és a zsidótemplom közti térségen állott.

287 (Megjegyzés - Popup)

191 A mai Müller P.-u (előbb Hátsókapu) torkolatában állott, az 1676. évi nagy tűzvész előtt nevezték zöld toronynak, előbb fehér torony néven említik. (Lang M.: Fürst Eggenberg Lebenslauf. Oedenburg, 1680. Ev. egyházegyetemi levéltár Ia. 5., 10. Eggenbergiana 8.)

288 (Megjegyzés - Popup)

192 Fertő.

289 (Megjegyzés - Popup)

193 Nagyhét.

290 (Megjegyzés - Popup)

193 a Márcfalva.

291 (Megjegyzés - Popup)

194 Borbolya (Sopron m.).

292 (Megjegyzés - Popup)

195 Selegszántó (Sopron m.).

293 (Megjegyzés - Popup)

196 Fertőmeggyes.

294 (Megjegyzés - Popup)

197 Hotter, határban.

295 (Megjegyzés - Popup)

198 Dűlőnevek.

296 (Megjegyzés - Popup)

198 Dűlőnevek.

297 (Megjegyzés - Popup)

198 Dűlőnevek.

298 (Megjegyzés - Popup)

198 Dűlőnevek.

299 (Megjegyzés - Popup)

199 Mesgye, határrendezés.

300 (Megjegyzés - Popup)

200 városi kamarás (számadótisztviselő). H. foglalkozása borbély, később városi tanácsos, megh. 1650.

301 (Megjegyzés - Popup)

201 Übergeher, ellenőrök, felügyelők.

302 (Megjegyzés - Popup)

202 Schlesien.

303 (Megjegyzés - Popup)

203 Städte.

304 (Megjegyzés - Popup)

204 A svédek foglalták el.

305 (Megjegyzés - Popup)

205 A Malom-u. és a Híd-u. sarkán az Ikva-patak mellé. (?)

306 (Megjegyzés - Popup)

206 Nádasdy Pál és Révay Judit fia szül. 1625. körül, országbíró, lefejezték Bécsben 1670.

307 (Megjegyzés - Popup)

207 Csepreg, Sopron megyében.

308 (Megjegyzés - Popup)

208 I. Rákóczi György 1644. február 1-én indította meg támadását. Esterházy Miklós nádor és Zrinyi Miklós, a költő hiába sürgették az udvarnál a magyar katonai szervezet megjavítását.

309 (Megjegyzés - Popup)

208 I. Rákóczi György 1644. február 1-én indította meg támadását. Esterházy Miklós nádor és Zrinyi Miklós, a költő hiába sürgették az udvarnál a magyar katonai szervezet megjavítását.

310 (Megjegyzés - Popup)

208 I. Rákóczi György 1644. február 1-én indította meg támadását. Esterházy Miklós nádor és Zrinyi Miklós, a költő hiába sürgették az udvarnál a magyar katonai szervezet megjavítását.

311 (Megjegyzés - Popup)

209 verzeht.

312 (Megjegyzés - Popup)

210 müssen.

313 (Megjegyzés - Popup)

211 A részletekre v. ö. Payr i. m. 331. l.

314 (Megjegyzés - Popup)

212 begnadigt.

315 (Megjegyzés - Popup)

213 dürfen.

316 (Megjegyzés - Popup)

214 dülőnevek.

317 (Megjegyzés - Popup)

214 dülőnevek.

318 (Megjegyzés - Popup)

214 dülőnevek.

319 (Megjegyzés - Popup)

214 dűlőnevek.

320 (Megjegyzés - Popup)

215 Ernte.

321 (Megjegyzés - Popup)

216 Papréten levő kút.

322 (Megjegyzés - Popup)

217 Haidebauern, mosonmegyeiek.

323 (Megjegyzés - Popup)

218 *Torstenson Lennart* svéd hadvezér, aki az 1644. februárjában kötött svéd-francia-erdélyi egyezmény értelmében vezette a magyar király ellen csapatait.

324 (Megjegyzés - Popup)

219 Duna.

325 (Megjegyzés - Popup)

220 harcolt.

326 (Megjegyzés - Popup)

221 rumor, forrongás.

327 (Megjegyzés - Popup)

222 traktieren; a linzi béke megkötése.

328 (Megjegyzés - Popup)

223 koronaőr.

329 (Megjegyzés - Popup)

224 *Sowitsch Kristóf* ev. lelkész szül. Sopron 1622. máj. 24. Atyja: S. Simon vagyonos kereskedő Neunkirchenből került Sopronba, anyja: Kodritz Theodora. Tanulmányait Sopronban végezte, majd a poroszországi Königsbergben folytatta. Előbb jogi tanulmányokat végzett, később a teológiára tért át. 1651. visszatért Sopronba, itt ev. lelkésszé választották. 1657. a bécsi származású Fogler Mária Borbályát vette nőül, ebből a házasságból 8 gyermek született. 1692. febr. 18. halt meg. Felette Barth Konrád János ev. lelkész, Dobner Ferdinánd iskolai felügyelő és templomatya és Fridelius rektor mondottak halotti beszédeket, ezek nyomtatásban jelentek meg Regensburgban és Ratiborban. (Scholz János soproni gyűjteményében található.) Serpilius János városbíróval a Wesselényi-szövetkezéssel kapcsolatban

lázadással vádolták. Ő mondotta az utolsó evang. predikációt a Szent Mihály- és a Szent György-templomban. (V. ö. Payr i. m. 441. l., Bán J. i. m., Klein: Nachrichten II. 478. l.)

330 (Megjegyzés - Popup)

225 gekrönt.

331 (Megjegyzés - Popup)

225 a Payr Mihály e krónika egyik írójának mostohafia.

332 (Megjegyzés - Popup)

226 Musketier = Musketenschütz.

333 (Megjegyzés - Popup)

227 Muskete, lőfegyver.

334 (Megjegyzés - Popup)

228 Salvenfeuer, sortűz.

335 (Megjegyzés - Popup)

229 Vivat!

336 (Megjegyzés - Popup)

230 Fahne.

337 (Megjegyzés - Popup)

231 nagydob.

338 (Megjegyzés - Popup)

232 Bühne, Brettergerüst, tribün.

339 (Megjegyzés - Popup)

233 reverenter, tiszteség legyen mondva.

340 (Megjegyzés - Popup)

234 vízbefult.

341 (Megjegyzés - Popup)

235 pék.

342 (Megjegyzés - Popup)

236 part, lejtő.

343 (Megjegyzés - Popup)

237 237 Keller.

344 (Megjegyzés - Popup)

238 hizlalda, sertésól.

345 (Megjegyzés - Popup)

239 A Várkerületnek északi páros számú házai a Festőköz és az Ikva-híd közt.

346 (Megjegyzés - Popup)

240 *Schubert Paulus* szül. 1585, meghalt 1649. Sopronban 1623 óta működött mint prédikátor, négy évig a gimnáziumban rektor volt. A soproni iskola fejlesztése körül buzgólkodott. Nyomtatásban megjelent öt halotti búcsúztatójánál jóval értékesebb a kéziratban ránk maradt *Granarium Biblicum* c. gyűjteménye, amelyben összefoglalta az egész egyházi évre a prédikációk alapján veendő szentírási részleteket, hozzáfűzve röviden a beszédek gondolatmenetét is. Érdemeit Neuheller János méltatta elhunyt alkalmából; e beszéddel együtt kinyomatta (Nürnberg, 1650. címképpel) a soproni gyermekek nevében írt „Klaggespräch” c. verses búcsúztatóját, amelynek szerzője valószínűleg Schubert János, az elhunyt fia. (V. ö. Pukánszky B.: A magyarországi német irodalom története. Bpest, 1926. 257. l. Schubert műveit lásd: Szinnyi, M. I. XII. 624–625. has., Magyar Könyvszemle 1900.)

347 (Megjegyzés - Popup)

241 kórházi lelkész.

348 (Megjegyzés - Popup)

242 *Artner Erhartus* 1600–23 városi jegyző, majd városbíró és polgármester, az 1638. pozsonyi országgyűlésen a város egyik követe.

349 (Megjegyzés - Popup)

243 Esterházy László.

350 (Megjegyzés - Popup)

224 Batthyány Ádám.

351 (Megjegyzés - Popup)

245 Borostyánkő elcsatolt község, Vas m.

352 (Megjegyzés - Popup)

246 Németújvár.

353 (Megjegyzés - Popup)

247 Rohonc.

354 (Megjegyzés - Popup)

248 Gemahlin.

355 (Megjegyzés - Popup)

249 Gäste, vendégek.

356 (Megjegyzés - Popup)

250 lobogó zászlókkal.

357 (Megjegyzés - Popup)

251 Trommel, dob.

358 (Megjegyzés - Popup)

252 A toronyörök egyúttal a város zenészei.

359 (Megjegyzés - Popup)

253 Lärm, nagy lármával, vagyis lelkesen éljeneztek.

360 (Megjegyzés - Popup)

254 Reise.

361 (Megjegyzés - Popup)

255 *Magister Lang Mátyás* szül. Sopronban 1622, meghalt 1682. nov. 28. Atyja jómódú cipésmester volt. Tanulmányait a soproni ev. líceumban, Boroszlóban és a wittenbergi egyetemen végezte (1648). Itt diakónus is volt. Szülővárosában 1650. ev. prédikátor, majd Eggenberg hercegnő udvari papja. Feleségül vette (1655) Paumgartner Károly ágfalvi lelkész Rozina nevű leányát. E házasságból 7 gyermek született. A 17. századi soproni prédikátorok között egyetemes érdeklődésével és műveltségével messze kimagaslik. Egyik alapítója a soproni ev. gyülekezet könyvtárának, amelyet 1825. a líceumi könyvtárral egyesítettek. 1654. a soproni és vidéki egyházmegye esperese, püspökké választását a városi tanács megakadályozta. Énekeskönyvet és imádságos könyvet adott ki, amely Sopronban 1785-ig volt használatos. 1674. Eggenberg hercegnő hívja meg udvari papjává, úrnőjének halálakor a soproni ev. gyülekezet ismét lelkészévé választja. Száműzetésétől az 1680. dec. 20-án bekövetkezett halála mentette meg. (V. ö. Pukánszky i. m. 257. l., Lang munkáit l. Szabó, Rmk. III., Szinnyi, M. I. VII. és Klein, Nachrichten.)

362 (Megjegyzés - Popup)

256 A vesztfáliai békét 1648. okt. 24. kötötték. A harmincéves háborúnak vetett véget.

363 (Megjegyzés - Popup)

257 oktávás nap.

364 (Megjegyzés - Popup)

258 havazott.

365 (Megjegyzés - Popup)

259 Schnee.

366 (Megjegyzés - Popup)

260 abgefroren.

367 (Megjegyzés - Popup)

261 villám.

368 (Megjegyzés - Popup)

262 pajta.

369 (Megjegyzés - Popup)

263 errettet.

370 (Megjegyzés - Popup)

264 Rust 1647. önálló gyülekezetté szervezkedett, első lelkésze a soproni származású Pfister János, akinek mostohaatyja e krónika második részének írója Payr Mihály volt, 1656. halt meg. A templom építését 1649 kezdték, Natl Lipót városbíró tette le a templom alapkövét. Sopron a templom zenészeit küldte ez alkalomra Rustra. (V. ö. Warkoweil K.: Geschicht. Nachrichten über die ev. Gemeinde Rust am See. 1885. 13. l.)

371 (Megjegyzés - Popup)

265 Fechsung, termés.

372 (Megjegyzés - Popup)

266 Hafer, zab.

373 (Megjegyzés - Popup)

266 a Türke, török.

374 (Megjegyzés - Popup)

267 Kiskomárom, Zala m.

375 (Megjegyzés - Popup)

268 másnapra.

376 (Megjegyzés - Popup)

269 fegyvermester.

377 (Megjegyzés - Popup)

270 verteidiger, védő.

378 (Megjegyzés - Popup)

271 Wagen, kocsi.

379 (Megjegyzés - Popup)

272 A Szent Mihály-templomban ekkor különféle átalakításokat végeztek, oltárt és orgonát állítottak fel, a padok számát szaporították. Régi községi jegyzőkönyvek 1651. 2. p. (Sopr. Mon. I. 94. l.)

380 (Megjegyzés - Popup)

273 A folytatás a kéziratban hiányzik.

381 (Megjegyzés - Popup)

274 Tal, völgy.

382 (Megjegyzés - Popup)

275 Esterházy Miklós nádor elsőszülött fia, László gróf és három unokatestvére, Esterházy Dániel fiai estek el 1652. Nagyvezekénynél.

383 (Megjegyzés - Popup)

276 A Szélmalom-u. (mai Bécsi-u.) Falussy-házban.

384 (Megjegyzés - Popup)

277 palánk.

385 (Megjegyzés - Popup)

278 A mai Mária Josefinum-ház a Bécsi-utcában.

386 (Megjegyzés - Popup)

279 Dünste, pára.

387 (Megjegyzés - Popup)

280 fehér szőlőfajta.

388 (Megjegyzés - Popup)

281 sötét.

389 (Megjegyzés - Popup)

282 A szószerk hangverője.

390 (Megjegyzés - Popup)

283 polgármester és városbíró, három ízben is Bécsbe idézték az ev. prédikátorok elbocsátása ügyében.

391 (Megjegyzés - Popup)

284 szenátor és városbíró, az ev. gyülekezet megszervezésekor annak első jegyzője, az ev. imaház építésének egyik vezetője, tagja volt annak a küldöttségnek, amely Kolonics bécsújhelyi püspökkel, mint kamarai elnökkel és kancellárral a templomok visszaadása, az ev. prédikátorok elbocsátása és a Wittnyedy-ház átengedése ügyében tárgyalt.

392 (Megjegyzés - Popup)

285 a Az a tanácsstag, aki a község felett a város földesúri jogát tényleg gyakorolta.

393 (Megjegyzés - Popup)

285 szüretelő.

394 (Megjegyzés - Popup)

286 lajt.

395 (Megjegyzés - Popup)

287 Maische, cefre.

396 (Megjegyzés - Popup)

288 penész.

397 (Megjegyzés - Popup)

289 Schubert Pál lelkész fia lásd 240. jegyz.

398 (Megjegyzés - Popup)

289 a *Zuana Péter* polgármester a wittenbergi egyetemen tanult, 1636. mint városi tanácsos ő vitte Regensburgba a királyhoz a város kérvényét a jezsuita-rend letelepedése ügyében. Hosszú éveken viselte a városbírói és polgármesteri tisztelet, később ő alapítja az evang. gyülekezet könyvtárát. A könyvtárt a Szent Mihály-templom emeleti sekrestyéjében, múzeumában helyezték el. Lichtenauer Katalin 1663.

végrendeletében 500 birodalmi tallért hagyott a könyvtárra, hogy ebből az összegből a Párisban megjelent

Conciliorum omnium c. 37. kötetből álló munkát beszerezhessek. Arcképe az ev. konvent dísztermében van elhelyezve. Fivére Zuana János Menyhért a bécsi püspök káplánja, majd kanonok. (V. ö. Payr i. m. 335. l. és Bán J. i. m. 28. l.)

399 (Megjegyzés - Popup)

290 nemes *Muzsaji Wittnyédy István* Sopron első magyar nótáriusa, hírneves ügyvéd, a városnak az országgyűléseken több ízben követe, Sárvárott 1612. dec. 20. született. Atyja W. János (1574–1648) a Nádasdy grófok szolgálatában udvarbíró, tiszttartó, majd a család supremus familiarisa. Az 1634–35. évi soproni és az 1637–38. évi pozsonyi országgyűlésen özvegy Nádasdy Pálné Révay Judit követe volt, Fertőszentmiklóson halt meg. II. Mátyás király 1613-ban a magyar nemességet adományozta W. Jánosnak. W. István tanulmányait Sárvárott és Csepregen, a Nádasdyak iskolájában végezte. Joggyakorlaton valószínűleg Sopronban volt. A város 26 éves korában magyar jegyzőjének választotta és az 1637–38. évi pozsonyi országgyűlésre Artner Gellért polgármesterrel együtt követül is kiküldötte. Felesége Endresz János polgárnak, a helyi polgári őrség kapitányának a leánya. Fontos szerep jutott neki abban az elkeseredett küzdelemben, amelyet a város a jezsuita rend ellen folytatott. Az 1646–47. évi pozsonyi országgyűlésen, mint a városnak egyik követe, a törvényhozási munkában tevékenyen vesz részt. 1647-ben megvált a várostól és a vármegye szolgálatába lép. 1655-ben a vármegye követe. Az evang. egyháznak lelkes védője és buzgó hitvallója. Egyik alapítója a soproni ev. líceumnak. Bökezű pártfogója a tanuló ifjúságnak, számos ösztöndíjjal segíti a külföldi egyetemeken tanuló ifjakat. Zrinyi Miklósnak, a költő és hadvezérnek legmeghittebb emberei közé tartozott, bizalmas titkára és ügyvivője. Ötvenéves korában részt vesz Zrinyi 1663. évi hadjáratában s vezeti a hadirodáját. Családi emlékkönyvében Wittnyédy latin nyelven emlékezik meg Zrinyi haláláról, mint aki személyesen jelen volt a tragédia színhelyén. Országos nevű ügyvéd, jogi tanácsát magnások, városok veszik igénybe. Korának egyik legnevezetesebb politikusa, felekezetének egyik legbecsültebb vezére. A Wesselényi-féle összeesküvésnek egyik legagilisabb tényezője. Nezsider községben 1670. február 13-án halt meg. Háza a Szent-György utcában a mai káptalan helyén állott. V. ö. Payr S.: *Muzsaji Wittnyédy István soproni prókátor és evangélikus főember*. Kny. a Prot. Szemle 1905. évi Pauler Gyula: *Wesselényi és társai összeesküvése*. I. köt., 16. l. Széchy K.: *Gróf Zrinyi Miklós*. 5. 145. l.

400 (Megjegyzés - Popup)

290 a *Puchheim*-család egyik tagja, P. Margit férj. Raumschüssel Györgyné, nevezetes alapítványt létesített az ev. gyülekezet számára, az újonnan alakult ev. presbyteriumnak (Kircheninnung) egy díszes ládát ajándékozott, amely ma is látható a városi múzeumban. A ládafedél belső oldalán két kép van. Az egyik a jó pásztor képe ezzel a körirattal: *Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quae perierat*. A családi címer körül a körirat: *Frau Margareta Raumschüsselin, gebohrne Herrin von Puchaimb*. Kívül a fedélén pedig e felirat: *Kircheninnungslade zu Nutz des Evangelischen Convents in Oedenburg*. Verfertigt Anno 1667. (Payr i. m. 413., 417. l.)

401 (Megjegyzés - Popup)

291 vorbenannt, előbb említett.

402 (Megjegyzés - Popup)

292 köz a várostorony tövében.

403 (Megjegyzés - Popup)

293 Salve, üdvlövés.

404 (Megjegyzés - Popup)

294 talán Erdbeben (?).

405 (Megjegyzés - Popup)

295 Kálvinista templom.

406 (Megjegyzés - Popup)

296 Komárom.

407 (Megjegyzés - Popup)

297 *Grad György* városbíró és polgármester (1654–57). Ő képviselte a várost a pálosrend elleni perben. – Az önálló evang. egyházi szervezet megalakulásakor (1667. április 27.), mint a konvent első elnöke ő vezette a tanácskozásokat, az új magyar gimnázium alapításában és az ev. gyülekezeti önkormányzat szervezésében kiváló része van, az 1662. évi pozsonyi országgyűlésen Sopron követe volt. 1685-ben halt meg. (Payr i. m. 385. l. – Ev. egyet. levéltár I. a. 5., 3.)

408 (Megjegyzés - Popup)

298 Mehdorn, Mehlbeerbaum, crataegus, galagonya.

409 (Megjegyzés - Popup)

299 kőhíd (Stein am Brückl) a pozsonyi országúton a mostani kir. fegyintézet közelében.

410 (Megjegyzés - Popup)

300 Vieh.

411 (Megjegyzés - Popup)

301 Kühe.

412 (Megjegyzés - Popup)

302 mähen, kaszálni.

413 (Megjegyzés - Popup)

303 Hebräer.

414 (Megjegyzés - Popup)

304 Fertőmeggyes (Mörbisch).

415 (Megjegyzés - Popup)

305 Blüte.

416 (Megjegyzés - Popup)

306 Kräfter-dülő a Fertő mentén.

417 (Megjegyzés - Popup)

307 *Wesselényi Ferenc*, 1655. március 15-én választották meg nádorrá.

418 (Megjegyzés - Popup)

308 gezündet, gyújtott.

419 (Megjegyzés - Popup)

309 városi zászló.

420 (Megjegyzés - Popup)

310 te deum laudamus.

421 (Megjegyzés - Popup)

311 getrommelt.

422 (Megjegyzés - Popup)

312 dülőnév.

423 (Megjegyzés - Popup)

313 falapát.

424 (Megjegyzés - Popup)

314 Seuche.

425 (Megjegyzés - Popup)

315 férfimagasságban.

426 (Megjegyzés - Popup)

316 beladenen, megrakott.

427 (Megjegyzés - Popup)

317 Elle, rőf.

428 (Megjegyzés - Popup)

317 a olcsó.

429 (Megjegyzés - Popup)

318 termés.

430 (Megjegyzés - Popup)

319 Wiederer, dűlőnév.

431 (Megjegyzés - Popup)

320 torokgyulladás és köhögés.

432 (Megjegyzés - Popup)

321 dűlőnév.

433 (Megjegyzés - Popup)

322 Polen, Lengyelország.

434 (Megjegyzés - Popup)

323 Gerüst, a pajta padlása.

435 (Megjegyzés - Popup)

324 Mörbisch, Meggyes.

436 (Megjegyzés - Popup)

325 Lásd 289a jegyzet.

437 (Megjegyzés - Popup)

326 hegyesterek.

438 (Megjegyzés - Popup)

327 A mai Ikvahíd keleti házsorának helyén állott.

439 (Megjegyzés - Popup)

328 halbe, t. i. fél (pint).

440 (Megjegyzés - Popup)

329 Városi sörházát építettek ekkor, valószínűleg a Szent Mihály-utca 6. számú ház helyén, míg a Halász-utcában lévő sörházban mérték ki a sört. (Póda, Sopr. monogr. 105. l.)

441 (Megjegyzés - Popup)

330 hófűvás.

442 (Megjegyzés - Popup)

331 bőjti vásár, március hó első hétfőjén kezdődik.

443 (Megjegyzés - Popup)

332 Pfirsich, őszibarack.

444 (Megjegyzés - Popup)

333 lajtokban.

445 (Megjegyzés - Popup)

334 tiszta must.

446 (Megjegyzés - Popup)

335 Grumet, sarjú.

447 (Megjegyzés - Popup)

336 Kälte.

448 (Megjegyzés - Popup)

337 Feiertag.

449 (Megjegyzés - Popup)

338 *Schwarz György* templomatyja is volt, az 1644. évről szóló templomszámadása az egyetlen, amely e korból fennmaradt. (Bán J. i. m. 187. l.)

450 (Megjegyzés - Popup)

339 trocken.

451 (Megjegyzés - Popup)

340 seregély.

452 (Megjegyzés - Popup)

341 szőlőcsőszök.

453 (Megjegyzés - Popup)

341 a *Souches* annak a seregnek a vezére, amelynek Felsőmagyarországon Apafi ellen kellett volna

operálnia, mint a török elleni hadművelet balszárnyának. (Hóman–Szekfű i. m. V., 332. l.)

454 (Megjegyzés - Popup)

342 bedeutet, jelent.

455 (Megjegyzés - Popup)

343 Wärme.

456 (Megjegyzés - Popup)

344 Käfer.

457 (Megjegyzés - Popup)

345 Bäume.

458 (Megjegyzés - Popup)

346 geblüht.

459 (Megjegyzés - Popup)

347 Dülönevek.

460 (Megjegyzés - Popup)

348 Revier.

461 (Megjegyzés - Popup)

349 puttonra való.

462 (Megjegyzés - Popup)

350 sajtár.

463 (Megjegyzés - Popup)

351 Schober, kazal.

464 (Megjegyzés - Popup)

352 Tiefenweg, Mélyút, dülóút a Bástya-u. mellett.

465 (Megjegyzés - Popup)

353 Windmühlgasse, ma a Bécsi-utca egy része.

466 (Megjegyzés - Popup)

354 Várfal, maradványai részben ma is láthatók a Bástya-utcában.

467 (Megjegyzés - Popup)

355 Antlass húsvét előtti (nagy) csütörtök, A. woche = nagyhét.

468 (Megjegyzés - Popup)

356 kühl.

469 (Megjegyzés - Popup)

357 Hosszúsor, a mai Rákóczi F.-u., Széchenyi-tér, Domonkos-u.

470 (Megjegyzés - Popup)

357 a raiten = számolni, mindent összeszámítva 9 1/2 ház égett le.

471 (Megjegyzés - Popup)

358 nyári vetemény.

472 (Megjegyzés - Popup)

359 Érsekújvár.

473 (Megjegyzés - Popup)

360 Bazin (Pozsony m.)

474 (Megjegyzés - Popup)

361 Modor (Pozsony m.)

475 (Megjegyzés - Popup)

362 Montecuccoli osztrák tábornok.

476 (Megjegyzés - Popup)

363 Köpcsény (Moson vm.)

477 (Megjegyzés - Popup)

364 Heideboden, Moson megyének a Fertő keleti partján elhúzódó területe.

478 (Megjegyzés - Popup)

365 Zrinyi Miklós.

479 (Megjegyzés - Popup)

366 talán Wiede, Weidenband, fűzfavessző, mely rőzsenyaláb összekötésére szolgál.

480 (Megjegyzés - Popup)

367 Größe.

481 (Megjegyzés - Popup)

368 A hadjáratot Zrinyi és Hohenlohe támadása nyitotta meg, akik 1664 januárjában Berzencét, Babocsát és Pécs városát foglalták el.

482 (Megjegyzés - Popup)

368 a beide.

483 (Megjegyzés - Popup)

369 Pécs városa.

484 (Megjegyzés - Popup)

370 Zrinyi lovasságával az eszéki mocsaras talajba fektetett nagy fahidat felégette s így a török haderőnek a Dráván való átkelését hosszabb időre megakadályozta. (Hóman–Szekfü i. m. V., 332.)

485 (Megjegyzés - Popup)

371 Musketier, gyalogos katona.

486 (Megjegyzés - Popup)

372 Toren, városi kapuk a várfalon.

487 (Megjegyzés - Popup)

373 Hauer, kapások, zsellérek.

488 (Megjegyzés - Popup)

374 Neumond, újhold.

489 (Megjegyzés - Popup)

375 gefroren.

490 (Megjegyzés - Popup)

376 Strozzi gróf.

491 (Megjegyzés - Popup)

377 Boden.

492 (Megjegyzés - Popup)

378 Völker, Szászországból való hadak.

493 (Megjegyzés - Popup)

379 Rét a Furt-dűlőben a Győri-út mentén.

494 (Megjegyzés - Popup)

380 verwüestet.

495 (Megjegyzés - Popup)

381 pajtákban.

496 (Megjegyzés - Popup)

382 Montecuccoli.

497 (Megjegyzés - Popup)

383 Sopronnyék.

498 (Megjegyzés - Popup)

384 Nach dessen, ezután.

499 (Megjegyzés - Popup)

385 Szentgotthárdnál, amint a török a Rábán átkelőben volt, csata fejlődött ki augusztus 1-én, benne Montecuccoli a törököt döntően megverte; németek, franciák, Nádasdy Ferenc magyarjai és horvátai, valamint a janicsárok egyformán hőiesen harcoltak. Augusztus 19-én megkötötték a vasvári békét. (Hóman–Szekfű i. m. V., 332. l.)

500 (Megjegyzés - Popup)

386 geheilt (?).

501 (Megjegyzés - Popup)

387 Barbieren, borbélyoknál, akik sebészettel is foglalkoztak.

502 (Megjegyzés - Popup)

388 fechten, vívtak.

503 (Megjegyzés - Popup)

389 Reichs.

504 (Megjegyzés - Popup)

390 Schubert János, Pál ev. lelkész fia.

505 (Megjegyzés - Popup)

391 Kramer János György tanácsstag, majd polgármester.

506 (Megjegyzés - Popup)

392 beide.

507 (Megjegyzés - Popup)

393 villámlott.

508 (Megjegyzés - Popup)

394 erfolgt, következett.

509 (Megjegyzés - Popup)

394 a hófúvás.

510 (Megjegyzés - Popup)

395 gestärkt.

511 (Megjegyzés - Popup)

396 Gewölbe, üzletek a franciskánusok (mai bencés) kolostora és temploma körüli térségen, a városi bolt a Hátsó-kapu (Müller P.-u.) tájékán volt.

512 (Megjegyzés - Popup)

397 Zrinyi Péter, a bán, leánya Z. Ilona férjhez ment I. Rákóczi Ferenchez és mint ennek özvegye (1681) Thököly Imréhez.

513 (Megjegyzés - Popup)

398 kühl.

514 (Megjegyzés - Popup)

399 nötig.

515 (Megjegyzés - Popup)

400 Heiden, hajdina.

516 (Megjegyzés - Popup)

401 neblig, ködös.

517 (Megjegyzés - Popup)

402 Infantin, I. Lipót első felesége, IV. Fülöp spanyol király leánya.

518 (Megjegyzés - Popup)

403 Kleidern.

519 (Megjegyzés - Popup)

404 Geistlichen, egyházi esküvő.

520 (Megjegyzés - Popup)

404 a Vormarkt, elővásár. Ekkor három napig tartott az országos vásár, hétfőn kezdődött, de már az előtte való vasárnap indult a vásár.

521 (Megjegyzés - Popup)

405 a Várkerületen a várárok mentén a várbástyának támaszkodva voltak ezek az árusító bódék, melyekből később állandó jellegű építmények lettek, a mai várkerületi üzletek.

522 (Megjegyzés - Popup)

405 a talán Nagy.

523 (Megjegyzés - Popup)

406 Teich, a mai Széchenyi-tér helyén volt tó.

524 (Megjegyzés - Popup)

407 Lásd 297. jegyzet.

525 (Megjegyzés - Popup)

408 Lesen, szüret.

526 (Megjegyzés - Popup)

409 Valószínűleg pénzegység, jelentését egyelőre nem ismerjük.

527 (Megjegyzés - Popup)

410 Lásd 255. jegyzet.

528 (Megjegyzés - Popup)

411 *Natl Lipót* ruszti születésű, előbb városi jegyző (1654–60), azután városi tanácsos, majd polgármester. Tevékenyen részt vett az ev. gyülekezeti életben, majd áttért a kat. hitre. I. Lipóttól bárói rangot kapott. A soproni országgyűlés (1681) idején I. Lipót is, az akkori szokás szerint az ő házában (ma Ferenc József-tér 4. sz.) lakott, ezért ezt a házat „Burg” elnevezéssel említik régebben. Több országgyűlésen a város követe.

(V. ö. Bán és Payr i. m.)

529 (Megjegyzés - Popup)

412 Bottich, kád.

530 (Megjegyzés - Popup)

413 A Lackner Kristóf-utcát átszelő Patak-utca mentén, ahol a várfal maradványai mai is láthatók.

531 (Megjegyzés - Popup)

414 Sopronhoz 8 urbáriális falu tartozott, ú. m. Bánfalva, Balf, Kópháza, Harka, Ágfalva, Lépesfalva, Medgyes és Kelénpatak.

532 (Megjegyzés - Popup)

415 hóolvadás.

533 (Megjegyzés - Popup)

416 Hegykő felé vezető úton.

534 (Megjegyzés - Popup)

417 *Serpilius János* városbíró és jogtudós szül. Leibic 1623. Atyja rektor, majd Késmárkon ev. lelkész és senior fraternitatis. Anyja Frey Mihály késmári polgármesternek a leánya. Késmárkon, Rozsnyón és Sáropatakon tanult; felsőbb tanulmányait Königsbergben végezte, Elbingenben joggyakorlatot folytatott. Háromszor nősült, két ízben özvegyet vett feleségül, házasságából 6 fiú és 2 leány származott, György nevű fia Regensburgban superintendens, Keresztély pedig soproni lelkész volt. Előbb Lőcsén volt az öt szabad királyi város jogtanácsosa (director causarum, consiliarius), 1657. Szepes vármegye felvette a nemesi konventbe és megválasztotta iurati assessoris-nak. – 1659. országgyűlésen követ, ekkor Pozsonyi is és Sopron is meghívják syndikusnak v. consiliariusnak, hosszabb meggondolás után Sopron mellett döntött és 1660. április 7. családjával ideköltözött. Idővel városi tanácsos, majd városbíró lett. Az 1682. tisztújításon a városbírói választáson is többséget nyert, ennek ellenére a választást vezető bizottság – bizonyára felsőbb nyomásra – ev. hite miatt mást iktatott a városbírói méltóságba. Thököly elé hódoló küldöttséget vezetett, Esterházy e miatt elfogatta és Bécsújhelybe vitette. (Tjvk. 1682. jún. 3.) Az 1662. országgyűlésen, mint Sopron követe fontosabb szerepet játszott, a sérelmi bizottságban ő szerkesztette a királyhoz felterjesztett emlékiratot. Munkái többek közt: *Delineationem juris canonici et civilis*, Lőcse, 1691., *Orationem de noua turri Kesmarkensi*, 1641. Értékes a naplója az 1681. évi soproni országgyűlésről, a soproni ev. líceumi könyvtárban E. 1. sz. (V. ö. Payr S.: *Serpilius Quendel Lőrinc háza és Serpilius soproni városbíró*. (Ev. Ehi Élet 1916. 196. és 237. l., u. o. 1915/7. évf. 237., 245. l., Klein: *Nachrichten* II., 462. l., Horanj: III., 268–274., Wallaszky, 152.)

535 (Megjegyzés - Popup)

418 Zichy plébános a harangok kizárólagos használati jogát és jövedelmét a maga számára követelte, királyi rendeletre történt a harangok átadása. (Póda: A soproni plébánia története, 49. l.)

536 (Megjegyzés - Popup)

419 Hühnerei, tyuktojás.

537 (Megjegyzés - Popup)

420 Gombkötő.

538 (Megjegyzés - Popup)

421 Bécsi-u. 8. sz. ház.

539 (Megjegyzés - Popup)

422 Akkor az evangélikusok birtokában volt a Szent Mihály-templom.

540 (Megjegyzés - Popup)

422 a Itt a krónika első lapján levő, az 1565. évről szóló bejegyzés szószerint ismétlődik.

541 (Megjegyzés - Popup)

423 Kollonics Lipót püspök és kamarai elnök Szent György napján, amikor rendszerint a tisztújítást tartották, Sopronba jött és kir. rendeletre hivatkozva követelte, hogy a tanács tagjait felerészben a katolikusok, felerészben az evangélikusok közül válasszák. A város ellenszegült. Rövidesen vizsgáló bizottság jelent meg, amely jelezte, hogy a soproniak az 1609. évi 14. tc. ellen vétettek. E törvényhely ugyanis elrendeli, hogy a városi tisztviselőt különbség nélkül mindkét vallásbeli közül kell választani 2000 forint büntetés terhével. Mivel Sopron 63 éven át vétett e törvény ellen, így 126.000 forint birságot kell fizetni. (A törvény nem szól évi birságról.) Kollonics később személyesen megjelenve Sopronban, a várost a birság megfizetésére kötelezte. A város felterjesztésére a birságot kegyelemből I. Lipót koronáztatási évétől, 1655-től számították s még így is 34.000 forintot kellett a városnak fizetni. E bírság törlesztéséig egyebeken kívül zálogba adták Lépesfalva és Kelénpatak (Klimpa) urbáriális falvakat. (V. ö. Tschány's Chronik 21., 22. l.)

542 (Megjegyzés - Popup)

424 Faß, hordó.

543 (Megjegyzés - Popup)

425 Tyrnau, Nagyszombat.

544 (Megjegyzés - Popup)

426 Bösing, Bazin (Pozsony m.).

545 (Megjegyzés - Popup)

427 Széchenyi György.

546 (Megjegyzés - Popup)

428 Dragoner.

547 (Megjegyzés - Popup)

429 kommt.

548 (Megjegyzés - Popup)

430 az egész csapat.

549 (Megjegyzés - Popup)

431 Széchenyi György győri püspök (december 23.) Zeiss ezredessel és 500 lovassal megjelent a Szent Mihály-kapu előtt. A kaput már előzőleg a polgármester rendeletére lezárták, így nem tudtak a városba jutni. Az örök jelentésére a polgármester (Natl Lipót) és a városbíró (Preiner János) a kapu elé lovagoltak és a püspököt a kíséretében levő ezredessel, de a csapat nélkül, beengedték. A lovasság ezalatt a Magyar-kapu körül helyezkedett el. A püspök megbízólevelét a városházára küldte és tudatta szándékát, közben az ezredes a Magyar-kapunál a fehér zsebkendőjével adott jelre csapatával megrohmozta a kapuőrseget és a városba hatolt az Előkapu elé. Itt az ezredest öt emberével az örök a külső hídon beengedték, de a belső hídon már nem, mögötte pedig a külső hidat felvonták, úgyhogy az ezredes kíséretével a két híd között csapdába került. A piacon künn rekedt lovasságot ezalatt a polgárság fenyegette. Az ezredes csak a polgármester rendeletére szabadult ki kényes helyzetéből. (V. ö. Tschányi's Chronik 24. 1.)

550 (Megjegyzés - Popup)

432 Balfon és Ágfalván, a város urbariális falvaiban, karácsony ünnepén a már a katolikusoktól elfoglalt templomokban az onnan elűzött lelkészek újból istentiszteletet tartottak, ezért a tanács fogságba vetette őket s csak tekintélyes polgárok kezesség vállalására engedték szabadon.

551 (Megjegyzés - Popup)

432 a *Eggenberg Anna Mária* brandenburgi örgrófnő, porosz hercegnő, Eggenberg János Antal herceg osztrák főmarsal özvegye, Keresztély brandenburgi örgróf leánya, szül. Hof i/Voigtland 1609. dec. 21-én. A római kat. vallású Eggenberg herceg III. Ferdinándnál nagy kegyben állott, így a király az ev. vallású hercegnőnek szabad vallásgyakorlatot (*privatum exercitium religionis*) ígért. – Grazban éltek, a herceg 1649-ben meghalt. Minthogy a hitbuzgó hercegő hitéletét mindinkább megnehezítették, 1671-ben Sopronba költözött, miután ezt a helyet egy korábbi látogatásakor megkedvelte s mivel akkor még más városokhoz képest itt a protestánsok szabadon gyakorolhatták vallásukat. Wittnyédy fiától bérelte a Szent György-utca 14. sz. házat, a mellette levő 12. sz. házat pedig tulajdonul szerezte meg; ezt azután átalakította és az udvar emeleti folyosójának falába a mai napig meglévő, kőből faragott szószéket csináltatta. Királyi engedély alapján Lang Mátyás személyében udvari lelkészt tartott, aki ebben a házban prédikált a templomokból kiszorult ev. hívőknek. Nagy befolyása lévén – legtekintélyesebb osztrák családokkal volt rokonságban, nővére a szász választófejedelemnek volt hitvese –, gyakran támogatta az udvarnál az evangélikusok ügyét. Házát az ev. gyülekezetre hagyta. Meghalt 1680. május 8-án. (V. ö. D. Paul Dedic: *Aus der Zeit der Gegenreformation und des Geheimprotestantismus in Steiermark*. „Der Saemann”, XVII.

Jg., Nr. 6. – Lang M.: Entwurf d. Christl. Fürstl. Lebenslauf. Kézirat Ev. egyet. levéltár, Z. Ia 5; 10. Eggenbergiana. – Payr i. m. 388. l.)

552 (Megjegyzés - Popup)

433 Kirchhäusern.

553 (Megjegyzés - Popup)

434 Kéry János kaboldi gróf.

554 (Megjegyzés - Popup)

435 A templomok és egyházi javak birtokba vétele alkalmából.

555 (Megjegyzés - Popup)

436 Ferenc József-tér 7. sz.

556 (Megjegyzés - Popup)

437 soros lelkész.

557 (Megjegyzés - Popup)

438 Az ev. líceum mögött, a mai Kis János-, Gensel Ádám-utcák helyén.

558 (Megjegyzés - Popup)

439 Az eredeti kéziratban az összeg nincs kitüntetve. Az imaház fából épült a mai ev. templom helyén állott Schubert-ház kertjében ott, ahol ma a templom oltára van.

559 (Megjegyzés - Popup)

440 *Barth János Konrád* lelkész Elszászban született 1634, atyja kochheimi lelkész volt; meghalt 1692. Strassburgban, Lipszében, Wittenbergben és Rostockban tanult. III. Frigyes dán király támogatásával Bécsbe került, mint a bécsi dán követség lelkésze. 1665. Sopronba hívták meg ev. lelkésznek. Prizomann Egyed Lajos városi tanácsos leányát vette feleségül. Leányait szász és braunschweigi követségi titkárok vették feleségül, fia pedig mint jogtudós telepedett meg Sopronban. Gazdag irodalmi munkásságot fejtett ki, Gamauf 13 művét sorolja fel; soproni vonatkozású munkái: Oedenburgisches Rathaus, Sopron rézmetszetű képével és Lackner Kristóf polgármester jelmondatával. Pozsony, 1670. 4°, 30. lev. – Evangelischer Gottesacker zu Oedenburg, 1682. – Servus bonus (Sowitsch). Regensburg, 1692. 4°, 72. Egyéb munkáit lásd: Szabó, R. M. K. II. 1247., Magyar Könyvszemle, 1900., Szinnyei: M. I. I. 635., Pukánszky B.: Magyarorsz. Német Irod. Tört. (V. ö. Payr i. m. 404. l.)

560 (Megjegyzés - Popup)

441 Tormásy Péter vasvári prépost a kancellárnak a király nevében kiadott rendeletét olvasta fel a belső és külső tolmács előtt, amely szerint a két soproni lelkész három nap alatt Kismartonba költözzék és az engedélyezett ev. istentiszteletet ott tartásuk meg. (Vár. tjkv. 1674. szept. 26.)

561 (Megjegyzés - Popup)

442 *Priner Mátyás* városbíró, majd polgármester Lakompakon (Sopron m.) 1635 körül született. Iskoláit Sopronban és Bécsben végezte. 1662. Nádasdy Ferenc szolgálatába lépett, előbb ott gazdatiszt, később udvartartásának feje. E szolgálata során ura megbízásából tárgyalta a várossal vámügyekben, így ismerte meg a vagyonos Csémy János vámkezelő családját és eljegyezte annak leányát. Házassága révén magát anyagilag függetlenítve, gazdálkodott a Szent György-utcában házat szerzett. A politikai viszonyok változásával Kollonits városbíróvá választotta. 1680. polgármester, mint ilyen a város gazdasági ügyeit rendezte, a falvakban az új urbárium bevezetését és a telekkönyveket szorgalmazta. Egyházának buzgó, tevékeny tagja. A Szent Mihály-templom gondnoka. A város követe az 1681. soproni és az 1687. pozsonyi országgyűlésen. Több munkát írt, egy bölcséleti műve kéziratban megmaradt a városi levéltárban. Meghalt 1691. (V. ö. Bán J. i. m. 244. l.)

562 (Megjegyzés - Popup)

443 Pásztori Zsigmond Dasztifaluról, az Arany szarvas (ma Pannónia) vendéglő tulajdonosa, meghalt 1677.

563 (Megjegyzés - Popup)

444 Lilienkron András Pál bécsi dán követ. (Tschányis Chronik 32. l.)

564 (Megjegyzés - Popup)

445 Kurier, futár.

565 (Megjegyzés - Popup)

446 Höflány (Sopron m.).

566 (Megjegyzés - Popup)

447 Szárazvám (Sopron m.).

567 (Megjegyzés - Popup)

448 Pöttsching, Pecsényéd (Sopron m.).

568 (Megjegyzés - Popup)

449 Zarány (Sopron m.).

569 (Megjegyzés - Popup)

450 szörnyűséges volt.

570 (Megjegyzés - Popup)

451 A Várkerület 6. sz. ház kapubejárata felett még néhány évvel ezelőtt „Steinthor” felírás volt látható. A kőkapu a Festetich-major melletti kis köznél lehetett, megerősített hídfő. Petz krónikája szerint az Ikva

feletti kőhidat a Festőköznél 1787. júl. 3. bontották le. (V. ö. Heimler K.: Sopron topográfiája 275. l.)

571 (Megjegyzés - Popup)

452 A Bécsi-úton a 8. sz. ház melletti Máriacelli-kereszt. (Abschiedskreuz.) Régebben e ház sor felett állott a kereszt.

572 (Megjegyzés - Popup)

453 Faß, hordó.

573 (Megjegyzés - Popup)

454 keréketörni.

574 (Megjegyzés - Popup)

455 tragacs.

575 (Megjegyzés - Popup)

456 Boden, dülönév.

576 (Megjegyzés - Popup)

457 Frettner-dűlő.

577 (Megjegyzés - Popup)

458 harmincados, kir. tisztviselő, adószedő.

578 (Megjegyzés - Popup)

459 Fertőboz (Sopron m.)

579 (Megjegyzés - Popup)

460 áldomás.

580 (Megjegyzés - Popup)

461 pestisjárvány.

581 (Megjegyzés - Popup)

462 Az ügyre Csányi krónikás közli, hogy Szenci Fekete István volt kőszegi lelkész és dunántúli püspök 1673. a pozsonyi rendkívüli törvényszék elől külföldre menekült, a szász választófejedelem menlevelével visszajött Magyarországra és Ostffy Miklós oltalma alá Asszonyfára meekült s mivel itt tovább lelkészi munkát végzett, Széchenyi győri püspök huszárokat küldött az elűzetésére Mihályiba, a rábaköziek azonban fegyverrel ezt megghiúsították. Királyi rendeletre ezután 5000 főnyi sereg jött és Ostffynak asszonyfai várát elpusztította, Ostffyt és Feketét elűzték. (Tschányi's Ung. Chronik, 47. l.)

582 (Megjegyzés - Popup)

463 Eggenberg hercegnő, lásd 432. jegyz.

583 (Megjegyzés - Popup)

464 Dachwerk, tető.

584 (Megjegyzés - Popup)

465 egy fuvarra való.

585 (Megjegyzés - Popup)

466 pestissel fertőzött.

586 (Megjegyzés - Popup)

467 Csányi szerint: biss auff Baully Bekehrung (*jan. 25.*) gesehen. A krónika e részének adatait nyilván Csányi krónikájából vették.

587 (Megjegyzés - Popup)

468 Polster, vánkös tüzet fogott.

588 (Megjegyzés - Popup)

469 vödör.

589 (Megjegyzés - Popup)

470 A király Bécsújhelyről Nagymartonon és Somfalván át jött; a réten (valószínűleg a Bécsi-út mentén a mai vámházzal szemben levő katonai gyakorlótéren) az országos méltóságok és az országgyűlés tagjai nagy pompával fogadták. A Bécsi-kapunál a tanács élén a polgármester üdvözölte a királyt és a város kulcsait neki átnyújtotta, a király visszaadta a kulcsokat s a várost további jó gazdálkodásra buzdította. A menet a királyt a Bécsi-utcán, az Ikvahídon, a Várkerületen, a Hátsó-kapun (ma Müller P.-u.), a Szent György-utcán át szállásáig, a mai Ferenc József-tér 4. sz. házba kísérte. (Tschány's Chronik 51. l.).

590 (Megjegyzés - Popup)

471 Dülönév, ma Virágvölgy.

591 (Megjegyzés - Popup)

472 Batthyány.

592 (Megjegyzés - Popup)

473 Az országgyűlés tartamára több ezredet rendeltek ki, ezek Kópháza felett levő réteken táboroztak, a katonaság nagy kárt okozott. (Tschány's Chronik 54. l.)

593 (Megjegyzés - Popup)

474 a Rózsa-utcában. (Csányi i. m. 63.)

594 (Megjegyzés - Popup)

475 A gyászbeszédet Land M. még életében maga készítette. (Csányi i. m. 66. l.)

595 (Megjegyzés - Popup)

476 A mai Festetich-major mellett.

596 (Megjegyzés - Popup)

477 Kara Musztafa és a tatárok Bécs ostromára felvonulnak.

597 (Megjegyzés - Popup)

478 Thököly követei útján a várost meghódításra hívta fel, július 12-én a várostoronyra a meghódítás jeléül fehér zászlót tűztek ki. (Csányi i. m. 73. l.)

598 (Megjegyzés - Popup)

479 Barkóczy Ferenc.

599 (Megjegyzés - Popup)

480 A mai Anger-réten a Balfi-úton.

600 (Megjegyzés - Popup)

481 A városnál levő 60.000 forint készpénzét vitte magával. (Csányi i. m. 72. l.)

601 (Megjegyzés - Popup)

482 Flügel, szárnyak.

602 (Megjegyzés - Popup)

483 Vieh.

603 (Megjegyzés - Popup)

484 Pöttelsdorf, Petőfalva (Sopron m.).

604 (Megjegyzés - Popup)

485 Liber' font' témérték = kapa = 80 négyszögöl.

605 (Megjegyzés - Popup)

486 Párkány.

606 (Megjegyzés - Popup)

487 Stahremberg Rüdiger tábornok, aki seregével az 1683/4 telén Sopronban táborozott.

607 (Megjegyzés - Popup)

488 Az újteleki negyedbeliek.

608 (Megjegyzés - Popup)

489 csorda.

609 (Megjegyzés - Popup)

490 Lotharingiai Károly herceg.

610 (Megjegyzés - Popup)

491 Az 1688. évről szóló bejegyzés külön lapon a kötet 6. lapján található.

611 (Megjegyzés - Popup)

492 A mai Bécsikapu.

612 (Megjegyzés - Popup)

493 Bécsi-utca 8. sz. ház, ma is e néven ismerik.

613 (Megjegyzés - Popup)

494 A Fövényverem 5. sz. ház, hajdan a jezsuiták kollégiuma.

614 (Megjegyzés - Popup)

495 Wieden nevű utca.

615 (Megjegyzés - Popup)

496 Szélmalom-utca 13. sz. ház, ma is „Wasserhaus” néven ismeretes. Amikor még nem volt vízvezeték, ebben a házban levő bővízú kútból vitték az egész környékről az ivóvizet, innen a neve.

616 (Megjegyzés - Popup)

497 L. 224. jegyz.

617 (Megjegyzés - Popup)

498 L. 440. jegyz.

618 (Megjegyzés - Popup)

499 Magister *Meißner Mihály* szül. 1659. február 2-án a Zeitz melletti Kretschauban (Szászország). Főiskolai tanulmányait Leipzigben végzi, itt magister fokot nyer „De Cruce Christi” disputációjával. –

1690. a szászgótai herceg csapatainak tábori lelkészévé nevezik ki, így kerül Vas megyébe Leininger gróf dragonyos ezredéhez. Innen Sopronba is ellátogat és az ev. templomban több ízben predikál. A polgárok tetszését megnyerve, a beteg Barth Konrád mellé segédlelkésznek alkalmazzák, Barth halála után 1693. rendes lelkésszé választják. Feleségül vette Sowitsch ev. lelkész leányát, a házasságból 5 gyermek származott. A soproni és sopronvidéki egyházmegye esperese. 1723. május havában halt meg. A temetési beszédet felette Kastenholz János András mondta, Dobner Ferdinánd pedig ez alkalomra verset írt. A beszéd nyomtatásban is megjelent, Pilgram János Zsigmond adta ki.

619 (Megjegyzés - Popup)

499 a A városi bitófát a Bécsidombon azon a helyen szokták felállítani, ahol ma a vízmű medencéje van, innen Gerichtshügel vagy Galgenberg neve.

620 (Megjegyzés - Popup)

500 Zinsendorf gróf tábornok Natl Lipót házában volt elszállásolva, kísérte a Lackner-házban, a városnak ez 30.000 forintjába került. (Csányi i. m. 160. l.)

621 (Megjegyzés - Popup)

501 „Vörös ökör” vendégfogadó, Várkerület 80. sz. ház, ma Magyar király szálloda.

622 (Megjegyzés - Popup)

502 *Dobner Ferdinánd* 1689-től haláláig (1730) a városi tanács tagja, hat ízben városbíró és nyolcszor polgármester (consul.) – Működése a kuruckorszakra esik. Nagy szerepe volt a város védelmében. – Több beszéde (Barth Konrád és Sowitsch felett) nyomtatásban is megjelent. Hivataloskodása idejéről 1707–1724-ig sajátkezűleg írt naplót hagyott hátra, melyben a város viszontagságait is leírta, ez a kézirat Gamauf Teofil birtokából Kazinczy Gábor könyvtárába került, de most nyoma veszett. Az itt említett nagy lövészünnepély a Lackner Kristóf-utca helyén állott major területén volt lövöldében tartották. Dobnernek ez alkalommal mondott beszéde Regensburgban 1698. nyomtatásban is megjelent, a szép emblémákkal illusztrált füzet a városi levéltárban (növendéknapló 1930. évi 45. sz.) található. – Lásd: Szinyey I.: Magyar Irók II. 911. l., Szabó K.: R. M. K. II. 465., Csatkai E.: Dobner Ferd., Sopronvármegye 1930. III. 4. Dobner címerét ismerteti Tompos E. Soproni Szemle 1942. évf., 1. sz.